

Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiat

Naliliineq 2015

Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiat

Naliliineq 2015

Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiat

© 2015 Danmarks Evalueringsinstitut

Issuarneqarfia allallugu issuarneqarsinnaavoq

Saqqummersitaq taamaallaat elektroniskimik
saqqummersinneqarpoq uani: www.eva.dk
aamma uani: www.naalackersuisut.gl

ISBN (www) 978-87-7958-856-4

Assiliisoq: Helene Brochmann

Nutsernera: Kunuunnguaq Fleischer, Hans
Møller, Kaali Olsen aamma Naja Rosing
Fleischer

Imai

Eqikkaaneq	7
1 Aallaqqaasiut	11
1.2 Atuarnissaanut ilitsersuut	13
2 Atuartitsineq	17
2.1 Ulluinnarni atuartitsineq	17
2.2 Atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq – atuartut ataasiakkaat aallaaviginerat	18
2.2.1 Atuartut ataasiakkaat iliuusissatut pilersaarutaat aallaavigalugit atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq	19
2.3 Nikerartumik pilersarusiorneq aamma atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq	19
2.3.1 Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq	20
2.3.2 Eqikkaaneq naliliinerlu – nikerartumik aaqquussineq aamma atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq	23
2.4 Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut	23
2.5 Atuartitsinernik malinnaanerit	26
2.5.1 Atuartitsineq malinnaavigisaq pingasunngorlugu avinneqarsinnaavoq	27
2.5.2 Tunngaviit tallimat atuartitsinermi atorneqarnerat	29
2.5.3 Ilinniartitsisut qallunaat – atuartut oqaasiinik oqaasiliunngitsut	32
2.5.4 Eqikkaaneq naliliinerlu – atuartitsineq malinnaavigineqartoq	32
2.6 Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut – paasissutissiarineri ingasaallugu annikillisarneqarput	33
2.6.1 Namminersornerullutik Oqartussanit suliniummik aallarnisaaneq	33
2.6.2 Ilinniartitsisut allatut isigivaat	34
2.6.3 Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut pikkorissartitsissutigineri taakkunanilu sakkussat	36
2.6.4 Eqikkaaneq naliliinerlu – Atuartitsissutit Ilikkalertorfiusut saqqummiunneqarneri	36
2.7 Ilinniartitsisut – Tunngavitsialaat – ulluinnarni atornissaat ajornakusoortut	37
2.7.2 Eqikkaaneq naliliinerlu – ilinniartitsisut Atuartitsissutinik Ilikkalertorfiusunik atuinerat	39
2.8 Aqutsisut tapersersuippat - piumasaqaateqarattili	40
2.8.1 Eqikkaaneq naliliinerlu – Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut pillugit pisortat isummernerit	42
2.9 Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut sunniutaat	42
2.10 Ilinniaatsinut Institutti aamma Perorsaanermi Tunngaviit Ilikkalertorfiusut	43
2.11 Eqikkaaneq naliliinerlu – atuartitsineq	45
3 Anguniakkat nalilersuinerlu	48
3.1.1 Anguniakkat malillugit nalilersuinernullu atortut nutaat	48
3.2 Ilikkagassatut anguniagassat	49
3.2.1 Ilikkagassatut anguniagassat malillugit sulineq	50
3.2.2 Ilikkagassatut anguniagassat piviusorsiorpat?	50
3.2.3 Ilikkagassatut anguniagassat assigiinngitsunik paasineqarneri	53
3.2.4 Inerisaavik ilikkagassatut anguniagassat pillugit	53
3.2.5 Eqikkaaneq naliliinerlu – ilikkagassatut anguniagassat	53
3.3 Atuartut ataasiakkaarlutik iliuusissatut pilersaarutaat	54
3.3.1 Iliuusissatut pilersaarutit atorneqarneri	54
3.3.2 Angajoqqaat aamma Angusakka	60
3.3.3 Eqikkaaneq aamma naliliineq – atuartup iliuusissatut pilersaarutai	61

3.4	Alloriarfinni misilitsinnerit aamma nalilersuinerit allat	61
3.4.1	Pingaarnertigut alloriarfinni misilitsinnerit inernerinik atuineq	62
3.4.2	Alloriarfinni misilitsinnerit nalilersuinerit	63
3.4.3	Alloriarfinni misilitsinnerit siumut sammisumik atorneri	64
3.4.4	Alloriarfimmi misiliutit atuartunut ataasiakkaanut tapersiineri	64
3.4.5	Alloriarfimmi misiliutit ingerlanneqarneri	64
3.4.6	Ingerlaavartumik nalilersuineq	65
3.4.7	Nalilersuinerup pingaassusaa	66
3.4.8	Eqikkaaneq aamma naliliineq – alloriarfimmi misilitsinnerit aamma ingerlaavartumik nalilersuineq	67
4	Atuartut	70
4.1	Atuartut naapertuutinnngitsumik pissusilersortut	70
4.1.2	Naliliineq – atuartut naapertuutinnngitsumik pissusilersortut	71
4.2	Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut	72
4.2.1	Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut – ilinniartitsisut isaannit isigalugit	73
4.3	Immikkut atuartitsineq	75
4.3.1	Immikkut ittumik atuartitsinerup aaqqissugaanera	77
4.3.2	Peqataatitsineq (ilanngutsitsineq)	77
4.3.3	Immikkut atuartitsinermik piginnaasat	78
4.3.4	Ilinniartitsisut meeqqat immikkut ittumik atuartittariallit pillugit	79
4.4	Meeqqat sumiginnakkat	80
4.4.1	Isumaginnittoqarfiup suliassaa – imaluunniit atuarfimmi ikorfartortit?	80
4.5	Meeqqanut immikkut pisariaqartitsisunut tapersiiniutit	82
4.5.1	PPR – Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning	82
4.5.2	Ilinniartitsisoq siunnersorti	84
4.6	Eqikkaaneq naliliinerlu atuartut	85
5	Ilinniartitsisut	86
5.1	Suleqatigiinneq ataatsimut isigalugu	86
5.2	Alloriarfinni suleqatigiinneq	88
5.3	Ilinniartitsisut kalaallit qallunaallu akornanni suleqatigiinneq	91
5.4	Ilinniartitsisut taarseraannerat sulinningitsoortarnerallu	93
5.5	Suleqatigiilluarnernulernissamut suliniutit	96
5.6	Ilinniartitsisut – naliliineq	98
6	Angajoqqaat	100
6.1	Angajoqqaat pimoorussinerannik atuarfiit naliliinerat	102
6.1.1	Atuarfimmi pimoorussineq	102
6.1.2	Ilinniartitsisut aqutsisullu unammilligassat pillugit nassuiaataat	104
6.1.3	Angajoqqaat aamma Atuarfitsialak	106
6.1.4	Ilinniartitsisut namminneq inissisimanagerat/suliassaat	106
6.2	Angajoqqaat isumaat	107
6.3	Aaqqiissutissatut innersuussutit: Aalajangersimasumik pitsaasumillu aallaaveqarneq	109
6.3.2	Angajoqqaat ilinniakkerisarnarlu	111
6.4	Ilinniaatsinut Institutti angajoqqaat inissisimaviat/suliassaat pillugit	111
6.5	Atuarfimmi siulersuisut angajoqqaanik suleqatigiinnermi inissisimaviat/suliassaat	112
6.6	Eqikkaaneq naliliinerlu – angajoqqaat inissisimaviat/suliassaat	112
7	Atuarfimmi aqutsisut	115
7.1	Aqutsisut sinaakkutaat namminerlu iliuuseqarsinnaanerat	115
7.2	Kommunik ingerlatsivinnillu suleqateqarneq	118
7.3	Aqutsisut piginnaasat	122
7.4	Aqutsisut suliassaat unammilligassaallu	124
7.5	Ilinniartitsisut aqutsisunik isiginninnerat	128
7.6	Atuarfinni aqutsisut – naliliineq	132

8	Atuarfinnik ingerlatsiviit	134
8.1	Kommunit atuarfeqarnermik aqutsinerat	134
8.2	Ilinniartitsissutit sumiiffinni toqqagassat	136
8.3	Atuarfinnik nakkutilliineq	139
8.4	Atuartunik meeqqat atuarfinni atuartitsinermik malinnaanngitsunik nakkutilliineq	140
8.5	Tiimit agguarneranni atuartitsinerullu aaqqissuunnerani kommunip inissisimavia/suliassai	141
8.6	Illassutaasumik atuartitsineq	142
8.7	Atuarfinni siulersuisut inissisimaviat/suliassaat	143
8.8	Atuarfeqarnermi ingerlatsiviit – naliliineq	147
9	Samisat allat	149
9.1	Ilinniartitsisut piginnaasaat aamma piginnaasanik qaffassaaneq	149
9.1.1	Ilinniaatsinut Institutip ilinniartitsisut piginnaasaannik qaffassaannermut atorneqartarnera	151
9.2	Atuartitsinermi atortut aamma IT	152
9.2.1	Atuartitsinermi IT	153
9.3	Allamiut oqaasiinik atuartitsineq - qallunaat tuluillu oqaasii	154
9.3.1	Qallunaat oqaasiinik ilinniartitsineq	155
9.3.2	Tuluttut atuartitsineq	156
10	linniarfiit atuarfimmiit ikaarsaarfiusut	159
10.1	linniarfiit atuarfimmiit ikaarsaarfiusut	159
11	Periuseq atorneqartoq	162
11.1	Apeqqutit immersuilluni akisassat	162
11.2	Kommuninit nassuiaat	169
11.3	Apersuilluni oqaloqateqarnerit	170
11.4	Suleqataasut	171
11.5	Atortut atukkat	172
	Appendiks	
	Ilanngussaq A: Suliassap allaaserinera	172

Eqikkaaneq

Kalaallit Nunaanni Meeqqat atuarfiat – naliliineq 2015

Manna tassaavoq meeqqat atuarfiannik iluarsartuusseqqinnerup nalilenera. Iluarsartuusseqqinneq inatsitigut atuutilerpoq 2002-mi Inatsisartut peqqussutaattut, taannalu kingusinnerusukkut, tassalu 2012-imi Inatsisartut inatsisaattut atuutilerpoq. Naliliinermi immikkut misissuiffigisat arlaqartut aqputigalugit nalilersorneqarpoq, inatsit ulluinnarni sulinermi qanoq piviusunngortinneqarsimatiginersoq, taamatullu pisoqarsimatinnagu pissutaasinnaasut saqqummiunneqarlutik. Tamatumunnga ilanngullugu qulequttat ajornartorsiutilluunniit suut meeqqat atuarfiannut attuumassuteqartut, meeqqat atuarfiata inerisaqqinnerani isiginiartariaqarneraat tikkuarneqarput.

Nalunaarusiap naapertuunera, ataqatigiiffii saaffigisaalu

Maanna ukiut 11 qaangiussimalerput atuarfik pillugu inatsisip nutaap atuutileraniit, ukioqatigiiaallu inatsit nutaaq malillugu tamakkiisumik atuarnikut naammassisimalerlutik. Tamanna pissusissamisuuginnartumik naliliinissamut periarfissaavoq. Ilutigisaanik ilikkagassatigut angusakilliortuarnermik ajornartorsiortuarnerup nassataraa, atuartut quliugaangata taamaallaat sisamat missaat atuareernermik kingorna ilinniartut ingerlaqqittarmata¹, taamaammallu pissutissaqarluarmat atuarfiup nalilersorluarnissaa.

Atuarfimmik iluarsartuusseqqinneq qiterpaarinermi nalilersorneqarpoq 2010-mi ataatsimeersuarnermi, qitiusumi inissisimasut tamarmik atuarfik pillugu oqalliseqatigiimmata. Manna tassaavoq atuarfiup iluarsartuuteqqinneranik arlaannaannulluunniit attuumannngitsumik, atatsimoortumik naliliineq siulleq.

Nalunaarusiap saaffigisai amerlapput. Tassami naliliinerup misissorpai inatsit inatsisillu piviusunngortikkiartornera, tamatumunnga ilanngullugu inerisaaviup inissisimanagera, kommunit ingerlatsinerat, atuarfiit pisortaat, atuarfiup angerlarsimaffiullu suleqatigiinnerat aamma ilinniartitsisut ilinniartitsinnerat suleqatigiinnerallu, taamaalluni pineqartut tamarmik ilisimasanik naliliinernillu paasiniaasinnaapput, ulluinnarni suleriaatsip pitsanngorsarnissaanut isummersuutaasinnaasunik.

Angusat

Manna tassaavoq atuarfik pillugu inatsimmik naliliineq – tamannalu aqputigalugu meeqqat atuarfiannik naliliinerulluni. Pineqartut marluk assigiinnginnerat naliliinermi ersarissilluarpoq. Tassami pingaarnertut tunngavissaqartumik paasisaq tassaavoq, sumiiffinni assigiinngitsuni tamani apersorneqartorpassuit *arlaannaataluunniit* inatsit isornartorsiunngikkaa. Arlaannaataluunniit siunertamat naapertuuttoqannginnera, killilersuisoqarnera kukkuneqarneraluunniit oqaatigiinngilaa. Taamaammat taamaakkaluortoq meeqqat atuarfiata ulluinnarni ingerlatsinerani sanngheetut amerlasuut suussusersineqarsinnaannerannut inatsisip sanngiinnera pissutaasimangilaq, paatsisaanerullunili inatsisip anguniagaasa malinneqannginnerat.

¹ *Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfimmit kisitsisit tamanut saqqummiunneqanngitsut takutippaat, ukioqatigiiaaniit 2009-2013-imi atuarfimmil inaarutaasumik misilitsinnikunit, misilitsinnerup kingorna ukiut 2 qaangiunneranni 37,3 % (2012) aamma 41,4 % (2009) GU-mi inuutissarsiummilluunniit ilinniartut ingerlaqqissimasut.*

Inatsisip immikkut taaneqartunik isornartorsiorneqannginnera soorunami imaanngilaq, inatsit sanngeequteqanngitsoq, taakkulumi - aaqqissugaanerup iluani taassumangalu suliaqartuninngaanniit - avataaneersuugaanni immaqa takujuminarnerupput. Taamaalluni qulliuernerusutigut allaffissornermut naleqqiullugu assersuutigalugu maluginiagassaavoq, kommunit meeqqat atuarfiannut naleqqiullugu politikikkut, perusissiornekkut perorsaanikkullu inissisimaneq inatsisikkut kommuninut tunniunneqartoq kivissallugu ungasseqimmassuk. Inatsit ulluinnarnilu ingerlatsineq matumani ataqatigiissappata, kommunini ingerlatsiviit malunnaatilimmik pitsanngorsaavigineqartariaqarput imaluunniit suliassaat nuunneqartariaqarlutik, imappoq suliassat (ilaat) nuna tamakkerlugu katersorneqarlutik imaluunniit suliassat (ilaat) atuarfinnut nuunneqarlutik. Isiginiaraanni matumani pineqarmat atuarfeqarfik 8.000-it ataallugit atuartulik – immaqa nukissanik atuilluarnerussagaluarpoq, pingaarnerusutigut perorsaanikkut inerisaanermut perusissiornermullu akisussaaffik nunami sumiiffimmut ataatsimut katersorneqartuuppat.

Tunngavissaqartumik paasisat allat makkuupput:

- 1 Atuarfiup iluarsartuuteqqinnerani tunngaviuvoq atuartitsinerup nutaarluinnarmik isigneqarnissaa. Atuarfik pillugu inatsimmi ersippoq, atuartitsineq atuartut ataasiakkaat pisariaqartitaannut naapertuutissasoq, atuartunut tamanut unamminartoqassasoq, aamma aaqqissuunneqassasoq anguniakkat ilinniartitsisup atuartullu atuartup iliuusissatut pilersaarutaatigut suleqatigiillutik aalajangersagaat mianeralugit. Naliliinerup takutippaa tamanna tassaalersimangilluinnartoq atuarfimmi suleriaaseq saqqumilaarnerpaaq. Ilinniartitsisut ikittuunnaat atuartitsinertik atuartut iliuusissatut pilersaarutaat aallaavigalugit pilersaarusiortarpaat. Amerlanerit ilikkagassatut anguniagassat aallaavigisarpaat. Atuaritsinerni malinnaavigineqartuni atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsinissamut alloriarnerit takussaanerpaanngillat, taamaaliornermi ajornannginnerpaaq eqqaassanngikkaanni, tassalu atuartut ataasiakkaarlutik namminneq immikkut matemetikkimi atuagaqarlutik sulinerat. Atuaritseriaatsit ilikkalertorfusut, atuarfik pillugu inatsimmi ilikkariartortarneq pillugu paasinneriaaseq aallaavigalugu tigussaasunik suleriaaseqarsinnaanermut innersuussutitut eqqunniarneqartut, taamaallaat killilimmik atornerqalersimapput. Taamaamat pingaartuuvoq maluginiassallugu, amerlasuunit isumaqatigineqartutut ilikkagassatigut naammaginangitsumik meeqqat atuarfiata angusaqartarnera, tassaanerarneqarsinnaanngimmat Atuaritseriaatsit ilikkalertorfusut imaluunniit iluarsartuusseqqinnerup imminermini kingunerinik pissuteqartoq. Tassami periarfissat nutaat atornerqarnikingaaramnik taamatut sunniuteqarnerarneqarsinnaanngillat.
- 2 Atuarfiup iluarsartuuteqqinneratigut atuartitsinerup pilersaarusiornissaanut nalilersornissaanullu sakkussat amerlasuut nutaat eqqunneqarput – ilikkagassatut anguniagassat, iliuusissatut pilersaarutit, alloriarfinni misilitsinnerit il.il. Naliliinerup takutippaa sakkussat taakku annertuumik atornerqalersimasut, suleriaatsimullu ilaalersimallutik – ilinniartitsisut amerlasuut akornanni. Assersuutigalugu ilinniartitsisut ilinniarsimasut 40 %-ii akipput, alloriarfinni misilitsinnerni angusaasut kingunerisaannik ilinniartitsinertik allannortissimallugu. Taamaattorli aamma ilutigisaanik ilinniartitsisooqarpoq misilitsinnerni angusaasunik atuinngitsunik, ilaat ulluinnarni pissutsinik tunngaveqartumik. Atuaritsinerup ingerlaavartumik nalilersornissaa, inatsimmi piumasaasoq, nalinginnaasumik siammaassimangilaq. Ataatsimut isigalugu maluginiagaq tassaavoq, naliliinissamut aaqqissuussineq ulluinnarni atorsinnaasoq pilersinneqarsimasoq, kisiannili sumiiffinni amerlanerpaani aaqqissuulluakkamik nalinginnaasumillu siammaanneqarnissaa suli amigaataasoq. Nalilerneqarpoq ilinniartitsisut pingajorarterutaasa missaat naliliinermik aaqqissuulluakkamik atuinngitsut.
- 3 Apeqqutini immersuilluni akisassani ilinniartitsisut atuarfiup unammilligassaani annerpaanik pingasunik suussusiliisut affaasa sinnerisa atuartut eqqaavaat. Annermik siunertamut naapertuutinngitsumik pitsaanngitsumillu pissusilersorneq, kajumissuseqannginneq, aammali ilikkagassatigut killiffiup qaffatsikkuminaanera inuttullu ajornartorsiutit, atuarfimmut nassatarineqartartut atuartitsinerullu ingerlannissaanik ajornartorsiortitsisartut. Ersarippoq inuiaqatigiinni ajornartorsiutit nukissaaleqinerullu atuarfiit annertuumik unammilligassaqartikkaat. Ilinniartitsisut PPR-nilu sulisut tikkuarpaat, ilinniartitsisut meeqqanut immikkut pisariaqartitsisunut naleqqiullugu ilinniakkamik inorsartut. Aamma inunnik

isumaginninnermi suliassat ajornakusoornerusut oqimaatsullu sumi suliassaanerisa erseqqissarnissaat amigaataavoq – suut ilinniartitsisut ataasiakkaat suliassarineraat, suut atuarfiup suliassarinerai suullu inunnik isumaginnittoqarfiup PPR-illu suliassarineraat. Ilinniartitsisut tapersertariaqarput nalorneqqunagit. Kisianni ilutigisaanik naliliinerup tikkuarpaa, maanna meeraatigisat pitsaaneruseqarput inissaqartinnerullugit kaammattorlugillu, siunertamut naapertuuttunik ilikkariartornissamut avatangiiseqartitsinissamut atuarfiit pisortaat, ilinniartitsisut aalajangiisartullu ataatsimoorullugu suliassaartut. Pingaartuuvoq meeqqat imminnermini ajornartorsiutitut ilinniartitsisunit isigineqannginnissaat, kisiannili ilinniartitsisut aammattaaq akuerisariaqarpaat, meeqqat ajornartorsiutaasut atuarfiup aamma nammineq pilersittarai.

- 4 Ilinniartitsisut nammineq oqaluttuaraat suleqatigiinniarniq sumiiffippassuarni unamminartuusoq. Suleqatigiinnginneq arlalitsigut sunut pitsaanerpaamik ingerlanngitsunut nassuiaatitut atukulavaat – Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut piviusunngortinniarnat, alloriarfiit akornanni ikaarsaariarnat, atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinerit il.il. Ilinniartitsisut peqannginneri pissutigalugit tiiminik atuartitsiffissanik taamaatitsiinnartarnej ajornartorsiutaavoq, angajoqqaanit eqqumaffigilluarneqartoq. Tamanna atuarfiit pisortaasa pingaartillugu allanngortinniarlugu sulisutigisariaqarpaat. Pilersaarutaareersumik peqannginnermut tunngatillugu (soorlu pikkorisartoqartillugu), nikerartumik aqqissuussineq atornerqarsinnaavoq. Kisianni napparsimasoqartillugu Danmarkimi misilittakkat takutippaat, tamatuma immikkut isiginiarneqarnerata imminnermini nassatarisaraa sulinngitsoortarnerit annikillinera. Kisiannili aamma, tarnikkut suliffinni avatangiisilunnermut attuumassuteqarsinnaavoq – tamatumanimi suleqatigiinneq annertuumik pineqarpoq. Pisortat matumani allatut ajornartumik sallinngortariaqarput, kisianni aamma ilinniartitsisut nammineq tamatumanimi suleqataanissaminnut annertuumik akisussaapput.
- 5 Atuarfiit pisortaasa nalinginnaasumik sulinnermini atugarisatik, ingerlatsiveqarfiit tapersersuineri namminnerlu piginnaasatik naammagisimaarluarpaat, naak arlallit annertuumik sulisaraluarlutik aamma arlallit eqqaavaat sungiussisimanerulerunik misilittagaqarnerulerlutillu aamma perorsaanikkut aqutsineq nukissaqarfignerulissallugu, ullumikkummi allaffissornikkut suliassaqaqaat. Kisianni ilinniartitsisut apeqqtunut immersuilluni akisassanut peqataasut pingajorarterutaasa missaasa pisortamik attaveqatigiissinnaassusiat, sumut sammiveqarnissamik takutitsinnaassusiat, kaammattuisinnaassusiat il.il. annertungaatsiartumik isornartorsiorpaat. Tamanna unamminartuuvoq pisortat allatut ajornartumik isummerfigisariaqagaat. Apersuinnerit taamatuttaaq aamma ersippoq pisortat ilaasa sulisutik paatsoortaraat – pisortat isumaqarput, ilinniartitsisut iliuuseqarnissaannut inissaqartillugit oqartussaaqataatillugillu, ilinniartitsisulli pissusiviusut malillugit erseqinnerusuliornissaq sammiveqarnissarlu ujarlorlugu.
- 6 Kommunini atuarfinnik ingerlatsiviit aallaqqaataani eqqaallatsiarneqartutut annertunerpaamik allaffissornikkut ingerlatsivittut ingerlapput, aningaasaqarneq, sulisoqarnikkut inatsisip pisortatigullu suliassat allat nakkutigalugit. Tamanna qiviaannarlugu aamma ajunngivissumik suliaraat. Ajornartorsiulli unaavoq, atuarfik pillugu inatsisip atuarfinni perorsaanikkut-periusissiornerit suliqaarnissamik annertunerujussuarmik pisussaaffilernikummagit. Suliassaq tamanna ullumikkut isumagineqanngilaq. Aammattaaq inatsisitigut aalajangersakkamik nakkutilliinissaq atuutinngilluinnanngajavippoq. Tamanna kikkuniilluunniit piarinnermik suliassanilluunniit sumiginnaanermik peqquteqarpassinngikkaluarpoq, kisiannili – minnerpaamik kommunini pingasuni – taamaallaat sulisut marluk missaasa suliassamut ivertinneqarsimanerisa kingunerinnarlugu. Tamanit takuneqarsinnaavoq, qanoq annertutigisumik isumaginnissinnaanerit tassuunakkut killilerneqartoq.
- 7 Meeqqap atuartup inuunerani angajoqqaat pingaaruteqaqaat, ilinniartitsisullu angajoqqaat peqataanerannik ataatsimut isigalugu ernumanaatilimmik appasissuseqartutut misiginninnerat inituvoq. Apeqqtut immersuilluni akisassat atorlugit misissuinnermi ilinniartitsisut 69-it tamanna atuarfiup unammilligassaanut annertut pingasunut ilaatillugu taavaat. Ilutigisaanik aamma angajoqqaarpoq peqataalluarnik, atuarfiup meeqqaminnut neqeroortugisinnaasai pillugit assut isornartorsiuisunik. Naliliinerup tikkuarpaa atuarfiup, ilinniartitsisut angerlarsimaffiullu akornanni ersarinneroqisumik ilimagisaasunik

naleqqussaanissaq pisariaqartinneqartoq. Angajoqqaat ataatsimiinneri piviusunik angajoqqaanullu attuumassuteqartunik imaqartariaqarput, angajoqqaat aggernissartik imminut akilersinnaasutut isigissappassuk. Atuarfik isiginerliorpassuk, pitsaasunik takutinnissaat eqeersimaarfigisariaqarpoq – naveernerisigut isiginninnerliornerat annertusaannaqinagu. Tamanna pillugu ilinniartitsisut arlallit pitsaasunik isumaliuteqarput, tamakkuli siammaattariaqarput nalinginnaasunngortinneqarlutillu. Suliamut tamatumunnga tapertassatut Inerisaavik qangalili mappersagaliornikuuvoq ajunngivissunik, taakkulu ilisimaneqarnerisa siammaannissaat iluaqutaasinnaavoq.

Paasissutissatigut tunngaviit

Nalunaarusiaq paasissutissatigut makkunannga tunngaveqarpoq:

- Atuarfiit pisortaasa tamarmik akornanni apeqqutit immersuilluni akissat atorlugit misissuineq
- Ilinniartitsisut tamarmik akornanni apeqqutit immersuilluni akissat atorlugit misissuineq
- Kommunini sisamaasuni atuarfinnik ingerlatsivinnit allakkatigut nassuiaatit
- Nuna tamakkerlugu illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfiit 12-t pulaarneri, taakkunanilu pisortat ilinniartitsisullu apersorneri atuartitsinerillu malinnaavigineri.
- Kommunini sisamani atuarfeqarfiit pisortaannik apersuilluni oqaloqateqarnerit
- Kommunini sisamani PPR-nik apersuilluni oqaloqateqarnerit
- Kommunini sisamani angajoqqaanik apersuilluni oqaloqateqarnerit
- GUX-ni 3-ni inuutissarsiutinillu ilinniartitsisut 2-ni pisortanik ilinniartitsisunillu apersuilluni oqaloqateqarnerit

1 Aallaqqaasiut

Atuarfik pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 8, 11. maj 2002-meersaq 2003-mi atuutilerpoq ukiuni ar-lalinni sukumiisumik piareersarneqareerluni, nunanit tamalaaneersut immikkut ilisimasallit peqataatinnerisa, soqutiginnitsinut tamanut ataatsimeersuartitsinerit tamanillu tusarniaanerit kingunerisaannik. Maanna ukiut 11-t qaangiupput, ukioqatigiiaallu atuarnertik tamaat inatsit nutaaq malillugu atuarnikut naam-massisimalerlutik. Tamanna iluarsartuusseqqinnerup nalilernissaanut periarfissatsialaavoq. Ilutigisaanik ilikkagassatigut angusaasartut appasittuernerisa aamma atuartut pingasuugaagata ataasiinnaap atuar-fiup kingorna ilinniagaqalerluni ingerlaqittarneranik ajornartorsiuteqartuernerit, meeqqat atuarfiata nalilersorluarnissaa pissusissamisoorluinnartutut isikkoqalersippaat.

Taamaammat Ilinniartitaanermut, Ilageeqarnermut, Kultureqarnermut Naligiissitaanermullu Naalak-kersuisoqarfiup (IKNK)², KANUKOKA aamma IMAK suleqatigalugit, EVA (Danmarkimi Nalilersuisarfik) suliakkippaat nalilersueqqullugu.

Siunertaq

Naliliinerup meeqqat atuarfianni ulluinnarni suleriaaseq atuuttoq erseqqissaavigissavaa, atuarfiit atuartsinerisa pitsaassusaasa isumassuinerisalu nalilernissaat siunertaralugu. Pitsaassuseq paasineqassaaq tassaasoq, atuarfiit atuartut meeqqat annertunerpaamik ilikkagaqarlutillu inerikkiartornerinut – pissutsinut uuttuiffiusinnaasunut arlaqartunut naleqqiullugu – tunniussaqaarnerat, tak. Atuarfik pillugu inatsisip siunertaatut aalajangersagaq. Taamaalilluni atuartut atuartsinermit pissarsinerat pitsaassutsimut uuttuutaavoq qitiusoq, kisianni qanoq sunnuteqarnermik uuttuineq uani pineqanngilaq. Aamma erseqqissarneqassaaq naliliinerimi ilikkagassatigut imaritataasut qaffasissuserluunniit isiginia-rneqanngimmata. Suliassaq tamanna Inerisaaviup naliliinermit immikkoortortaqaarfianit ingerlaavar-tumik isumagineqarpoq, alloriarfinni misilitsinnerit aamma inaarutaasumik naliliinerit il.il. malinnaavigineqarnerisigut.

Taamaalilluni naliliinermit tunngavioq tassaavoq atuarfik pillugu inatsit (siusinnerusukkut Inatsisartut peqqussutaat) – tassungalu oqaaseqaatit. Atuarfinni qitiusumi peqataasunit inatsit qanoq misigineqarpa? Qanorlu piviusunngortinniarneqarpa? Tamatuma saniatigut qulequttat, immersuilluni akisassat oqaloqateqarnerillu tikkuarsimagaagassuk, pineqartut ingerlalluannigitsut imaluunniit siu-nertamut naapertuuppiaanngitsut.

Taamaalilluni naliliinerup matuma atuarfiup sinaakkutigisai aamma atuartsinerup ulluinnarni pivi-usunngortinneqartarnera isiginiarpai. Naliliinerup atuarfiit kommunillu akornanni assigiinngissutsit annertuut isiginiarlugillu erseqqissaavigivai, kisianni suliffeqarfiit naliliiffinerat pineqanngilaq. Atuarfiit peqataasut tassaapput apersuiffigut malinnaavigisagullu, taamaalillutillu naliliinerimi misissueqqissaarnikkut paasissutissanut tunngaviusut.

Naliliinerup siunertaraa maanna killiffiup takutinnissaa, siunissamilu maluginiagassat pillugit tikkuussinissaaq, imaappoq pissutsit oqallisigisariaqartut immaqalu aaqqiivigisariaqartut pillugit. Naliliinerup nutaamik iluarsartuusseqqinnissaaq siunertarinngilaa.

Naliliinerimi qitiusut arfineq-marluk makkunangga qulequtaqarput

² 2014-imi ukiakkumiit: *Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik, IKIIN.*

1 *Aaqqissugaaneq*

- Qulliunerusumi/qitiusumi
- Kommunini
- Atuarfinni.

2 *Atuartitsinerup aaqqissugaanera ingerlanneralu*

- Atuartitsinerup periutsit, Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut ilanngullugit
- Atortut
- Allamiut oqaasii: qallunaatut aamma tuluttut
- Tapertaliussaasumik atuartitsineq aamma ilitsoqqussaralugu oqaatsinik ilinniartitsineq
- Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq aalajangersimasumik qulequtaqarluni piareersariikkanillu anguniagaqarluni suliassat immikkut sammillugit
- Atuartitsinerup taamaatiinnartarnera – annertussusai patsisaasullu.

3 *Anguniakkanik naliliinermillu suliaqarneq*

- Iliuusissatut pilersaarutit uppersaasarsuinerlu
- Alloriarfiit siunertaannik, atuartitsissutit siunertaannik atuineq ilikkagassatullu anguniagassanik suliaqarneq
- Ingerlaavartumik naliliisarneq
- Atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq
- Inaarutaasumik misilitsinnerit (naapertuussusiat qaffasissusiallu qanoq misigineqartarpa?)

4 *Ilinniartitsisut*

- Ilinniartitsisut piginnaasaat, qanorlu atornerqarnerisut
- Piginnaasanik inerisaaneq
- Sulinerup avatangiisit
- Ilinniartitsisut nutaat immikkut samminerat.

5 *Aqutsisut*

- Sinakkutit periarfissallu
- Aqutsisut piginnaasaat, piginnaasanik inerisaanissamut periarfissat ilanngullugit
- Suliassat aaqqissugaanerlu

6 *Meeqqat immikkut ittunik pisariaqartitsisut*

- Atuarfinni suliniutit
- Peqataatitsineq
- Immikkut atuartitsineq
- PPR.

7 *Atuarfiup angerlarsimaffiullu suleqatigiinnerat*

Nalunaarusiap immikkoortuisa qulequttat qulaaniittut tulleriinneri malinngilaat, kisiannili inimi atuarfiusumi atuartitsineq qitiutillugu aallaavigineqarluni, tassanngaanniillu "qummut" anguniakkat naliliinerlu, atuartut, ilinniartitsisut, angajoqqaat, atuarfinni siulersuisut aamma kommunini ilimnagisat tikinneqarlutik.

Atuarfimmik iluarsartuusseqqinneq

Atuarfik pillugu inatsit nutaaq (2002-mi akuerineqarnermini "peqqussummik" taaneqartoq, kingusinnerusukkullu 2012-mi nutarterneqarnermini "inatsisinnngortoq") inatsisinut siuliminut naleqqiullugu arlalitsigut nutaaliorfiuvoq. "Atuarfitalak" inerisaalluni suliaq aallartimmalli suliniummot taaguutaavoq, kingusinnerusukkullu iluarsartuusseqqinnermut qulequtaalerluni. Angajoqqaanut mappersagaliami³ ima allaaserineqarpoq:

³ Atuarfitalak pillugu/Om Atuarfitalak, en håndbog til forældre, *Inerisaavik 2004*

Atuarfitsialak

Atuartitseriaaseq nalilinnik piginnaassutsinillu assigiinngitsunik meeqqat piginnaaneriligassaannik imalik peqqussummi tunngaviuvoq. Piginnaassutsillu makkuupput: nammineeurluni sulisinnaaneq, allanik suleqateqarsinnaaneq, inuttut **nammineq naleqassuseq** inoqatillu naleqassussaannik isummertaasiinillu ataqqinnineq, kulturip tungaatigut qanoq tunngaveqarneq aammalu **kulturinik** allanik paasinnissinnaaneq kiisalu **inuiaqatigiinni oqartussaaqataaffigisatsinni** aallusseqataanissatsinni ineriartortitseqataanissatsinnilu nammineq allallu paasinnissinnaanerit akisussaaqataanerallu.

Atuartitseriaatsimi aallaaviuvoq atuartut inuttut ataasiakkaat naleqassusaat, tamatumani meeqqat ataasiakkaat assigiinngitsunik ilinniariaaseqarnerat aallaavigalugu atuartut ataasiakkaat aallaavigalugit atuartitseriaaseqarnissaq.

Naleqartitat taakku **ilikkagassatut pilersaarusiani** pinngitsoorani **ilikkagassatut anguniagassaasuni** aammalu ilinniartitsissutissatut nalilersueriaasissatullu siunnersuutini ilanngunneqarnikuupput. Nammineersinnaaneq, suleqateqarsinnaaneq, nammineq allallu kulturii kiisalu atuartut ataasiakkaat atuaqatigiillu ataatsimoortillugit isumagineqartarnissaat atuartitsissutini tamani ilaatinneqarput. Taamaasilluni inuit ataasiakkaat inuiaqatigiillu oqaasissaqataaffigineqartut ataqqineqarnissaat peqqusutit siunertaani naleraavoq, tamatumani **alloriarfinni siunertat, atuartitsissutini anguniagassat ilikkagassatullu anguniagassat** aqqusaarneqartarput.

Naliliinermi 2002-mi peqqussummi/inatsimmi nutaartaasut qitiutinneqarput.

1.2 Atuarnissaanut ilitsersuut

Kapitali 2 – Atuartitsineq- atuarfik pillugu inatsisip tunngavigisai aallaavigalugit allaaserineqarpoq, atuartitsineq naliliinermut atatillugu malinnaavigineqartoq qanoq ingerlanneqartarnersoq. Atuartitsineq misissoqqissaarneqarpoq paasinarumallugu isummat nutaat – atuarfik pillugu inatsimmiittut – inimi atuartitsivimmi ingerlanneqartunut qanoq annertutigisunik sunniuteqarsimanersut. Tulliullugu paasinarneqarpoq Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik taaneqartartut qanoq annertutigisunik atugaanersut. Taakku inatsimmut ilaanngillat, kisiannili isiginiarneqarsinnaallutik tassaasut perorsaanikkut pingaarnerusutigut tigussaasumillu inatsimmut ikorfartuutissatut misiligutit. Taamaammat ilinniartitsisut pisortallu tunngaviit pillugit isumaat taakkualu tunngaviit soq maannarnit siammaanneqarnerusimannginnerinut nassuiaataat erseqqissarneqarput.

Kapitali 3 – Anguniakkat naliliinerlu – tassani iluarsartuusseqqinnerup nutaartaasa pingaarnarpaartaasa ilaat allaaserineqarput, tassalu atuartitsineq aqqissuunneqassammat ilikkagassatut anguniagassat aal-laavigalugit aamma atuartitsinerup ingerlaavartumik nalilersorneqassammat, tamatumunnga ilaalluni alloriarfinni misilitsinnerit atorneqarnissaat. Kapitalimi misissorneqarput tamanna pisarnersoq aamma ilinniartitsisut angajoqqaallu pineqartut pillugit qanoq isummorsornerat.

Kapitel 4 – Atuartut – kapitalimi tassani siullermik sammeneqarpoq ilinniartitsisut atuartut pissusilersuutaat ilinniartinneqarnissaminnullu piareersimassusaat pillugit isummorsornerat. Tulliullugu misissorneqarpoq meeqqanut immikkut pisariaqartitsissutitut atuarfiup neqeroorutai pillugit ilinniartitsisut pisortallu qanoq isiginninnerat, tamatumani pineqarlutik meeqqat pisinnaasakitsut aamma meeqqat assersuutigalugu sumiginnagaanertik pissutigalugu atuartitsinermit nalinginnaasumut malinnaaniapiloortartut. Imaappoq pineqartut tassaapput immikkut atuartitsineq aamma ikorfartuiniutit allat. PPR-ip inissisimanagera sammisarlu pillugu isiginneriaasiaqarnera ilanngunneqarputtaaq.

Kapitali 5 – Ilinniartitsisut akornanni suleqatigiinneq – atuarfiit qanorpiaq ingerlanerannut naleqqiullugu qitiulluinnarpoq, ilinniartitsisullu namminneq ajornakusoortutut tikkuvaqqajaasagaat. Suleqatigiinnerup ilusai misissorpagut, assersuutigalugu atuarfiup alloriarfinnut agguvaassimanagera, ilinniartitsisut qallunaat kalaallillu akornanni pissutsit, ilinniartitsisut taarseraannerat sulinngitsoortarnerillu.

Kapitali 6 – Angajoqqaat – tassani atuarfik pillugu oqallinnermi ingerlasumi annertuumik sammineqartoq pineqarpoq, tassalu atuartut ilinniartinneqarnissaminnut piareersimanissaannut pisariaqartutigullu tapersorsorneqarnissaannut angajoqqaat akisussaannerat.

Kapitali 7 – Atuarfiit pisortaata – tassaavoq atuarfik toqqartumik sammillugu kapitali kingulleq. Kapitalit siulii aqutigalugit, unamminartut atuarfiit pisortaasa naapittagaat arlariinnik isiginneriaaseqarfiusumik ersersinniarsimavagut – qulequttat qitiusut, atuarfimmilu pisortatut sulinerminni isummersorfigisariaqagaat. Taamaammat kapitalimi uani taamaaliornissaminnut periarfissaat suliassaminnullu aallaaviginiartagaat misissorpagut. Kiisalu ilinniartitsisut atuarfiit pisortaannik naliliinerat misissorparput.

Kapitali 8 – Ingerlatsiviit atuarfiillu – tassani atuarfiit pingaarnertut sinaakkutissaat kommuninit isumagineqartussat qissiminnearput, tamatumunnga ilanngullugu qanoq atuarfiit nakkutigineqarnersut. Ingerlatsivinnik KANUKOKA-millu oqaloqateqarnikkut suliassap tamatuma qanoq isumagineqarnera paasinaqqissaarparput.

Kapitali 9 – Sammisat allat – tassani sammisassat allat naliliinermi qulaajarneqaqqusaasut allaaserineqarput, taakkuali atorsinnaasunik paasissutissarsiffigiuminaassimapput, paasissutissaqarfiit pigineqartut aallaavigalugit. Tamatumani ilaatigut pineqarput ilinniartitsisut pisinnaasaat, atuartitsinermi atortussat aamma qallunaatut tuluttullu atuartitsineq.

Kapitali 10 – Ilinniartitsisut atuartut ingerlaqqiffigisartagaat – tamatumani ilinniarnertuunngorniarfinnit aamma inuutissarsiutinik ilinniartitsisut nalunaarutaasimasut allaaserineqarput.

Kapitali 11 – Periuseq atorneqartoq – naliliineq qanoq ingerlanneqarsimanersooq, suleqatit peqataanikut atortullu saqummersitat atorneqarnikut nassuiarneqarput.

Ilanngussaq: Tabelinik nalunaarusiaq. Naliliinermut ilaatigut tunngaviupput apeqqutit immersuilluni akissiat annertuut marluk – atuarfiit pisortaannut aamma ilinniartitsisunut. Apeqqutigineqartunut tamanut akissutit tabelinik nalunaarusiami takuneqarsinnaapput. Taamaallaat tabelit immikkut toqqakkat, naliliinerput naapertorlugu pingaarutilinnik paasissutissiisut nalunaarusiami tassani ilaapput, taamaammat paasiuminartuunissaat pissutigalugu tabelit allat nalunaarusiami uani taamaallaat innersuussutigineqartarput.

Apeqqutinut akissutit tamangajammik “illoqarfinni atuarfinnut aamma” nunaqarfinni atuarfinnut” ag-guagaapput. Aamma misissorparput ilinniartitsisut ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsullu aamma ilinnia-rtitsisut Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasut Danmarkimilu ilinniarsimasut akissutaat assigiinngissuteqar-nersut ilanngullugu misissorparput. Akissutit agguataarneri soqutiginaatilimmik assigiinngissuteqa-raangata tabelinik nalunaarusiami kapitali 3-mi takutinneqartarputtaaq. Taamaangippat tabeli ilaas-sanngilaq, kisianni akissutit assigiinnginnissaat ilimanarsinnaasimagaluartillugu, tamanna allaerisami ilanngunneqartarpoq.

Iluarsartuusseqqinneq – Atuarfitsialak - pillugu oqaatsit atorpeqartut

Iluarsartuusseqqinneq Inatsisartuni akuersissutigineqarpoq 2002-mi, 2003-milu atuutilerluni. Peqqussutip 2010-mi nutarterneqarnera Namminersorluni Oqartussaanerup eqqunneqarnerata kingorna pivooq, peqqussullu maanna tassaalerluni atuarfik pillugu inatsit. Oqaatsit pineqartut nalunaarusiami matumani akuleriisillugit atorpeqarput, tassami oqaloqateqarnit, apeqqutinut akissutinit il.il. issuaanerit pineqarmata. Taamaammat allatut allassimasoqartinnagu "Atuarfitsialak", "iluarsartuusseqqinneq", "peqqussut" aamma "atuarfik pillugu inatsit" assigiissutut paasineqassapput.

Kalaallit Nunaanni atuarfiit

Nuussuup Atuarfia, Nuuk

Avanersuup Atuarfia, Qaanaaq

Ivikasiup Atuarfia, Ikamiut

Kalaallit Nunaanni Meeqqat atuarfiat

2 Atuartitsineq

Atuarmimmik iluarsartuusseqqinnermi qitiusut tassaapput atuartut ilikkariatortarnerannut atuartinnerannullu tunngaviit nutaat. Inatsimmi § 18-imi allaqqavoq: "Atuartitsineq allanngorartuussaaq, atuartut ataasiakkaat pisariaqartitaannut piginnaariigaannullu naapertuuttuussalluni" aamma "Atuarfiup pisortaata atuartitsinerup pilersaarusionerqarnermigut aaqqissuunerqarnermigullu atuartunut tamanut unamminartoqartinneqarnissaa qularnaassavaa."

Tunngaviit taakku oqarluartaarutinngorlugit aamma taaneqartut "Atuartoq qitiutillugu" (soorlu aviisimi oqallissaarummi uani: *Atuartoq qitiutillugu/Elven i centrum*), aviisit katillugit sisamaasut inatsisip akuerineqarnera sioqqullugu tusarniaanerit oqallinnerillu annertuut ilaattut saqqummersinneqartut ilaanni allaqqasutut, piumasarineqarpoq atuartitseriaaseq, ilinniartitsisup atuartunut ilikkagassanik "tunioraaginnarani", kisiannili atuartut ataasiakkaat piginnaasaannik aallaaveqarluni aaqqissuussinermik suliaqarfia.

Taamaaliussaguni ilinniartitsisup atuartut ataasiakkaat piginnaariigaat siumukarnerilu ilisimasariaqarpai, taamaammallu inatsisip § 19-iani aalajangersarneqarpoq, atuartup "ilinniartitsisorisani isumasioqatigalugit iliuusissani pilersaarusiussavai, pilersaarusiartu ingerlaavartumik naliliinermut ilaatinneqassaaq (...) taannalu atuartup atuartinneqarnerata ilinniagaqaqqinniarnatalu ingerlateqqinneqarnissaanut tunngaviusaaq."

Taamaammat naliliinermi siullertut isiginiarneqarpoq, atuarfik pillugu inatsisip tunngavii, atuartitsinermi atuartut ataasiakkaat pisariaqartitaannik piginnaariigaannullu tunngaveqarnissamik oqariartuuteqartut maleruarneqarnerissut – imaappoq atuartitsinermi atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aamma atuartut ataasiakkaat iliuusissatut pilersaarutaat aallaavigineqarnerissut.

Inatsisip akuerineqarneraniit ukiut marlussuit kingorna pitsaassutsimut siunnersuisartoqatigiit immikkut ilisimasalinnik nunanit tamalaaneersunit ilaasortaartup inassutigaa, Inerisaaviup atuartitseriaaseq tunngavinnik nutaanik piviusunngortitsinnaasoq nassaarinartugulu inerisassagaa. Tamatumani Atuartitseriaatsinik Ilikkalerforfiusunik taaneqartalersut toqqarneqarput

Nalunngikkaluarlugu Atuartitseriaatsit Ilikkalerforfiusut inatsisip ilaginngikkai, taamaalillunilu ilinniartitsisut pinngitsooratik *atugassarinnigikkaat*, kapitalip ilarujussuani ulluinnarni atugaalersimenarat misissorneqarpoq. Tamatumunnga aallaaviuvoq ilinniartitsisut Atuartitseriaatsit Ilikkalerforfiusut atornerisigut atuartitsinnaammata, inatsimmi perorsaanikkut tunngaviusut naapertorlugit. Aammattaaq nukiit annertuut tunngaviit pineqartut ilinniartitsissutiginerinut atornerisigut atorneqarnerissut, tamannalu pivoq ilisimatusarneq tunngaviit meeqqanut ulorianartorsioqqajaasunut immikkut piukkunnaateqarnerinik takutitsisoq tunngavigalugu, imaappoq meeqqanut inooqatigiissutsikkut kulturikkulluunniit tunuliaqutarisatit pissutigalugit atuarnermi naammaginnartunik angusaqannginnissaminut ilimanaateqartunut. Tamatumani pingaaruteqalersippaa paasiniassallugu suliaq tamanna iluatsissimanersoq – taamaanngippallu suna patsisaanersoq.

2.1 Ulluinnarni atuartitsineq

Immikkoortumi tassani atuarfinni pularneqartuni atuartitsineq qanoq ingerlanneqartarnerissoq misissorparput. Misissorparput atuartitsineq "ingerlanersoq", aamma atuarfik pillugu inatsisip tunngavii atornerisigut takusinnaanerlugu misissorparput. Aamma misissorparput *Atuartitseriaatsit Ilikkalerforfiusut* atuartitsinermi atornerisigut takuneqarsinnaanersut.

Malinnaanerup atuartitsinerup annertuumik assigiinngisitaarnera takutippaat, atuartitsinerit ingerlallartuniit, suliaqarfiullartuniit, atuartut erseqqissumik peqataaffigisaanniit ersarissunillu ilikkagassatigut imaqartinneqartuniit akerlerluinnaanut. Tiimit malinnaavigineqartut ilaanni Atuartitseriaatsit ilikkalserterfusut atorneqartut takuneqarsinnaasimapput, allanili naamik. Malinnaanerit aamma takutippaat ilinniartitsisut ilinniarsimasut – kalaallit qallunaallu – pitsaassutsimut inissisimaffiit illungiit tamaasa inissisimaffigalugit atuartitsisartut.

Atuarfinni 12-ni pularneqartuni atuartitsineq malinnaavigineqarpoq. Atuarfinni marlunni tiimit marluk malinnaavigineqarput, taamaalilluni tiimit atuartitsiffiusut katillugit 14-it atortussarsiffigineqarlutik. Ilinniartitsisut malinnaavigineqartut tamarmik – ataaseq kisimi pinnani – ilinniartitsisutut ilinniarsimapput, ilinniartitsisullu akuleriillutik kalaaliuppup qallunaajullutillu. Alloriarfiit tamarmik pularneqarput, malinnaavigineqarpullu kalaallisut, qallunaatut, matematikkimik, sumiiffinni ataasiakkaani toqqagassanik inuiaqatigiilerinermillu atuartitsinerit. Immikkut isiginiarneqarput atuartitsinerup imarisaa, ilusiligaanera klassimilu ilikkariartornissamut avatangiiserisat. Malinnaanerit 12-t kingornisigut iliniartitsisoq malinnaavigisaq apersorlugu oqaloqatigineqarpoq. Apersuineri annermik pineqarput ilinniartitsisup tiimimut pineqartumut anguniagai, ilinniartitsisullu tiimip ingerlaneraniq naliliinera.

2.2 Atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq – atuartut ataasiakkaat aallaaviginerat

Atuartut ataasiakkaat qitiutinnissaannik ilimagisaasut piviusunngortinneqassappata, atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq ingerlattariaqarpoq.

Atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineri pineqaannangillat atuartut ilaasa allanit sukkanerusumik suleriaaseqarlutillu sukkanerusumik paasinnittarnerat imaluunniit ilikkakkamikkut allamut killiffeqarnerat. Aamma tassaangilaq atuartitsineri periuseq aaqqissueriaaserluunniit aalajangersimasooq. Danmarkimi ilisimatuut perorsaanikkullu ilisimasaqarfiit akornanni oqaatsimik paasinneriaaseq nalinginnaasooq, aamma assersuutigalugu EVA-p nalunaarusiaani "*Undervisningsdifferentiering som bærende pædagogisk princip*"-imi (*Atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq perorsaanikkut tunngavittut pingaarnertut*) nassuiarneqartutut, pissutsit assigiinngitsut tallimat nikerartinnissaat naleqqussarnissaallu ilinniartitsisup eqqarsaatersuutigisariaqarpai, atuartunut ataasiakkaanut naleqqussakkamik atuartitsinissaq qularnaarumallugu. Pissutsit tallimat pineqartut ukuuppup:

- Imarisaasut (sammissat, qulequttat)
- Periutsit (soorlu assigiinngitsunik ilikkariartoriaaseqarnermut naleqqussakkat)
- Aaqqissugaaneq (gruppiikkaarineq, holdikkaarineq, sullivilersorluni atuartitsineq, marlukkaarineq, pissusilersuutit)
- Atortut (qanoq ittut, qanoq ajornakusoortigisut)
- Piffissaq (sivikitsumik sivisuumillu ingerlatsinerit, nikerartitsineq).

Apeqqutit immersuilluni akisassat aqputigalugit ilinniartitsisut aperineqarput atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsisarnersut, 91 %-illu akippup taamaaliortarnerarlutik⁴ (tabelinik nalunaarusiami, immikkoortoq 2.8, tabel 44). Kisianni apersuineri – tamannattaq apeqqutigineqarmat – ilinniartitsisut tamarmik atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq qanoq paasineqassanersoq, assigiinngitsuniik isumaqarfigigaat erserpoq. Arlallit tassaattippaat "ataasiakkaaraluni" atuartitsineq, soorlu atuartut assigiinngitsunik suliasinneqarnerat, sumut killinnerat apeqqutaatillugu. Assersuutigalugu illoqarfiit ilaanni ilinniartitsisup ima oqaatigaa: "Sukkanerit immikkut suliasinneqartarput. Angumersinngitsut angerlarlutik ilinniagassinneqartarput. Aamma killiffiit aallaavigalugit gruppiliortarpunga marlukkaarititsillungaluunniit, pikkorinnermut ajornartorsionerusoq ikiortittarlugu." Tamanna aamma nunaqarfiit atuarfiini nalinginnaalluinnarpoq pisariaqartarlunilu, klassit arlalitsigut ukioqatigiiaanik pingasunik atuartoqartarmata. Kisianni atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq taanaannaanani annertunerujussuuvooq.

⁴ *Differentieret undervisning kalaallisut apeqqutini taaneqarpoq "Atuartunut naleqqussarlugu atuartitsineq".*

Ilinniartitsisut ikittuinnaat – katillugit 36 % -it – atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq ingerlattarnagu akissuteqarput. Tamatumunnga patsisigisaat assigiinneqqaat, ersarissumillu inerniliineq ajornarluni. (Tabelinik nalunaarusiami, immikkoortoq 2.8, tabel 46).

2.2.1 Atuartut ataasiakkaat iliuusissatut pilersaarutaat aallaavigalugit atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq

Atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallaavigalugit atuartitsissagaanni allatut ajornartumik ilisimasariaqarput, atuartut ataasiakkaat piginnaariigaat, unamminartitaat anguniagaallu suunersut. Tamanna anguniarlugu atuartut ilinniartitsisullu suleqatigiissapput atuartumut anguniagassaliorlutik, taamatullu suleriaatsit, atuartitsinermi periutsit sammisassallu suleqatigiinnikkut aalajangersarneqartussaallutik (atuarfik pillugu inatsimmi § 18). Tigusaasumik atuartup ilinniartitsisuni suleqatigalugit iliuusissatut pilersaarut suliarissavaa (§ 19). Iliuusissatut pilersaarut arlariinnik siunertaqarpoq – ingerlaavartumik naliliinermi atorineqassaaq, aamma atuartup nammineq ilikkariartornerminik eqqumaffiginnilernissaanut atorineqassaaq, tamannalu kapitali 3-mi erseqqinnerusumik allaaserineqarpoq. Aammattaarli ilinniartitsisumut sakkussaavoq, atuartitsinerup pilersaarusiortnerani: "Atuartitsineq aqqissuunneqassaaq, atuartut anguniagaat [iliuusissatut pilersaarummi] piviusunngortinneqarsinnaanngorlugit."⁵

Immikkoortoq 3.3-mi atuartut ataasiakkaat iliuusissatut pilersaarutaanni, taakkunanga suliaqarneq itisilerlugu allaaserineqarpoq. Tassani ersippoq atuartut tamarmiunngivissut atuartitsissutini tamani iliuusissatut pilersaarusiortartut, ilinniartitsisullu 26 %-iinnaat akisut atuartuutimik minnerpaamik affaat ukiumut marloriarlutik iliuusissatut pilersaarusiortartut, taakkualu atuartitsinermik aqqissuunnissaanut atortaritit. 47 %-it akipput "ilaannikkut".

Ilinniartitsisut apersorlugit oqaloqatigineranni annermik iliuusissatut pilersaarutit atuartunut persoraanikkut atorsinnaanerit isiginiarneqarpoq, ilinniartitsisullu marluinnaat oqarput atuartut iliuusissatut pilersaarutaat aallaavigisarlugit, ilinniartitsinissartik pilersaarusiortangamikku (immikkoortoq 3.2.1-imi tamanna annerusumik sammineqarpoq).

Taamaammat atuartut ataasiakkaat aallaavigalugit atuartitsisoqaraangat, tamanna – nalinginnaasumik – pineq ajorpoq atuartut iliuusissatut pilersaarusiaat aallaavigalugit.

2.3 Nikerartumik pilersaarusiortneq aamma atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq

Atuarfik pillugu inatsisip § 5-iani aalajangersarneqarpoq "alloriarfinni ataasiakkaani atuartut klassinut ukioqatigiiaanut imaluunniit ukioqatigiiaanngikkaluanut agguanneqassapput atuartitsissutinilu ataasiakkaani atuartitsissutinillu akimuilluni ingerlatitsiffiusuni ingerlaqatigiinnilu nikerartuni, alloriarfimmi pineqartumi klassinit ataasiakkaanit arlalinnilluunniit atuartulinnik katitigaasuni atuartinneqassallutik, atuartut ataasiakkaat ilikkagassatut anguniagassanut naleqqiullugu pisariaqartitaat soqutigisaallu aallaavigalugit". Quppersakkami *Atuarfitalak – periutsit atortussiallu* (Inerisaavik 2003) allaaserineqarpoq, atuartitsinerup aqqissuunnissaa annertoq eqaatsumillu aqqissuussiffiusoq, tassani alloriarfinni ataasiakkaani ilinniartitsisut qanoq iliorlutik tiimit ilinniartitsisunut, qulequttanut, holdionut il.il. semesterip ingerlanerani agguassinnaanerat allaaserineqarpoq. Ilaatigullu allaqqavoq:

Ukiuortoqumik piffissaq ilinniartitsiffissaq aallaavigalugu pilersaarusiortneq aamma isumaqarpoq ukiumi akunnerit atugassat ukiup atuartitsiffiusup ingerlanerani assigiinningsorujussuarmik eqaatsorujussuarmillu ingerlanneqarsinnaasut sapaatip akunnikkuutartumik pinnani imaluunniit skemat siumut aalajangersimalluinnartut atornagit. Tamatumma ajornarunnaarsippaa nikerartumik periaaseqarnissaq, soorlu atuartitsissut ataaseq pilersaarusiortluni suliaqarnermut itisi lerinissamut piffissaqarnissamut atugassanik tiiminik amerlasuunik atuiffiusinnaalluni aammalu piffissap sivikinnerusup iluani sulianut tunngasunik pikkorissartitsinermit atuartitsisoqarsinnaalluni. Aamma periarfissaqalerpoq alloriarfiit suleqatigiit nammineerlutik isumaqatigiinniutigissagaat

⁵ Naliliisarneq uppersaasarsuisarnerlu pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 2, 9. januar 2009-meersoq pillugu ilitersuut, q. 6.

nalunaaquttap akunneri qassit atuartsissutit ataasiakkaat iluanni pilersaarusiorkuni suliaqarnermut, suliffinni atuartsinermut atuartsissutillu akimorlugit atuartsinermut atorreqassanersut (§9, imm. 4 peqqussummi). Sooronami ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit taamaaliortoqassaaq.

Naliliinerup assersuutissaqartinnigilaa atuarfinni pilersaarusionermik taamatut suliaqartartoqartarnera. Nalinginnaanerusoq tassaavoq, atuartsineq tunngaviusumik ima aaqqissugaasoq: "klasse ataaseq - ilinniartitsisoq ataaseq - tiimi ataaseq", ilaanneeriorkuni sapaatip-akunnerinik aalajangersimasumik qulequtsiilluni sammisaqarfiusunik atuarfiup tamarmiusup pilersaarutaanut ikkuteriikkanik akunnilerneqartartoq. Assersuutigalugu apersuilluni oqaloqatigiinnerit ilaannit erserpoq, ilaat ukiumut ataasiarlutik sapaatip-akunnerani aalajangersimasumik qulequtsiillutik ingerlatsisartut, ilaanni marloriarlutik, atuarfimmilu ataatsimi nukarlerni akullernilu ukiumut sisamariartarput, angajullernilu ukiumut marluk-sisamariartarlutik. Tassani akullit aamma qaammat ataaseq sullivilersorkuni atuartinneqarnermik ingerlataqarsimapput. Sapaatip-akunneri aalajangersimasumik qulequtaqarluni ingerlatsiviusut atuartsissutinik akimuiffiusarput, allalli atuartsissut ataasiinnaq isiginiarnerusarlugu.

Aalajangersimasumik qulequtsiilluni suliniutinullu sammisumik ilinniartitsinerit – skemanik nalinginnaasunik allannguiffiusut - pillugit ilinniartitsisut isumaat assigiinngilat. Ataatsimut isigalugu oqartoqarsinnaavoq ilaasa iluarisimaaraat misilittagaqarfigilluarlugulu. Ilaasa annerusumik ingerlakkusukkualarpaat, isumaqarlutilli ingerlakkuminaattut piffissajaataallutilli imaluunniit isumaqarlutik skemap taamaaliornissartik akornusertaraa. Allat isumaqarput taamatut ingerlatsineq perorsaannikkut ingerlalluortanngiltsoq.

Ajornakusoortarneranut assersuutit ilinniartitsisoq ataaseq oqaluttuarpoq aalajangersimasumik qulequtsiilluni ingerlatsineq kingulleq ukiut pingasut matuma siorna ingerlassimallugu, tassami piareersarnissaa piffissamik atuiffiusarpoq – "kisiannili ajortanngeqaaq. Atuartut nuannarisarpaat."

Annermik atuarfimmi ataatsimi ilinniartitsisut skema pituttuisuunerarpaat, tassuunakkullu aalajangersimasumik qulequtsiilluni atuartsissutillu akimorlugit ingerlatsinissat pinngitsoortinneqartarlutik. Ilaat nikerarnerusumik aaqqissuussisarumagaluarpoq, akerlilerneqartarlunili: "Inuit [skema aalajangersimasooq] toqqissisimanartinneruaat. "Alla atuarfimmit tassanngaanneersoq oqarpoq "siunertamut tiiminik nassaarnissaaq ajornakusoorpoq" aammalu "pilersaarusiornissaaq pisariaqarluni".

Allat qularpasinnerupput. Assersuutigalugu nukarlerni ilinniartitsisut ilaat isumaqarpoq, aalajangersimasumik qulequtsiilluni ingerlatsinerit amerlavallaartut, tassuunakkullu atuartut paatsiveerusimaalersartut: "Tamanna mikinernut toqqissisimajunnaarsitsisarpoq, aalajangersimasumik sinaakkuteqarnissartik pisariaqartippaat." Alla isumaqarpoq "inituallaartut".

Nunaqarfiit atuarfiisa ilaanni atuarfiup pisortaa piareersariikkanik anguniagaqarluni apeqqutiginiakkatut oqaasertaliussaaq aallaavigalugu sulisarnissaaq annertunerusumik suliarisarusuppaa, klassillu pingasuusut ingiaqatigiittussanngorlugit skemalorsimalluni, klassit akimorlugit annertunerusumik suleinissaaq periarfissillugu. Aamma tiimit ataatsimoortinnerullugit sisamakkaarlugit ingerlanneqartarnissaaq pilersaarusiorkupaa, taamaaliornikkut atuartut ullup ingerlanerani nikittaqattaarpallaannginnissammata.

2.3.1 Atuartitsissutit akimorlugit atuartsineq

Nikerartumik atuartsinerup ilaa immikkut ittoq tassaavoq atuartsissutit akimorlugit atuartsinerpiaq, qulequtaq ataatsimoorussaaq aallaavigalugu atuartsissutit arlallit peqataatinneqarfiat. Qulaani taaneqartut atuarfik pillugu inatsimmi piunasaavoq, aammattaaq atuartsissutit akimorlugit atuartsisoqarnissaa.

Apersuilluni oqaloqatigiinnerni iluatsitsisumik ingerlatsisimanernut assersuutit arlallit eqqaaneqarput, soorlu "umiarsualivik" pillugu, tassani kalaallit oqaasii, qallunaat oqaasii matematikkilu ilaatinneqarput. Kisianni arlalitsigut ersittarpoq, ilinniartitsisut apersoneqartut nalornisaraat, atuartsissutit akimorlugit atuartsinermut sorpiaat ilisarnaataavinnerusut, aammalu

suleriaatsinut atuartitseriaatsinullu allanut akimuiffiusunut paarlaattarlugu, assersuutigalugu alloriarfiit akimorlugit atuartitsinermut, sapaatip-akunnerinut aalajangersimasumik qulequtsiilluni ingerlatsiffinnut, holdeikkaarinermut ikaarsaariarnermi aaqqissuussinernut il.il. Tamatuma ilimanarsippaa aatsaat piffissaq sivisungaatsiartoq qaangiuppat atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq nalinginnaalissasoq.

Apeqqutini immersuilluni akisassani ilinniartitsisut aperineqarput, qanoq akulikitsigisumik atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinermut peqataasarnersut. Apersuilluni oqaloqatigiinnermi akissutit aallaavigissagaanni nalorninarpoq, ilinniartitsisut atuartitsissutinik akimuilluni atuartitsineq assigiimmik paasisimaneraat, taamaammat inerniliussat nalorninarpoqangaatsiarput. Kisianni aperineqartut affaat inulaarlugit akipput tamanna qaqutigoortoq (37 %), aatsaallu 7. klassimi aalajangersimasumik qulequtsiilluni aamma/imaluunniit 10. klassimi (8 %) piareersariikkanik anguniagaqarluni suliaqarnermut atatillugu tamanna pisartoq, imaluunniit taamaaliortoqanngisaannartoq (2 %). Tamatuma saniatigut 23 %-it akipput tamanna ukiup atuarfiusup affaa inorlugi pisartoq. Kiisalu 19 % akipput tamanna ukiup atuarfiusup affaa sinnerlugi pisartoq, 11 %-illu oqarlutik tamatigoruinnangajak taamaaliortarlutik (Tabelinik nalunaarussiaq, immikkoortoq 2.8, tabel 39).

Atuartitsissutit akulikinnerpaamik akimuilluni ingerlatsinernut ilaasartut tassaapput kalaallit oqaasii, matematik aamma qallunaat oqaasii (taama tullerinneqarlutik). Ilinniartitsisut atuartitsissutinik akimuillutik kingullermik ingerlatsinermi atuartitsissutit suut pineqarnerinik apeqqummut 78 %-it akipput kalaallit oqaasii, 63 %-it matematik 55 %-illu qallunaat oqaasii ilaasimasut. Atuartitsissutit sinnerinut atatillugu 41 aamma 44 %-it akornanniippat, tuluit oqaasii eqqaassanngikkaanni, taakku taamaallaat 19 %-it atuartitsissutinik akimuillutik ingerlatsinermut kingullermut ilaatissimavaat. (Tabelinik nalunaarussiaq, imm. 2.8, tabel 40).

Nikerartumik aaqqissuussamik atuartitsinermisulli piffissaalatsineq aporfittut misigineqarpoq, kisiannili apersuilluni oqaloqatigiinnermi aammattaq ilinniartitsisut eqqaavaat atuartitsissutinik akimuilluni sulinissaq atuarfimi suleqatigiinnissamik (annertuallaamik) piumasaqaatitaqarfiusoq. Atuartitsissutinik akimuillutik atuartitsisartut annermik tassaapput klassimi atuartitsissutini arlalinnik atuartitsisartut, kisiannili ilinniartitsisut arlaliussaatillugit tamanna ajornarnerorpassippoq. Assersuutigalugu ilinniartitsisoq oqarpoq: "Kalaallit oqaasii, inuttut inerikkiartorneq aamma uumassuseqartulerineq akuleriisissallugit pissusissamisuuginnarpoq, *nammineq tiimeqarfigigaanni.*" (EVA-p uingasumik allatai).

Aamma ilinniartitsisut marluk kinguneqarluartumik ingerlatsisinnaapput: Atuarfiit ilaanni ilinniartitsisut arlallit iluatsitsisarsimapput piareersariikkanik anguniagaqarluni sapaatip-akunnerinilui aalajangersimasumik qulequtsiilluni sammisaqarfinni klassut arlallit ataatsimoortillugit, tasanilu ilinniartitsisut marluullutik ilinniartitsisarlutik. Tamanna iluatsillugu ilaasa Atuartitseriaatsini Ilikkalerterfiusuni tunngaviit periutsillu atortarpaat, taakkumi atuartitsissutinik akimuilluni atuartitsinermi piareersariikkanillu anguniagaqarluni atuartitsinermi atoruminarnerusarput. Ilinniartitsisut ilaata ilaatigut erseqqissarpaa, ilinniartitsisut marluutillugit aaqqissuussinerni piginnaasanik assigiinngitsuinik atuinissaq ajornarunnaartartoq, assersuutigalugu ilinniartitsisup aappaa sammisaqartitsinermi sullivilersornikkut atuartitsinermik aaqqissuussinissamut periutsitigut misilittagaqarlualrunilu piginnaaneqarpat aappaa ilikkagassanut tunngasutigut tapiissueqarsinnaavoq. Matumunngarpiaq atatillugu piareersariikkanik anguniagaqarluni ingerlatsineq aamma sapaatip-akunneri aalajangersimasumik qulequtsiilluni ingerlatsiffiusut ilinniartitsinut aammattaq tassaasimapput imminnut suliamikkut kaammattoqatigiiffii.

Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq arlalitsigut sapaatip-akunnerini aalajangersimasumik qulequtsiilluni ingerlatsiffiusuni arlalitsigut pisarput, ilinniartitsisulli ataatsip tikkuarpaa taamaattariaqangitsoq: "Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq aalajangersimasumik qulequtsiilluta ingerlatsinitta avataanni pitsaanerulersinnaavoq. Immaqa ulapippallaartarpugut. Nalinginnaasumik atuartitsinermut ilaatinnerullugu eqqarsartariaqarpugut."

Nunaqarfiit atuarfiisa pularneqartut ilaanni suleqatigiinnerup pingaarutaa aammattaq tikkuarneqarpoq, tassani ilinniartitsisut ilaat oqaluttuarmat siusinnerusukkat atuarfiup nukittoqutigilluugaasa ilagisimagaat qulequtakkaarsumik ilusiliilluni suleriaaseqarneq, tassani atuartut ilinniartitsisut peqatigalugit oqaluttuarpalaartumik ingerlatsinerit inerisartarsimallugit (peruseq storyline), tassanilu ilaatigut ullorsuutit atorneqartarlutik, atuartunut allaanerusumik soqutigintartumillu atuartitseriaaseq atuartitsissutinut arlaqartunut sammisoq atuartitsissutinillu arlalinnik peqataatitsisoq pilersikkiartuaarniarlugu. Tamanna ilinniartitsisup oqaluttuarnera malillugu ullumikkut annaaneqarsimavoq, ilaatigut ilinniartitsisut taarserarnerat pissutigalugu. Ilinniartitsisup taassuma isaanit isigalugu pissusiviusut malillugit peruseq aallaqqaataaniit inerisaqqittariaqarsimavaat.

Ilannguttariaqarportaaq ilinniartitsisut ilaasa – annermik angajullerni ilinniartitsisut – isuma nuannarivallaangimmassuk. Ilinniartitsisoq ataaseq atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinerup naapertuussusianut qularluni isummerpoq: "Immaqa ilaat annertunerusumik taamaaliorumapput, kisianni taava aalajangersimasumik anguniagaqartariaqarpoq. Ajunngivippoq atuartitsisutitip ataatsip atuartitsissut alla tapersersinnaammagu, kisianni ajornartorsuutaavoq, atuartut atuartitsissutini peqataasuni tunngaviusumik ilisimasassat amigaatigippatigit." Ilinniartitsisoq alla angajullerni atuartitsisartoq oqaluttuarpooq, ilinniartitsisut nalinginnaasumik namminneq fagitik isiginiarnerusaraat, klassillu angajullit allatut ajornartumik terminini inaarutaasumillu misilitsinnissat qitiutittariaqaraat.

Ilinniartitsisut annertunerusumik atuartitsissutinik akimuilluni atuartitsisarnissaq kissaatigaat

Naak atuarfinni apersuilluni oqaloqateqarnerit takutikkaluaaraat ilinniartitsisut arlallit ulluinnarni atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinerumik iluatsitsiniapiloorlutillu ingerlatsiniapiloorartut, imaanngilaq taamatut suleriaaseqarusunngitsut. Ilinniartitsisut affangajaat annertunerusumik atuartitsissutinik akimuillutik sulerusupput, ikittuinnaallu annikinnerunissaanik kissaateqarlutik.

Apeqqutini immersuilluni akisassani ilinniartitsisut aperineqarput, atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq annertunerusoq annikinnerusorluunniit kissaatigeneraat. Affaat ataataarlugit (46 %) akipput annertunerusumik atuartitsissutit akimorlugit atuartitsisarnissaq kissaatigalugu. Affaasa missaasa (49 %) maanna annertussusaa naammagisimaarpat. Kiisalu ilinniartitsisut 5 %-iisa kissaatigaat annikinnerusumik atuartitsissutinik akimuilluni atuartitsisoqartarnissaa. Kisitsisit ataani tabelimi ersipput.

Tabel 1
Illit aalajangiisuussaagaluaruit taava atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq qanoq pilersaarusiussagaluarpiuk?

	Iloqarfimmi atuarfik (N = 229)	Nunaqarfimmi atuarfik (N = 53)	Katillugit (N = 282)
Kissaatigissagaluarpara sulit annertunerusumik atuartitsissutit akimorlugit atuartitsisoqassasoq	48 %	40 %	46 %
Isumaqaarpunga annertussusia naammattoq	47 %	57 %	49 %
Kissaatigissagaluarpara annikinnerusumik fagit arlallit akimorlugit/aqqusaarlugit atuartitsineq ingerlanneqartassasoq	5 %	4 %	5 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassat. Tabelinik nalunaarusiaq, imm. 2.8, tabel 4.1.

Ilinniartitsisut taama amerlatigisut atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinerumik annertunerusumik ingerlatsiumammata, apeqqutigineqarsinnaalerpoq taamatut atuartitsinissamut akimmisaarfiit suut misigisarneraat. Ilinniartitsisut annertunerusumik atuartitsissutinik akimuillutik ingerlatsiumasut aperineqarput suut akimmisaarfigisarneraat. Akissutit sallertut piffissaalatsineq suleqatigiinnginnerlu patsisaasutut tikkuarpat:

Ilinniartitsisut 36 %-ii akipput ilinniartitsisut akornanni isumaqatigiittoqanngitsoq. 18 % akipput piffissaajarnarpallaartoq. Saniatigut 20 % aamma 19 % akipput atuartitsissutini ataasiakkaani ilikkagssatut anguniagassat angujuminaassisartut, atuartitsisutillu ataasiakkaat akimuinermut iluarsartuutissallugit ajornakusoortoq. Kiisalu ilinniartitsisut 11 %-ii pisortaminnit tapersorsorneqannginnerarput. Akissutit ataani tabelimi ersipput.

Tabel 2
(Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinissamut) misigaajuk akimmisaarfeqarlutik?

	Illoqarfimmi atuarfik (N = 105)	Nunaqarfimmi atuarfik (N = 19)	Katill. (N = 124)
Tamanna pillugu ilinniartitsisut akornanni isumaqatigiittoqanngilaq	38 %	26 %	36 %
Allat	34 %	26 %	33 %
Atuartitsissutini ataasiakkaani ilikkagssatut anguniagassat angunissaat ajornarpallaarpoq atuartitsissutit akimorlugit atuartitsiniraanni	15 %	47 %	20 %
Atuartitsissutigisakka atuartitsissutinut akimorlugit ingerlatanut iluarsartuutissallugit ajornarpoq	20 %	11 %	19 %
Piffissaajarnarpallaarpoq	15 %	32 %	18 %
Tamanna pisortaniit tapersorsorneqanngilaq	12 %	5 %	11 %

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akissat. Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.8, tabel 42. Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga arlalinnik akissuteqarsinnaasimapput taamaattumik akissutit amerlassusaasa katinneri 100 %-inik amerlanerupput.

Nassuiaat: Apeqqut una taamaallaa apeqqummut uunga: "Nammineq aalajangiisnaasuuguit, atuartitsissutinik akimuilluni atuartitsinerup annertussusia qanoq aaqqissuutissagaluarpiuk"-mut ima akissuteqartunut: "Kissaatigissagaluarpara sulii annertunerusumik atuartitsissutit akimorlugit atuartitsisoqassasoq" apeqqutigineqarpoq.

2.3.2 Eqikkaaneq naliliinerlu – nikerartumik aaqqissuussineq aamma atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq

Atuartut ataasiakkaat nalinginnaasumik atuartitsinermik qanoq annertutigisumik misigisarnerat, qanorlu annertutigisumik atuartitsissutinik akimuisoqartarnersoq skemamilluunniit aalajangersimasumik sanioqqutitsisoqartarnersoq erseqqissumik oqaatigineq ajornarpoq. Kisitsisit apersuillunilu oqaloqateqarnerit tikkuarpaat aalajangersimasumik qulequtsilluni sapaatip-akunnerini ingerlatsinerit atuartitsissutinillu akimuinerit nikerartumik annertussuilimmik atorfeqartartut, kisianni apersuilluni oqaloqateqarnerit takutippaat, pissusiviusut malillugit ilinniartitsisorpassuit atuartitsissutinik akimuilluni atuartitsineq sunaanersoq nalornigaat, ilimanartumik sungiusimannginnera pissutigalugu. Aammattaaq apersuilluni oqaloqateqarnerit apeqqutillu immersuilluni akissat tikkuarpaat, ulluinnarni killilimmik ingerlatsisoqartarneranut annertuumik pissutaasoq, taamaaliornissaq iliniartitsisut suleqatigiinnissaannik piunasaqaatitaqarfiummat, tamannalu iluatsikkuminaappasippoq. Ilaasa aamma atuartitsissutit unamminartut isigivaat – piffissaajarnarpallaarluni, misilitsinnissamut atuartitsinermi piffissamik tiguisarluni imaluunniit atuartitsissutit akuleriinnissaat ajornakusoorpallaarluni. Naammaginngitsutut isikkoqarpoq, ilinniartitsisut ilaat isumaqarmata, atuartitsinerup nikerarnerusumik aaqqissuussinissamut skemat akornutaasartut, eqqarsaatigigaanni atuarfik pillugu inatsimmi allaqqasoq, tamanna periarfissaassasoq, taamatullu ilitsersuusiortoqarnikuummat annertuumik taamaaliornissamut kajumissaarisumik.

2.4 Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut

Piunasaqaataangilaq ilinniartitsisut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik taaneqartartut sulinerminni aallaavigissagaat. Kisianni tunngaviit Inerisaavimmit aallarnisarneqarnikuupput atuarfinnullu neqeroorutit saqqummiunneqarlutik – atuarfik pillugu inatsisip piunasaqaataanik piviusunngortitsisumik atuartitsinerup ingerlannissaanut neqeroorutit - aamma inuiaqatigiinnut kalaallinut kalaallillu kulturiannut naleqqussakkamik. Uani Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuarfinni atorfeqarnerannik naliliineri, atuarfiit eqqortumik kukkusumilluunniit iliornerut

nalilerniarneqanngilaq. Taamaaliortoqarpoq ilaatigut takuniarlugu, atuarfiit tunngavinnik pineqartunik atuisinniarlugit suliniutit annertuut qanoq kinguneqarsimanersut, ilaatigullu misissorumallugu Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atorneqarnersut, taakkumi assersuutigalugu nikerartumik, atuartut ataasiakkaat piginnaasaat aallavigalugit atuartitsissutillu akimorlugit atuartitsinissamik piunasaqaatit piviusunngortinnissaannut sakuusinnaapput ataatsit. Uani aallaqqaammut Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut suunerat allaaserineqarpoq. Tulliullugu atuartitsineq malinnaavigineqarnikoq misissorneqarpoq takujumallugu tunngaviit atuartitsinermi takuneqarsinnaanersut. Paasinarsimmat atuartitsinerup ilarujussua Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuiffiunngitsoq misissorneqarportaaq tamatumunnga suna pissutaanersoq.

Atuartitsissutit ilikkalertorfiusut aamma CREDE-mik taaneqartarput, CREDE-lu tassaavoq ilisimatusarfik taakkunannga naleqqussaalluni inerisaaviusimasoq, tassalu Center for Research on Education, Diversity & Excellence. Ilisimatusarfik taanna siusinnerusukkut University of California, Berkely Graduate School of Education-imut ilaavoq, kingusinnerusukkulli University of Hawai'i at Mānoa-mut nuunneqarluni.

Inerisaaviup nittartagaani tunngaviit pineqartut atorneqalerannut tunuliaqutaasoq allaaserineqarpoq:

Misilittakkat takutippaat ileqquusut malillugit atuarfimmi atuartut naammassinerminni naammaginatunik angusaqartanngitsut. Sinneruttut - ilinniagaqaqqinnissaminnut periarfissaqanngitsut amerlasaqaat.
Misissuinerit takutippaat oqaatsit, inooqatigiissutsikkut attaveqarfiit nunap immikkoortuani sumiinneq pissutsillu kulturimut attuumassuteqartut atuartut atuarnerminni pissarsiaqartarannut sunniuteqartartut – ajornartorsioqqaasullu atuarnerminnik unisitseqqajaasarlutik.
Malinnaanerit misissuinerillu aqqutigalugu CREDE-mi ilisimatuut atuartitsinermut ilusiliunne-qarsinnaasut periuserineqarsinnaasullu paasisimavaat – atuartunut ajornartorsioqqaasartunut sunniuteqarluartartut paasinarsimasut.
Periutsit taakku tassanngillat atuartitseriaatsit nutaat, kisiannili tassaallutik ilinniartitsisut misilittagaqarluartut akornanni "pitsaanerpaamik periutsit misilittagaqarfigilluarneqalersimasut, kingusinnerusukkut ilisimatusarneq aqqutigalugu uuttorneqarluatillu misilinneqarsimasut."⁶

"Atuartitseriaatsit ilikkalertorfiusut", "Atuartitsinermi tunngaviit sunniuteqarluartut" imaluunniit "CREDE"

Kapitalimi uani atuartitseriaatsimut sammineqartumut ilisarnaqutaavoq arlalippassuarnik taaguuteqarami. Inerisaaviup (ullumikkut) taasarpai Atuartitseriaatsit tunngaviit sunniuteqarluartut, taannalu taaguutaammat suut pineqarnerinik oqariutuuteqarluartoq, nalunaarusiami uani atorneqassaaq. Naliliinerup aallartinnerani atorneqarpoq Atuartitsissutit ilikkalertorfiusut, apeqqutinilu immersuilluni akisassani taamattaq allassimammat, taakku nalunaarusiorineranni taaguut taanna taaguutigitiinnarniarlugu toqqarparput. Arlallit aamma taaguut "CREDE" atortarpaat, naak taanna eqqortumik tassaagaluartoq ilisimatusarfik - tunngaviit pineqaratik.

Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuartitsinermi tunngavissanik arlaqartunik imaqrput (tuluttut taaguut "standard" atorneqarpoq), taakkunanilu ilaatigut pineqarput ilinniartitsisumik suleqateqarneq sammisaqateqarnerlu aqqutigalugit ilikkariartorneq, atuartitsissutit akimorlugit oqaatsitigut kaammattuinerimik pilersitsineq, atuartut misilittagaasa ilaatinnersigut atuartitsinermut ataqatigiilersinnerat, qaffasissumik ilimagisaqarluni sulineq, naliliineq utertitsisarnerlu aamma atuartut ikittunnguakkarlugit ilikkariartornissamut kaammattuutaasumik ilinniartitsisup atuartullu akornanni oqaloqatigiinneq. Taakku saniatigut atuartitsinermi periutsit tigussaasut inerisarneqarsimapput, tunngaviit pineqartut ilaatinnessaat tigussaasumillu atornissaat siunertaralugu. Tamatumani periaaseq pingaarnerpaaq tassaavoq "sammisaqarfiusunik sullivilersorneq", tunngavimmigut allattarfissuaq atorlugu atuartitsinermi allaanerusoq. Kisianni

⁶ Tunngavik: <http://www.inerisaavik.gl/kl/fagit-suliniutillu/crede-pillugu/>.

pingaartuuvoq maluginiassallugu sammisaqartitsiffiusunik sullivilersorneq tassaaginnarmat tunngaviit atornissaannut periusaasinnaasunit arlalinnit ataaseq, Inerisaaviullu nittartagaani CREDE pillugu allatat atuartitseriaatsit assigiinngitsorpassuit allat allaaserineqarput.

Tunngaviit tallimat Inerisaaviup nittartagaani allaaserisani allaaserineqarput ⁷. Ukuuppullu:

- Pilersitseqatigiilluni sammisaqatigiinneq
- Oqaatsinik, allannermik atuarnermillu ineriartortitsineq
- Oqaatsinik ataqatigiillersitsineq
- Ingerlatsinerit unamminartut nikerarluartumik itisuumillu eqqarsarsinnaanermik kaammattuutaasut
- Ilinniartitsineq oqaloqatigiinnerlu

Tunngavimmi 1, *pilersitseqatigiilluni sammisaqatigiinnermi* pineqarpoq atuartut tamarmik ilikkagassatigut killiffitsik apeqqutaatinnagu peqataanissaasa pilersitsiffiusumillu sammisaqarnissaasa siuarsarnissaat. Taamaammat isiginiarneqarpoq ilinniartitsisup naapertuuttumik ikorfartuinermigut atuartut isummaminnik paarlaasseqatigiinnissaannik, suliaassanik isumaginninnissaannik eqqarsarnerminnilu pissusilersuutigisassaannik kaammattuinnissaa – pilersitsilluni ataatsimoorussamik sammisaq aallaavigalugu. Imaapoq tamatumani pingaarnerpaaq tassaavoq, atuartut amerlasuut ataqatigiissakkamik suleqatigiinnerisa ataatsimoorussamik pilersitaqarneq nassatarissagaa.

Tunngavik 2, *oqaatsit atuarsinnaassutsillu inerisarnerat*, tassani ulluinnarni oqaatsit aamma sullivilersorluni atuarnermi suliamut atatillugu oqaatsit siuarsarlugillu kaammattornissaat isiginiarneqarpoq. Tunngaviuvoq, oqaatsit tassaasut sakkut tunngaviusut, silappaarissutsikkut ineriartornermik nalinginnaasumik ikorfartuisuusut, atuartullu ilikkariartornerannut atatillugu pingaartinneqarpoq eqqarsaatit isummersuutillu oqaatsitigut amerlalluinnassuseqartumik saqqummiussinnaanerisa tapersersornissaat.

Tunngavik 3, *ataqatigiillersitsineq*, pineqartoq tassaavoq, ilikkagassatut anguniakkat, atuartitsissutip ilinniartitsissutiginerata aamma atuartup nammineq angerlarsimaffimminit inuiaqatigiinnillu misilittagaasa imminnut ataqatigiinnissaat. Uani qitiutinneqarpoq atuartitsinerup atuartunit susassarineqartut atorneqarsinnaasutullu misigineqarnissaa, meeqqat atuarkiup avataani inuunerminni ilikkartagaasa atuartitsinerullu imminnut ataqatigiisilernerisigut. Uani annermik isiginiarneqarput atuartut angerlarsimaffinnit ilinniarnermik misilittagaqarpiannngitsuneersut, ilisimasamikkut, eqqarsaatersortarnermikkut misilittakkamikkullu nalinginnaasumik ilinniartitsinerup tunngavigisartagaanit allaanerusunik ileqqulersuuteqartut.

Tunngavik 4, *sammisat unamminartut, nikerartumik itisuumillu eqqarsarsinnaanermut kaammattuutaasut*, tassani pingaartinneqarpoq atuartut tamarmik qaffasissunik ilimagisaqarfigineqarnissaat, ilutigisaanillu pingaartuulluni atuartut iluatsitsinermik misiginissaat. Tunngavimmi tassungattaaq ilaapput atuartut suliaannik nalilersuinissaq atuartullu isummersorfiginissaat.

Tunngavik 5, *ilinniartitsineq oqaloqatigiinnerlu*, tassani pineqarpoq atuartut ilinniartitsisullu suleqatigiinni mikinerusuni qanimut suleqatigiinnissaannut sinaakkusiinissaq, ilinniartitsisup ammasunik apersuinermigut, tusarnaanermigut, kaammaattuinermigut, nersualaarinermigut tamatigullumi atuartup nammineq ingerlaasianik ilikkariartorneranillu siuarsaanermigut atuartup ilikkariartorneranik ikorfartuinissaa. Tassani qitiusoq tassaavoq ilinniartitsisup ilisimasassanik nutaanik saqqummiisutut pissusilersorani, atuartumut apeqqutit oqaaseqaatillu aqutigalugit unammilligassiinermigut atuartup nammineq eqqarsarnissaanut tunngavilersuinissaanullu ikiortitut inissisimanerunissaa. Inerisaaviup nittartagaani⁸ CREDE pillugu allaaserisat ilaanni sullivinnik taaneqartartut atornissaat pineqarpoq. Ima allaaserineqarput:

⁷ Nittartakkami tunngaviit tallimat marlullu allat takussutissiarinerat naatsoq aallartinneqarsimavoq, siulliilli kisimik allaaserineqarlutik, quppernerillu sinneri imaqaratik. Soorlu tak.: <http://www.inerisaavik.gl/kl/fagit-suliniutillu/crede-pillugu/crede-pillugu/>

⁸ Meeqqanut assigiinngitsunik tunuliaqutalinnut atuartitsinermi sullivinnik pilersaarusiortarneq - Atuaqatigiinni atuartitsissutinilu tamani ilinniartitsisunut ilitsersuut. Allattut: R. Soleste Hilberg, Ji-Mei Chang, Georgia Epaloose, R. William Doherty, Ward Shimizu aamma Vanessa Lee.

Sulliviit Atuartitseriaatsini Ilikkalertorfiusuni tunngaviit ilaatippaat

Sulliviit nalinginnaasumik sullivilersorluni ilinniartitsinermit arlalitsigut pingaarutilimmik allaassuteqarput. Siullertut pingaarnertullu Atuartitseriaatsini Ilikkalertorfiusuni tunngaviit ilaatinneqarput: ilinniartitsisut atuartullu isumaqarluartunik suliaqarlutik suleqatigiittarput, atuartut namminneq ilisimasaannik misilittagaannillu aallaavilinnik, suliamullu tunngatillugu oqaloqatigiittoqartarluni atuartup paasinninnerata annertusarnissaa siunertaralugu. Aappaattut sullivinni sulianut tamanut tunngaviumik anguniagaavoq suliamut/ilinniagassamut tunngatillugu oqariaatsit atornissaasa, suliarinissaasa atornissaasalu siuarsarnissaat aamma nikerarluartumik eqqarsarsinnaanikkut pisinnaasat siuarsarnissaat. Pingajuattut sullivinni sammisat nammineq iliuseqaqataaffigalugu suleqatigiinnissamut aamma annertuumik oqaloqatigiinnissamut kaammattuisuuppit, peqataasut ulluinnarni oqaatsinik ilinniakkamullu atatillugu oqaatsinik ineriartortitsinissaat kaammattorumallugu. Sullivinni sammisaqarfiusuni pingaarnertut anguniagaavoq atuartitsinerup allanngornissaa, taamaaliornikkut ilinniartitsisup "sullivimmi pingaarnermi" atuaqatigiit ikittunnguit pitsaanerpaamik atuartissinnaammagit, atuartut sinnerisa sullivinni sammisaqarfiusuni allani namminneerlutik assigiinngitsunik – imminnut attuumasunik - suliaqarnerisa nalaanni. Sulliviit sammisaqarfiusut tamarmik assigiinngitsunik sammisaqarfiummata, atuartullu sullivinni suliaasussaallutik, tamarmik immikkut suleqatigiinni inuttakitsuni ilinniartitsisooq peqatigalugu sulinissaminut periarfissaqarput.

Allaaserisami tassani erseqqissarneqarpoq sullivinnik sammisaqarfiusunik atuineq periutsitut periarfissarpasuarnit tassaaginnartoq periarfissaq ataaseq, aamma siunnersuutigineqarpoq sapaatip-akunnerini arlalinni ingerlatsinerup ilaatut atorneqassasoq, ingerlatsinerup aallartinnerani klassip nalinginnaasumik atuartinnera il.il. ingerlanneqarsinnaalluni. Aammattaaq pingaartut erseqqissarneqarpoq atuartitsinerit ingerlanerisa ataasiakkaat atuartut pillugit sinaakkuserneqarnissaat. Imaappoq pingaartuusoq, atuartitsinerit tamarmik ilusilersorluakkamik aallartinneqarlutillu naggaserneqartarnissaat, tiimip ilusissaa, imarisassai aamma ilikkagassatut anguniakkat erseqqissumik ilisaritinneqarlutik, atuartullu sunarpiaq ilinniassaneraat naggasiullugu eqikkaartarlugu.

2.5 Atuartitsinernek malinnaanerit

Atuartitsinermit tiimit ataasiakkaaginnaat malinnaavigigaanni, aalajangerneq ajornarpoq, assersuutigalugu qanoq annertutigisumik atuartut ataasiakkaat aallaavigineqarnersut. Tiimi ingerlatsinerup sivisunerusup ilagisarpaa, uagullu atuartup piginnaariigai, iliussissatut pilersaarutai, siusinnerusukkut nalilerneqarneri imaluunniit ilinniartitsisup atuartitsinermini perorsaanikkullu isumaliutersuutai naluagut. Taamaammat malinnaanerit kisimiitillugit isiginiarneqassanngillat, kisiannili atuartitsinermik ingerlatsinerit tamarmiusut ilaattut.

Atuartitsinerit malinnaaffigisat suussusilerlugit eqikkaaneranni Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atorneqarnerat takuneqarsinnaanersoq annertuumik pingaartinneqarpoq. Eqqaaneqareersutut tamanna paasineqassanngilaq atuartitsinerup eqqortuuneranik eqqunngitsuuneranilluunniit misissuinerit. Siullertut pissusiviusunik paasiniaaneruvoq takuniarlugu tunngaviit atorneqarnersut atorneqannginnersulluunniit, taakkunanga piviusunngortitsiniarneq iluatsissimanersoq takussallugu soqutiginarpat. Tamatuma saniatigut Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuartitsinernek malinnaanerni qitiusimapput, pissutigalugu taakkunani isiginneriaaseq tassaanerarneqartariaqarmat, atuartitsinermik nikerartumik atuartullu ataasiakkaat pisinnaasat aallaavigalugit ingerlatsinissamut tigussaasumik periarfissaq. Taamaammat tamannarpiaq atuartitsinerup atuartunik ataasiakkaanik atuartullu piginnaasaannik assigiinngitsunik qanoq aallaaveqartigineranik ersersitseqataavoq. Kiisalu malinnaanerni aamma maluginiarparput atuartitsineq ataatsimut isigalugu "ingerlalluarnersoq" – tassungalu suut ilisarnaqutaanersut – atuartitsinermit ingerlalluannngitsumut naleqqiullugit.

1. klassimi atuartut malinnaalluartut, Sisimiut

2.5.1 Atuartitsineq malinnaavigisaq pingasunngorlugu avinneqarsinnaavoq

Tiimit atuartitsiviusut naliliinermut atatillugu malinnaavigineqartut pingasunngorlugit immikkoortiterneqarsinnaapput: atuartitsineq Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik annertuumik maleruaaffiusoq, atuartitsineq taakkunannga maleruaaffiunngitsaq, kisiannili ingerlalluartoq aamma atuartitsineq ingerlalluanngitsaq. "Atuartitsinerup ingerlalluartup" aamma "Atuartitsinerup ingerlalluanngitsup" taamatut immikkoortinneranni sallerpaatillugu pineqarput atuartitsinerup atuartitseriaatsitigut perorsaaniikkullu sinaakkutigisaat. Pingaartinneqarpoq ilinniartitsisup klassimik aqutsineq ingerlanneraa, tamatumunnga ilanngullugit atuartitsineq ilikkagassallu ersarissunik anguniagaqarnersut, ingerlanneqartut aqqissugaanersut ilikkariartornerlu ilusilersugaanersaq, atuartut sammisaqartinneqarlutillu kaammattorneqarnersut, aamma atuartut ilinniartitsisumiit naammaginartumik taperserneqarnersut.

Imaappoq pingaartinneqartut ilagaat, atuartunut erseqqissarneqartarnersaq, suut ilikkagassarineraat, suut atuartunit ilimagisaanersut, aamma tiimimi susoqarnissaa erseqqissarneqarnersaq. Saniatigut pingaartinneqarpoq atuartut malinnaalluanersut, suliaminnut tunniusimanersut klassimilu suliaasanut peqataanersut. Tamatumunnga atatillugu taamaalilluni "atuartitsineq ingerlalluartoq" paasineqassaaq tassaasoq klassip ilikkariartornissaanut avatangiiseqarfiusoq, atuartut paasisinnaallugulu ingerlalluarfigisaannik, aamma ilinniartitsisup atuartitsinermik annerusumik minnerusumilluunniit ersarissusilimmik aqutsiffigisaa, atuartitsinermi atuartitsissutit ataqatigiiffiillu apeqqutaatillugit. Klassimi eqqissiviinneq – soorlu atuartitsineq atuartulluunniit allat akornusersorlugit, oqalunnikkut imaluunniit atuarnerep nalaani inisamik qimatsinikkut – tamatumaniissaaq ilaavoq.

Atuartitsineq pingaarnertigut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuiffiusoq

Nalilinnermut atatillugu atuartitsinermik tamakkiisumik Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuiffiusumik malinnaasoqanngilaq, sullivinnik atuiluni ilinniartitsineq taakkununga ilanngukkaanni. Kisianni ilaat tamakkiisumik atuinnissamut qanittuararsuupput. Malinaaffigisami ataatsimi taamaallaat "atuartup inuunermini misilittagaasa atuarfimmilu misilittagaasa ataqatigiisinnissaat" amigaataavoq. Tamatumani pineqarpoq qallunaat oqaasiinik atuartitsineq, aliortukkanik oqaluttuat quleqataralugit. Tiimi malinnaavigisaq sullivilersorluni aqqissuusaaavoq, ilinniartitsisup nerriviani oqaasilerineq ingerlanneqarluni (taggisit, oqaluutit pissusilerissutillu immikkoortinnissaat), atuartullu nerrivinni allani sulisut oqaatsinik sungiusarlutik oqaluttuarlu sammineqarsimasoq ikkussortakkat atorlugit atuartut ataatsimoorlutik paasiarlugu il.il. Ilinniartitsisup tiimimi qanoq pisoqarnissaa allattarfikkut nassuiarlugulu allappaa, nassuiarlugulu

tiimit siuliinut tullissaannullu qanoq atanersoq, atuartullu namminneg ersinartumik filmiliornissaannik naggaserneqartussaasoq. Tiimimut ilisarnaqutaapput suliaqarneq malinnaalluarnertu, ilinniartitsisumiillu ikittuinnarnik naqqiisoqartarluni naalakkiisoqartarlunilu. Ilinniartitsisoq atuartut iliuusissatut pilersaarutaannik peqanngilaq, atuartitsissutini tamani pilersaarusiornikuunngimmata. Atuarfiup atuartitsissutit ilaat atuartunut toqqartittarpai, namminneg iliuusissatut pilersaarusiortifigerusutaat.

Assersut alla 1. klassimi pivog, taakku inuttut angitigisunik pappialanik inuusaliortussaapput suleqatigiikkaarlutik. Imaappog sullivilersorluni atuartitsinerunngilaq, gruppitulli suleqatigiinnerulluni, . Gruppit marluusut tamarmik ilinniartitsisumik ilaqarlutik. Inuusaliassami meeqqat namminneg toqqarpaat suna suliariniarnerlugu (nujaasassaaniq qilattagassianit qiortaaneq, qalipaaneq il.il.), ilinniartitsisullu meeqqat sukumiisumik oqaloqatigivaat inuusiasat immikkuualuttortai pillugit aamma atortussaata sakkussaallu pillugit. Meeqqat ataasiakkaat malinnaajunnaartooraangata, "utertereqinneqartarput" – nutaamik erseqqissumik suliasinneqarlutik. Naggasiullugu inuusat atilersorneqarput, tamannalu allanneq pillugu oqaloqatigiinnermik nassataqarpoq. Tiimi naggaserlugu atuartut issiavimminnut uterlutik ilinniartitsisup aappaanit apersorneqarput, suliarisimasatik pillugit, nalilerpaallu sulilluarsimanelutik. Meeqqat mikimmata ilinniartitsisut suli iliuusissatut pilersaarusiortissimanngilaat, kisiannili eqqumaffigilluarlugu meeqqat assigiinngitsuummata – ilaat sukkanerusumik suleriaaseqarput allat arriinnerusarlutik – tamakkulu atuartitsinerminni ilanngullugit eqqumaffigivaat.

Atuartut maliinnaalluarnertu suliamullu tunniussimassusiat atuartitsinerup iluatsitsiffiuneranut uuttuutigineqassappat, tiimini pineqartuni atuartut gruppini peqataalluarput. Klassimili allami pineqaneruvoq "atuartut eqqissisimasut, kisianni killilimmik malinnaasut (ilinniartitsisup oqarneratut)" – tamatumunngalu nassuiaataasinnaavoq, pineqarmata angajullerni atuartut, atuaqatimik saqqummiinerinut assigiiaartunut tusarnaartussat, taamaammallu sanioqqukkuminaattumik tiimip ingerlanerani utertaqattaarinernik tusarnaartut. Tiimimi tassani atuartut tiimip kingorna apersorneqarput, oqarpullu tiimi nuannersuusimasog. Tiimimi anguniakkat suunerannik paasinninnerat ilinniartitsisup apersorneqarnermini nassuiaataanut naapertuulluinnarput. Atuartut aamma oqarput ilinniartitsisortik nassuiaallaqqinnerarlugu. Isumaqarput ilinniartitsisortik sukangasoq piumasaqartartorlu, tamannali iluarisimaarpat isumaqarlutillu ilinniartitsisortik pitsaanerpaasoq. Ilinniartitsisoq oqarpoq "soorunami" atuartut iliuusissatut pilersaarutaat atortarlugit, atuartitsinissani pilersaarusiortiaangamiuk.

Taakku tassaapput ilinniartitsinerit pingasut ilinniartitsinermut iluatsitsiffiusumut assersuutaasinnaasut, ilaatigut ilisarnaqutigalugu Atuartitseriaatsinut Ilikkalerforfiusunut qaninnertik. Ilinniartitsisut tiimimi erseqqissumik anguniagaqarput, atuartut sulerinissartik nalunngillaat suliasatillu peqataaffigilluarlugit, annertuumillu atuartut ilinniartitsisullu ingerlassaqarput.

Atuartitsineq Atuartitseriaatsinik Ilikkalerforfiusunik atuiffiunngitsoq ingerlalluarterli

Atuartitsinerit malinnaavigineqartut ilaat ersittumik imaluunniit toqqaannartumik Atuartitseriaatsinik Ilikkalerforfiusunik atuiffiunngillat, tunngaviit ilaasa atornerqarnerat eqqaassanngikkaanni, tassami tunngaviit ataasiakkaarlutik atuartitsinermik ingerlatsinerimi sumiluunniit nutaajunatillu takornartaanngillat. Uani assersuutinut tamanut ilisarnaataapput klassimi suleqatigiilluortoqarnera klassillu eqqissisimanera. Tiiminut taakkununga tamanut atuuppoq, ersarissumik ilusiliisoqarsimanera – atuartullu susoqarnissaa ilisimarpasillugulu sammisassat isumaat paasisimarpasippaat. Assersuutit ilaat aalajangersimasumik inissikkuminaannerulaarput, matematikkimik atuartitsineq pineqarmat, atuartut tamarmik immikkut atuagaqarlutik ingerlaffiat, taamaalillunilu ingerlaannaq takuneq ajornarluni assersuutigalugu atuartup tunuliaqutarisaanut misilittagaanullu attaviliisoqarnerisog. Kisianni matematikkimi atuakkat annertuumik Kalaallit Nunaanni ulluinnarisamit assersuutitaqarmata, tamanna atortut aqutigalugit ilaatigut qularnaarneqarpoq. Kisianni takuneq ajornarpoq tamanna ilinniartitsisup eqqarsaatersuutaanut ilaasimanersoq. Aamma nalileruminaappog atuartut ataasiakkaat qanoq annertutigisumik ilinniartitsisumit immersorneqarnerisut, kisianni malinnaasog isumaqarpoq, tiimini taakkunani ilinniartitsisut atuartunik (minerpaamillu atuartut ilaannik) nammineq eqqarsarnissamut aammattaq ikiorsisut, tamaasa ataasiakkaarlugit

sivisunerusumik oqaloqatiginerisigut. Pineqartut akornanni ilinniartitsisut ilaasa atuartut iliuusissatut pilersaarusiortittarpaat, taakkuali atuartitsinermi sakkutut sulii sulii atorpallaarnagit.

Atuartitsineq ingerlalluanngitsoq

Kiisalu tiimit atuartitsiffiit malinnaaffigisat ilaqarput, atuartut annertuumik eqqissiviinnerinik malinnaanginnerinilluunniit ilisarnaquteqartunik. Ilaanni atuartut eqqissisimasarput tunngaviatigullu ilinniartitsisup piomasai suliarisarlugit, kisiannili ersarittarluni piviusut malillugit atuartitsineq malinnaavigisanngikkaat, iliniartitsisup samminngikkaangatik. Tiiminut taakkununga ilisarnaataapput Atuartitseriaatsini Ilikkalertorfiusuni tunngaviit arlaannaalluunniit atorneqanngimmata, atuartitsinerlu ersarluttorujussuarmik ilusiligaammat ilusiligaanngivissorluniluunniit.

Tiimit malinnaavigisat ilaanni ilinniartitsisup oqaatsit kisitassani eqqarsaatigisarialinniikulasut isumaat atuartunut oqallisigeqquai. Atuartut gruppiikkarlutik oqaatsit oqallisigisussaavaat isumasiniarsaralugit isumagiunnagaallu saqqummiullugit, kisianni ersarippoq ilinniartitsisup suna pineraa paasinngikkaat. Allaqqinnaat pillugit oqaluuterasaaginnarput, allataqaratillu. Atuartut ilaat oqaatsip ilinniartitsisup atuagaata isumaa pillugu aperimmat, ilinniartitsisuata akivaa marloriarluni oqaatigereersimallugu, oqaatigeqqinniarnagulu. "Gruppiikkarluni sulineq" pilersaarutaasumiit sivisunerujussuuvoq, taamaalillunilu atuartut pappiarani agguaanneqarnikuni apeqqutit kingullit suliarinngitsoorpaat. Apersorneqarluni oqaloqatigineqarnermini ilinniartitsisoq nassuiaavoq, atuartut naalaartikkuminaatsut. Atuartitsissutit Ilikkalertorfiusut atortanngilai piareersarnissaat sivisuallaartaqimmat. Aamma isumaqarpoq allannguinnissaq ajornakusoortoq.

Tiimimi malinnaavigisami allami ilinniartitsisup takuniarpaa sammisassat siusinnerusukkt nassuiarneqareersimasut atuartunit pigiliunneqarsimanersut, taamaammallu tamarmik immikkut pappialakkut suliasinneqarput. Tamatumani aamma paasinarsivoq suliaakkiissut naatsorsuutigisamit sivisunerujussuarmik suliarineqartoq, tiimip ingerlanerani allamik suliaqarnissamut piffissaaruttoorlutik. Atuartut suliaakkiissutit suliarisinnaanngilaat, ilinniartitsisullu ataasiakkaarlugit ikiorniarsarivai. Atuartut ilaat misileerpiannngillalluunniit, kisianni ilinniartitsisup aperisut sammineruui. Ilinniartitsisoq kalaallisut oqaluttanngimmat nassuiaatit annertuumik paasiuminarsagaapput, tamatigullu nassuiaariaaseq ataaseq atorneqartarluni. Takujuminaatsorujussuuvoq atuartut nassuiaatit isumassarsineraat. Naggataatigut piffissaq annertunngitsoq sinneruppoq, atuartullu qinnuigineqarput kisitsivitik tigoriarlugit ingerlaqqillutik kisitseqqullugit, kisianni atuartut "karsimi-kisitsivinnik-aallerneq" sivitsorsagaaramnikku kisivitsilluunniit ammanngitsoorpaat. Kingornatigut oqaloqatigiinnermi ilinniartitsisoq isumaqarpoq tiimi ajunngitsumik ingerlasoq. Nuannaarutigaa atuartut taama sivisutigisumik ataasiakkaarlugit suliasaminik suliaqarsinnaammata, tamannami ajornakusoortittaraluarmissuk. Taamaattoq ilinniartitsisup oqaatigaa klassi "maligassiulluurtunik" atuartoqartoq, assut "naalattunik". Tiimip siunertaa pingarneq tassaavoq atuartut sapinngisaasa paasinissaat, kisiannili tamanna naatsorsuutigisaasumit sivisuneroqaaq, ilinniartitsisullu nassuerutigaa ullaaq taanna atuartut "assut arriitsut".

Assersuutini uani pineqartuni ilisarnaqutaavoq, ilinniartitsisut arlallit namminneq isumaqarmata atuartitsineq ingerlalluarsimasoq. Ilinniartitsisut arlaannaataluunniit atuartut iliuusissatut pilersaarutaat atuartitsinermik aaqjissuunnerani atunngilaat.

Oqaatigineqareersutut pineqarput ilinniartitsisut ilinniarsimasut malinnaavigineri – ataaseq kisiat eqqaassanngikkaanni – assersuutinilu ilinniartitsisut qallunaat kalaallillu akuleriipput.

2.5.2 Tunngaviit tallimat atuartitsinermi atorneqarnerat

Atuartitsinerup malinnaavigisap ataatsimut isigalugu misissoqjissaarnerani, *Atuartitseriaatsillu Ilikkalertorfiusut* qanoq atugaatiginerisa, sulliviit sammisaqarfiusut atugaanerisa, saniatigullu naammaginartumik klassi aqunneqarnerasoq, tamatumunnga ilanngullugit erseqqissunik ilikkagassatut atuartitsinermilu anguniagaqarnerasoq, atuartunik tapersersuisumik aqutsisoqarnerasoq, atuartunik suliaqartitsisoqarnerasoq kaammattuisoqarnerorlu aamma sammisat ilikkariartornerlu aaqjissugaanersut misissorneranni – soqutiginaatillinnik saqqummersoqarpoq.

Tunngavik 1: Pilersitsiffiusunik sammisaqatigiinneq taamaallaat tiimini pineqartuni siullerni takussaaneruvoq, atuartut ikkussortakkanik ataatsimoorlutik sammisaqarlutik (filmiliussamaarlutillu), ataatsimoorlutik katitikkanik assilialiorlutik imaluunniit imminnut saqqummiivigalutik. Amerlanerpaatigut atuartitsineq atuakkanik ilinniutinik aallaaveqartarpoq, atuartut ataasiakkaarlutik suliaqartinneqarlutik (nalinginnaasumik) matematikkimi imaluunniit oqaatsinik atuartitsinermi "tusarnaarit – atuarit – apeqqutit akikkit" iluseritinneqarlutik.

Tunngavik 2: Oqaatsitigut pisinnaasat – atuartitsinermik akimuilluni inerisarneqartut, ataatsimut isigalugu malugineqanngillat, tassami tamatumani atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq pisariaqarpoq, malinnaanermilu takuneqarani – assersuut ataaseq eqqaassanngikkaanni. (Tak. Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq Imm. 6.3). Atuartitsinermi taamaattoq gruppini siullerni marlunni oqaatsitigut pisinnaasat sungiusarneqarput, ilinniartitsisoq atuartullu oqaloqatigiittarmata, atuartunut oqaatsit nutaat ilisaritinneqarfigisaannik – kalaallisut imaluunniit allamiut oqaasii atorlugit. Gruppip kingulliup assersuusiarinerani immaqa atuartitsinerit ilaanni ilinniartitsisumiit takorluugaagaluarpoq atuartut oqariaatsinik nutaanik ilinniarnissaat, kisiannili atuartut qisuariannngillat oqaatsillu atuiffiulluarmut atunngivillugit.

Tunngavik 3: Atuartup inuunermini misilittagaanik atuarfimmilu misilittagaanik ataqatigiissitsineq, uani ima paasineqarpoq, tiimimi qulequtaq atuartut ulluinnarisaminnit ilisimareertariaqanngikkaat, kisiannili ilinniartitsisup qulequtaq atuartut ilisimariigaannut assersuukkaa allatulluunniit attaveqaaseraa. Tiimini malinnaavigisani amerlanerni taamaaliortoqarpoq, kisianni aamma attaviillisoqanngivissornera takussaavoq – soorlu assersuutini kingullerni.

Tunngavik 4: Unamminartunik nikerarluartumik eqqarsalersitsisumillu sammisaqarneq, tunngavik siulleg assigalugu qaqutigoorpoq. Tunngavik aallaavigalugu sammisat ilinniartitsisumit aqutaasariaqanngillat, kisianni sammisaqarfiusunik sulliveqarnermi assersuummi atortunik atuineq aamma meeqqat katiteralutik assilialortut eqqaasanngikkaanni, atuartitsinerit malinnaavigineqartut tamarmik ilinniartitsisumit ilinniartitsisullu nassuiaanerani (imaluunniit suliaasanik ilisaritsineranit) atuartunullu apeqquteqartarneranit aqunneqarput. (Aamma atuartut matematikkimi atuakkaminnit aallaaveqarlutik ataasiakkaarlutik kisisinerat eqqaassanngikkaanni – tamatumani unamminartunik sammisaqartoqarsimasinnaavoq). Atuartitsinerne amerlanerpaani ilinniartitsisup atuartunut apeqqutaanut (ilumut apeqquteqaruni) ilisarnaqutigaat piviusut pillugit apeqqutit ("xx qanoq isumaqarpa?", "xx ukioq suna piva?") imaluunniit apeqqutit taamaallaat aappimik naaggamilluunniit akisassat. Tiimini malinnaavigineqartuni ikittuinnarni ilinniartitsisoq atuartunut aperisarpog suliaqatigiinnit, atuartup nammineq piviusunik katiterinissaanik imaluunniit piviusunik misilittakkanillu atuinnissaanik pisariaqalersitsisunik imaluunniit isummerfigisariaqagaanik, nassuiaaffigisariaqagaanik assigisaanilluunniit iliuuseqarfigisariaqagaanik. Ilaanneeriarluni ilinniartitsisoq atuartut nammineq eqqarsarnissaasa kaammattornerisa akerlianik iliortarpoq, apeqqutigineqartoq nammineq akisarlugu, atuartoq nammineq akinissaanut piffissalernagu, imaluunniit atuartup apeqqut ajornarpallaarsoriniariaraalu akissutissaa oqaatigereertarlugu. Assersuutigalugu klassit ilaasa akissutitit allattaavinnut allattussaavaat, tamannalu pivog ilinniartitsisup immersugassani assigiinngitsuni qanoq allannissaannik innersuussineratigut.

Tunngavik 5: Ilikkariartorfiusumik oqaloqatigiinneq – oqaloqatigiinneq aqqutigalugu ilikkariartorneq – oqaloqatigiinnikkut ilinniartitsineq – uani misissorparput ilinniartitsisup oqaasissani nassuiaqassanilu "pilersaaruteqartinneqarai" imaluunniit apeqqutigineqartut aamma qulequttat sammineqartut atuartunniit apeqqutit isummorsornerillu aqqutigalugit sunniivigineqarnissaat periarfissaqartinneqarnerisog. Tamanna nalinginnaasumik assersuutini siullerni takussaavoq, kisiannili kingullerniunngitsog. Uani eqqaaneqassaaq tiimit malinnaavigisat sisamat matematikkerfiummata, atuartut ataasiakkaarlutik suliaqarfigisaat, kisianni marluk ilinniartitsisunit kalaallinit ingerlanneqarmata, ilinniartitsisup atuartullu akornanni suliamut atatillugu oqaloqatigiinnissaq periarfissaqarpoq, tiimini marlunni ilinniartitsisunit qallunaanit ingerlanneqartuni tamanna periarfissaqarfigineqanngitsog, taakkumi atuartullu annikitsuinnarmik oqaloqatigiinnissaapput (tamanna pillugu annertunerusumik Imm. 2.5.3 allaaserinnittoqarpoq).

Atuartitsinerne anguniakkanik imarisaasunillu sinaakkusiinissaq sulliveqarluni atuartitsinissamat ilitsersuutini ilaavoq, aamma tiimit tamarmik atuartunit ilisimaneqartunik qanorlu

anguneqartiginerini namminneq nalilersueqataaffigisaannik anguniagassaqaarnissaannik takorluukkanut attuumassuteqarluni. Tiiminik malinnaanernit assersuutini ersippoq matumani pineqartoq "tamakkiisoq" – imaappoq tiimit ingerlanissaannik ilisaritsineq ataatsimoorlunilu inaarutaasumik eqikkaalluni naggasiineq – malinnaanerit ingerlaneranni ataasiaannarluni malugineqartoq. Arlalitsigut tiimit aallaqqaataaniilli sinaakkuseriigaasarput, taamaallunilu atuartunut ersarilluarterluni tiimimi suna anguniagaanersoq, kisianni naggasiisoqarneq ajorpoq. Amerlanertigut "killilimmik sinaakkusiisoqartarpoq", imaappoq ilinniartitsisoq nassuiaasarpoq, ullumi susoqarnissaanik (nalinginnaalluni atuakkami kapitali sorleq sammineqassanersoq, imaluunniit suliassat qanoq ittut suliarineqassanersut), imaappoq *sammisassaq* sunaanersoq nassuiarneqarluni, kisiannili ilutigisaanik nassuiarneqartanngilaq, tiimimi *ilikkagassatut anguniagassat* suunersut.

Klassimik aqutsineq uani paasineqassaaq tassaasoq ilinniartitsisup atuartitsinermik aaqqissuussillunilu ilusilersuina aamma atuartut siunertamut naapertuuttumik sulinissaannik qularnaarinera, soorlu tiimi piffissaq eqqorlugu aallartillugu aamma sammisassat ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit nikerartillugit. Tamatuma saniatigut pineqarput atuartunik ikorfartuisumik aqutsineq aamma atuartut sammisaqartinneqarlutillu kaammattorneqarnerat. Tassunga tunngatillugu maluginiarispagut, atuartitsinerup ingerlanera anguniakkanut naleqqiullugu pissusissamisuuginnartumik ingerlasutut siunertamullu naapertuuttutut isikkoqarnersoq, piffissamut immikkoortinneqarsimasumut naapertuunnersoq ataatsimullu isigalugu pisut ilinniartitsisup pilersaarutaanik aallaaveqarnersut. Tiimini malinnaaviusuni atuartitsinerup ilaa pisarnertut iluseqarsimavoq, atuakkami ilinniummi kapitali aallaaviulluni, taanna atuarneqartarpoq, apeqqutit sammineqarlutik atuartullu ataasiakkaarlutik sulisinneqarlutik. Tiimini allani ilusiliineq imaappoq atuartut ilisimallugu atuakkani tamarmik immikkut suliaqarfimmini siumut ingerlaartussaallutik. Assersuutini 1-imiit 4-mut ilusiliussaqaq allarlunnaavoq, tamatumani ilinniartitsisup sammisassat assigiinngitsut nikerartullu arlallit pilersaarusioreersimammagit, ullormi quleqataasoq aallaavigalugu oqaatsinik oqariartaatsinillu atuititsisumik, tiimilu tamakkerlugu piffissamik atuiffiusumik.

Sullivilersorluni atuartitsineq, uani tassaatillugit CREDE malillugu sulliviit sammisaqartitsiviit, taamaallaat tiimimi malinnaavigisami ataatsimi atorneqarput. Malinnaavigisami allami atuartitsineq nerrivikkaartumik aaqqissuussaavoq, kisianni pingaarnertut sammisaqarfimmik nerriveqarani, ilinniartitsisup nerrivianik atuartullu immikkut sammisaqarlutik suliaqarfigisaannik. Tamanna pivoq nunaqarfimmi atuarfimmi, atuartut 11-usut klassinut pingasunut atuaqatigiittunut agguagaallutik (ukioqatigiiaat 2-3-kkaarlutik). Ilinniartitsineq nerrivinni pingasuni pivoq, atuarfiup klassii pingasuusut tamarmik immikkut nerriveqarlutik, nerrivinnilu tamani ilinniartitsisoqarluni, nerriviit tamarmik matematikkimi immikkut qulequtaqarlutik. Taava atuartut klassikkaarlutik nerrivimmiit nerrivimmuut nuuttarput.

Misissoraanni tiimit sorliit *sulinermi eqqissisimaffiusimanersut* – tamannami atuartut atuartitsinermit pissarsiaqaarnissaannut piumasaaqatitut isigisariaqarmat – takuneqarsinnaavoq eqqissisimasumik sulisoqarnera aamma atuartitsinerup qanoq aaqqissugaanera imminnut attuumassuteqartut. Soorunami tunngavissat taama annikitsigitillugit ataqatigiinnerit pillugit aalajangeriivilluni inerniliinissaq mianersuuttariaqarpoq, kisianni maluginiagassaavoq atuartut eqqissillutik sulinerannut toqqaannarnerpaamik attuumassuteqarpassisoq tassaammat uani *klassimik aqutsinermik* taasarput. Tiiminullumi malinnaaffigineqartunut tunngatillugu pineqartut marluk imminnut malittariittutut isikkoqarput. Ilutigisaanik takuneqarsinnaavoq *atuartut peqataalluarnerpaaffii* ersarinnerpaasut Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut annertunerpaamik atorneqarfiini. Tamakku saniatigut pisarneq malillugu atuartitsinermit assersuutit marluk maluginiagassaapput (atuartut ilinniartitsisumit taperserneqarlutik ataasiakkaarlutik suliassanik suliaqarneri) – uummarissutut malinnaaffiulluuartutullu, kisianni taakkununga tunngatillugu pingaartuuvooq ilisimassallugu tassani pineqartut tassaammata nunaqarfimmi klassit atuartukitsuararsuit. Taakkununga ilisarnaqutaarpasippoq meeqqat sulinerminni ileqqorissaarnerunerat/ilinniartitsisunut - illoqarfimmi ilinniartitsisunut naleqqiullugu - ataqqinninnerunerat, assersuutinilu ukunani ingerlatsisuupput ilinniartitsisut ilinniarluarsimasut suliaminnullu tunniusimalluurtut. Tiimini ersernerluttumik amigartumilluunniit ilusilersukkani, ilinniartitsisup atuartunik oqaloqatiginniffiginngisaani, sammisat unamminanngippata kaammattuutaanaatillu, aamma atuartup inuunerminit misilittagaanut attaviliisoqarfiunngitsuni

il.il. atuartut eqqissiviittarput, aqukkuminaallutik aamma/imaluunniit malinnaanatik ingerlataqaratillu.

2.5.3 Ilinniartitsisut qallunaat – atuartut oqaasiinik oqaasiliunngitsut

Qangaanerusoq meeqqat atuarfianni ilinniartitsisut ilarpasui qallunaajusarniartut maanna ilinniartitsisut 17 %-iinnaat qallunaajupput⁹. Imaappoq maanna atuarfimmi "inituallaarunnaarnikuupput", kisianni illoqarfiit atuarfiini qulingiluaani amerlanerupput – illoqarfiillu atuarfiini 14-ini ikinnerullutik. (Tunngavik: *Meeqqat Atuarfiat 2013/14*, Inerisaavik 2014). Ilinniartitsisunut qallunaanut tunngaviumik unamminartoq tassaavoq atuartitamik amerlanerpaat oqaasiinik oqalussinnaannginnerat.

Atuartsinerimi malinnaavigineqartuni pingasunngorlugit avinneqartuni tamani ilinniartitsisut qallunaat kalaallillu peqataapput. Malinnaanerit takutippaat ilinniartitsisut qallunaatut atuartullu ataatsimoorussanik tamakkiisunik oqaaseqatigiinnginneq qaangerneqarsinnaasoq atuartsineq pilersaarusiorduagaq ilusilersorluagarlu aqutigalugu, takusinnaasat malillugit atuartut ilikkagassatigut pissarsiffigilluagaannik. Kisianni aamma takuneqarsinnaavoq kingunerisinnaagaa atuartsineq "kippakooq", atuartunik oqaloqateqarniarneq qallunaat oqaasii ajornaatsuararsuit taanikkaarinerusut atorlugit ilitersuussinernut killeqarluni. Ilinniartitsineq taamaattoq ersarissunik anguniagaqarluni pilersaarusiugaananilu ilusilersugaanngippat, ilikkagassat atuartunut saqqummiunneqarsinnaasut killeqarpallaalissapput. Tiimit malinnaavigineqartut ilaanni ilinniartitsisut qallunaat atuartsinerannit assersuutissaqarpoq, ilinniartitsisup iluatsitsinissamut piumasaqaataasa annikillisisimanagerinik, tassatuaalerlutik atuartut eqqissisimakannerlutik suliassiissutinik naammassisaqarnissaat, kisiannili pissusiviusut malillugit atuartunut ilisimasassanik nutaanik saqqummiisoqarani, atuartullu ilikkariartornerat tassatuaalluni namminneerluni suliassanik naammassisaqarniarsarineq.

2.5.4 Eqikkaaneq naliliinerlu – atuartsineq malinnaavigineqartoq

Atuartsinermit assersuutit malinnaaffigisat takutippaat:

- Atuartitseriaatsit ilikkalertorfiusut atornerarnerat annikeqaaq
- Atuartsineq allatut ilusiligaq – ingerlalluartorlu - takuneqarpoq
- Atuartsineq ilusilersugaanngivissoq naammangitsumik pilersaarusiugaq, ingerlalluanngitsorlu takuneqarpoq
- Atuartsinerit ingerlalluartut ingerlalluanngitsullu ilinniarsimasunit ingerlanneqarput
- Ingerlalluartumik ingerlalluanngitsumillu atuartsisut akuleriillutik kalaaliupput qallunaajullutillu.

⁹ Ilinniartitsisut kalaallisut oqaasiliunngitsut Kal. Nunaanni meeqqat atuarfianni ilinniartitsisut ilinniarsimasut 17 %-eraat. Forskolælærerit timelærerillu ilanngukkaanni kalaallisut oqaasiliunngitsut atuarfinni perorsaanikkut sulisut 13 %-eraat.

8. klassimi qallunaat oqaasiinik tiimip naggataatungaa, Kangaatsiaq

2.6 Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut – paasisutissiarineri ingasaallugu annikillisarneqarput

Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut ullumikkut qanoq annertutigisumik atugaanerannut apeqqutaalluinnarpoq qanoq atuarfinni ilisaritinneqarsimanersut. Tamanna atuarfinni, naalakkersuisoqarfimmi, kattuffimmi il.il. sulisut oqaloqatiginerisigut ersarippoq, taamatullu atuarfiit pisortaasa ilaannik oqaloqateqarnermi. Takutippaat Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut annertuumik oqilisarlugit paasisutissiarineqarsimasut, tassuunakkullu arlallit isumaqalersinneqarsimallutik tassaasut *sulliviit sammisaqartitsiviit*, aamma misigineqarsimapput nittarsaanneqartut *atuartitsinermi periutsitut ataatsitut eqqortutuatullu*. Tamanna tupinnanngitsumik arlalinni akertiunermik pilersitsisimavoq. Immikkoortumi uani Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut ilisaritinneqarnerat tamatumalu atorneqaleranerannut sunniutaa erseqqissaavigineqarpoq.

2.6.1 Namminersornerullutik Oqartussanit suliniummik aallarnisaaneq

Namminersornerullutik Oqartussat/Inerisaavik suliniummik aallarnisaasuupput, Atuartitseriaatsillu Ilikkalerterfiusut toqqarneqarnerannut tunngaviullutik isummersuutit nunat tamat akornanni ilisimatuunit saqqummiunneqartut, sukumiisumik nalilersuinerit, paasisassarsiorluni angalanerit il.il., taakku tikkuussillutik pineqartut Kalaallit Nunaannut naleqqiullugu immikkut piukkunnaateqartut, aammalu ilisimatusarneq aqputigalugu misiligarluarneqarsimallutillu uppersarsorsorluagaasut.¹⁰

Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoq 2009-mi ukiakkut ataatsimiinnermi (UKA 2009/145) ima nassuiaateqarpoq:

Atuarfinnik aqqissuusseqqinnerit tamarmik ataatsimut anguniagaqarfiupput – tassalu atuartitsinerup pitsanngorsarneqarnissaa atuartullu pineqartup ilikkagaqarnissaanik nukittorsaanissaq, tamannalu professor Roland Tharpip University of Californiameersup ima oqaatigaa: "Aqqissuusseqqinnerit aningaasaqarnermut, klassit angissusiinik killilersuinerimut, ilinniartitsisutut ilinniartitaanermut, nunami najoqqutarisanut anguniakkanullu, ilinniartitsisunik atorfinitsisinerimut, najukkami inuiaqatigiinnik suleqateqarnermut ilinniartitaanernulluunniit allanut tunnganeri apeqqutaatinnagit taakku

¹⁰ Aamma assersuutigalugu takuuk Inerisaaviup nittartagaani: <http://www.inerisaavik.gl/kl/fagit-suliniutillu/crede-pillugu/crede-imik-allaatigisat/> (20.12.2014 takuneqarpoq).

klassini pineqartuni atuartitsinermi ilinniartitsinermilu malunniutinngippata atuartut ilikkariartornerannut sunniuteqarnaviangillat. ”

Ukiumi atuarfiusumi 2006/007-imi Inerisaaviup atuarfiit suleqatigalugit atuartitsinermi ilikkarluarfiusumi tunngaviit piviusunngortinneqarnissaat aallartippaa. Ilinniartitsisorpassuit atuarfinnillu aqutsisorpassuit pikkorissartitsinermut peqataajumallutik nalunaarput. Taamaalliluta ilinniartitsisut aqutsisullu 658-it ukiup atuarfiusup 2008/09-p naanerani atuartitsinermi ilikkarluarfiusumi tunngaviit piviusunngortinneqarnerannut peqataapput. Pikkorissartitsinerit taakku klassini pineqartuni atuartitsinermi ilikkarluarfiusumi tunngavinnik piviusunngortitsinermut atatillugu ataatsimoortitsilluni ataasiakkaaralunilu coacherinermik malitseqartinneqassapput.

Kaali Olsen, ullumi Namminersorlutik Oqartussani undervisningsinspektøriusog, iluarsartuusseqqinnerup aallartinnerani Naliliinermut Immikkoortortaqaarfimmi pisortaasoq, tunuliaqutaasut pillugit ima nassuiaavoq:

Canadami USA-milu takusagut tassaapput, maani taavanilu ilinniartitsisunngornianit perorsaanikkut teoriit assigiingajaat ilinniarneqartartut, kisianni takuagut teoriit taakku ulluinnarni atuartitsinermi allaanerulluinnartumik piviusunngortinneqartut. Atuartitsineq aaqqissugaavoq, ilikkariartornermi pisussat meeqqat atuartitat annerusumik aallaavigalugit pilersaaruseriorluni. Tusartarparput #uagut aamma maani taamaaliortarpugut”, kisianni Nunatsinni takuarput klassimik atuartitsineq – atuartut ataasiakkaat qitiutillugit atuartitsinerunngitsog. Canadami atuarfinni siumukarfiunerusuni takuagut, atuartut ilikkariartornissaasa ingerlanissaasa immikkuualuttuaranngartaannut allaat pilersaaruseriorikkat. Atuartut anitsiartarfimmut isernerminniit soraarnissaminut aalajangersimasunik sinaakkuteqarput. Maani takusagut tassaapput, isumaqatigiissutigisanik sinaakkuteqartitsisoqanngingajavissoq. Atuarfinni ataatsimoorussamik perorsaanikkut eqqarsaatersunngillat, atuartitsineq nalaatsornerinnakkut pisarpoq, anguniakkanut sammivallaarani, pilersaaruseriorluagaananilu. Tamannaavorlumi allanngorterusutarput, ilaatigut ilikkagassatut anguniagassat, naliliisarneq iliuusissatullu pilersaaruseriorarneq pillugit inatsisiliorikkat. Kiisalu Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut atorlugit.

2.6.2 Ilinniartitsisut allatut isigivaat

Ilinniartitsisut tungaanniit allatut isiginnittoqarpoq. Sivso Dorph, ilinniartitsisut kattuffiannut IMAK-imut siulittaasoq nassuiaavoq:

Atuarfimmik iluarsartuusseqqinnerup suliarineranut peqataavugut aallarnisaaqataallutalu, taamaammallu taanna ilassilluartaarnikuuarput. Kisianni kingusinnerusukkat CREDE-mik taaneqartalersut tapersorsorpallaanngilugut, pissutigalugu taamani Namminersornerullutik Oqartussaasuni atorfillit, atuarfik pillugu peqqussutip atuutilererata kingorna, Hawaiiilaramik Hawaii-miut aaqqissuussinerannik isumassarsitinneqarsimariarlutik “qaamaneq takummassuk” oqarlutillu “aap, tassa taanna Kalaallit Nunaannut naleqqulluinnarpoq” aamma oqarlutik “atuartoq qitiutinneqassaaq, tassa Kalaallit Nunaanni suleriaasissarput”. Tamanna aamma isornartorsiorparput, peqqussutip pilersikkiartornerani suliamut ilaanngimmat. Kingusinnerusukkat saqqummerpoq, atorfillit Hawaii-mut angalanerat aallaavigalugu. Taava oqartoqartarpoq peqqussut CREDE-mik tunngavilik – isumqanngilugut taamaattoq. CREDE-mi tassaavoq periuseq, atuartitsinerup aaqqissuunneranut atorneqartartoq. (...) Ilinniartitsisunit tusarparput oqaatsinik atuartitsinermut atorsinnaanngitsog, tamatumani oqaatsit oqalunnerlu atortussaavugut, taamaammatt atuartoqarpoq katataajuartunik. Taamaammatt ilinniartitsisut - piviusut akornanni sulsut – uatsinnut nalunaarput eqqarsaataasut malillugit ingerlanngitsut.

Apersuisoq: Kisiannimi CREDE tunngavinnik assigiinngitsunik tallimanik imaqarpoq, sullivilersorlunilu atuartitsineq tassaasinnaavoq taakkua ilaat annikinnerusog - ?

Saqqummiunneqarpoq allaanani Kalaallit Nunaanni atuartitsineq tamarmi sullivilersorluni atuartitsinerussasoq, ilinniartitsisullu taama kalerrinneqarput. Uagut isumaqanngilugut

tamanna piviusorpalaartuusoq, ilinniartitsisut atuartitsinerminni suliamik ilisimasalittut saqquminissaannut naleqqiullugu.

Apersuisoq: Tunngaviimmi allat tassaniittut sumut pippat?

Aap, kisianni tassa taamatut saqqummiunneqarput, taamatullu ilinniartitsisut paasivaat. Uagut isummernigut ilinniartitsisuniit nalunaarutigineqartunik tunngaveqarput.

Ilinniartitsisut siulittaasuata oqaasiisa erseqqissumik takutippaat, Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut ilisaritinnerini periusaasimasut, equngasumik aallartinnermik kinguneqartitsisimasut. Ilaatigut ilinniartitsisut peqataatinneqanngimmata, ilaatigullu saqqummiussineq assigiiaarpallaarsimammat, sorpiaat pineqarnerat ajornanngitsutut paatsorneqartumillu paasineqartillugu. Inerisaavimmiit pikkorissartitsinerit allaaserinerisa tamatumunnga naapertuuttumik aamma takutippaat Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik ilinniartitsisunik ilinniartitseqqinnerni sulliviit sammisaqarffiusut qanoq atornissaat qitiutinneqartoq, tunngaviit tallimat pineqaratik.

Atuarfimmi pisortaq, Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik iluarisimaarinnilluaraluartoq, akerliuneq pillugu nassuiaavoq, siuliani pineqartumut assingusumik ilisaritsinermi periusaasimasunut tunngassuteqartumik – imarisaasunut pinnani:

Aap, ataatsimut isigalugu ilinniartitsisut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuinissaat kissaatigivara. Kisianni tamatigut ernumaammertarpunga, pikkorissarnerni inoqarnikummat "ernguseq illernartoq" nassarlugulusooq takkuttunik, inuillu periarfissaq eqqortutuaq saqqummiukkaangassuk, tamatigut qularisanngilara arlaannik pissuteqartumik kukkusut. Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut – qanorluunniit taaneqartaraluarnersut - ajoquteqanngivipput, kisiannili ataasiinnavik samminiaraanni arlaannik paatsuisoqarsimassaaq. Ataatsikkut sakkussat assigiinngitsorpassuit sammisariaqarput. Pikkorissaatitsisorisarsimasatta namminneq ilinniartitaallutik misilittariaqaraluarpaat. Ilinniartitseriaaseq kisimi pineqanngilaq aamma ilisaritsinermi periutsit, imaritinneqartullu. Annertuumik nikerartitsisoqartariaqarpoq, naapertuuttuullutillu.

Issuakkap takutippaa periarfissat nutaat ingasaallugit "tuniniarneqarsimanerisa" siunertamut naapertuuttuunnginnerat, sumiiffinni arlalippassuarni qularluni apeqqusiinermik nassataqartumik, immaqalu pikkorissarnerit atuartitseriaatsimut ataasiinnaavallaartumut sammisimasut.

Ilinniarfissuarmi malunnartumik Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut ilinniartitsisut akornanni assigiinngitsunik isummorsorfigineqarput. Iliniartitsisut ilaat oqaluttuarpoq sungiusarlutik sulisunik ilitsersuisartut nalunaarnikuusut ilinniartitsisunngorniat Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut ilisimasaqarfiginerusariaqaraluarpaat. Tamannali ilinniartitsisup allap malissinnaanngilaa. Ilutigisaanik illuatungaaticullu isumaqarpoq tunngaviit sumiluunniit atuuttut, aamma akerlerineqarsinnaanngitsut, illuatungaaticullu taakku pillugit ilinniartitsisanngilaq:

Piumasaqaataanerat sumiluunniit allaqqanngilaq. Taava sooq taamaaliussaagut? Uanga taamaaliortarpunga, kisianni aperineqaruma Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut imaluunniit CREDE ilinniartitsissutigisarnerikka oqassaanga naamik. Kisianni iliniartitsisut periarfissat periutsillu tamaasa atortarpakka. Misiginikuuara ilinniartitsisut klassinik aqutsinermit sakkutut atussallugit nuannarigaat. Klassip aqutarineranut, pingaartitaqarnissamut, atuartut eqqissillutik issianissaannut nipangertinnissaannullu sakkutut? (...) Ilinniartut suliaassitut "nipangersaatinut" praktikkerfimminni atorneqartut takusarpaat, assullu paatsuuqallutik utertarlutik. Taava oqarfigisarpakka, ilinniartitsisut taakku suliaminnut tunngatillugu ima tunngavigissaarpasitsiginngitsut, namminneq pineqartoq isummerifigisinnaallugu. Ilinniartut apersuusersuinissaq ilinniartarpaat aamma periutsit teoriillu ilisaritinneqartut eqqarsaatersuutiginnissaat - taamaammat paatsuuqarnerat pitsaasuvoq.

Ilinniartitsisup uani malunnartumik innersuussai tassaapput sulliviit sammisaqarfiusut kukkusumik eqqarsaatigisaanngitsumillu atorneqartut. Aammattaq itisiliivoq:

Atuartuusuuguma tamatigullu sullivilersorfimmik sammisaqarlunga qatsussissagaluarpunga. (...) Isumaqarpunga ilinniartitsilluartoqartartoq ... Isumaqarpunga ilinniartitsisorpassuit tunngaviit atortaraat, taamaaliornertik ilisimangikkaluarlugu. Suliaminnik aallaaveqarlutik oqallittuugunik isumaqarpunga paasilissagaluaaraat taamaaliortarlutik.

Soqutiginarpoq Ilinniartissuarmi ilinniartitsisoq oqariartuuteqarmat iliuuseqartoqartariaqanngitsaq *tamanna piumasaqaataatinnagu*. Ilutigisaanik isumaqarpog tunngaviit ajunngitsut. Taakku imminnut aklerliinngillat, immaqalu tassaalersinnaallutik immikkoortitsinerit, ilinniartunut paasiuminaassinnaasut.

Kingusinnerusukkut takusinnaasatsit *"ilinniartitsisorpassuit tunngaviit atortaraat"* -nik oqarneq atuartitsinerik malinnaanernut oqaloqateqarnenullu naliliinermi ingerlanneqartunut imaaliillaanaq naapertuunnerarneqarsinnaanngilaq.

2.6.3 Atuartitseriaatsit Ilikalertorfiusut pikkorissartitsissutigineri taakkunanilu sakkussat

Atuartitseriaatsit Ilikalertorfiusut annertuumik ilinniartitseqqiluni suliniuteqarluni aallarnisarneqarput, taamaalillunilu ilinniartitsisut ilarpasui taakkunannga pikkorissarnikuupput (tamanna pillugu annertunerusumik tak. Imm. 2.6 aamma 2.7). Ilinniartitsisut pikkorissaqataasimangitsut Atuartitsissutit Ilikalertorfiusut pillugit atuarumagunik, itisileriumagunilluunniit, Inerisaaviup nittartagaa periarfissaraat. Kisianni tassani allaanngilaq suliniut pingaartinneqarlunilu salliutinneqartoq pineqanngitsaq: Atortussat nittartakkap saqqaani ersinngillat, qinigassaqaarfimmi "Fagit suliniutillu" (qallunaatuani "Projekter og fag") ataanniipput. Taassuma ataani qinigassaqaarfii allat ersipput. Qallunaatuani aappa quleqautaqaarpoq *De syv standarder*¹¹, tassanilu tunngaviit siullit marluk naatsuararsuarmik allaaserineqarput, sinnerili amigarlutik. Qallunaatuani qinigassat aapparaat Info om CREDE aamma allaaserisat. Tassaniipput allaaserisat assigiinngitsut tuluttuumiit nutsikkat, tunuliaqutsiisinaallutillu assersuutitalit, kisiannili tunngaviit pillugit nittartakkami allaaserisat ilarujussuisut kalaallisut nutserneqarsimangitsut imaluunniit Kalaallit Nunaanni pissutsinut naleqqussarneqarsimangitsut, taamaammallu ataqatigiiffimmini eqqumiiginarsinnaasut (soorlu assersuutigineqartut ilagaat nukappiaraq Mexicomioq, USA-mut nuuttoq qanorlu atugarisai immikkut ittut pitsaanerpaamik atuartinnerani mianerineqarsinnaanersut). Aammattaq sullivinni sammisaqartitsivinni ingerlatsisinnaanermut ilitersuuteqarpoq. Allaaserisani nutsikkani ersarilluinnarpoq Atuartitseriaatsit Ilikalertorfiusut tassaannaanngitsut sulliviit sammisaqartitsiviit, aamma tunngaviit tassaasut pingaarnerpaat.

2.6.4 Eqikkaaneq naliliinerlu – Atuartitsissutit Ilikalertorfiusut saqummiunneqaneri

Atuarfik pillugu peqqussut pilersikkiartorneqarami sukumiisumik piareersarneqarpoq, isumasiuinerpassuit tusarniaanerillu atuarfimmik soqutiginnittut tamarmik peqataatinneqarfigisaat aqcutigalugit, kisiannili CREDE imaluunniit Atuartitseriaatsit Ilikalertorfiusut qitiusumji aqutsisoqarfimmi atorfillit ilaannit ikinnerusunit nassaarineqarlutillu aallarnisarneqarput. Isummat tunuliaqutaasut suliamut naapertuuttuupput tunngavilersorluagaallutillu, kisianni ersarippoq suliniut timitalerneqarnialermat arlalitsigut ajutoortoqarsimasoq:

- Ilinniartitsisut Ilinniartissuarlu peqataatinneqanngillat, taamaammallu piginneqataasutut misigileratik. Taamaannerata – aallarnisaasullu tungaanniit "qiimmattarluni pissuseqarnerup" isumalluarnerullu – suliniut "upperisarsionertut" isikkoqalersippaa, tunngaviusumik isummatut, perorsaariaatsit eqqortuutatut, ilaasa ajoqersuutigisaattut. Tamatumalu ilinniartitsisut/pisortat arlaqartut akornanni apersuusersuisumik/isornartorsiusumik pissuseqarneq pilersippaa.
- Ilinniartitseqqinnerit annertuut aallartinneqarput, kisiannili tamatumani Atuartitseriaatsit Ilikalertorfiusut ilaat ataaseq kisiat isiginiarneqarluni, tassalu sammisaqarfiusunik sullivilersorneq. Tamatuma nassataraa kukkulluni isumaqartoqalerma, tunngaviit tassaasut

¹¹ *Tunngavinnut tallimanut (tuluttut: "standards") marluk ilanngunneqarput "maligissaaneq, issuagassiineq" aamma "atuartut aqutaannik sammisaqartitsineq."*

“atuartitsinermi periutsit”, tamannalu ilaatigut pisortat ilinniartitsisullu arlallit akornannit “periutsinik atuinissamut kiffaanngissuseqarnerup” innersuunneqaqattaalernera kingunerivaa, taamatullu Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atorsinnaanngitsutut nalilernissaat ajornanngitsuarsuanngortillugu, periuseq ataaseq ilinniartitsinermi unaminartunut tamanut atorneqarsinnaanngimmat.

- Suliniutit atortussanik paasiuminartunik isumasiuminartunillu malitseqartinneqanngillat, ilinniartitsisunut ikorfartuutaasinnaasunik. Inerisaaviup nittartagaa naammassineqanngilaq, ilinniartitsisorlu alapernaattoq innersuunneqarani, allaaserisat suut qanoq naleqarnerisut, sumullu atorneqarsinnaanersut.
- Tunngavippiaasut – tunngaviit tallimat – naliliinermi arlaannaanilluunniit isornartorsiorneqanngillat.

2.7 Ilinniartitsisut – Tunngavitsialaat – ulluinnarni atornissaat ajornakusoortut

Apeqquit immersuilluni akisassat atorlugit ilinniartitsisut akornanni paasiniaanermi, ilinniartitsisut aperineqarput “Atuartitseriaatsini Ilikkalertorfiusuni tunngaviit atorlugit atuartitsisarnersut”¹², taakkunangalu 9 %-it akippit atuartitsisutini tamani atortarlugit, 66 %-it atuartitsissutit ilaanni atotarnerarpaat, 25 %-iisalu atunngisaannarpaat (tabelinik nalunaarussiaq, imm. 2.5, tabel 26). Ilinniartitsisut illoqarfinneersut nunaqarfinneersullu assigiinngissuteqanngillat. Aamma akissuteqarsimasut ilinniarsimanagerat ilinniarsimannginneralluunniit apeqputaanngilaq. Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut qanorpiaq paasineraat apeqputigineqanngilaq. Taamaammat akissutaasut nassuiarnarnerat nalorninarartoqarpoq, tassami ilaatigut “tunngaviit malillugit atuartitsineq” assigiinngitsorpassuarnik paasineqarsinnaavoq, ilaatigut ilinniartitsisut sisamarterutaannaat misissuinermit peqataapput (ilimagineqartariaqarporlu ilinniartitsisut pimoorussinerpaat akissuteqartuni amerlanerussuteqartut), ilaatigullu ilinniartitsisut akissuteqartut isumaqarsimasinnaapput tunngaviit malillugit atuartitsisartutut akisariaqarlutik – tamakkulu nassatarisinnaavaat tunngavinnik atuinerartarlutik akissuteqartut amerlavalaarnerat. Atuartitsinernek malinnaanerit – immikkoortup siuliani eqqaaneqartutut – aamma apersuilluni oqaloqateqarnerit tikkuarpaat, ulluinnarni atuartitsinermi Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut annikitsuinnarmik atugaasut. Akerlianik aamma ilinniartitsisoqarsinnaavoq, tunngavinnik arlalinnik atuisunik, kisiannili apeqqummut naaggaartunik, atuartitsineritik sullivilersorlutik aaqqissuuttannginnamikku. Assersuutigalugu pulaarnitta ilaanni ilinniartitsisoq oqaluttuarpoq Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut ilaleraluarlugit atuartitsinermi periutsit tigussaasumik atortarnagit: “Isummat tunngaviillu ajunngivipput. Teoreertaat eqqarsaatinniippoq.”

Taamaammat Atuartitseriaatsini Ilikkalertorfiusuni tunngaviit nalinginnaasumik ilaleneqartut takuneqarsinnaagaluartoq, ilinniartitsisunik apersuilluni oqaloqateqarnerit takutippaat, nalinginnaasumik isumaqartoqartoq piviusunngortinnissaat ajornakusoortoq. Ajornartorsiutit erserineqartut immikkoortuni tulliuttuni itisilerneqassapput. Apersuilluni oqaloqateqarnerni ilinniartitsisut ataasiakkaat peqataapput Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut suunerinik ilisimasaqanngitsut. Taakku tamarmik qallunaajupput.

Atuarfinnut pulaarnerni arlalinnik assigiiaartunillu nalunaaruteqartoqartarpoq, ilinniartitsisut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik ulluinnarni ingerlatsiniarnerminni unaminartut naapittagaat pillugit Ilinniartitsisut arlallit oqaluttuarput pikkorissarnernut peqataareerminni periarfissat kajungeralugillu nuannarisimallugit, kisianni piffissami sivisunerusumi ingerlattuarnissaat ajornakusoorsimasoq, taamaammallu unittoortarsimallutik. Suleriaatsit tunngaviit innersuussa atortarlugit sulinissamut naleqqiullugu unaminartutut ilinniartitsisut tikkuagaat pingaarnertigut makkununga tunngapput: perorsaanikkut aqutsineq, suleqatigiinneq aamma atuartut piginnaariigaat. Tamatuma saniatigut arlalitsigut isumaqartoqarpoq Atuartitsissutit Ilikkalertorfiusut nukarlernut naleqqunnerpaasut.

¹² *Taaguut* Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut *paasissutissanik katersinermi atorneqarpoq, imaappoq immersugassani apersuillunilu oqaloqatigiinninnermi.*

Ilaat isumaqarput tapersorneqarnissaq suleqatigiinnerlu pisariaqartut

Apersuilluni oqaloqateqarnerni ilinniartitsisut arlallit oqaatigaat, Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atorneqassappata atuarfimmi ataatsimoorussamik kultureqarnissaq pingaaruteqartoq imaluunniit pisariaqartoq. Assersuutigalugu ilinniartitsisut ilaata oqaluttuarivaa, Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut ilisaritinneqareemata assut kajumissuseqarsimalluni, kisiannili qiimmatsassimaarnini nungukkiartorsimasoq, suleqatimi akornanni periarfissaq soqutigineqanngimmat. Atuarfimmi sulinikkut avatangiisini ataatsimoorussamik kultureqarnissaq, isumassarsisitaasarneq ikorfartoqatigiinneq amigaatigivai: "Aallaqqaammut sukataartorujussuuvunga. Maanna allaavoq. Ilinniartitsisuni kisiartaalluni atuisuuneq ajornakusooqaaq. Maanna nikerartitsiniarlunga atortarpakka." Ilinniartitsisup allap taamatulli erseqqissarpaa, suleqatigiinnissaq pisariaqartoq, namminerli takusinnaasai tassaallutik atuarfimmini ilinniartitsisut ataasiakkaarlutik sulisut.

Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuarfimmi ataatsimoorluni suleqatigiinnissamik pisariaqartitsiffiunerat aammattaaq ilinniartitsisunit ersersinneqarpoq isumqartunik atuartut suleriaatsinik nutaanik attasitiinnassagaanni ataatsimoorluni suliniuteqarnissaq pisariaqartoq. Tamatumani isumaqarput ilinniartitsisut tamarmik amerlasuulluunniit atuisuusariaqartut, ilinniartitsisunut ataasiakkaanut iluatsissappata. Tamatumunngalu nalinginnaasumik pissutaatinneqartarpoq, atuartitsinermit sullivinni sammisaqartitsineq, nalinginnaasumik allattarfissuakkut atuartitsinermit atuartunut allaanerungarmat, atuartut periutsimik attasitiinnarnissaat ajornakusoorpallaalissasoq, ullup atuarfiusup ingerlanerani periuseq taanna uterneqartuunngippat. Ilinniartitsisup ataatsip oqarneratut, nammineq isumaqarpoq, kikkut tamarmik ataatsimut suliniuteqarnissaat pisariaqartoq.

Sumiiffinni arlalinni ilinniartitsisut tikkuarpaat, aqutsisut kulturip pineqartup siuarsarnissaanut apeqqutaasut. Nunaqarfimmi ilinniartitsisooq oqarpoq:

Uanga atuinera annikitsuarsuuvoq. Pikkorissareeratta sapaatip-akunneri marluk ingerlalluarpugut. Pisortanniit tapersorneqarnissara ikorfartorneqarnissaralu amigaatigivara. Atuarfik ataatsimik kultureqartariaqarpoq.

Ilaat isumaqarput atuartut pisinnaasaqareertariaqartut

Ilinniartitsisut arlaqartut isumaqarput Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atussagaanni atuartut aalajangersimasunik pisinnaasaqareernissaat pisariaqartoq imaluunniit atuartut ilaat iluanaarutissarsitinneqarnerusartut. Kisianni pineqartut sopiaanerat assignngitsunik isumaqarfigineqarpoq.

Ilinniartitsisut arlaqartut isumaqarput Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atornissaat ajornakusoorpoq, nammineq isaanniit isigalugu, atuartut ilikkagassatigut pisinnaasakippallaarnerat pissutigalugu imaluunniit nammineerluni sulinermit (ilinniartitsisumit toqqartumik aqutaanngitsunut), gruppikkaarluniluunniit sulinissamat piumasarineqartumut naalasseriippallaarnertik pissutigalugu peqataasinnaanngitsut. Atuarfinnut pulaarnerit ilaanni ilinniartitsisooq allamik oqanngilaq: "Atuartaatikka saperput." Illoqarfimmi allami ilinniartitsisooq alla oqarpoq Atuartitseriaatsini Ilikkalertorfiusuni sullivilersoriaaseq pissutigalugu eqqissilluni atuartitsinissaq ajornakusoorpoq: "Eqqissiviillioqarpallaartaqaaq, klassimi atuartut amerlagaangata." Akerlianik ilinniartitsisooq alla Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik angajullerni atuartitsinermini atuisalersimasooq oqaluttuarpoq, nammineq misigalugu eqqissiviillioqarneq annikillisoq, maannami atuartut tamarmik sullivinni inuttakinnerusuni sammisaqartinneqartarput, aammalugooq atuartut pitsaanerumik attaviginerat nammineq misigivaa. Nerrivimmiik nerrivimmut nuukulernerit, atuartut malinnaaniarnerannut iluaqutaasutut misigivaattaaq. Kisianni ilutigisaanik oqaatigaa, sullivilersorluni sammisaqartitsinerup siunertaata atuartunut tunngavilernissaa pingaartuusoq.

Ilinniartitsisut ilaat isumaqarput, sullivilersorluni sammisaqartarneq taamaallat atuartunut ilikkagassamikku siuarsimasunut atorluarsinnaasoq, atuartunullu ilikkagassamikku sanngiinnerusunut pitsaasuunngitsooq. Atuarfimmi pulaakkatsinni ilinniartitsisooq oqaluttuarpoq, assignngissutaa nammineq naliliinini naapertorlugu tassaasoq, atuartut pikkorinnerit malinnaalluartaatut, atuallu sanngiinnerusut sullivinni sammisaqarfiusuni suligaagamik

katataasartut. Nunaqarfimmi ilinniartitsisup ima oqaatigaa: "Atuartunut ingerlalluartunut ajunngilaq, sanngiinnerusulli sanngiinneruleriaqqiinnartarput, uningaannalersoortamik." Akerlianik ilinniartitsisut allat isumaqarput sullivilersorluni atuartitsineq taamaallaat atuartunut sanngiinnerusunut iluaqutaasoq, atuartullu pisinnaasaqarnerit unittoorsinnaasut. Illoqarfimmi ilinniartitsisup ima oqaatigaa: "Teori ajunngivippoq, kisianni pikkorinnernut pitsaanngilaq." Tamanna pillugu ilinniartitsisoq alla akivoq, namminermit periutsumik annertuumik atuisuuvog "taamaammanuna Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atussagaanni sulerinissap ilisimanissaa pingaartuusoq. Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atornissaannut pingaartitassatsinnik oqaasertalersuinikuuvugut, assersuutigalugu atuartut issiaqatigiit ikioqatigiittassasut. Atuartoq sanngiinnerusog saniliminit ikiorneqartassaaq. Ilinniartitsisugaanni aamma atuartut ataasiakkaarlugit oqaloqatigisariaqarput, killiffialu aallaavigalugu sulineq aqqissuullugu."

Ilaat isumaqarput nukarlernut pitsaanagerusut

Ilinniartitsisut ilaasa Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuinngitsut, atuinnginnerminnut pissutigittippaat isumaqaramik taamaallat nukarlernik atuartitsinnermut atorsinnaasut. Assersuutigalugu oqarput atuarnit angajullernit – misilitsittussanit – piumasagaataasunut naapertuutinngitsut – tamanna piffissaqarfigineqanngimmat. Illoqarfimmi ilinniartitsisoq ilaatigut oqaluttuarpoq, aallarteqqaarami periutsit atornissaannut assut kajumissuseqarsimalluni, kisiannili suleqatitaaminit ilisimatinnearluni, angajullerni (atuartitsivissamini) atornerarneq ajortut, isumaqaramik nukarlernuinnag naapertuuttut. Taamaakkaluartoq klassiminut nutaamut ilisaritippai, atuartulli qisuariaataasa takutippaat aamma taakku ilinniartitsisoqatimisut isumaqartut, tamanna ilinniartitsisup quiagalugu ima issuarpaa: "'Aasit taakkorsuit!' – atuartut isumaqaramik meerarpaluppallaartut."

Taamaattoq oqaloqateqarluni apersuinernit aamma assersuutissaqarpoq, ilinniartitsisut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik angajullerni iluatsitsillutik atuisimanerannik. Ilinniartitsisut ilaat oqarpoq: "Utoqqatsissutipalaajuinnarpoq angajullerni ilinniartitsisut ilaat oqartarmata angajullerni misilitsinnissaq misilitsinnissamullu piareersarnissaq pissutigalugit atorsinnaanngitsut."

Aammattaq ilinniartitsisut arlallit Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atornissaannik paasinninnerannut atuartut ukiui apeqqutaatinneqarput, pisariaqartut isigineqarluni atuartut mikinnerminniilli misilereersimasariaqaraat. Apersuulluni oqaloqatigiinnerni ilinniartitsisut arlallit isumaqarnerarput, atuartut sullivinni sammisaqarluni suliaqarneq siusissumik ilinniarsimasariaqaraat, periutsit atuartunut atorsinnaassappata, tassami kingusinnerusukkut allannguinnissaq atuartullu sinaakkutaasunik nutaanik sungiussinisaat ajornakusoortarpoq. Nunarfimmi ilinniartitsisup tamanna ima oqaatigaa: "Mikinnerminniilli periuseq ilinniartariaqarpat." Imaluunniit illoqarfimmi ilinniartitsisup oqarneratut: "Ajunngivippoq mikinneranniilli aallartissimagaanni. Angineruleraangata periutsumik ilinniartinnissaat ajornakusoorpoq."

Ilaat isumaqarput piffissaqarnissaq nukissaqarnissarlu pisariaqartut

Kiisalu ilinniartitsisut arlallit eqqaavaat, Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuartitsinnermi atornerqassappata piffissaqarluarnissaq piareersarnissarlu pisariaqartut. Ilinniartitsisut ilaata ima oqaatigaa: "Nukarlernut piffissaajarnarpallaaqaq, nassuiagassat annertoqaat. Atussagaanni naleqqussarluartariaqarput."

Ilinniartitsisoq alla, illoqarfimmi ilinniartitsisusog aammattaq erseqqissaavog, piareersarnissaq piffissamik atuiffiusartoq, taamaakkaluartorli nammineq misilittagaqarluarluni: "Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atorlugit atuartut ataasiakkaat qanillineruneqartarput. Piareersarnissaat piffissamik atuiffiusarpoq, kisianni atuartut nuannarivaat."

2.7.2 Eqikkaaneq naliliinerlu – ilinniartitsisut Atuartitsissutinik Ilikkalertorfiusunik atainerat

Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atunnginnerinut nalinginnaasumik patsisaatineqartoq tassaavog, atuartut pisinnaariigassat pisariaqartut amigaatigigaat imaluunniit atuinissamut naalasseriippllaartut. Tamanna immikkut soqutiginaateqarpoq, tassami Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut inerisarnerannut pissutaarpiarpoq, atuartut inooqatigiissutsikkut kulturikkullu

pissutsit aamma nunap ilaani sumiinneq pissutigalugit ilikkariartornissaminut piginnaariikkamikkullu periarfissakillioortut iliniartinnerisa nukittorsarnissaat eqqaraatigalugu. Atuaqatigiiaat assigiinngisitaartut inooqatigiissutsikkullu unamminartut atuartunik suliaqarnermut attuumassuteqartut, tassarpiaapput Atuartitsissutit Ilikkalerterfiusut atornissaannut qitiulluinnartitaasut.

Tamatuma saniatigut ilinniartitsisut isornartorsiullutik oqaaseqartut amerlanerit ersersippaat Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut tassaatikkaat *sullivinni sammisaqartitsilluni atuartitsineq*. Tamanna ersertarpoq oqaraangata atuartut piumasaqaatinik maleruaasinnaasariaqartut, atuartut mikinerminniit sungiussisimasariaqartut, ingerlatsissagaanni ilinniartitsisut suleqatigiinnissaat pisariaqartoq, atuartut angajullit isumaqartut Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut meerarpaluppallaartut il.il. Tamakku tamarmik taamatut atuartitseriaaseqarnermut apeqqusiinerupput tutsuiginartut, ilinniartitsisup sullivinni suleqatigiiaat arlallit aqutarisussaammagit, nammineq tamaasa ataatsikkut nakkutigisinaanngikkaluarlugit, namminerimi nerrivimmi allami issiassaaq atuartullu tassaniittut aallutaralugit. Annermik atuartut taamaaliorneq sungiusimanngippassuk. Kisianni apeqqusiinerit taakku arlaannaalluunniit pilersitseqatigiinnermut, oqaatsitigut pisinnaasat inerisarnerannut il.il. tutsinneqarsinnaanngillat. Taamaallilluni arlallitsigut ilimanaateqarpoq, Atuartitseriaatsinik Ilikkalerterfiusunik isornartorsiunerup annersaa – taakkualu ulluinnarni atornerqarpianninnerat – sorpiaat pineqarnerinik paatsuisimanermik peqquteqartoq.

Akerlianik ilinniutinik aallaaveqarluni, nalinginnaasumik allattarfissuakkut atuartitsinermut naleqqiullugu, Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut piareersartariaanerunerat paasisaavoq akerlileruminaattoq. Annermik atornerisa aallartinnerani ukiuni siullerni.

2.8 Aqutsisut tapersersuipput - piumasaqaateqaratilli

Paasissutissarsiffigisat akimorlugit erserpoq, atuarfinni aqutsisut Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut atornissaat tapersersoraat, kisiannili nalinginnaasumik atornissaat pillugit ilinniartitsisunut piumasaqaateqartanngitsut ilimagisaminnulluunniit erseqissunik oqariartuuteqartanngitsut. Tamanna pisortanut apeqqutit immersuilluni akisassat apersuillunilu oqaloqateqarnerit aqutitigalugit erserpoq, tamatumani Atuartitseriaatsit Ilikkalerterfiusut pillugit isiginninnerat taalkunanngalu suliaqarnermik ikorfartuinissamut naleqqiullugu pisortatut inissisimanerminnik paasinninnerat erseqqissarneqarmat.

Atuarfiit pisortaasa akornanni apeqqutit immersuilluni akisassat takutippaat, taakku akornannissaaq Atuartitseriaatsini Ilikkalerterfiusuni tunngaviit atornissaat annertuumik tapersersorneqartoq.

Tabel 3

Atuarfimi pisortatut taamaattussaannartut isigaajuk "atuartitsissut ilikkarluarfiusoq" atuarfimi ilinniartitsisut atussagaat?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
Aap, pingaartippara	8 (42 %)	12 (46 %)	20 (44 %)
Aap, ilaatigut atornerqarsinnaasutut pingaartippara	7 (37 %)	12 (46 %)	19 (42 %)
Naamik	4 (21 %)	2 (8 %)	6 (13 %)
Katillugit	19 (100 %)	26 (100 %)	45 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfimi pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarussiaq imm. 1.7, tabel 41

Atuarfiit pisortaasa ilinniartitsisut atuartitsinerminni Atuartitseriaatsinik Ilikkalerterfiusunik atuinissaat qanoq pingaartitsigineeraat apeqqutigineqarmat, 44 % (illoqarfii atuarfiini pisortat 8

nunarfinnilu pisortat 12), akipput tamanna pingaartillugu, 42 % -illu akillutik ilaatigut atorneqarsinnaasutut pingaartitsillutik. Illoqarfinni pisortat 4 nunaqarfinnilu 2 (13 %) akipput atuarfinni ilinniartitsisut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuinissaat pingaartinnagu.

Illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfiit pisortaas assigiikannersunik apeqqummut akissuteqarput. Naaggaarsimaneremut tunngavilersuutit paasiniaaraanni, takuneqarsinnaavoq pisortat ilaata ataatsip akisassani "Ilinniartitsisut piginnaaneqarfiginngilaat", marluk akipput naammaginatsumik ilinniartinneqarsinnaasimanatik, ataatsillu "Nammineq qanoq iliornitsinnit pitsaanerunngillat" toqqarsimallugu (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 1.7, tabel 43). Pisortat kingullit marluk pineqartut ammasumik akissuteqarfissiami akissuteqarsimapput, taakkualu apersuilluni oqaloqateqarnermi isummersuutitut saqqummiunneqartunut naapertuupput. Assersuutigalugu atuarfiup pisortaa oqarpoq, Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut akerlerinagit, kisiannili killilimmik atugaanerat tassaatillugu ilinniartitsisut toqqaanerisa kingunerat: "Periutsinik toqqaasinnaanermut kiffaangissuseqarneq, suut tamarmik killilimmik. Ilinniartitsisut atuiumasut taamaaliortarput, isumassarsiatialaallu tuniluuttarput." Apersuilluni oqaloqateqarnermi aammattaq pisortat arlallit periutsinik toqqaanissamut kiffaangissuseqarneq innersuuppaat. Assersuutigalugu pisortaq oqarpoq: "Ilinniartitsisumiit ilinniartitsisumut assigiinngillat. Atuartitsissutini tamani atunngilagut. Amerlanerit ilaat atortarpaat, kisianni sullivilersornerunngitsoq. Ilinniartitsisummi namminneq nalilertussaavaat suut pitsaanerpaanersut."

Atuarfiit pisortaasa akornani apeqqutinut immersuilluni akisassanut akissuteqaatip ammasup allap tikkuarpaa, aturfimmi aqutsisut misigisaraat, ilinniartitsisut kajumissuseqannginnerat, naak atuarfimmi Atuartitseriaatsiniik Ilikkalertorfiusunik pikkorissarnerit pingaartillugit salliutinneqarsimagaluartut: "Pikkorissartitsinerit amerlanikuugaluagisut ilinniartitsisut Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atornissaannut kajumissuseqanngillat. Nukarlerni takussaalaartarput, tamatumali saniatigut naamik."

Apersuilluni oqaloqatigiinnerni isummat pineqartut itisilerneqarput. Pisortat marluk ilinniartitsisut pineqartunik atuinisaannik pingaartitsinnginneq ima ersersippaat:

Uanga akuliunneq ajorpunga. Immikkoortortaqaarfimmi ataatsimoorussanik pingaartitaqarnissaq eqqartortarparput, ukiullu atuarfiusup aallartinnerani aalajangersartarlugit. Kisianni ilinniartitsisut nammineq aalajangissavaat qanoq iliorniarnertut. Isumaqarpunga misillisartut, atuiernerlu annertusiarortoq. Inuusuttunik amerlasuunik ilinniartitsisoqarpugut, taakkualu pineqartut ilaatillugit ilinniarnikuupput.

Suli 100%-imik Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut tapersersunngilagut. Pinngitsaallissutigineq ajorpagut. Ilaasa atortarpaat, kisianni periusissamik toqqaanissamut kiffaangissuseqarput. Alloriarfinni 1-imi aamma 2-mi annertusiarortoq.

Pisortap allap "ilaatigut atorneqarsinnaasutut pingaartitsineq" ima oqaasertalerpaa:

Angusaasartut pillugit Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut annertunerusumik atornissaat kissaatigivara, kisianni ilinniartitsisut tamarmik upperinngilaat. Atuarfittullu ilinniartitsisussarsiornermik ajornartorsiortartut, ilinniartitsisut aallarsinnaanerit nassuerutigisariaqarpoq [taamaammat pisortap uteriiserfigerusunngilai]. Oqallisigisarnikuuagut, nalunngilaralu akisussaallunga. Eqqarsartarpunga assigiinngissutsit inissaqartinneqartariaqartut, uanniilli annerusumik saqqummiunneqartariaqarunarpur. Pitsaasuunerammi qularnaartussaavara.

Pisortap allap pisortatut inissisimasut sangujoraarsimanerat oqaluttuaraa:

Pisortap siuliata soqutiginnilai. Taava atuinissatsinnik kissaatilimmik pisaarpugut, untsiinnarpaali. Ilinniartitsisut akornanni suleqatigiinneq ingerlanerliorpoq, taamaammat piffissaq nalaarnerliorneqarpoq. Ataatsimoorluta oqallisiginikuunngilagut – taamaammat maangaannarput.

Kiisalu pisorta qarpoq apeqquusiinatik illersuisunik:

Atornissaat kaammattuutigisarpa, tamarmillu pikkorissarnikuupput. Atuartut nuannareqaat, tassaavoq ilinniartitseriaaseq pitsaanerpaaq. Aamma allereeraluarlutik ilikkarsinnaavaat. Aamma ilinniartitsisut qallunaat atorluarsinnaavaat. Eqqunngilluinnarpoq atuartut oqaloqatigisinnaanngikkaanni atorneqarsinnaanngitsut, kisianni ilinniartitsisut pikkorissuusariaqarput. Ilinniartitsisut tanmarmik immikkut atortarpaat, imminnullu isummersoqatigiittarlutik. Ilinniartitsisup ataatsip tamatigoruinnaq atorpai, Ilinniarfissuarmilu ilinniarsimallugit.

Pisortaq alla oqarpoq:

Uanga nammineq Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut tapersersugarisorujussuuakka. Ilinniartitsisut tamarmik Inerisaaviup pikkorissartistinerinut peqataanikuupput, pitsaassutsimillu inerisaasumik sulisoqarnikuulluta. Kisianni annermik alloriaarfinni 1-imi 2-milu atorneqarput. Ilinniartitsisut inuusuttut ilikkalertortaqaat nutaanillu atuisarlutik. Utoqaasaanerusut assut akerliunikuupput. Kisianni ilisimatusarnikkut takutinneqarnikuuvooq Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuartut peqataatilerinissaannut periusaasut pitsaanerpaat. (...) Ilinniartitsisut akornanni oqallisiginikuuagut taamatullu alloriaarfinni aqutsisullu sapaatip-akunnikkaartumik ataatsimiinnitsinni, ilinniartitsisullumi annertuumik atortussiornikuupput. Kissaatiginerpaagaluarpara tamanit atorneqarnerunissaat. Taamaaliunnginneri assut uggornarpoq.

Ilanngunneqarsinnaavoq pisortaq, illuatunga atigit qangatut atuartitsisarneq assut isornartorsiorpaa, isumaqarluni atuarfimminni ilinniartitsisut ingerlakkaat. Imatut ilisarnaaserpaa: "Qupperneq 4 qupperiuk, suliasat suliarisigit, suliasat ajornarpallaalaarpata ataatsimoorluta allattarfissuakut suliarissavagut!" Kisianni isumaqanngilaq, naalakkiiginnarluni allannguisinnaalluni, aamma oqarnermisut "sunaluunniit ermuserut illernartut" tuniniarneqartoq ernummatigilaartarnerarpaa. Isuma qarportaaq pisinnaasatigit ajornartorsioortoqartoq. Isuma qanngilaq ilinniartitsisut Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atornissaannut piareeqqasut, tassamigoq "ilikkagassatut anguniagassaq sunaanersoq paaserpiarsinnaanngilaat", isuma qarporlu alloriaarneq siulleq tassaasariaqartoq atuartitsinissaminnik pilersaarusiortalernerat, isumaqarami ullumikkut taamaaliorneq ajortut. Aammattaq apersuilluni oqaloqateqarnerup ilimanarsisippaa ilinniartitsisut inuusuttut tassaasut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuikulanerusut.

2.8.1 Eqikkaaneq naliliinerlu – Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut pillugit pisortat isummerneru

Ataatsimut isigalugu ersippoq, pisortat tapersersuilluaraluartulluunniit, ilinniartitsisunut Atuartitsissutinik Ilikkalertorfiusunik atueqqusinissartik tunuarsimaarfigigaat. Ilimanartutut ersippoq tunuarsimaarneq tassaanerusoq, pisortat ilinniartitsisunik sunaagaluartumilluunniit naalakkiinissaminnut tunuarsimaarnerat, Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut pivallaanngikkaluarlugit. Tamanna ersarinnerpaavoq pisortap nammineq aalajangiisartutut akisussaasutullu inissisimanerminik oqaluttuartup piviusunngortitsiniarnerup ajornakusoornera aamma eqqaammagu. Aamma pisorta qarpoq Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut pillugit ersernerluttumik isummersortunik, taamaammallu pimooruppallaarnagit taakkunannga nittarsaassisunik. Taamaattoq arlaannaalluunniit toqqartumik akerliunngilaq. Apeqqutini immersuilluni akisassani taamaallaat ataaseq isuma qarpoq Tunngaviit ilinniartitsisut iliuuserisariigaannit pitsaanerunngitsut.

2.9 Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut sunniutaat

Perorsaanerme periuutsit ilikkalertorfiusut imaluunniit Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut meeqqat atuarfianni atuartitsinermut qanoq sunniuteqartigisimanersut uuttorneqarsinnaanngilaq. Atuartitsinermik malinnaanerup aamma immikkoortumi 2.6-imi kisitsisit ilinniartitsisut atuinerinut tunngasut takutippaat oqartoqarsinnaanngitsooq Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuartitseriaatsit atukulaneqarnerpaajusut. Tunngaviilli atorneqarsimagunik atuartut

atuartitsinermi pissarsiaqarsimanerinit sunniuteqarsimasinnaapput. Ilinniartitsisut naliliineri malillugit sunniutaat pitsaasuusimapput.

Ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiani Atuatitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuutilinngikkallarmatali atorfeqarsimasut aperineqarput, tunngaviit atuartunut qanoq pissarsissutaatigisimanersut. Ilinniartitsisut amerlanerpaat (62 %) apeqqummut tassunga akippit ilaatigut pitsaasumik sunniuteqarsimasut. Ilinniartitsisut sisamararterutaat (25 %) akippit annertuumik sunniuteqarsimasut. 11 % akippit isumaqarlutik, pitsaasumik ajortumilluunniit sunniuteqarsimannngitsut, 2 %-illu akippit sunniuteqarnerlussimasut. Nunaqarfinni ilinniartitsisut illoqarfinni ilinniartitsisunut sanilliullutik annertuumik sunniuteqarsimaneraagajunnerupput (35 % aamma 23 %). Akissutit tabel 4-mi takuneqarsinnaapput.

Tabel 4

Isummat naapertorlugu "Atuartitsissut ilikkarluarfiusoq" atuartitsinermut atuartullu pissarsiaqartarnerannut qanoq sunniuteqarpa?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 106)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 23)	Katillugit (N = 129)
Annertuumik pitsaasumillu sunniuteqarpoq	23 %	35 %	25 %
Ilaatigut pitsaasumik sunniuteqarpoq	64 %	52 %	62 %
Sunniuteqanngillat	11 %	9 %	11 %
Ilaatigut sunniuteqarnerluppog	2 %	4 %	2 %
Annertuumik sunniuteqarnerluppog	0 %	0 %	0 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akissasiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.5, tabel 28. Nassuiaat: Apeqqut una taamaallaat apeqqummut "Atuartitsissut ilikkarluarfiusut –ni periutsit naapertorlugit atuartitsisarpi?" –mut (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.5, tabel 26) "Aap"-imik apeqqummullu "Atuartitsissut ilikkarluarfiusut Kalaallit Nunaanut eqqunneqarneri sioqqullugit ilinniartitsisut sulivit?" –mut (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.5, tabel 27) "Aap"-imik akissimasunut apeqqutigineqarpoq.

Atuarfiit pisortaat aamma paasiniaavigineqarput Atuatitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuartitsinermut atuartullu ilikkagaannut ataatsimut isigalugu sunniutaat qanoq nalilerneraat. Ilinniartitsisunut sanilliullugu pisortat akissutaat akuersaarpalunnerulaarput tassami pisortat tamarmik "annertuumik pitsaasumillu sunniuteqarpoq"-mik (26%) imaluunniit "ilaatigut pitsaasumik sunniuteqarpoq"-mik (74 %) akissimmata. (Tabelinik nalunaarusiaq, imm. 1.6, tabel 42). Illoqarfinni nunaqarfinnilu pisortat akissutaat assigiinngissuteqanngillat. (Oqaatigineqassaaq apeqqut assigiinngitsunik marlunnik paasineqarsimasinnaasimammataat – "ilaatigut pitsaasumik sunniuteqarpoq" isumaqarsinnaavoq Atuatitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atorfeqartut (taamaallaat) sunniuteqalaarsimasut aamma taamaallaat sunniuteqalaartut tamaat isigalugu annertuumik atorfeqannginnamik).

2.10 Ilinniaatsinut Institutti aamma Perorsaanermi Tunngaviit Ilikkalertorfiusut

Ilinniaatsinut Instituttimi – tassa Ilinniarfissuarmi aamma Inerisaavimmi pisortat sulisullu nalilersuineri ataatillugu apersoneqarsimapput oqaaseqaataasalu misissueqqissaarnerup tikkuagaa ilalerpaat tassaasoq, Atuatitseriaatsit Ilikkalertorfiusut piviusunngortinniarneqarnerini ajornartorsuiteqarsimasooq, kiisalu tunngaviit puigorlugit sulliviit sammisaqartitsiviit qitiusutut

isumaqarfigineqalersimasut. Kiisalu Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut sanngiitsumik inissisimanerannut peqqutaavissiq eqqorianeqarpoq arlallimmi atuartitsissutinut tunngarpiartunik ilisimaarinnineq amigaateqarsoraat.

Ilinniaatsinut Instituttimi pisortat erngerlutik naqissuserpaat suliassartik tassaasoq meeqqat atuarfiata inatsisaata piviusunngortinnissaa. Inerisaavimmi immikkoortortami pisortaq, Lone Hindby oqarpoq: "Salliulluta ingerlatitsisuususaavugut nakkutigissallugulu ilumut piviusunngornerseq". Ilutigitillugu tikkuarpaat perorsaanikkut inatsisip perorsaanikkut suliassartai qitiusut suunersut assigiinngitsunik nassuarneqartarsimasut. Assersuutigalugu "atuortoq qitiutillugu" imaluunniit "kulturimik tunngaveqarluni" atuartitsineq suunersaq, taannami ilisimatuussutsikkut eqqarsartaatsimut (teorimut) ilaavoq. Ilinniarfissuup pisortaa, Dorte Korneliussen, oqarpoq:

Ilinniarfissuaq akuleruppallaarsimanngilaq Inerisaavik iluarsaaqqinnermik aningaasaliissutinillu piginnittuummat, iluarsaaqqillunilu suliniut tamarmi Inerisaavimmi ingerlanneqarmat, Ilinniarfissuarlu suliap avalequtaaniittut inissisimammat. Ilinniarfissuaq iluarsaaqqinnermut isorinnittuusimavoq, iluarsaaqqinnermili isumassarsianik ilinniarnermut ilanngussisimavoq, tamanna atorfinissutaasinnaasumik bacheloritut ilinniarnerup 2005-ernisap aallartinnerani suliassiisummut ilaasimammat ilinniarneq meeqqat atuarfiannik iluarsartuussinnermut naapertuuttuussasoq. Aaqqiagiinngissutaasoq tassaavoq – immaqa siunertaanngikkaluartumik – peqqusinertut paasineqarsimammat ilinniarneq aalajangersimaqqinnaartumik ilusilerneqassasoq. Ilinniarfissuup tamanna qisuariarfigaa kiffaanngissuseqarluni atuartitseriaatsinik toqqaasinnaatitaaneq eqqarsaatersinnaanerlu illersugarigamiuk. Aaqqiagiinnginneq aallaqqaataaniilli pivooq iluarsaaqqinnermullu pimoorussilluni ingerlatsisoqarsimanani. Ilinniarfissuaq suliamut peqataatinnissaanut paarlaallugu isornartorsiugaasimavoq, Ilinniarfissuarmillu isumannik paasiniaanngivilluni assuarineqartarsimavoq "peqataannginnerarlugu" – immaqa misigisoqarsimalluni ilaluarineqartut. Ilinniartitsisunngorlaat periutsit imaluunniit tunngaviit tallimaasut ilisimavaat – taakkulu tunngaviit immi pitsaasuupput. Taakkua sanitigut periutsit assigiinngitsut ilisimalerlugillu ilinniartussavaat taakkuninngalu isorinnissinnaallutillu eqqarsaatiginnissinnaassapput. Sulinermillu misileraatillutik aaqqissueqqinnerup sunniutai takoreeraangamikkut taamaalorsinnaalersarput.

Pisortap tassa uppernarsarpaa, suliniutip aallaqqaataanili suliamut tamarmiusumut akerliusoqalersitsisoqarsimasooq, aamma Ilinniarfissuarmi, saqqummiunneqarnerani periusaasimasooq peqqutiginnarlugu. Kisianni tassa tunngaviit akerlilersorneqanngillat. Taavami sooruna ulluinnarni pitsaanerumik ingerlanngitsut? Ellen Jensen Karlsen, Inerisaavimmi immikkoortortami pisortaq oqarpoq:

Takusinnaavarput ilinniartitsisut atuartitsinnermut pilersaarusiornissartik ajornakusoortikkaat, tamannali Atuartitseriaatsinut Ilikkalertorfiusunut attuumassuteqanngilaq, iluarsaaqqinnerulli tunngaviisa ilagalugu. Ilinniartitsisut aamma isumaqartarput pikkorissarnermi ataasiinnarmi Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut ilikkarneqarsinnaasut, soorlu periusiinnartut imaluunniit atuartitseriaasiinnartut isigineqarlutik, naak ilisimatuussutsikkut paasinnitaasiullutillu (teori) perorsaanermi tunngaviusut. Isumaqarpungattaq Inerisaaviup atuartitsineq pitsaasoq qanoq iliorluni piviusunngortissanerlugu eqqarsaatigilluarsimanngikkaa.

Lone Hindbyp tunngaviit tallimaasut sullivittut sammisaqartitsivittut paasissutissiisutiginneqartarsimanerannut isuma uppernarsarpaa tunngaviillu ilaasa sooq ajornakusoortinneqarneri nassuarlugu:

Akissutigineqartuniit paasivara imarisaa pinnagu annerusumik iluseq piviusunngortinniarneqarsimasooq. Assersuutigalugu oqaloqatiginneq ilinniarfiusooq qitiuvoq – oqaloqatigeeriaaseq sokratiskiusooq. Aamma itisilerlugu sammineqarsimanngilaq oqaatsit ineriartortarneri qanoq pisarnerisut, atuartitsissutini suliamut tunngatillugu oqaatsit suunersut, qanoq taakku oqaatsinik ulluinnarsiutinik allaanerunersut, sooq atuartitsissummut taaguutinik ilikkanninnermi oqaatsit atuartitsissumullu tunngasunik

oqaatsit pingaartuusut il.il. Tassa paasinninnermut tunngasut. Aamma oqaloqatigiinneq atorlugu atuartitsisoqarsinnaanngilaq ilaatigut tamanna (...) ilisimaarinngikkaanni. Pikkorissarnerni amerlasuuni atuartitsinnermut sinaakkusiisarneq, naggasiisarneq il.il. sukannersumik malinneqartarsimapput – atuarfinnullu pigaanni takuneqarsinnaasarpoq ilutsitut imaqqanngitsutut ingerlanneqartoq.

Ilinniartitsisut ilaasa oqarnerat Atuartitseriaatsit ilikkalertorfiusut atorneqassappata ilinniartitsisut akornanni suleqatigiinnissaq pisariaqartoq, Lone Hindbyp, ukiorpassuarni ilinniartitsisutut sulisimasup, taamannak oqarneq assinganik isumaqarsoraa:

Tamanna paasinngilara ... Tunngaviit ilinniarititsisutut kisimiikkaluarlunga atorluarsinnaavakka amerlasuulli assersuutigalugu nerrivimmiit nerrivimmuut nikittaarluni atuarnertut paasisimavaat tamannalu paatsoorneruvoq.

Pisortat, Ilinniarfissuarmi ilinniartitsisut Inerisaavimmilu siunnersortit oqaluttuunneqarput, atuartitsinnermik malinnaanerit paasinarpoq, ulluinnarni atuartitsinnermik assersuutissaqartoq Atuartitseriaatsinik Ilkkalertorfiusunik atuiffiunngivissunik. Sumiiffinni pingasuusuni nassuiaatigineqartut assigiipput. Tamanna pillugu Lone Hindby oqarpoq:

Atuartitsinnermut pitsaasumut suna atuartitsissutigineqarnerisooq apeqqutaavoq...ilinniartitsisorpassuit atuartitsissuterpassuarni ilisimasaqarfiginngisaminni soqutigisarinnngisaminnilu atuartitsisarput. Suliamut qaammasaqanngikkaanni – sammisaq ilisimasaqarfiginagu – tamakkiisumik isiginnittoqarsinnaanngilaq atuartullu qisuariaataat aallaavigalugit atuartitsissummi sammineqartunik aqutamik oqaloqatiginnittoqarsinnaanani.

Ilinniarfissuarmi ilinniartitsisoq, Inerisaavimmi siunnersortip oqaatigisaata assingajaanik oqarpoq: "Suliamiguna ilisimasaqarneq amigaataasoq. Qularutiginnilara ilinniartitsisut suliaminnik ilisimasaqarluartuusariaqartut atuartut taamatut iliortinnissaannut. Atuartitsissummut ilisimasaqarluortoqartariaqarpoq. Tamakkiisumik isiginnissinnaaneq."

2.11 Eqikkaaneq naliliinerlu – atuartitsineq

Atuarfimmik iluarsaaqqinnerup tungavigaa atuartitsinnermut nutaarluinnarmik pullaveqalernissaq. Meeqqat atuarfiat pillugu inatsimmi ersippoq atuartitsineq atuartup pisariaqartitaanut naapertuuttuussasoq, atuartunut tamanut unamminartuussasoq atuartullu ilinniartitsisuni suleqatigalugit iliuusissatut pilersaarusiaani anguniagassat aalajangersarimasat malillugit atuartitsineq piareersarneqassasoq. Nalilersuinerup takutippaa atuarfimmi tamanna suleriaasiulersimanngilluinnartoq nalinginnaanerpaasoq. Ilinniartitsisut ikittuinnaat atuartitsinertik atuartut iliuusissatut pilersaarutaat aallaavigalugit pilersaarusiortarpaat. Amerlanerpaat ilikkagassatut anguniagassat aallaavigisarpaat - kisianni atuartunut ataasiakkanut anguniagassatut atornagit – qangaanerusoq pisarneq malillugu atuartitsinnermi malitassatut atornerusarlugit. Atuartitsinnerni malinnaavigineqratuni atuartut ataasiakkaat pisinnaasaat aallaavigalugit aasigiinngisitaartumik atuartitsineq takussaanngingajavippoq – taamaallaat pisariisumik atorneqartarluni atuartut matematikkimi immikkut atuakkerlugit sulisinneqartarnerisigut.

Kapitalimi aamma Atuartitseriaatsit Ilkkalertorfiusut sammineqarput atuarfimmu annertuumik pingaartinneqarlutik suliniutaasimammata, pikkorissaanernillu annertuunik il.il. ilaqarsimammata, kiisalu tunngaviit atorneqarneri atuarfik pillugu inatsimmi siunertarineqartunik piviusunngortitsiniarnermi periutsit ilagisinnaammatigit. Nalilersuinerup takutippaa ilinniartitsisut pisortallu akornanni Atuartitseriaatsit Ilkkalertorfiusut ilisimaneqarluartut. Ilutigitillugu ersarippoq Atuartitseriaatsit ilikkalertorfiusut pingaarnertigut ajunngitsutut isigineqartut.

Ilinniartitsisut ilaasa isornartutut imaluunniit unamminartutut tikkuagaat tassaapput, Atuartitseriaatsit Ilkkalertorfiusut namminneq atuartitsinnermini killeqartutut misigisaramikkit. Assersuutigalugu unamminartutut ilaatigut tassaasorineqarput nukarlarni atuartunut taamaallaat naleqquttuusut, suleriaaseq atuartunit pigiliunneqassappat siusissukkut ilikkarneqartariaqartoq

imaluunniit atuartunut sanngiitsunut eqqissiviitsunulluunniit suleriaasererusutaq tulluutinningsoq. Paasinninnerilli taakkua ilinniartitsisunit tamanit isumaqatigineqanngillat akertilernerqarlutillu ilinniartitsisoqarmat periuutsimik angajullerni, atuartunut sungiussisimanningsunut imaluunniit meeqqanut eqqissiviitsunut atuisunik. Paasinninnerit aamma ilimanarsisippaat Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut aamma sulliviit sammisaqartitsiviusut paarlaanneqartartut.

Pingaartumik pasinninneq atuartunut inuuniarnikkut atuartitsissutinilu unammilligassaqaqtunut Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atoruminaatsuusut imaluunniit atorneqarsinnaanngitsut ajornartorsiutitaqarpoq upperiuminaallunilu tunngaviimmi meeqqat taakkorpiat atugarissartikkumallugit ilikkagaqaqqullugillu inerisarlugillu toqqarneqarsimapput.

Atuarfinni tikkuarneqarpoq, ilinniartitsisorpassuit suleqatiminnit kaammattorneqarnissaq suleqatigiinnikkullu kulturi, Atuartitsissutit ilikkalertorfiusut atorlugit ineriartortitsinissamut kajumilersitsisoq, maqaasigaat. Ilinniartitsisut arlaqartut atuarfiup pisortaanit aamma tapersersorneqarnerunissaq maqaasivaat, illuatungaagillu pisortat oqariartuutigaat Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atorneqarnissaannut kaammatuinissamut tapersersuinissamullu tunuarsimaartarlutik. Ilinniartitsisut amerlanerusut Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik atuartitsinermi atuerusulissappata, pisortat suliassamik tiguisariaqarput perorsaanikkullu pisortaanertik atorlugu suliamut tapersersuillutillu suleqatigiinnissamut ilinniartitsisut ujtartugaannut pitsaanerusunik periarfissiillutik.

Atuartsinermik nalilersuinerup pingaernerpaatut takutippaa, atuarfik pillugu inatsisip atuartsinerup meeqqat ataasiakkaat piginnaanereriigannik pisariaqartitaannillu tunngavippiamigut aallaveqarnissaanik aalajangersai, taamaallaat killilimmik atuutilersimasut.

Tulliatut naliliinerup takutippaa, naak atuarfimmi atuarfiullu avataani Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut suunersut tamarluinnangajannit ilisimaneqarsorineqaraluartut, paatsuusimasorpasuaqartoq assigiinngitsunillu paasinnittoqartoq – iluatsittumillu atuinernik ikittuinnarnik assersuutissaqartoq. Taamaammat oqaatigineqarsinnaanngilaq Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut atuutilersinneqarsimasut, imalu atorneqartigilersimasut nalilernerqarsinnaalluni atuuffissaminni atuunnersut, taamatullu aamma atuarfimmi angusanut pitsaanngitsunut "pisuutinneqarsinnaanngitsut". Akerlianik, nalinginnaasumik isumalluartumik isigineqarneri peqquugalugu, isumatusarnerusaaq suliniut "aallarteqqissallugu" – allarluinnarmik periuseqarluni tunngaviit saqqummiunnerisigut, tunngaviit tallimat (imaluunniit arfineq-marluk) salliullugit sulliviillu sammisaqartitsiviit tunulliullugit qitiutitsinikkut. Ilinniartitsisunik pikkorissaanernut nukippassuit atorneqareersimammata ersarimmallu kissaatigineqartut malillugit sunniuteqarsimanningsut paasissutissiisarnerup aallaanerusup ingerlannissaa eqqarsaatigineqartariaqassaaq – paasissutissiineq pisortat aqqusaarlugit ingerlasoq sumiiffinnilu ataasiakkaani pisussaaffiliisumik perorsaanikkut ineriartortitsinermut tapertaasoq. Sunarpiag pineqarneris ilinniartitsisunut tigussaasunngorlugu takussutissiariniaraanni atuartsinerit pitsaasut filmiliarinissaat eqqarsaatigineqarsinnaavoq, taakkua ilinniartitsisut inaanni, alloriarfinni ataatsimiinnerni il.il. oqallinnissamut aallaavuisinnaammata.

Sullivilersorluni atuartitsineq- 3. Klasse, Tasiilaq

Nunaqarfiup atuarfiani klassit pingasut tamarmik matematikkerput, Akunnaaq

5. klassimi qallunaatut atuartitsineq – Apeqqusiorneq akissuteqarnerlu sungisaarpaat, Narsaq

3 Anguniakkat nalilersuinerlu

Ilikkagassatut anguniagassat, iliuusissatut pilersaarutit, alloriarfinni misilitsinnerit – atuarfimmik iluarsaaqqinneq amerlasuunik, annertuunik nutaanillu eqqussivoq. Nalilersuinerup takutippaa atortut nutaat taakkua atuarfinni atorluarneqalersimasut apeqqutaavorli atuartitsinermik eqqarsaatigilluagaanerumik ineriartornermillu siunertarineqartut kinguneqarsimanersut.

3.1.1 Anguniakkat malillugit nalilersuinerullu atortut nutaat

Atuarfimmik iluarsaaqqinnermi 2002-mersumi qitiusoq tassaavoq nalilersuinerup ukkassineq. Atuarfimmik naliliisarneq uppersaasiortarnerlu pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaata nr. 2, 9. januar 2009-meersup ilitsersuutaani nassuiarneqarpoq naliliisarnermi kulturi siuarsarneqartussaq “imaqartooq atuarfimmik namminermi naliliinermik (formative) aamma atuarfiup avataaniit kisitsisitigut naliliinernit sanillersuunneqarsinnaasunik”. (qup. 11). Nalilersuineq taamaalilluni atuartut ataasiakkaat ilikkariartornerinut ineriartornerannullu atugassatut isigineqarpoq, ataqatigiissaarluakkamik ilinniartitsisup atuartut suliatigut naammassisaannik unamminartitaannillu malinnaaneratiq atuartitsinermik naleqqussaajuarnissaq siunertaralugu kiisalu atuarfiup qanoq pingaarnertigut ingerlaneranut nakkutiginninneranut atortussiaalluni. Ilutigitillugu pingaartinneqartorujussuuvoq atuarfimmik namminermi nalilersuinerup peqataanissaat nammineerlutik ilikkariartornerinni peqataalluqqullugit ilisimaarinnequllugillu.

Nalunaarut immikkuualuttorpaalunnik aalajangersagaqarpoq, nalilersuinerullu qitiutitai tassaapput:

- **Atuartitsineq ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit aqqissuunneqassaaq**
- **Atuartut nammineerlutik iliuusissatut anguniagassiortarnerisigut peqataatinneqarneri**
- **Atuartitsinerup ineriartorneranik uppersaasiisarneq – immikkut ittumik alloriarfinni misilitsinnertigut aamma inaarutaasumik misilitsinnertigut.**

Nalunaarut aamma atuarfiup angerlarsimaffiullu attaveqarnerannut tunngavoq tamannali kapitalimi angajoqqaanik suleqateqarnermut tunngasumi sammineqassaaq.

Atuarfik pillugu inatsit nalilersueriaatsimik annertuumik imaqarpoq pingaarnertigullu ukuninga siunertaqartinneqarpoq:

Atuartsinerup pitsaassusaanik qulakkeerinninnissaq:

- Ilinniartitsisut, atuartut angajoqqaallu suna atuartut ilinniassagaat ilisimaniassammasuk ilikkagassatut anguniagassanik aalajangersaanikkut
- Atuarnerup ingerlanerani tamarmiusumi ilikkagassatut anguniagassat anguneqarsimaneriniq misiliisarnikkut (alloriarfinni misilitsinnerit).

Atuartsineramik pitsaanerpaamik qulakkeerinninneq:

- Ilinniartitsisut atuarfiup avataaniit killiffissiornerisigut (alloriarfimmi misilitsinnerit)
- Ilinniartitsisut ingerlaavartumik atuartsinerannik nalilersuisittarnerisigut
- Ilinniartitsisut atuartut ataasiakkaat angusaannik ingerlaavartumik eqqarsaatiginnittarnerisigut atuartsinernullu tulluussaasinnaangornerisigut atuartunullu naapertuuttumik killiffissiuissarnerisigut.

Atuartut namminneq ilikkariartornerminnut anguniakkaminnullu ilisimaarinnilernissaat:

- Atuartut iliuusissatut anguniagassaminnik ataasiakkaarlutik ilusilersuinerisigut
- Atuartut namminneerlutik anguniakkamik angusimanerannut naliliisinnerisigut.

3.2 Ilikkagassatut anguniagassat

Atuartsinerup ilikkagassatut anguniagassat malillugit ilusilertalenera atuarfimmi iluarsaaqqinnermi nutaalioneruvoq. Atuartut ilikkariartornerinut anguniakkat alloriarfiit siunertaasigut, atuartsissutit siunertaasigut aamma ilikkagassatut anguniagassatigut sanarfineqarsimapput.¹³

Alloriarfiit siunertaat tassaapput alloriarfinni ataasiakkaani atuartsinermi siunertat pingaarnertit. Alloriarfinni siunertat atuarfiup siunertaanik tunngaviinillu itisiliisuupput, perorsaanikkullu alloriarfinni pingasuusuni ilisarnaataasut nalunaarutigineqarlutik. Alloriarfiit siunertaasa atuartsissutit atuartsissutillu qanitariit akimorlugit ilisimasassatigut tunngaviumillu piginnaasassatigut atuartunut qaffasissutsikkut ilimagineqartut nalunaarpaat. Atuartsissutit siunertaasa atuartsissutini ataasiakkaani atuartsissutinilu qanitariissuni auarnermi tamarmiusumi atuartsinerup siunertaat allaaseraat. Ilikkagassatut anguniagassat atuartsissutini ataasiakkaani atuartsissutinilu qanitariissuni immikkoortitaakkani alloriarfiit pingasuusut naanerani ilisimasassatigut piginnaasassatigullu killiffigineqarsimasussatut ilimagineqartut allaaseraat.¹⁴ Ilikkagassatut anguniagassat ingerlaavartumik nalilersuinermit, ilinniartitsisut ingerlatassaannut tunngaviliisuussapput kiisalu alloriarfiit siulliit marluk naammassinerini nalilersuinermi aallaaviussallutik.

Ilikkagassatut anguniagassat piuneri ilinniartitsisunit ilisimaneqarluarput amerlanerpaallu oqaatigaat atuartsinerup pilersaarusernerani aallaavittut atortarlugit. Tamanna atuarfinni apersuilluni misissuinerit erserpoq. Atuarfinni amerlanerini ukiumut, ukiup affaanut sapaatillu akunnikkaartumik ilinniartitsisut pilersaaruseriorussaapput tamannalu ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit ingerlanneqartarpoq. Ilinniartitsisulli ilai "atuartut atuakkaminni killiffii" aallaavigalugit atuartsineq pilersaaruseriorarpaat.

Ilinniartitsisut ilikkagassatut anguniagassat assigiinngitsumik isigaat. Ilai isumaqarput anguniagassat piviusorsioruunngitsut – pingaartumik qallunaat aamma tuluit oqaasiinut

¹³ *Atuarfimmi atuartsissutini atuartsissutinilu qanitariissuni alloriarfiit siunertaat kiisalu atuartsissutit siunertaat ilikkagassatullu anguniagassat pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 16, 24. juuni 2003-meersoq*

¹⁴ *Ilikkagassatut anguniagassat iluseq una atorlugu oqaasertalersorneqarsimapput: "Nukarlerni-/akullerni-/angajullerni alloriarfiup naammassinerani ilimagineqarpoq atuartut ilikkassagaat.../ilisimasaqarfigissagaat.../ilisimallugulu atorsinnaagaat.../ilisimassagaat.../sungiuissimassagaat.../paasisimagaat..." il.il*

tunngatillugu– sumiiffikkaartumilli assigiingissuteqartoqarpoq – assersuutigalugu anguneqarsinnaaneri ilitsoqussasarlugu kitaamiusut oqaluffiunngitsuni piviusorsiuinnerarneqarlutik (Tunumi Qaanaamilu). Ilaannit aamma allattorsimaffittuinnag tigulaariffigineqarsinnaasutut paasineqarput, allanit ilinniartitsisup sammitissimasassaatut isigineqarlutik (atuartut tamarmik pinngitsooratik pigiliussimasassarinnikkaat) allallu aamma eqqortumik paasillugit tassalu atuartut ataasiakkaat ilikkagassaasa allattorsimaffiattut, tassa imaalluni piginnaaneriligassaasa ilisimaligassaasalu nalunaarsorneqarfiattut.

Ilinniartitsisut ilaannit unaminartinneqarpoq ilikkagassatut anguniagassat alloriarfikkaartumik ukioqatigiinnut tamarmiusunut ilusilernerqarsimani, taamaannerisa paatsiveerunnartippaat, atuarfiillu ilaanni allaat anguniakkaat aggulunneqarsimapput ukioqatigiikkaartunngorlugit. Ilaasa tunngavilersuutigaat nunami tamarmi assigiimmik ingerlasoqartariaqaraluartoq – aamma atuartunut atuarfimmut allamut nuuttunut ajornannginnerussamat, allalli isumaqarput sumiiffinni ilinniartitsisunit namminneerlutik suliarineqartarnissaat pingaartuusoq.

3.2.1 Ilikkagassatut anguniagassat malillugit sulineq

Atuartitsineq pillugu immikkoortumi 2.2-mi misissorneqarpoq ilinniartitsisut atuartitsinerminni atuartut atasiakkaat aallaavigisarneraat. Aallaavik taanna ilikkagassatut anguniagassanut atuartitsinerup umerfiisut taaneqarsinnaasunut – atavoq. Ilinniartitsisut apersorneqartut taamaattumik atuartitsinermut pilersaarusiorderminni suna aallaavigisarneraat aperineqarput. Tassunga tamarluinnangajammik akipput ilikkagassatut anguniagassat, ilaasa oqarnerisut "biibilerput". Assigiingitsunik periuseqartoqarpoq nalinginnaasuuvorli ukiumoortumik imaluunniit ukiup affakkaartumik ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit pilersaarusiortoqartarnera, ulluinnarni pilersaarusiordermi soorunami pilersaarusiaq pingaarneq aallaavigineqartarpoq kisianni aamma "atuartut sumiinneri", "maanna sammisavut" imaluunniit atuartut suna pereersimaneraat aallaavigineqartarluni. Ilinniartitsisup ataaseq oqarpoq: "Ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit pilersaarusiullaqqippallaanngilanga, maanna ingerlassagut aallaaviginerusarpakka". Ilinniartitsisup allap ilikkagassatut anguniagassat atortarnerarpai aamma "atuartup piginnaanereriigai". Aperineqarami qanoq ililluni atuartup piginnaanereriigai suunersut ilisimanerai akivoq "atuartut ilisarismaannarpakka".

Apersorneqartut akornanni marluinnaat akipput atuartut iliuusissatut pilersaarutaat atuartitsinissaminnik piareersarnerminni aallaavigisarlugit. Tamanna pillugu aperineqarami aappaa akivoq "soorunami". Marluullutik nassuiaapput atuartut ataasiakkaarlutik iliuusissatut pilersaarusiortartut tamannali ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit klassimi ataatsimoorluni suliarineqartoq. Ilinniartitsisup aappaa oqarpoq atuartut assigiikkannersunik anguniagassioartarnerarlugit taamaattumik atuartitsinermi piviusunngortinneqarsinnaanerit ajornanngitsoq.

Ilinniartitsisut ilaannut unaminartoq tassaavoq ilikkagassatut anguniagassat alloriarfikkaartumik suliarineqarsimani. Ilinniartitsisunut tamanna piuminaatsuuvoq arlallillu oqaatigaat atuartunut atuarfimmut allamut nuuttunut tamanna ajornakusoorartuusoq. Atuarfinni amerlasuuni taamaammatt ilikkagassatut anguniagassat ukioqatigiikkaarlugit aggulunneqarnissaat toqqarneqarsimavoq.

3.2.2 Ilikkagassatut anguniagassat piviusorsiorpat?

Nalinginnaasumik isumaqartoqarpoq ilikkagassatut anguniagassat angujuminaatsuusut - pingaartumik allamiut oqaasiini marluusuni, tassa qallunaat aamma tuluit oqaasiini.

Apeqqutit akisassat atorlugit misissuineri illoqarfinni atuarfiit pisortaat aamma ilinniartitsisut angajullernik atuartitsisartut aperineqarput isumaqarnersut atuartitsissutini ataasiakkaani ilikkagassatut anguniagassat "10 klassip naammassinerani atuartut 80 %-iinit anguneqarsimanissaat piviusorsioortuunersoq".

Tabel 5**10. klassimi atuarnerup naammaasilernerani ilikkagassatut anguniagassat naam-massissallugit qanoq pivusorsiortigaa 10. klassimi atuartut 80 %-iinut?**

	Illoqarfinni atuarfiit	
	Pisortat (N = 18-19)	Ilinniartitsisut (N = 46-69)
Kalaallisut	16 (84 %)	82 %
Inuiaqatigiilerineq	16 (84 %)	67 %
Matematikki	16 (84 %)	58 %
Upperisat eqqarsaqqisaarnerl u	15 (83 %)	63 %
Inuttut inerikkiartorneq	15 (79 %)	67 %
Pinngortitalerineq	13 (68 %)	57 %
Tuluttut	9 (47 %)	32 %
Qallunaatut	8 (42 %)	41

Tabelip takutipppaa ilinniartitsisut nalinginnaasumik atuarfiit pisortaannit ilikkagassatut anguniagassat pivusorsiortuunerat pillugu qularnerusut. Atuartitsissutini sisamaasuni – kalaallit oqaasii, inuiaqatigiilerineq, matematikki kiisalu upperisalerineq aamma eqqarsaqqissaarneq – pisortat 80 %-ii sinnerlugit isumaqarput pivusorsiortuusoq atuartuutimik 80 %-iisa ilikkagassatut anguniagassat 10. klassi naammassigunikku angusimassagaat. 79 %-it isumaqarput inuttut inerikkiartornermi pivusorsiortuusoq.

Ilinniartitsisut 80 %-ii sinnerlugit aamma kalaallit oqaasiini ilikkagassatut anguniagassat pivusorsiortuusut isumaqarput - inuiaqatigiilerinermermi, matematikkimi, inuttut inerikkiartornermi aamma upperisalerinermermi eqqarsaqqissaarnermilu taamaallaat 58 %-ip aamma 67 %-ip akornanniittut isumaqarlutik.

Qallunaat tuluillu oqaasiinut atatillugu kisitsisit allanit appasinneroqaat. Pisortat taamaallaat 47 %-iisa ilinniartitsisullu 32 %-iisa tuluit oqaasiini ilikkagassatut anguniagassat pivusorsiortuusoraat. (qallunaat oqaasiini kisitsisit taamak tullerisillugit tassaapput 42 aamma 41 %).

Atuarfiit pisortaat atuartitsissummi ataatsimi arlalinniluunniit ilikkagassatut anguniagassat atuartut 80 %-iinit anguneqarsinnaannginneraasimasut piumaffigineqarsimapput peqqutaasoq tikkuqaqullugu. Peqqutaasut pingasut taaneqarajunnerpaasut tassaapput, anguniakkat qaffasippallaartut (pisortat arfineq-marluk), atuartut naammattumik piareersartannginnerat (pisortat arfinillit) kiisalu ilinniartitsisut naammattumik piginnaasaqannginnerat, atuartitsinerup nalaani eqqissiviilliornerit imaluunniit atuartut atuannqikulavallaarneri (tamarmik pisortanit sisamanit toqqarneqarsimasut) (Tabelrapporten afs. 1.8, tabel 62).¹⁵

Assiliaq tamanna ilinniartitsisunik apersuinerni ilalernerqarpoq itisilerneqarlunilu. Ilinniartitsisut amerlasuut ilikkagassatut anguniagassat amerlavallaarsoraat, eqqarsaatersuutaannaanerarneqarput (teori) taamaallaat Nuummi angussallugit pivusorsiortut:

Ilkkagassatut anguniagassat eqqarsaatersuutaapput (teoriupput) Pivusoq tamaanngilaq. Inuuniarnikkut ajornartorsiutit annertoorejussuupput. Nuummiit pissutsit allaanerujussuupput, Nuuk aamma suliffiginikuuara. Avataaniit atuartut ikiorserneqarsinnaanerupput.

¹⁵ Ilinniartitsisut assinganik aperineqarsimapput kisitsisilli atorneqarsinnaanngillat akisut ikippallaaqimmata.

Immaqa ilikkagassatut anguniagassat amerlavallaarput. Ajornakusoorpoq. Inerisaavik uatsinnut attaveqanngippallaaqaaq, meeqqavut sumiannersut sunalu amigaatigineripput naluaat. Atugassarititaasut assigiinngiiaartut ilisimanngilaat pivusorlu atugarput qanoq ippiarnersoq ilisimasaqarfiginagu. Ilikkagassatut anguniagassat alloriarfinnilu misiliutit illoqarfinnut annernut tulluunnerupput.

Nuummi apersuinikkut taamatut oqarneq ilalerneqarpoq tassanimi killormut ilikkagassatut anguniagassat immikkut ajornartorsiutaasutut isigineqanngillat. Apeqqutit akisassat atorlugit atuariiit pisortaannik misissuinermi Nuummi atuariiit pisortai tallimaasut nuna tamakkerlugu akissutit "isumalluarpalungeqataannik" akissuteqarput. Atuartitsissutini tamani qallunaat oqaasii minillugit nunap sinnerani pisortat agguaqatigiisillugu akissutigisaat assigingajalluinnarlugit Nuummi pisortat atuartut 80 %-iisa ilikkagassatut anguniagassat pivusorsioruunersut akisimavaat. Kalaallit oqaasiini aamma matematikkimi allaat agguaqatigiisillugu amerlanerulaartut pivusorsiuunnginnerarlugit akisimapput. (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 3, tabeli 1). Kalaallit oqaasinut tunngatillugu aamma tamanna naapertuuppoq Nuummi kalaallit oqaasiinik ilitsoqqussaralugu oqaaseqanngitsut arlaqarmata tamannalu sumiiffinni allani qaqutigoornerummat.

Qallunaat aamma tuluit oqaasiini ilikkagassatut anguniagassat sumiiffinni arlalinni taakkartoqqajaanearput pingaartumik nunaqarfinni avinngarusimanerusunilu. Ilinniartitsisoq aamma pisortaq illoqarfinni mikisuneersut oqarput:

Qallunaat aamma tuluit oqaasii ulluinnarni atukulaneqannginnamik ajornarput. Amerlanernut tamanna ajornartorsiutaavoq. Kukkuneqanngitsunik atuarsinnaallutilli allassinnaapput, oqarsinnaanatilli. Qallunaat aamma tuluit oqaasiini anguniakkat ilitsoqqussaralugu oqaaseqartunut anguniagassiaapput.

Qallunaatut anguniakkat qaffasissupilorujussuupput. Maani oqaaseq taanna toqungavoq.

Inerisaavimmi siunnersorti ilaliivoq qallunaat tuluilu oqaasiini ilikkagassatut anguniagassat atuartut ilitsoqqussaralugit oqaaserinngikkaat eqqarsaatigineqarsimanngitsaq. Ilinniartitsisoq qallunaat aamma tuluit oqaasiinik atuartitsinermut isiginnittaasaat aamma piginnaasaat immikkoortumi O-mi, allamiut oqaasiinik atuartitsinermi, qulaajarneqassaaq.

Atuartitsissutilli allat aamma taaneqarput, assersuutigalugu fysik aamma kemi, tassani ilinniartitsisoq oqarmat anguniagassat ataasiakkaat qaffasippallaartut, kisiannili aamma apeqqutaasoq atuartut qanoq atuartinneqarsimanersut. Atuartitsissutini ataasiakkaani ilinniartitsisussaaleqinerup, soorlu fysikkimi, malitsigisinnaasarpaa atuartut akunnerit atuartitaaffissaraluatik pinngitsoortarmatigit. Kiisalu tikkuarneqarpoq – aamma Nuummi – atuartitsissutini minnerusuni, sapaatip akunneranut akunnermi ataasiinnarmi atuartitsiviusartuni, ilikkagassatut anguniagassat angujuminaattartut. Tassunga aaqqiissutaasinnaasoq tassaavoq kalaallit imaluunniit qallunaat oqaasiisa atuartitsissutiginerini atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinermut atuartitsissutit minnerusut akuutinneqarsinnaaneri, tassuuna eqqunneqarsinnaapput, ilinniartitsisoq oqarpoq.

Apersorneqartut arlallit iserfigaat ilikkagassatut anguniagassat anguniarnerini ajornartorsiutit atuarnarup ingerlarnga tamaat eqqumaffigineqartariaqarnerinut aamma tunngassuteqartoq. Pisortaq ataaseq isumaqarpoq aallaqqaataaniilli pimoorullugit sukumiisumillu suliarineqartannginneri pissutaasoq. Angajullernut ilinniartitsisup oqaaseqaataanit tamanna ilalerneqarpoq, nassuiaavorlu 8. klassimi atuartileqqammisamini ilikkagassatut anguniagassat nalunarpallaaqimmata atorsinnaanagit. Ukiup siuliani atuaqatigiit ilinniartitsisortik peqatigalugu "læringscirkler" atortarsimagaluarpaat, ilikkagassatut anguniagassat sorliit ilikkarusunnerlugit immersortarlugit ilikkareersimasatillu qalipattarlugit. Kisianni "paasinnginnamikkit ilaannai qalipattarpaat". Ajornartorsiulli 1. klassimili aallartissinnaavoq. Nukarlerni ilinniartitsisoq illoqarfeeqqami avinngarusimasumeersoq oqaluttuarpoq ilikkagassatut anguniagassat tamarmik anguneqarsinnaanngitsut atuartut ilarpasui meeqqerivimmiinnikuunngimmata atualeqqaarnerminnilu aqerluusamik tiggummiqarsinnaanngimmata titarnerlu malillugu

qjortaasinnaasangimmata. Oqarneratut, "4. klassi tikitsinnagu suna tamarmi angumerineqarsinnaangilaq".

Aammami ilikkagassatut anguniagassat "piviusorsioruuneri" inaarutaasumik misilitsinnerni uuttorneqartarput, atuartitsissutinilu amerlasuuni agguaqatigiisillugu angusarineqartartut pitsaasuunngillat, nalilersuinerulli massuma taakkuninnga paasiniaaqqissaarnissaq suliaassarinnngilaa.

3.2.3 Ilikkagassatut anguniagassat assigiinngitsunik paasineqartarneri

Ilinniartitsisut tamarmik ilikkagassatut anguniagassat qanoq paasineqassanersut assigiimmik isumaqarfiginngilaat. Tamarmik isumaqanngillat pinngitsoorani malitassaasut. Ilinniartitsisooq ataaseq isumaqarpoq "katalogiusooq, siammasippallaarlunilu annertuallaartoq", imminullu aperaluni "ilitsersuutaanera" qanoq paasisariaanersooq (immaqa uani ilikkagassatut pilersaarutinut paarlaassisoqarpoq taakkua qanoq atuartitsisooqarsinnaaneranut siunnersuutaammata). Ilinniartitsisooq alla oqarpoq "immikkoortut" tamaasa tamakkerunnarnagit "sammisassalli" tamakkerumaarlugit. Qallunaaq ilinniartitsisunngorlaaq oqarpoq atuartut sumiinneri aallaavigisarlugu atuartitsisarluni. Tusarsimavaa ilikkagassatut anguniagassat "siunnersuutaannaasut". Kiisalu ilinniartitsisup allap "piviusorsiornerit" aallutissallugit toqqarsimavaa.

3.2.4 Inerisaavik ilikkagassatut anguniagassat pillugit

Inerisaavimmi atuartitsissutini siunnersortit ilaat nassuiaavoq ilikkagassatut anguniagassat 2014-imi ukiakkut iluarsartuuteqqinneqartussaagaluartut Inerisaavimmili pisortat paarlaanneranik peqquteqartumik kinguartoorsimasooq.

Atuartitsissutini siunnersortit ilisimavaat ilinniartitsisunut amerlasuunut ajornakusoortoq ilikkagassatut anguniagassat tigussaasunngortinnissaat – anguniakkanut immikkuualuttunut, sulinermi anguniakkanut sammisanullu ilikkarfiusunut, kiisalu anguniakkat ilaat "immaqa qaffasinaalaagaasut". Piffissalli ingerlanerani atorneri oqiliartortussaapput, assersuutigalugu matematikkimi atuakkat nutaat tamarmik taakkuninnga toqqaannartumik aallaaveqarmata (sulili ilinniartitsisunut tulluarsaanermik suliaasartaqassaaq). Atuartitsissutinut siunnersortit aamma misigipput ilinniartitsisut amerlasuut ilikkagassatut anguniagassat eqqortumik atortanngikkaat, ilaatigullu tikkuarlugu ilinniartitsisut "katalogiinnartut" "isumassarsiorfissaannartullu" isumaqarnerat ilikkagassatut pilersaarutinut akulerussuussinermik peqquteqarsinnaasooq. Aamma isumaqarput ilinniartitsisut inuusunnerit Ilinniarfissuarmi ilikkagassatut anguniagassat atornissaat ilikkartaraat, utoqqaanerusulli "pisarnertik malillugu ingerlasartut".

Pisortaasimasup alloriarfinni ilikkagassatut anguniagassat ilinniartitsisut amerlasuut kissaataat malillugu ukiukkaarlugit aggulullugit ilikkagassatut anguniagassanut ilitsersuutininik suliaqarsimagaluarpoq, siunnersortilli qularaat taamatut iliorneq eqqortuunersooq. Siunnersortit ilaata tamanna imatut nassuiarpaa: "Ilinniartitsisut suliamik ilisimaarinninnerannut innersuususerusuppugut anguniakkanut annikitsualukkaanut pituttornaveersaarluni".

Ilinniartitsisut amerlasuut ilikkagassatut anguniagassanik nassuiaajuminaatsitsippata - siunnersortit malillugit – aamma tamanna oqaloqatigiissutigineqartannginnerinik peqquteqarpoq, assersuutigalugu atuarfimmi assigiinnik suliaqartut akornanni

3.2.5 Eqikkaaneq naliliinerlu – ilikkagassatut anguniagassat

Ilinniartitsisut nalinginnaasumik ilikkagassatut anguniagassaqaarnera taakkualu siunertaat ilisimalluarpaat. Saqqummerporli atuartup *ilikkagassaatut* allattukkatut tamanit paasineqanngitsut katalogitulli atuartitsinermi sammisassanik toqqaaffigineqarsinnaasutut isigineqartut. Ilinniartitsisut ilaasa sammineqartussat ilikkagassatut anguniagassani aallaaveqartut eqqartullatsiaannarsimaneri naammagigaat soorunami aamma naammaginngilaq. Ilinniartitsisutut pingaarluinnarpoq ilisimassallugu anguniagassat atuartup ilikkagassaanut anguniagassaammata atuartitsinerup imarisassaanut anguniagassaanatik. Ajoraluartumillu tamanna tamatigut pisannngilaq.

Ilinniartitsisut amerlasuut atuartitsineq pingaarnertigut piareersaraangamikku ilikkagassatut anguniagassat eqqumaffigisarpaat ilimanarlunili ulluinnarni tamanna annikinnerusumik pisartooq. Tamassuma aarlerinarsisippaa akunnerni atuartitsiviusuni annikippallaartunik pisoqartarnera, naggataatigullu ilikkagassatut anguniagassat angujuminaassisillugit. Atuartitsinerit misissuinermi isiginnaarneqartut takutippaat atuartitsisoqartartooq ilikkagassanik anguniagassanik (anguniakkanillu aggulutanik) malinniffiunngitsunik, tak. imm. 2.5.

Naak nalilersuinerup massuma sammisarinngikkaluaraa, inaarutaasumik misilitsinnerit tikkuussipput ilumut ilikkagassatut anguniagassat anguneqarnissaat piviusorsioortuunersoq imaluunniit anguneqartarnersut, ilinniartitsisulli ikinngeqisut qallunaat aamma tuluit oqaasiini ilikkagassatut anguniagassat piviusorsioortuunngissoraat.

3.3 Atuartut ataasiakkaarlutik iliuusissatut pilersaarutaat

Inasit malillugu atuartut tamarmik atuartitsissutini tamarmiusuni ilikkariartornerminnut iliuusissatut pilersaarusiortussaapput. Tamani tamanna malinneqanngilaq atuartulli iliuusissatut pilersaarusiortarnerat siammarluarsimavoq, sumiiffinnilu atuarfiit ikittuunnaapput taakkuninnga atuinnqivissut. Ilinniartitsisut pingaarnertigut ajorinngilaat isumaqarlutillu atorneri isumaqarluartut, qularnanngitsumik pitsaasumik qaninnerusoq ungasinnerusorlu isigalugu sorusunneri sussanerilu pillugit oqaloqatiginissaannut peqqutissaqalersitsisarmata. Kisianni aamma isorinnittoqarpoq siunertarlu maleqqissaarlugu ilaatigut aamma atorneqartarlutik.

Atuartut atuartitsissutini tamani iliuusissatut pilersaarusiornissaanni ilaatigut siunertaavoq nammineerlutik ilikkariartornerit pillugu ilisimannilernissaat angusassaminillu naammassinnissinnaaniassammata. Iliuusissatut pilersaarummi anguniakkat atuartitsineri ilikkagassatut anguniagassanik/anguniagassanik immikkuualuttunik aallaaveqassapput aamma "ersarissumik piviusorsioortumillu suliarineqartarnissaat, atuartut namminneq qanoq qanorlu annertutigisumik anguniagassatut siunniussatik angusimanagerlugit nalilersuisinnaaqullugit". (nalunaarummut ilitsersuut, qupp. 6).

Atuartut ukiumut ikinnerpaamik marloriarlutik iliuusissatut pilersaarusiortassapput pilersaarullu angerlarsimaffimmut nassiunneqassalluni atuarfiup angerlarsimaffiullu akornanni oqaloqatigiinneq pitinnagu. Angajoqqaat anguniagassanik imaluunniit qanoq ilillutik meerartik anguniagassaminik angusiniarnerani ikiorsinnaanerlugu siunnersuuteqarsinnaapput. Atuartooq ingerlaavartumik iliuusissatut pilersaarummini anguniagassanut naleqqersuussilluni naliliisassaaq taakkualu aqputigalugit ilikkariartortarnini ilisimasaqarfigilissallugu anguniakkanilu angusimanagerlugit nalilertassallugu. Inerisaavik iliuusissatut pilersaarusiornissamut, imminut nalilernissamut il.il immersugassanik ilitsersuutinillu ataatsimut Angusakkamik taaneqartunik pilersitsisimavoq.

3.3.1 Iliuusissatut pilersaarutit atorneqarneri

Apeqqutinik akisassanik misissuineri pisortat atuarfinni 45-ruunersuut peqataaffigisaannit atuarfiit 19 atuartitsissutini tamani ukiumut marloriarlutik, nalunaarut malillugu, atuartut iliuusissatut pilersaarusiortittarpaat:

Tabel 6**Atuartut ataasiakkaat peqatigalugit ukiumut marloriarlusi atuartunut iliuusissanik pilersaarusiortarpisi?**

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
Aap, atuartitsissutini tamani	6 (32 %)	13 (50 %)	19 (42 %)
Aap, atuartitsissutini amerlanerni	5 (26 %)	6 (23 %)	11 (24 %)
Aap, atuartitsissutit ilaanni	8 (42 %)	5 (19 %)	13 (29 %)
Naamik	0 (0 %)	2 (8 %)	2 (4 %)
Katillugit	19 (100 %)	26 (100 %)	45 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.7, tabel 48

Tabelip takutippaa - atuarfiit pisortaasa ilisimasaat malillugit, illoqarfinni atuarfinni 32 %-it nunaqarfinnilu 50 %-it pallillugit nalunaarut malillugu iliuusissatut pilersaarusiortoqartartooq, massa illoqarfiit atuarfiini 42 %-it atuartitsissutit ilaannani taamaaliortartut. Assigiinngissutit immaqqa illoqarfinni atuaqatigiit malunnaatilimmik amerlanerunerinik peqquteqarsinnaapput taamaalilluni ilinniartitsisunut ataasiakkaanut pilersaarusiornissaq angumeriuminaattarluni. Atuarfiit pisortai akinngitsut "aap, atuartitsissutini tamani", aperineqarput taamaaliortannginnerannut peqqutaasoq pingaarneq suunersoq, illoqarfinnilu pisortanit aqqaneq-marluusunit arfineq-pingasut akipput piffissartornarpallaarnerarlugu. Nunaqarfinni atuarfiit pisortaannit aqqaneq-marluusunit marluk kisimik assinganik akisimapput. Nunaqarfinni pisortanit aqqaneq-marluusunit arfinillit akipput pilersaarusiortannginnermut peqqutaasoq pingaarneq tassaasoq "atuartut taamatut iliortikkuminaannerat" (illoqarfinni pisortaat aqqaneq marluusut taamaallaat marluk assinganik akipput) Ataasiakkaat akinissamut periarfissaq "atuartitsissutini tamani pisariaqanngilaq" toqqarsimavaat. (taamannak tulleriillutik pisortat marluk aamma pingasut) Kiisalu apeqqutini akisassani akinissamut periarfissaq una ilaavoq: "Siunertaa takujuminaappoq" Illoqarfinnilu atuarfiit pisortaannit taanna toqqarneqanngilaq nunaqarfinnilu pisortanit aqqaneq-marluusunit ataatsip toqqarsimallugu. (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.7, tabeli 49). Kingulliup takutippaa iliuusissatut pilersaarutit isumaannut siammasissumik tapersersuisoqartooq tamakkiisumilli atorneqalernissaannut ajornartorsiuteqartoqartooq.

Iliuusissatut pilersaarutit ilinniartitsisut misissuinerminni apeqqutinik akissutaat malillugit

Soorlu siornatigut taaneqareersoq iliuusissatut pilersaarutit siunertaat pingaarnerit pingasuupput – ilinniartitsisup atuartitsinermik pilersaarusiortarnerani aqqissuussineranilu atorneqassapput, atuartup nammineerluni ilikkariartornini pillugu ilisimasaanik annertusaassapput aammalu atuartup anguniakkaminik angusisimaneranut nalilersuinerminni tunngaviussallutik. Ilinniartitsisut misissuinerminni akissutaat malillugit nalilersuinerminni annermik atorneqartarput, annikinnerusumik atuartitsinermut pilersaarusiortannginnermut atuartullu nammineerlutik ilikkariartornerminik eqqarsaatiginninneranut atorneqartarlutik.

Ilinniartitsisut affangajaat oqarput atuartuutitik tamarmik ukiumut marloriarlutik iliuusissatut pilersaarusiortarnerarlugit. Ilinniartitsisut 74 % -ii oqarput ikinnerpaamik atuartuutimik affaat taamatut iliortarnerarlugit. (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.9, tabeli 47).

74 %-it taakkua pingajorarterutaasa atuartitsinermik aqqissuussinermi iliuusissatut pilersaarutit tamatigut atortarpaat. Ilinniartitsisut misissuinerminni peqataasut taakkua 26 %-eraat. (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.9, tabeli 48). 74 %-ini taakkunani ilinniartitsisut tamangajalluinnarmik atuartut iliuusissatut pilersaarutaat atuartut ilikkariartornerisa uppersaasersonerinut atortarpaat (ilinniartitsisut misissuinerminni peqataasut tamarmiusut 69 % -ii) (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.9, tabeli 48), ikinnerpaalli isumaqarput atuartut iliuusissatut anguniagassatik ilikkariartornermik anguniakkamillu eqqarsaatiginneranut annertuumik atortaraat.

(Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.9, tabeli 49). Ilinniartitsisut misissuinermut peqataasimasut 25 %-iisa akissutaannit tamanna takutinneqarpoq.

Immikkuualuttut iserfigigaanni misissuinerup takutippaa ilinniartitsisut 14 %-ii akisut atuartuutitik tamarmik iliuusissatut pilersaarusiortanngitsut. Allat 13 %-it akipput taamaaliortoqanngivissornermiit amerlanerit, kisianni affai ataallugit. 27 % isumaqarput affaasa sisamaagaangamillu pingasut akornanniittut massa 47 %-t akisut atuartut tamarmik iliuusissatut pilersaarusiortartut. Nunaqarfimmi aamma illoqarfimmi ilinniartitsisut akissutaasa assigiinngissutaat taasassaangillalluunniit. (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.9, tabeli 47). Akerlianik ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasut aamma Danmarkimi ilinniarsimasut akissutaat assigiinngitsorujussuupput. Ilinniartitsisut nunatsinni ilinniarsimasut 47 %-ii akipput atuartuutitik tamarmik ukiumut marloriarlutik iliuusissatut pilersaarusiortartut, Danmarkimi ilinniarsimasut taamaallaat 28 %-it taamatut akisut. Akerlianik ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasut 10 %-ii akipput "naamik", Danmarkimi ilinniarsimasunut kisitsit 31 %-iusoq.¹⁶ Nassuiaat tassaasinnaavoq iliuusissatut pilersaarusiortatigiissagaanni atuartumut oqaatsitigut attaveqatigiilluarsinnaaneq pisariaqassasoq, ilinniartitsisumullu qallunaamut tamanna aporfusinnaavoq (Tabelinik nalunaarussiaq imm.3.1, tabeli 2). Ilinniartitsisut ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsullu akissutaat aamma assigiinngissuteqarput. Ilinniartitsisut ilinniarsimannngitsut akornanni amerlanerupput akisut atuartuutitik tamarmik iliuusissatut pilersaarusiortartut aammali amerlasuut akipput taamaaliortoqartanngitsuq. Akerlianillu ikinnerupput akissutissat akornanniittunik akissuteqartut. (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 3.1, tabeli 3).

Ilinniartitsisut akisimasut ikinnerpaamik atuartuutimik affaat iliuusissatut pilersaarusiortartut aperineqarput atuartitsinermut aqqissuussinerminni taakkua atortarneraat. 35 % -it oqarput taamaaliortuaannarlutik. (misissuinermi ilinniartitsisut tamarmiusut 26 % -ii), 64 %-it akipput ilaatigut taamaaliortarlutik, (tamarmiusut 47 %-ii), aamma 1 %-it naaggaarput. (Tabelinik nalunaarussiaq imm.2.9, tabeli 48). Ilinniartitsisut atuartitaat iliuusissatut pilersaarusiortatigiissagaangata, ilinniartitsisut kalaallit Qallunaallu assigiinngissuteqanngillat qanoq annertutigisumik atuartitsinerup aqqissorneranut atortarnerinut. (Tabelinik nalunaarussiaq imm.3.1, tabeli 4). Akerlianik ilinniartitsisut ilinniarsimannngitsut amerlanerupput taamatut atuisartut. Taakku akornanni 48 % -it akipput atortuaannarlugit ilinniarsimasullu akornanni 32 %-it taamatut atuisarput. Eqimattani taakkunani marluusuni atuinngivissut amerlaqatigiikkannerput (Tabelinik nalunaarussiaq imm.3.1, tabeli 5).

Iliuusissatut pilersaarutit oqaatigineqareersutut aamma isumagaat atuartuq ilikkariartornini anguniakkanilu pillugit eqqarsaatersuuteqalernissaa. Ilinniartitsisut taamaammat aamma aperineqarput tamanna pisarsorineraat. Misissuinermi atuartut iliuusissatut pilersaarusiortartut ilinniartitsisuisa 12 %-ii akipput tamanna annertuumik pisarsoralugu. (Misissuinermi peqataasut tamarmiusut 7 %-ii). 50 %-it akipput "Ilaatigut" (tamarmiusut 39%-ii), 26 %-it "annikinnerusumik", aamma 5 % "Naamivik" (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.9, tabeli 49). Illoqarfimmi nunaqarfimnilu akissutit assigiinngissuteqanngillat kisianni ilinniartitsisut ilinniarsimannngitsut ilinniarsimasunut sanilliullutik iliuusissatut pilersaarutit atuartunit atorineqakulanerunerarpaat. (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 3.1, tabeli 6).

Akerlianik ilinniartitsisut iliuusissatut pilersaarusiortartunik atuartitaqartut 94 %-ii akipput meeqqat ilikkariartornerata uppersaasorsorneranut iliuusissatut pilersaarutit namminneq atortarlugit. (Ilinniartitsisut peqataasut tamarmiusut 69 %-ii). Aamma tassani ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni Danmarkimilluunniit ilinniarsimasut akissutaat nikingassuteqarput, tassami ilinniartitsisut nunatsinni ilinniarsimasut 96 %-ii akipput iliuusissatut pilersaarutit taamatut atortarlugit (Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisunngorsimasut misissuinermi peqataasut tamarmiusut 74 %-ii) uffa Danmarkimi ilinniarsimasut 71 %-iusut (imaluunniit Danmarkimi ilinniartitsisunngorsimasut misissuinermi peqataasut tamarmiusut 31 %-ii) (Tabelinik

¹⁶ Misissuinermi ilinniartitsisut oqaasi imaluunniit inuiaassusaat apeqqutigineqanngillat, taamaallaat sumi ilinniarsimanersut apeqqutigineqarluni. Naak ilisimagaluarlugu kalaallit ilinniartitsisut ilaat Danmarkimi ilinniarsimasinnaasut akerlianillu, ilimagaarput Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisut ilinniarsimasut tamangajammik kalaallisut oqaluttuussasut Danmarkimilu ilinniarsimasut taamaannatik. Misissuinermi peqataasuni 206-t Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasuupput, 32-illu Danmarkimi ilinniarsimasuullutik.

nalunaarusiaq imm.3.1, tabeli 7). Ilinniartitsisut ilinniarsimangitsut ilinniarsimasutulli atukulatigivaat (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabeli 8).

Misissuinermi ilinniartitsisut atuartut tamarmik iliuusissatut pilersaarusiortannginnerarlugit akissimasut tamassuma peqqutaanik aperineqarput. Tassani illoqarfinni nunaqarfinnilu ilinniartitsisut akissutaat annikitsuinnarnik assigiinngissuteqarput (Tabelinik nalunaarusiaq imm.2.9, tabeli 51), taamatuttaaq ilinniartitsisut ilinniarsimasut ilinniarsimangitsullu akissutaat imminnut qanippit (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabeli 9). Ilinniartitsisut kalaallit qallunaallu akissutaat kingumut assigiinngissuteqarput:

Tabel 7
Suut unammillernartutut patsisitullu misigaagit atuartut tamarmik allakkiamik namminneq iliuusissamik pilersaarusiortanngimmata?

	Kal.Nunaanni ilinniartitsisut ilinniagaqarneq (N = 97)	Qallunaat Nunaanni ilinniartitsisut ilinniagaqarneq (N = 22)	Katillugit (N = 119)
Atuartunut nalunarpallaarpoq	51 %	73 %	55 %
Atuartut sumut atussanerlugu naluaat	31 %	50 %	34 %
Allat	30 %	18 %	28 %
Misigaara anguniagaq ersernerluttusoq	21 %	36 %	24 %
Atuartunut piffissaajarnarpallaarpoq	23 %	27 %	24 %
Uannaut piffissaajarnarpallaarpoq	14 %	27 %	17 %
Isumaqaarpunga atortussiarineqarsimasoq suliarissallugu ajornarpallaartoq	14 %	23 %	16 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akissasiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabel 10.

Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga arlalinnik akissuteqarsinnaasimapput.

Nassuiaat: Apeqqut una taamaallaat apeqqummut "Atuartitatit qassit ukiumut marloriarlutik namminneq iliuusissatit pilersaarusiortarpaat" –mut "minnerpaamik 3/4"-mik, "Minnerpaamik affaat "-mik, "Minnerpaamik 1/4"-mik, " ¼-mik ikinnerusut" -mik imaluunniit "Pilersaarusiortoqartanngilaq"-mik akissuteqarsimasunut apeqqutigineqarpoq.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq ilinniartitsisut nunatsinni ilinniarsimasut aamma Danmarkimi ilinniarsimasut amerlanersaat isumaqartut atuartut ilaasa iliuusissatut pilersaarusiortannginnerannut peqqutaasoq pingaarneq tassaasoq atuartunut nalunarpallaarnera. Misissuinermi ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasut affai (51 %) aamma Danmarkimi ilinniarsimasut 73 %-ii taamatut isumaqarput. Amerlanerpaat tulliatut tikkuarneqartoq qimerlooraanni siulianut assinguvoq, tassanimi atuartut sumut atussanerlugu nalugaat Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasut 31 %-iinit Danmarkimilu ilinniarsimasut 50 %-iinit tikkuarneqarpoq. Amerlaqatigiingajattut (23 % aamma 27 %) isumaqarput atuartunut piffissartornarpallaartoq, uffa eqimattani taakkunani marluusuni siunertaanik nalorninarsorinnillutik akisut assigiinngingaatsiartut. Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasut 21 %-iisa tamanna oqaatigaat Danmarkimilu ilinniarsimasut 36%-iisa oqaatigalugu. Eqimattani marluusuni taakkunani ikinnerumaartut isumaqarput atortussat (Angusakka) paasiuminaappallaartut.

Atuartut iliuusissatut pilersaarutaat pillugit paasinnerit assigiinngitsut – ilinniartitsisunik apersuinerit

Apersuineritigut sooq ilinniartitsisut ilaasa iliuusissatut pilersaarusiorneq atuartuutiminnut atortarneraat aamma sooq ilaasa atortannginneraat sukumiinerusunik akissutissarsiniarneqarpoq. Atuarfiit ilaanni ilinniartitsisut tamarmik atugaraat, atuarfiit ilaanni ilinniartitsisut ilaannannit atorneqarpoq atuarfinnilu allani atorneqanngivilluni.

Illoqarfimmi atuarfimmi angisuumi malunnartumik periutsimik atulluarfiusumi ilinniartitsisooq nassuiaavoq atuartut ilikkariartortarnerup nigalia (læringscirkel) atorlugu, atuaqatigiit

peqatigiillutik, ilikkagassatut anguniagassat aallaavigalugit iliuusissatut pilersaarusiortartut. Oqarpoq:

Atuarfik aallartikkaangat atuaqatigiinni ilikkariartornerup nigalianik immersuisarpugut (læringscirkeliliortarpugut). Assersuutigalugu atuarneq ilinniarneqartussaavoq, kukkunaveersarneq, pissusilerissut...taava qaammatit pingasut-sisamat qaangiukkaangata atuartut ataasiakkaarlugit iliuusissatut pilersaarusiortarpagut. Taava ilikkarsimangisatik ikunga nuuttarpaat. Taava iliuusissatut nammineerlutik pilersaarusiortarput. Aprilimi-majimi ilikkarsimasaat nalilersortarpagut – oqaloqatiginerisigut. Taava ilikkariartornerup nigali (læringscirkeli) saqqummertarparput pilersaarutitillu ilikkarsimaneeraat misissorlugu. Taava ukioq naassaaq klassimullu tullermut nuussaagut. Taava læringscirkelitoq saqqummertarparput, ataasiakkaarlugit oqaloqatigalugit nutaamillu læringscirkeliliortarluta.

Nunaqarfimmi ilinniartitsisoq assinganik nassuiaavoq:

Siusinnerusukkut atuartut ilinniarusutatik suugaluartulluunniit malillugit iliuusissatut pilersaarusiortarput, aamma sunngiffimminni. Maanna atuartitsissutikkaarlugit agguarnikuuagut. Ikkariartornerup nigalii (Læringscirkler) atortarpagut. Ikkagassatut anguniagassat takutittarpagut atuartullu nammineerlutik ilikkariartornerup nigalia (læringscirkeli) immersortarpaat. Angajoqqaat takusarpaat – tamanna pitsaasuuvog – inimilu atuarfiusumi iikkamut nivinngarneqartarpoq.

Uanga klassinni oqaloqatigiissutigisarpaput, aamma piffissap ingerlanerani cirkilit qalipattarpagut. Klassinni atuartut isumaqarmata suli ilikkanngisaqarlutik suli qalipaalinngilagut. Ukiaanerani atuanngiffeqalerpat qalipaalisaaqut. Tamanna isumaqarluarpoq. Atuartut sorusunnersut ilisimallugu uagutsinnut ilinniartitsisunut piumassuseqartitsivoq. Soqutaanngilaq suliarerusutaat assigiinngikkaluarunik, piffissap ingerlanerani tamaasa angumerissaqqaarpagut. Ikkagassatut anguniagassat takutinnikuuakka akuttunngitsumillu ilikkarniassammatigit taasarlugit..

Nunaqarfimmi ilinniartitsisoq alla oqarpoq:

Nigalik atorlugu pilersaarusiornerup (cirkelplan) atorlissaa ilinniarparput. Atuartut paasisinnaavaat. Ilegqulersuutaannik allannguiniarluta pilersaarusiornitsinni aamma atortarparput. Malugisinnaavarput iluaqutaasoq.

Apersuinerlutik malunnarpoq læringscirkelip periutsitut atornerqarnera naammagisimaarneqartoq. Ilinniartitsisoq oqarpoq piffissamik atuinartuusog suliamulli sammiviliilluartartoq. Ilinniartitsisoq alla allaat isumaqarpoq atuartut tamarmik ilikkagassatut anguniagassat angussappatigit "pinngitsoorneqarsinnaanngitsoq".

Sumiiffinni tamani taamak aalajangersimatigisumik atornerqanngilaq. Atuarfiit ilaanni atuartut namminneq assersuutigalugu aalajangertarpaat atuartitsissutini sorlorni iliuusissatut pilersaarusiorunneerlutik.

Ilinniartitsisorpaaluilli aamma iliuusissatut pilersaarutitut isorinnittuupput taamaattumillu atortarnagit. Ilai isumaqarput iluaqutaasussanut naleqqiullugit piffissaajarnarpallaartut, sumiiffiilli aamma ilaanni qularutigineqarpoq qanoq isumaqartiginersut. Ilinniartitsisoq assersuutigalugu oqarpoq atuartut erseqqissaaviginissaannut pitsaasuusinnaasut, akulikitsumilli sorusunneerlutik nalusarpaat taamaattumik "ilinniartitsisup suna ilimagisarineraa misiliillutik paasinarsariinnartarpaat". Arlaqartut tikkuarpaat atuartut paasiuminaatsittaraat ilikkagassatut anguniagassat suunersut taamatullu aamma nammineerlutik ilikkariartornertik eqqarsaatersuutigiuminaatsittarlugu aamma nukittuffitik sanngiiffitillu nalileruminaatsittarlugit imminullu anguniagassiuunnissaq ajornartittarlugu. Atuartut tunngaviusunik ilikkagassaqaareemata annikitsuinnarnillu nammineerlutik toqqaanissamat periarfissaqarmata, tamannalu aatsaat sianisuumik pisinnaammat atuartup tunngaviusumik ilikkagassai inissippata, ilinniartitsisoq ataaseq isumaqarpoq iliuusissatut pilersaarusiortarneq isumaqanngilluinnartoq: "Naluaammi ilikkagassatik suunersut imaluunniit periarfissat suunersut". Arlallit aamma

tikkuarpaat atuartunut minnerut ajornartuusoq. Kiisalu, ilaat isumaqarput, atuartitsineq atuartut iliuusissatut pilersaarutaat assigiinngiaartorujussuit aallaavigalugit aaqqissoruminaassinnaasartooq. Pisortaq ataaseq iliuusissatut pilersaarutinut isorinnilluinnarpoq. Isumaqarpoq "taartuinnaasooq" piffissaajaataannaallunilu. Misilittagai malillugit anguniakkat ileqqulersuutitut tunnganerulerajupput. ("piffissamik eqquisinnaaneq pikkoriffiginerulerusuppara" il.il.). Iliuusissatut pilersaarutit isumagigaluaaraat atuartut angusassanik toraagaqarnerulernissaat, "imminut annikitsuinnarnik piunasaqarfiginermut" allanngorsimanerarpa. Tassunga atatillugu isummerfiginngilaa iliuusissatut pilersaarutit ilusaat pisuunersoq imaluunniit ilinniartitsisut atornerarnerisa qanoq innerinut akisussaaffeqarnerisut. Aamma ilinniartitsisut eqqortumik atuinnissaannik pisortatut nammineerluni akisussaasuulluni qulakkeerinnittussaana isiginiarneqarsinnaavoq. Tamanna pillugu toqqaannartumik aperineqanngilaq, oqaaserisaasali ataqatigiinnerat aallaavigalugit isumaqarpoq, iliuusissatut pilersaarutit ilinniartitsisunit qaffasissutsimut kissaatigisaasumut piginnaasakinneq peqquutigalugu kivinneeqarsinnaanngillat.

Assersuut tigussaasoq qimerlooraanni malunnarpoq anguniakkat sorpassuarnut tunngasuusut, ileqqulersuutillu initutinneqartut. Atuartup iliuusissatut pilersaarutaa assersuutitut imatut isikkoqarpoq (nigalimmiit skemamut nuussaq – nigaliit silarliit skemami qulliupput):

Kalaallisut	Qallunaatut	Assassorneq	Matematik	Meeraqatima akornanni	Angerlarsi maffinni	Sunnigifinni
Apersuineq	Inuup taaguutai	Titartaanermit periaatsit assigiinngitsut	Angissutsit	Naamersinnaaneq ilikkarusuppara	Erruineq	Arsarneq
Allanneq	Atortut taaguutaat	Sanaassamut atortussanik katersineq	Sumiiffiit	Nuanniillioruma oqarlunga	Sanerneq	Timersorneq
Tusarnaarneq	Uumasut taaguutaat	Isumassarsianik sananeq	Ullorsiuutit	Ikioqqugaangama oqartarnissara	Pujoralaajaneq	Erqisisimarneq
E-mailerneq	Ileqqut	Illut ilusaat	Ilutsit		Iganeq	Nuannaarneq

Assersuutit ersarissarpa ilinniartitsisup anguniagassiorneq aqunnersariaqaraa nalunaarummi ilikkagassatut anguniagassanik/anguniagassanik immikkuualuttunik aallaaveqarnissamik piunasaqaatit kiisalu "ersarissumik piviusorsiorumillu suliarineqartarnissaat, atuartut namminneq qanoq qanorlu annertutigisumik anguniagassatut siunniussatik angusimanerlugit nalilersuisinnaaqullugit" maleruarniarlugit. (nalilersuisarneq uppersaasarsarnerlu pillugu nalunaarutit ilitersuutaani qup. 6). Assersuummi sammisat ilai (kolonit kingullit pingasut) atuartitsinerup ilikkagassatut anguniagassaanut tunngassuteqaratillu anguneqarsimanerit aalajangeruminaapput ("allanneq", "ileqqut/ileqqulersuutit", "arsarneq", "ilorrisimaarneq" il.il.). Atuartup annerusumik sammisaat suut peqataaffiginiarnerlugit allasimavai anguniakkat suut ilikkarusunnerlugit pinnagit.

Kiisalu nunaqarfimmi atuarfiup pisortaata tikkuarpa atuartuutimi iliuusissatut pilersaarutoruminaatsitsinerannut pissutaasinaasooq immaqalu itinerusumik kulturimut tunngasuusoq: "Meeqqat tamarmik sinnatoqarput, oqaloqatigiissutigiumanaguli". Tassani aamma ilinniartitsisup suliasaraa -meeqqap sinnatui akerlilinnikkaluarlugit - atorsinnaasunnngortinnissaa tigussaasunnngorlugu oqaasertalersorneratigut.

Iliuusissatut pilersaarutit atuartunut toqqaannartumik isumaat

Ilinniartitsisut apersorneqartut arlaqartut isumaqarput iliuusissatut pilersaarutit atuartunut ilisimannilersitsisuusut. Angajullerni ilinniartitsisooq oqarpoq atuartut iliuusissatut pilersaarutitik malinnaaffigisussaagaat anguniakkatillu angunerlugit alaatsinaallugu - angunngikkunikkit eqqarsaatigisussaavaat soq angunnginnerlugit. Oqarpoq aallaqqaammut atuartunut puullaqaqinalaarsimasooq, isumaqartorli.: "Ilinniagasserisannikkunik susoqassasooq takusinnaavaat". Ilinniartitsisooq alla qularnerulaarpoq isumaqarluni eqqumaffigineqartariaqartoq

atuartut imminnut nalilernerat ilinniartitsisup imminnik naliliineranik sunnerneqarsimasartooq – atuartullu nammineeeluni eqqarsaatiginninnerinagu. Ilinniartitsisup ataatsip atuartut takusimannginnerarpai iliuusissatut pilersaarutiminnik misissueqqittut. Imminnulli anguniagassioartarnerat pitsaasuusooq isumaqarluni.

9. klassimi atuartut iliuusissatut pilersaarusiortuaannartut tamanna pitsaasuunerarpaat "suna ilinniassanerlugu ilisimasaramikku". Ataatsilli aamma tikkuarpaa ilaanni "annilaarnalaartartoq paasillugu suna sapernerlugu!" Atuartut oqaluttuarput suliarinerinut piffissaq sivisooq atortarlugu, angajoqaamik aamma takusaraat misissuataarisarnerili assigiinngitsuusut.

Iliuusissatut pilersaarusiortnermi nalilersuinermilu atortussiat

Atuarfiit pisortaasa tamangajammik (misissuinermi peqataasuni illoqarfinni pisortat tamarmik nunaqarfinnilu pisortani 26-iusuni 25-it) nalunaarutigaaq atuartut ilikkagaannik nalilersuinerminni Angussakka atortarlugit. Taakkua saniatigut ataasiakkaat sumiiffimminni namminneq atortussiaminnik atuisarput (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.7, tabeli 50). Atuarfinnut pulaarnermi paasineqarpoq immikkoortup siuliani eqqaaneqartutut Angusakkami iliuusissatut pilersaarusiortfissat ilikkariartortarnerup nigalianik (læringscirkel) taarserneqartartut. Ikkariartortarnerup nigaliani pisinnaasat piginnaaneqarfinnut assigiinngitsuusut "lagkagip aggornerinut" allanneqartarput, ilikkaqqaagassat qeqqanut qaninnerutillugit malitsigisassaalu avasinninngorlugit. Piginaasassat anguneqaraangata allaffissiat pineqartut qalipaaserneqartarput.

Ikkariartortarnerup nigalia pillugu Inerisaavimmi sulisut oqaluttuarput atortussiaq taanna Dafolo-mit Danmarkimeersumit ingerlaavartumik nalilersuinissamut atugassatut ineriartortinneqarsimasooq. "Lagkagip aggorneri" atuartitsissutini ataasiakkaani piginnaaneqarfiusussanik takussutissiisuupput. Atortut pikkorissarnermi sanaajungillat ilinniartitsisunngorniarfinnilu ilinniartitsissutaasaratik atussagaannilu suliamut qaammaasaqarluartariaqarpoq. Sulisut paasisimavaat periuseq, eqqarsaatit tunuliaqutaasut paasivinngikkaluarlugit, issuarlugu atorneqartartoq.

3.3.2 Angajoqqaat aamma Angusakka

Iliuusissatut pilersaarutit kingornalu Angusakka atorlugit nalilersuinerit siunertaat pingaartoq tassaavoq angajoqqaat meeqqamik ilikkariartortarnerat anguniagaalu pillugu paasissutissinneqarnissaat taamaalillutik angerlarsimaffimminni qitornartik tapersorsinnaanerussammassuk. Taannartaali -angajoqqaanik apersuineq aallaavigalugu - pissusissamisut ingerlanngilaq.

Angajoqqaat misiginngillat Angusakka atorlugu meeqqamik atuarneminni qanoq ingerlaneranut tunngasunik tigussaasunik aamma qanoq ilillutik meeqqaminnut tapersersuisinnaanerminnut tunngasunik ilisimatinneqartarlutik. Anaanaq ilinniarlarsimasooq oqarpoq Angusakkami nalunaarutit qanoq atornissaat erseqqarluttoq. Nammineq pinngitsoorsinnaanerarpaa. Tigussaasunik iliuuseqarfigisinnaasaminik paasissutissinneqartannginnerarpoq – angajoqqaatallu qanoq iliussanersoq tikkuussisoqartarani.

Angajoqqaat aappariit oqaluttuarput ukioq ataaseq ingerlasinnaasartooq atuarkiup-angerlarsimaffiullu akornanni oqaloqatigiinnermut qaaqquneqanngivillutik. Isumaqarput angajoqqaat amerlasuut nalugaat qanoq ilillutik meeqqatik tapersorsinnaanerlugit. Maanna illoqarfimmi najugaqarput, nunaqarfimmili aamma najugaqarnikuusimapput tassanilu atuarfimmi anguniakkat ersarinnerullutillu aalajangersimanerusimapput.

Aamma illoqarfinni allani marluusuni angajoqqaat oqaluttuarput iliuusissatut pilersaarusiortarnermut Angusakkamillu atuinermut ilinniartitsisut apeqqutaasartut. Ilitsersuutininik tigussaasunik pissarsisimanngisaannarnerarput. Ilinniartitsisut atuartut nalinginnaasunik nersualaaginnartarpaat. Meeqqamut unamilligassaqarsimasumut angajoqqaat; aamma nersualaarneqaannarpoq.

Ilinniartitsisut amerlasuut nalilersuineri itisiligaanngippallaarnerarlugit angajoqqaat iisummenera Inerisaavimmi siunnersortip ilalerpaa angajoqqaallu atuartullu iliuuseqarfigisinnaassappatigit tigussaanerusuusariaqarlugit.

Apequtini akisassani ilinniartitsisoq allappoq atuarfimmi unamminartut annerpaat pingasuusut ilagigaat Angusakkami "meeqqat piginnaasaasa anguniagaasalu oqaasinngortinnissaat". Ilinniartitsisut annerusumik taamaaliortannginnerannut peqqutaasinnaavoq ajornakusoortitsineq.

3.3.3 Eqikkaaneq aamma naliliineq – atuartup iliuusissatut pilersaarutai

Apequtit akisassat atorlugit misissuinerup takutippaa atuartut tamarmiunngilluinnartut atuartitsissutini tamani nalunaarutip peqqusinera malillugu iliuusissatut pilersaarusiortartut. Ilaasa suliarisarpaat ilinniartitsisullu ilaasa siunertaat malillugit atortarlugit – atuartitsinissamik aaqqissornerani imaluunniit atuartut ilikkariartornerinut uppersaasiatut, ilaallu aamma naliliippat atuartut ilikkariartornerminnut anguniakkaminnullu eqqarsaatiiginninnermut atortaraat. Kisianni ikinnerpaamik amerlaqataat taamaaliortanngillat – atuartunut nalunarpallaarsorigamikku, isumaqarsorinnginnamikku imaluunniit iluaqutaaneri sulinassusaannut sanilliullugu annertuallaqimmat.

Atuarfinnut pulaarneq naapertorlugu pingaartumik iliuusissatut pilersaarutit nunaqarfinni pitsaasumik atornerqarput, assersuutigalugu inip atuarfiusup iigaani nivingatinneqartarlutik ilinniartitsisullu iluarisimaarinnittutut isumaqarlutik. Tamanna peqquteqarsinnaavoq atuartut ilinniartitsisut isummerfigisassaat ikinnerujussuummata suliasarlutik taamaalluni oqinnerulerluni. Sumiiffinni minnerni meeqqat ukioqatigiiaani ataaseq – marluunnaasarput – atuartitsinerlu atuartunut ataasiakkaanut samminerusareerluni.

Iliuusissatut pilersaarutit tigussaasut takuneqarsinnaasimasut ilaatigut isorinnittut uparuaatigisaat ilalerpaat, tikkuarneqartarmat atuartut anguniagassiaat siunertarisat malillugit tamatigut suliarineqartanngitsut. Assersuutigalugu annertuallaarsinnaasarput (atuartup siuariartornini takusinnaasarnagit), ileqqulersuutinut tunngallutik (ilikkariartornermut tunngassuteqaratik), angorusutat appasinaagaasarlutik (atuartoq ilikkalertornissmut kaammattorneqarani akerlianik arriippallaamik siuariartornermut aalajangerneqarluni).Eqqumiipporli isorinnittut arlaanaataluunniit taanngimmagu ilinniartitsisup suliasarisariaqaraa atuartut iliuusissatut pilersaarusiaat isumanitsinniarlugit ilitersuisarnissaat.

Isikkivik qaffaallalaaanni kapitalilu una immikkoortoq 6.1.2-mi (Ilinniartitsisut pisortallu unammillernartunut nassuiaataat) atuartunik allaaserinniffiusumut naleqqersuukkaanni eqqarsarnarpoq sumiiffinni arlalinni atuartut kajumissuseqanngitsutut atuarnullu isumaanut isumassaqartitsinngivissutut saqqummiunneqartarmata. Iliuusissatut pilersaarutit kajuminnerulersitseqataallutillu siunertaqarnerulersitseqataasussaagalarput.

Ilinniartitsisunut apequtit akisassat akissutinik soqutiginarlutik akissuteqarfiupput, erserpormi iliuusissatut pilersaarutit atornerqarneri paasineqarnerilu nunaqarfinni illoqarfinnilu ilinniartitsisunit kiissalu ilinniartitsisunit ilinniarsimasunit ilinniarsimanngitsunillu assigiittorujussuusut, massa ilinniatitsisut Kalaallit Nunaanni Danmarkimiluunniit ilinniarsimasut akornanni atornerqarneri paasineqarnerilu malunnaatilimmik assigiinngissuteqartut. Ilinniartitsisut qallunaat iliuusissatut pilersaarutit suleqatiminnik kalaallinik malunnaatilimmik atugarinnginneruaat. Assigiinngissutsimut peqqutaasoq imaaliillaannarlugu eqqoriassaagaanni tassaasinnavoq ilinniartitsisut qallunaat killilerneqartartut atuartitatik itinerusumik oqaaseqatiginnginnamikkit tamatumalu peqatigalugit iliuusissatut pilersaarudioqatigisinnaaneri ajornarnerulersittarlugu.

3.4 Alloriarfinni misilitsinnerit aamma nalilersuinerit allat

Alloriarfinni misilitsinnerit atuarfimmik iluarsaaqqinnikkut eqqunneqarput. Nuna tamakkerlugu kalaallit oqaasiini, qallunaat oqaasiini matematikkimilu 3. klassip kingorna (tassa nukarliit atuarfiata naammassinerani) aamma kalaallit oqaasiini, qallunaat oqaasiini, matematikkimi tuluillu oqaasiini 7. klassip kingorna (tassa akulliit atuarfiata naammassinerani) allattariarsorluni misilitsittoqartarpoq. Misilitsinnerit aatsaat ukiuni kingullerni sungiunneqarlutik atuarfinni tamanni ingerlanneqartarput.

Alloriarfinni misilitsinnerit arlariinnik siunertaqarput. Ilitsersuut malillugu¹⁷ ukua nassuiaatigineqarsinnaapput:

Alloriarfinni misiliutit:

- 1 Atuartup ataatsip ilikkariartornera ineriartorneralu tapersissavaat
- 2 Ilinniartitsisoq atuartitsinermik pilersarusiornerani tapersissavaat, alloriarfimmi tullermi atuartunik tigusernermini paasissutissinneratigut
- 3 Atuartitsinermut ingerlanneqarsimasumut nalilersuutaassapput siunertaralugulu ukiumi tullermi atuartitassanut atuartitsinermik naleqqussaanissaq pitsanngorsaanissarlu
- 4 Atuarfiit atuarfinnut allanut assersuussinnaaqqullugit qitiusumiillu atuartitsisutini ineriartorneq malinnaaffigisinnaasumallugu nuna tamakkerlugu paasissutissanik sanillersuunneqarsinnaasinik pissarneq.

Immikkoortumi takuneqarsinnaavoq siunertaq 4 annermik malinneqalersimasoq, ilaatigullu siunertaq 2, uffa siunertat 1 aamma 3 katitigaanerusut..

Apersuinerit pingaarnertigut takutippaat alloriarfinni misilitsinnerit ilinniartitsisut pisortallu akornanni eqqumaffigineqartorujussuusut, angusallu pitsaanngitsut ilungersunartutut iliuuseqarfigineqartariaqartutullu isigineqartut. Tassanngaanniilli atuarfiit ilinniartitsisullu akornanni iliuuseqartarnerit assigiinngillat. Ilinniartitsisut pingajorarterutaasa assersuutigalugu alloriarfinni misilitsinneri angusat - nalilersuinerilluunniit allat - atuartitsinermik allanngortinnissaannut atunngisaannarsimavaat (tak.siunertaq 3), apersuilluni misissuinermit ersepoq (Tabelitut nalunaarusiaq imm. 2.13, tabeli 58).

3.4.1 Pingaarnertigut alloriarfinni misilitsinnerit inernerinik atuineq

Alloriarfinni misilitsinnerit piffissami sivisuumi atuarfinnit ingerlanneqaannarniarlutik Inerisaavimmumt nassiuunneqartussatut isigineqarsimapput. (tak. siunertaq 4-mi siulleg).Inernerit aamma qiviaqqittarsimannngilaat. Ullumikkut atuarfiit akunnerminni sanilliusinermut annertuumik atortarpaat, kommuninilu aqutsiviit atuarfiillu pisortaasa angusaasut eqqumaffigisorujussuuat. Sumiiffinni amerlasuuni alloriarfinni angusaat pitsaanngitsut tunuliaqutaralugit iliuuseqarfigineqartussat toqqarneqartarput (siunertap 4-p sinnera).

Atuarfiit pisortai nalilersuinerimut atatillugu apersorneqarsimasut tamarmik alloriarfinni misilitsinnerit nakkutigisarpaat, immikkullu iliuuseqartoqartariaqarsorigaangamikkulu ilinniartitsisunut ingerlateqqiisarlutik. Atuarfimmi pisortaq assersuutigalugu oqarpoq angusat appariartortut, qaffatsikkusullugulu. Alloriarfinni misilitsinnerit ilaatigut qulaarsimavaa 3. klassimi atuartut atuarsinnaanngitsut, tamannalu iliuuseqarfigineqassaaq. Nassuiaavoq atuarfimmi – takkutinnngikkallarami – ilikkagassatut anguniagassat eqqumaffigineqarsimannngitsut, maannali eqqumaffigineqalersimasut. Alloriarfinni misilitsinnerit pisortanut aamma takussutissiisarput atuartunut ilinniartitsisoqarnerisooq angusalulluinnartunik, assersuutissaqarporlu ilinniartitsisut atuartitsisutini aalajangersimasuni alloriarfinni misilitsinnermi angusalunneq pequtigalugu atuartitsiunnaarsinneqarsimasunik. Alloriarfinni misilitsinnerit inernerisa aamma atuarfimmi aqutsisut, siornatigut tunngaviumik isummersimanagerat atuaqatigiiaani tamani atuartitsisutini tamani atuaqatigiit ikittuaraannarnik ilinniartitsisoqartassasut, atuartitsinerup qaffasissusaanik appartitsivallaarsimasoq isumaqartilersimavaat. Maanna aqutsisut ilinniartitsisut atuartitsisutini piginnaaneqarfii aallaavigalugit inississortalersimavaat isumaqartoqarpullu taamaaliornerup kingorna angusat pitsanngoriarsimasut. (Alloriarfinni suleqatigiinneq pillugu imm. 5,2 takuuk)

Apersuineritigut siunnersuuteqartoqannngilaq ilinniartitsisut atuaqatigiilluunniit ataasiakkaat "qaffassaaniaraanni" qanoq iliortoqassanersoq.

Apersorneqartut akornanni ilinniartitsisoq ataaseq misilitsittarnernut isorinnippoq. Tikkuarpaa atuartut atuartitsisutini atuagarsorfiusuni taamaallaat misilitsittarnerat akunnattoq. Atuartut ilai taamaaliornikkut atuagarsornikkut piumaffigineqartoortartut naak allanut pikkorinnerugaluartut, isumaqarpoq. Tamannali uuttortarneqartannngilaq – tamannalu equngasumik pilersitsisarpoq. Ilinniartitsisoq alla isumaqarpoq misiliutit, periuseq atuartut sulinerminni sungiusimannngisaat

¹⁷ Naliliisarneq uppemarsaasersuisarnerlu pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 2, 9. januar 2009-meersoq pillugu ilitsersuut, Inerisaavik, september 2009.

atorneqartarmat, kukkunissamullu annilaangalartarmata, assilissamik kukkusumik pilersitsisartut. Akerlianik ilinniartitsisut allat, alloriarfinni misilitsinnerit akuttuallaarsoralugit misiliutinik allanik, pingaartumik atuffarissutsimut misiliutinik tapertaqartarput.

3.4.2 Alloriarfinni misilitsinnerit nalilersuinertut

Ilinniartitsisut ilaasa alloriarfimmil misilitsinnerit nalilersuutitut atortarpaat – tak. siunertaq 3. Nunaqarfimmil ilinniartitsisoq oqarpoq:

Inernerit atortalerikuuagut. Siornatigut soqutigivallaanngilakka, isumaqarpungali iluaqutaalersimasut. Minitaqarsimanersugut paasisarpara atuartsineralu aaqqiallartarlugu.

Atuartsinerep sunniutaanik malussarniutitut nalinginnaasumik atorneqartarnersoq takuniarlugu apeqqutini akisassani ilinniartitsisut aperineqarput: “Alloriarfinni misilitsinnerit inernerisa nalilersuinerilluunniit allat atuartsininnik allannguisippaatsit?”

Tabel 8

Alloriarfinni misilitsinnermi angusaasut imaluunniit atuartut qanoq ilikkagaqartigineriniq misiliinerit allat pissutigalugit atuartsinerit allanngortittariaqarsimaviuk?

	Illoqarfinnil atuarfiit (N = 207)	Nunaqarfinnil atuarfiit (N = 53)	Katillugit (N = 260)
Aap, arlaleriarlunga	36 %	43 %	37 %
Aap, ataasiarlunga	28 %	15 %	25 %
Naamik	36 %	42 %	37 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.13, tabel 59.

Tabelip takutippaa misissuinerimil ilinniartitsisut 37 %-ii nalilersuinerit, soorlu alloriarfimmil misilitsinnerit malitsigisaanik atuartsinerminnik allanngueriarsimanngitsut, uffa allat 37 %-it arlaleriarlutik taamaaliortarsimasut. Pineqartuni nunaqarfinnil ilinniartitsisut illoqarfinnil ilinniartitsisunit amerlanerupput, kingulliit toqqagassa qiterleq “Aap ataasiarlunga” toqqarajunnerullugu. Apeqqummut tassunga Danmarkimi Kalaallillu Nunaanni ilinniarsimasut assigiingajalluinnartumik akisimapput (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 3.1, tabeli 11). Akerlianik ilinniartitsisut ilinniarsimasut ilinniarsimanngitsullu akissutaat assigiinngissuteqarluarput:

Tabel 9

Alloriarfinni misilitsinnermi angusaasut imaluunniit atuartut qanoq ilikkagaqartigineriniq misiliinerit allat pissutigalugit atuartsinerit allanngortittariaqarsimaviuk?

	Ilinniartitsisut ilinniarsimasut (N = 219)	Ilinniartitsisut ilinniarsimanngitsut (N = 41)	Katillugit (N = 260)
Aap, arlaleriarlunga	40 %	24 %	38 %
Aap, ataasiarlunga	27 %	15 %	25 %
Naamik	32 %	61 %	37 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarussiaq imm. 23.1, tabel 12.

Tabelip takutippaa ilinniartitsisut ilinniarsimasut 40 % -iisa atuartsinertik arlaleriarlutik nalilersuinerup malitsigisaanik allanngortittarsimagaat uffa misissuinerimil ilinniarsimanngitsut 24

% -ii kisimik taamaaliortartut. Ilinniarsimangitsut 61 % -ii apeqquummut naaggaarput. Ilinniarsimasut taamaallaat 32 %-ii. Tamassuma qularnangitsumik takutipppaa ilinniartitsisut ilinniarsimasut sakkussaasivimminni toqqagassaqarnerusut atuartitsinermillu pisariaqarpat allannguisinnaallutik, akerlianillu ilinniarsimangitsut assinganik periarfissaqaratik.

3.4.3 Alloriarfinni misilitsinnerit siumut sammisumik atorneri

Alloriarfinni misilitsinnerit siunertaat normu 2, tassaasoq iliinniartitsisut alloriarfimmi tullermi nangitsisussat atuartut piginnaasareriigaannik ilisimasaqalersinnissaat, apersuinerit malillugit atugaangaatsiarpasippoq.

Pisortap imatut oqaluttuaraa:

Alloriarfimmiit alloriarfimmu- illinniartitsisuniit ilinniartitsisunut allanut ikaarsaartitsinermi, alloriarfimmi misilitsinnerit ilinniartitsisut nutaat piareersimanissaannut atornegartarput. Arlaannik tusiapittoqarpat holdinut akunnernik atuartitsiviusunik ilinniartitsisut marlungorlugit tunisisoqarsinnaavoq, meeqqat ilaannut immikkut pikkorissaalaarnikkut il.il. kalerriutigineqartut siulliit pitsaasuupput. Akerlianik ilinniartitsisusimasut nalilersornerinut atornegartanngillat. Tamanna suliniutigisariaqarpat.

Atuarfinni amerlasuuni alloriarfiit pingasuusut immikkoorluinnarlutik ingerlanerat, ilinniartitsisut alloriarfiit akimorlugit suleqatigiinnatik attaveqatigiinnatillu unammillernarsinnaavoq. Ilaanikkut aamma pisarpoq, 4. imaluunniit 8. klassimi klasselærerit tiguisuusut alloriarfinni misilitsinnerit atuartuutimik ingerlassimasaat pillugit ilisimatineqartannginnerat.

3.4.4 Alloriarfimmi misiliutit atuartunut ataasiakkaanut tapersiineri

Alloriarfinni misiliutit qanoq annertutigisumik atuartut ataasiakkaat ilikkariartornerinut ineriartornerinullu tapersiutit atornegartarnerusut erseqqinngilaq, tak. siunertaq normu 1) Sumiiffinni arlalinni ilisimatitsissutigineqarpoq atuartut ataasiakkaat angusaat pigineqanngitsut, soorlu aamma angajoqqaartoq oqartunik pissarsiarinnaanagit. Tamanna paatsoorneruvoq immikkoortumi tulliuttumi itisilernerqartussa.

Apeqqutini akisassani ilinniartitsisut aperineqarput: "Alloriarfinni misilitsinnerit imaluunniit atuartut ilikkariartornerinik nalilersuinerit allat atuartunut atuartitsissutini sanngiinnerusut eqqumaffinninnerulersippaatsit?"

Misissuinermi ilinniartitsisut 55 % -iisa tamanna akivaat "Aap arlaleriarlunga", uffa 22 %-ii akisut "Aap, ataasiarlunga", aamma 22 %-ii naaggaarput. Nunaqarfinni illoqarfinnilu atuarfiit akissutaasa assigiinngissutaat taasassaangilaq (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.3, tabeli 59) aamma ilinniartitsisut Danmarkimi Nunatsinnilu ilinniarsimasut akissutaat taamaallutik. (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabeli 13). Ilinniartitsisut ilinniarsimangitsut ilinniarsimasunit "Aap, arlaleriarlunga" akissutigikulannginnerulaarpat assinganillu naaggaakulanerulaarlutik, assigiinngissuserli taanna naatsorsueqqissaarnikkut qulakkeerneqarsinnaangilaq (signifikantiunngilaq) (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabeli 14).

3.4.5 Alloriarfimmi misiliutit ingerlanneqarneri

Atuarfiit pisortaat ilinniartitsisullu nalinginnaasumik alloriarfinni misilitsinnernut iluarisimaarinnippot, pisortalli aamma ilinniartitsisut akornanni akerliusoqartarneranik oqaluttuarsinnaapput. Misiliutit tassani pineqarpallaarpasinnngillat ingerlanneqartarneralli piveqarnerulluni. Ilinniartitsisut ilaat oqarput misiliutinut atatillugu "isertukuluttoqarpallaartoq". Inernerit ingerlaannartumik pisanngilaat, paasisinnaangilaallu atuartut ataasiakkaat angusaat angajoqqaallu pisinnaanginnamikkut. Aamma atuartut 8. klassimi tigugaangamikkut 7. klassimi alloriarfimmi misiliutini angusaat ilisimasangilaat. Pisortaq isumaqarpoq ingerlaaseq atuisunut atoruminaatsuusooq – ilinniartitsisunullu atornissaa piumentaalluni.

Atuarfimmi ilinniartitsisut oqarput aqutsisut alloriarfimmi misilitsinnermi angusanut akulerutsikkumannngikkaatsik "Inerisaavimmuot nassiussassaanneri" patsisiullugu. Atuarfiilli aqutsisui isumaqarput ilinniartitsisut soqutiginnikkaat.

Pivusorli tassaavoq ukiuni kingullerni ingerlanneqarnera imaalluni, ilinniartitsisut misiliut kukkunersioriarlugu suliat kukkunersiukkatik Inerisaavimmut nassiutissagaat taassumalu kingorna "atuartut taakkualu ilinniartitsisui allat angajoqqaavilu atuartup naammassisai angusaalu pillugit ilisimatissallugit".¹⁸ Taasuma saniatigut Inerisaavik regnearkiliorsimavoq ilinniartitsisup angusanik allattuiffigisinnaasaanik, siunertaralugu angusat ataatsimoortinnerullugit misissoqquissaarlugillu atuartunut ataasiakkaanut atuaqatigiinnullu atorneqarsinnaalernissaat. Regnearkip taassuma angusaasut ingerlaannartumik ilinniartitsisumut takutissinnaavai, taamaalilluni Inerisaaviup angusanik suliarinninnissaa sivisusinnaasartooq utaqqisariaqassanagu. Inerisaavimmili atorfillit ilisimalluarpaat regnearki atuisunut atoruminarpiangitsoq ilinniartitsisullu atussallugu ajornakusoortikkaat. Iltersuutilli aamma tikkuarpaa ilinniartitsisut "atuartut alloriarfinni misilitsinnerni angusaat, ingerlaavartumik naliliinermi, 3. klassimi atuartup nammineq suliaminik saqqummiussineranit aammalu 7. klassimi aalajangersumik sammisaqarluni suliaqarnermit paasissutissanik ilallugit, atuarfiup ineriartortitsinerani" atussagaat, isumagissagaallu "ilinniartitsisut 4. klassingortussanik tigusisussat atuartut 3. klassimi alloriarfinni misilitsikkamik angusaannik ilisimatinneqarnissaat isumagiuk. Tamanna aamma pissaaq 7. klassimit 8. klassimut ikaarsaariartunut".

Ilinniartitsisut ilai misigigunik angusat takoqquneqangitsut angajoqqaanullu takuteqquneqangitsut tamanna toqqaannartumik kukkusumik ingerlatsineruvoq.

3.4.6 Ingerlaavartumik nalilersuineq

Naliliisarneq uppersaasiortarnerlu pillugit nalunaarut naapertorlugu ilinniartitsisut ingerlaavartumik atuartut pissarsiaat nalilersortassavaat, tamannalu pisaq atuartitsinermik pilersaarusiorinissamut tunngavissaqarlumalluni aamma atuartut nalilerlugillu iltersorsinnaajumallugit. Pisortat apersornerini paasinarpoq atorneqarneri assigiinngisitaartorujussuusut, atuarfiit ilaanni aalajangersimasumik pisarlutik allani atorneqangivillutik.

Illoqarfimmi atuarfimmi pisortaq oqarpoq:

Ingerlaavartumik nalilersuisarneq piunngilaq. Amerlanerpaamik ilinniartitsisut sisamararterutaasa ingerlattarpaat. Suliamut ilisimaarinnittortaasa – sinnerisa saperpaat. Aamma ukiumoortumik pilersaarusiorsinnaangillat – qaaginnarsiortuusarpullu. Ilikkagassatut anguniagassat suunersut naluaat nalilersuisangillallu. Tamanna aamma ilinniartitsisunut allamiunut atuuppoq.

Illoqarfimmi atuarfimmi angisuumi pissutsit allaalluinnarput. Pisortaa oqarpoq:

Ingerlaavartumik nalilersuisarneq isumaqatigisorujussuuarput. Ilikkagassatut pilersaarutit ukiukkaarlugit aggulunnikuuagut. Piumasaqaatitit ersarissuupput pilertortumillu tapersertariallit paasarpagut. Ingerlaavartumik nalilersuineq pingaartorujussuuvooq. Ilinniartitsisut misiliuteeraliortarput, paasiniaqqissaarneqartarpoq sooq ilaasa sammisimasatik ilikkartannginneraat. Atortussaannik tuniniarsarisarpagut, assersuutigalugu atuaqatigiit nalunaarsuiffeqartinnerisigut (klasselog) takutittarlutigulu suliaq ilinniartitsisunut qanoq Angusakkalerinermi oqilisarneqarsinnaanersoq. Atuaqatigiit pillugit suleqatigiit (Klasseteams) aamma ukioqatigiit pillugit suleqatigiit (årgangsteams) sakkutut atortussaavaat. Tamangajammik atortarpaat.

Sumiiffinni allani aamma assigiinngiaarneruvoq. Illoqarfimmi atuarfimmi allami atuarfiup pisortaa oqarpoq:

Tamarmik ingerlaavartumik nalilersuisangillat. Alloriarfinni marlunni ilinniartitsisut pikkorissorujussuupput, alloriarfimmi ataatsimi kingulliulaarput. Aammami ilinniartitsisut pikkorluttut tassaniikkamik. Ilinniartitsisut ilaat aqqissuussillaqqinngillat – tamannalu takuneqarsinnaavoq. Amerlanerilli nalilersuineramik ingerlatsinertik angajoqqaanullu attaveqarnertik aqqissorluarsimavaat.

¹⁸ Tak. Alloriarfinni misilitsinnerni Najoqqutassat.

http://www.inerisaavik.gl/fileadmin/user_upload/Inerisaavik/Trintestmappe/A25_Retningslinjer_for_Trintest_2015_ka.pdf

Illoqarfiup atuarfiani ulluinnarpalaartumik ingerlanneqarnerusarpoq: "Ingerlaavartumik atuartuutigut eqqartortarpagut – 'ingerlalluarpat?', 'una pitsaannerusinnaava?', " pisortaq nassuiaavoq. Kiisalu illoqarfimmi atuarfimmi minnerusumi pisortaq nassuerpoq amigaataanerarlugu:

Ingerlaavartumik nalilersuineq atortorinngilarput, Angusakka kisiisa. Eqqartornikuuarpur. Taamaattarusoaqagut, amigaatigeqaarpur. Aamma immikkoortitaarluta sulinerusaratta.

Nalinginnaasumik pissutsit paasissaqarfiumallugit atuarfiit pisortaat apeqqutinik akissassanik misissuinermit aperineqarput isumaqarnerisut ilinniartitsisut taamatut iliortartut – " "Isumaqarput ilinniartitsisut ulluinnarni atuartut ilikkariartornerata ingerlaavartumik nalilersorlugu suliarisaraat (iliuusissatut pilersaarutit uppersaasarsuinerup saniatigut)? Pisortat 52 %-ii akippur ilinniartitsisut tamarmik imaluunniit amerlanersaat taamaaliortartut, (illoqarfinni atuarfiit pisortaat 47 % aamma nunaqarfimmi atuarfimmi pisortat 56 %). Illoqarfinni atuarfiit pisortaasa 53 %-ii aamma nunaqarfimmi atuarfimmi pisortat 40 %-ii isumaqarput ilinniartitsisut ilaasa suliarisaraat. Nunaqarfimmi atuarfiup pisortaa ataaseq isumaqanngilaq ilinniartitsisunit suliarineqartartoq. (Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.7, tabeli 51).

Innerisaavik atuarfimi inerisaalluni suliniutinut peqataasarpog, assersuutigalugu ingerlaavartumik nalilersuisarnermut najoqqutassanik suliaqarfiusunut. Siunnersortit sumiiffiit ilaanni iluatsittunik naammattoorsisarput, atuarfiilli ilai nikeriarneq ajorput – immaqaa ilinniartitsisut utoqqaanerusut qunusuissuseqanngitsut pequtaallutik, imaluunniit "piffissaqannginneq", "atuartut amerlappur" imaluunniit amigartumik suleqatigiinnermik siunertaqatigiinnginnermilluunniit suliaasaq kivisiinnarneqartarmat.

3.4.7 Nalilersuinerup pingaassusaa

Nalilersuineq immini soqutiginaateqanngilaq – soqutiginaartua tassaavoq arlaannut atornerqartarnerisog, tassa nalilersukkap inerisarnissaanut tunngavissatut. Atuarfiit pisortaat taamaattumik aperineqarsimappur pilersaaruserluakkamik uppersaasarsuisarneq nalilersuisarnerlu atuarfiup pingaarnertigut atuartitseriaasaanut, perorsaariaasaanut (pædagogik), ingiaqatigiikkaartitsineranut (holddeling) assingusunulluunniit allannguinernik malitseqarsimanerisog.

Tabel 10

Aaqqissuussaasumik uppersaasiorneq aamma naliliisarneq atuarfimmi pingaarnertigut atuartitsinermik, pameraanermik, ingiaqatigiikkaartitsinermik (Holddeling) imaluunniit assigisaanik allannguisitsariaqarsimava?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
Aa, annertuumik	2 (11 %)	3 (12 %)	5 (11 %)
Aap, ilaatigut	13 (68 %)	13 (50 %)	26 (58 %)
Annikinnerusumik	2 (11 %)	5 (19 %)	7 (16 %)
Naamik	2 (11 %)	5 (19 %)	7 (16 %)
Katillugit	19 (100 %)	26 (100 %)	45 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfimi pisortanut apeqqutai immersuilluni akissassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.7, tabel 53.

"Aaqqissuussaasumik uppersaasiorneq aamma naliliisarneq" taamaallaat ingerlaavartumik nalilersuinermit tunnganani aamma alloriarfinni misilitsinnernut, inaarutaasumik misilitsinnernut il.il. tunngavoq. Pisortat akissutaat malillugit illoqarfinni atuarfiit marluk (11 %) nunaqarfinnilu atuarfiit pingasut (12 %) nalilersuinerit atorlugit atuarfiup pingaarnertigut suleriaasaanik annertuumik allannguisimappur, uffa atuarfiit sisamat aamma atuarfiit qulit (22 % aamma 38 %) annikitsuinnartigut imaluunniit allannguisimangivillutik.

3.4.8 Eqikkaaneq aamma naliliineq – alloriarfimmi misilitsinnerit aamma ingerlaavartumik nalilersuineq

Alloriarfimmi misiliutit sisamanik siunertaqarput. Inerisaaviup ataaseq isumagaa angusanik nuna tamakkerlugu katersuinermigut, misissueqqissaarnermigut siammarterinermigullu. Taassuma kingorna atuarfiit namminneq aalajangissavaat angusat taakkua atussanerlugit, tamannalu annertuumik pisarsorinarpoq – pingaarnertut atuartsissutini angusaluffiusuni iliuusissanik aalajangersaanikkut. Aamma alloriarfimmi misilitsinnerit ajorsimappata ilinniartsissunik atuartsissutini aalajangersimasuni atuartsissussaajunnaartsisoqarsinnasarpog. Siunertat allat pingasuusut atuarfiit nammineerlutik kivitassaat assigiinngiaarnerusunik piviusunngortinneqartarput. Atuarfiit pulaarneqartut ilaanni ataatsimi alloriarfimmi misilitsinnerit atortarpaat 1) ilinniartsissup tiguisussap atuaqatigiit inissisimanerat ilisimaniassammagu, 2) ilinniartsissup tunniussisup atuartsissinini aaqqiallassinnaammagu, aamma 3) atuartup ataatsip nalilerneranut. Taamaangippat assiliaq nalinginnaasog tassaavoq siunertaq ataaseq marlulluunniit atuarfinni piviusunngortinneqartarlutik.

Nalinginnaasuunnguatsiarpoq 4. aamma 8. klassimi ilinniartsissut atuartsinnerminnik aaqqissuussinnermini alloriarfinni misilitsinnerni angusaasunik atuisarneri, sumiiffiilli ilaanni alloriarfiit akornanni attaveqatigiittannginneq peqcutigalugu tamanna qatangiinnartarpoq. Apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi ilinniartsissut ilinniarsimasut 40 %-ii akippat angusat atorlugit atuartsinnerit nalilersosimallugu, malitsigisaanillu atuartsinnerminnik allannguisimallutik alloriarfimmi misilitsinnermi angusat peqcutigalugit. (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 3.1, tabeli 12). Ilinniartsissut amerlasuut suliatic iluatsinngikkaangata aqcutinik nutaanik misiliinissamat ammarpasippat. Ilinniartsissut ilinniarsimangitsut ilinniarsimasunut naleqqiullutik atuartsinnerminnik allannguinnginnerusarput.

Apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi ilinniartsissut affai sinnerlutik akippat alloriarfinni militsinnerni atuartulluunniit ilikkariartornermikkut pissarsiaannik nalilersuinerit allat atorlugit, arlaleriarlutik atuartut atuartsissutini sanngiiffeqartut eqqumaffiginerulertarsimallugit. ((Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.13, tabeli 60). Ilutigitillugu ilinniartsissut apersorneqartut arlallit oqaatigaat atuartut ataasiakkaat angusaat nalilersuinermit malitseqartitsinnermullu atoruminaatsittarlugit - pingaarnertut suleriaatsit peqcutigalugit - angusaasut pissarsiarinnaasannginnamikkut. Tamannali paatsoorneruvoq, apeqqutaavorlu suleriaatsit kisimik ajornartorsiutaanersut (regnearkimik, paasissutissanik atugassaminnik aallerfissaminnik atuiuminaatsitsineq (kukkunersuiusummik))imaluunniit ajornartorsiut itinnerunerpa suliassap siunertaanik suliassartaanillu paasiuminaatsitsinnermiinnerulluni. Aamma atuarfiup aqutsisuisa suliassap naammassinnaanut naammattumik tapersersuinnginneri kaammattuinnnginnerilu sunniuteqaqataasinnaappat.

Naak "atortutigut ajutoornerit" arlalissuugaluartut aamma atuarfeqarpoq alloriarfinni misilitsinnerit atornissaat malillu annertigut atuisunik, Inerisaavimmilu nalilersuinermit siunnersortit isumaat malillugu Kalaallit Nunaat "nunanut allanut naleqqiulluni misiliutit atorlugit formativimik nalilersuinerit atuinermigut siuarsimangaatsiarpoq", kisianni siammarterillaqqinerorusupput. Tikkuarpaattaq ilinniartsissut sulinnermini kajumissusaannut angusat imminnut pingaarutillit pissarsiarinnaaneri.

Atuartsinnerup ingerlaavartumik nalilersortarneranut tunngatillugu, apersuilluni oqaloqateqarnerit takutippaat ulluinnarni ingerlatsinnermi siammaassimaneq annertoqisoqs – atuarfimmit eqqaaneqartumiit, ilinniartsissut tamangakammik atuiiffigisaanniit, atuarfinnut pissusiviusut naapertorlugit ingerlatsiviunngitsunut. Taakkua akornanniippat atuarfiit ilinniartsissut ilaannassa atuiiffigisaat. Ilinnartsissisoqarpoq pisortaminnit pikkorilluinnartutut nalilernerqartunik. Pisortat akornanni apersuinerit takutippaat taakku affaat inulaarlugit isumaqartut *ilinniartsissut ilaannaat* ingerlaavartumik naliliinermik artuisartut (Tabelinik nalunaarussiaq, imm. 1.7, tabel 51). Maluginiagassaasumik atuisartut ikippat - eqqarsaatigigaanni inatsisitigut piunasaasog, taamaammallu pisortat oqaqqaasannaasut soorunami tamanit atorneqartarnerarlugit. Akerlianik pisortat 69 %-ii isumaqarput aaqqissuussaasumik uppersarsaasersuisarnerup naliliisarnerullu pingaarnerusutigut allannguutit atuarfimmini nassatarisimagaat (Tabelinik nalunaarussiaq, imm. 1.7, tabel 53).

Ataatsimut isigalugu maluginiakkat tassaapput, atuarfinnik 202-mi iluarsartuusseqqineq aqputigalugu naliliisarnissamik aqqissuussineq ulluinnarni atorsinnaasoq pilersinneqarsimasoq, kisiannili sumiiffinni amerlanerni aqqissuullakkamik nalinginnaasumillu sulii atulernerqarsimanngitsoq. Minnerpaamik alloriarfinni misilitsinerit maluginiarneqalersippaat atuartut atuarnerminni killiffiit aalajangersimasut angusassarigaat – inaarutaasumik misilitsinnerinnaanngitsumi. Taamaattoq aatsaat ukiuni kingulliunerusuni atuarfiit alloriarfinni angusaasunut isummersornissamut periarfissaqalerlutillu atuartitsinerup nalilernissaanut sakkutut atuisinnaalersimapput.

Naak erseqqikkaluartoq atuarfimmiit atuarfimmuut aamma minnerunngitsumik ilinniartitsisumiit ilinniartitsisumut assigiinngitsunik atuisoqartoq, oqartoqarsinnaavoq nalinginnaasumik naliliisarniikkut kultureqalernissamut paasinninnermulluunniit tunggavissanik pilersitsisoqarsimasoq. Sulii aqputissaq isorartuvoq ilaatigut ulluinnarni aporfissatut iluseqartunik qaangertaruiqartunillu ilaatigullu ilinniartitsisut pingajorarterutaannut ullumikkut peqataanngitsunut siammaassinissap tungaatigut

Atuarfimmi nunaqarfimmi nukarliit matematikkerput, Ikamiut

1.klasse-mi pilersitseqatigiilluni sammisaqatigiinneq, Sisimiut

4 Atuartut

Naliliinerup matuma suliaakkiissutiginerani, qulequttat misissugassat allaaserineranni, ersippoq *meeqqat immikkut pisariaqartitsisut* immikkut isiginiarneqassasut. Taamaammat qulaajarneqarpoq ilinniartitsisut, pisortat aamma PPR-it, atuariup meeqqanik taakkunannga naammaginatunuk atuartitsinikkut neqeroorsinnaanera pisariaqartumillu isumassuisinnaasusia pillugit qanoq isummorsorsut. Meeqqanut taakkununnga atuartitsinerup aqqissugaanera, nukissarisat il.il. apeqqtigineqarput, apeqqtuni immersuilluni akisassani aamma apersuilluni oqaloqatigiinnerni, PPR-llu allaffi sisamat tamarmik oqaloqatigineqarput. Tamatuma inernera kapitalimi uani kingusinnerusukkat immikkut sammineqassaaq. Tassami naliliinerup suliarinerani paasinarsivoq, atuartut *ataatsimut isigalugit* tassaasut qitiusumik qulequtarisassat. Apeqqtuni immersuilluni akisassani ilinniartitsisut oqaatigineqareersut qinnuigineqarput, atuarfimminni ukiuni makkunani suut unamminarnerpaatut pingasutut isiginerlugit oqaatigeqqullugu. Unamminartuutullu annerpaatinneqartutut, ilinniartitsisut affaasa sinnerisa taavaat atuartut. Imaanngitsoq atuartut immikkut pisariaqartitsisut, kisianni atuartut pissusilersortarnerannik ajornartorsiutit. Taamaammat kapitali aallarnerlugu suna pineqarnersoq misissorneqassaaq.

4.1 Atuartut naapertuutinngitsumik pissusilersortut

Ilinniartitsisut apeqqtuni immersuilluni akisassani qinnuigineqaramik atuarfimmut unamminartutut isigisatik annerpaat pingasut namminneq allaqqullugit, imaappoq akissutissatut toqqagassat allariikkat atornagit, namminnerli allallutik, allataqartunit 203-nit 122-t atuartunik ajornartorsiuteqartarneq allappaat. Taakku suleqatigiinniarnermi ajornartorsiuteqarnermik, pisortanik ajornartorsiuteqarnermik aningaasaqarnikkut ajornartorsiornermik il.il. tikkuaasimasunit amerlaneroqaat. (Tabelinik nalunaarussiaq, imm. 3.2, tabel 2). Atuartuni unamminartoqarneranik tikkuaallutik akissutaasut, sisamanngorlugit immikkoortiterneqarsinnaapput. Taakkualu ataani tabelimi takutinneqarput.

Tabel 11

Apeqqummut atuartunut tunngasumut - "ukiuni makkunani illit atuarfinni suut pingasut unamminarnerpaajuppat"-mut ilinniartitsisut ammasumik akissutaat

	Illoqarfinni ilinniartitsisut	Nunaqarfinni ilinniartitsisut
Atuartut pissusilersornermikkut ajornartorsiutaasarnerat	72	12
Isumaginninnermut attuumassutilinnik ajornartorsiuteqarneq	20	1
Atuartut piginnaasaat	16	7
Atuartut immikkut pisariaqartitsisut	10	8
Allat	4	2
Katillugit	122	30

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqtut immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarussiaq imm. 3.2, tabel 2.

Kisitsinermi ersippoq, ilinniartitsisut illoqarfinneersut 72-it nunaqarfinneersullu 12-t atuartut pissusilersornerinut attuumassuteqartunik atuariup unamminiagassasut annerpaatut pingasutut tikkuussisut. Allaaserivaat atuartut eqqissiviittut imaluunniit kamaqqajaasartut, atuarfimmik

ilinniartitsisunilluunniit ataqqinninnginneq, uumisaarisarnerit, atuangitsoortarnerit, malinnaannginnerit kajumissuqannginnerillu aamma aalajangersimasumik aallutaqarsinnaannginneq suleqatigiissinnaannginnerlu. Katillugit ilinniartitsisut 21-t isumaginninnikkut ajornartorsiutit agajoqqaanillu tapersorsorneqannginneq eqqaavaat (naapertuutinnngitsumik pissusilersornertut ersertartut), 23-t eqqaavaat atuartut ilikkagassatigut qaffasissusiat appasippallaartoq imaluunniit kivinnissaat ajornakusoorpallaartoq, kiisalu ilinniartitsisut 18-it eqqaavaat atuartunik immikkut pisariaqartitsisunik siunertamut naapertuuttumik atuartitsiniarnermi ajornartorsiutit.

Kisitsisit procentinngungaangillat, tassami akissutaasut EVA-mit assigiissarneqarnikuupput, kisianni ersippoq pissusilersorneq illoqarfinni ilinniartitsisut - nunaqarfinni ilinniartitsisunut naleqqiullugit - pingaartinnerugaat. Nunaqarfinni ilinniartitsisut – naleqqiussinermi – atuartut ilikkagassamikkut killiffiat atuartullu immikkut pisariaqartitsisut atuartinnissaat unamminarnerutippaat.

Angajoqqaat isiginninnerat

Angajoqqaat apersorneqartut ilaat aammattaaq ilinniartitsisut atuartunut tunngatillugu unammisassaas pillugit isummorsoput. Akuerivaat atuartitsinermi piffissaq annertuallaartoq meeqqanik persorsarnermut atorneqartarmat, ilinniartitsisullu meeqqanik ajornartorsiutillinnik suliaqarnissaminnut sakkussakippallaarnerat. Taamaattoq angajoqqaat ilaata eqqumiigivaa tamakku – oqarneratuut - ”pikkorissarnerpassuit peqataaffigisartakkamik ilaanni” ilinniarsimannngippatigit. Ilutigisaanik ataatsip tikkuarpaa, pineqartoq ilinniartitsisup kisimiilluni isumagisassarinnngikkaa – susassaqarfimmit ikiorteqarnissaq ikorfartorneqarnissarluni pisariaqarlutik. Susassaqarfik tamatigut najuuttuaannanngitsutut isikkulik. (Tamanna kapitali 6-imi suleqatigiinnermut tunngasumi aamma kapitali 7-imi atuarmiup aqutsisuiunut tunngasumi sammineqarpoq). Kisianni tamatumunnga peqatigitillugu angajoqqaat ilinniartitsisut tunngaviummik atuartunik isiginneriaasiannut akerliupput. Angajoqqaat – aamma nammineq ilinniartitsisusuusooq – tamanna pillugu ima oqarpoq:

Imaalisarpoq, ajornartorsiut meeqqamiilluni – imaluunniit angajoqqaat iliuuseqarfigisariaqarlugu. Amigaatigineqarpoq oqarnissaq, una ataatsimoorfimmi pivoq, ataatsimoorfiullu aaqgittariaqarpaa. (...) Ajornartorsiutit aaqkikkuminaattarput oqaannaraanni ”uaniippoq”. (...) Eqqarsartarpunga uagut atuarfittut atuartunik taakkunannga pilersitseqataalluinnarluta. Isiginngitsuusaaginnarlugit, qisuariarfiginagit ... Tamanna paninnut tunngatillugu ernummatima annersaraat. Pissusipiluit pigiliukkuminartorujussuupput. Allannornissaa tatiginngilara, taamaammat apeqqutaaginnarpoq uagut angajoqqaatut angerlarsimaffitsinni illuatungiliisinaanersugut.

Angajoqqaat alla nangillugu oqarpoq:

Tamatuma ingerlalluannginnera nassuerutigiumaneqanngilaq. Pisuuteqattaattoqarpoq. Ilinniartitsisut angajoqqaat pisuutippaat atuartut atuariartoraangamik piareersimasannginnerinut. Angajoqqaat ilinniartitsisut pisuutippaat, eqqortumik ilinniartitsisinnaannginnerarlugit. Politikerit inatsisiliornerup tunuanut toqqorsimaarput.

Imaappoq angajoqqaat misigivaat, ilinniartitsisut ingerlalluannngitsumut akisussaaffitsik – uani atuartunut tunngatillugu - tigungikkaat.

4.1.2 Naliliineq – atuartut naapertuutinnngitsumik pissusilersortut

Atuartut pissusilersornerat – tamatumarpiap ilinniartitsisunit atuarfimmi unamminarnerpaatut isigineqarnera annilaajummernarpoq. Imaassinnaavoq qulliuneruutitigut inuiaqatigiit ajornartorsiornerrannut ersiutaasoq, atuartut taama amerlatigisut inooqatigiinnikkut attavigiinnermut, soorlu atuarfimmut, peqataanissartik ajornakusoortimmassuk, sulilu ajornermik: ilikkariartornissaminnut kajumissuseqanngimmata. Akerlianilli aamma oqartoqarsinnaavoq, ilinniartitsisorpasuit atuartuutigisaminnut ilikkariartornermi avatangiisissanik siunertamut naapertuuttunik pilersitsinissartik ajornakusoortippasikkaat. Atuarmiup – imaappoq ilinniartitsisut, pisortat aalajangiisartullu – suliaassaraat paasiniassallugu, qanoq iliorlutik ilikkariartornissamut avatangiisit pilersissanerlugit, ilinniarnermik atuartunut isumaqalersitsillunilu kajumilersitsisumik,

aamma suliamut tamatumunnga angajoqqaanik pitsaanerpaamik qanoq iliorluni tapersersuilersitsisoqarsinnaanersoq. Soorlu angajoqqaat ilinniartitsisullu ataasiakkaat naliliinermi uparuaat, atuarfiup nammineq meeqqanik pineqartunik pilersitseqataaneranut akisussaaneq qimarratiginiarneqarpassippoq isiginngitsuusaarneqajaallunilu. Tamannalu immaqqa tassaavoq siunissami suliniutissaq pingaernerpaaq.

Atuarfiit allannguiniarlutik iliuuseqarsinnaanerat illoqarfimmi atuarfimmi angisuumi pisortap misilittagaqarfigaa. Oqaluttuarpoq meeqqat eqqissiviittut angajoqqaavinik arlippassuariarluni oqaloqateqartarsimalluni, tamannalu iluaqutaasimasooq. Atuarfik aserorterisogartarneranik annertuumik ajornatorsiuteqarnikuuvoq, tamannalu angajoqqaat ilaasa angerlarsimaffimmini atuarfimmik eqqartuinerluttarnerannut attuumassuteqarsorivaa. Ajornartorsiulli tamanna annikillisinneqarsimavoq. Aammattaq tikkuarppaa atuartut eqqissisimanerulersimasut ilinniartitsiut atuartut taakku samminissaannut pikkorinnerulersimmata, ilaatigut imminut tatigisumik allallu ataqqillugit attaveqatigiinneq aqutugalugu (assertiv kommunikation).

Tamanna oqaatigiariarlugu meeqqat immikkut pisariaqartitsisut saassavagut, tassalu meeqqat ataavartumik pisinnaasakillisisanertik, sumiginnagaasimanertik imaluunniit misigisaminnik kingunipilutsisinertik pissutigalugit immikkut pisariaqartitsisut, taamaammallu atuartitsinermut nalinginnaasumut malinnaanissaminnik ajornakusoortitsisut. Misissussavarput atuarfiup qanoq sullittarnerai.

4.2 Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut

“Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut” meeqqanut meeqqat allat assigalugit atuartitsinermut nalinginnaasumut peqataanissaminnik assigiinngitsunik peqquteqarlutik ajornatorsiuteqartunut ataatsimoortumik taaguutaavoq. Imaappoq meeqqat taakku ilinniartitsisumik tapersersorteqarnissaq, atuartitsinerup immikkut aqqissuunnissaa, immikkut isumassorneqarnissaq assigisaalluunniit “immikkut pisariaqartippaat”.

Oqariaaseq ataatsimoortumik sorpassuarnut taaguutaammat, qulequttatut itisileriffiginissaa ajornakusoorpoq – periutsit eqqarsaatigalugit – tassami immikkut pisariaqartitatut pissutsit assigiinngitsorpassuit taaneqarsinnaapput: timikkut tarnikkulluunniit pissutsinut tunngasut, ataavartumik sivikinnerusumilluunniit nappaatit, inunnuat ataasiakkaanut tunngasut allanulluunniit attuumassuteqartut – atuartitsinermi tamarmik assigiinngitsunik ersiuteqartartut, ilinniartitsisumillu assigiinngitsunik piunasaqaatitaqartut. Taamaalluni meeqqat kikkorppaat qanorlu amerlatigisut pineqarnersut imaaliillaannaq aalajangiunneq ajornarpoq. Meeqqat ilaat taperserneqarnissaminnut innersuutaapput, immaqqa ajoqutaannik suussusiliisimaneq tunngavigalugu, kisianni aamma meeraqarpoq erseqqinnerusumik paasiniaavigineqarnissaminnik utaqqisunik, taamaammallu (suli) ikiorserneqanngitsunik, kisitsisinullu suli ilaanngitsunik. Kiisalu meeraqartarpoq pisariaqartitamikkut nalinginnaasumik taperserneqartariaanngikkaluarlutik atuartitsinermi “inituunik”.

Pineqartut tamakku tamaasa naliliinermi paasiniarsarivagut. Ilinniartitsisut ulluinnarni atuartitsinerminni suliassamik misigisartagaat aallaavigalugit, meeqqat immikkut atuartitaasussatut innersuunneqartartut erseqqinnerusumik misissorpagut - tamatuma aqqissugaanera aamma piginnaasat, atuarfimmi meeqqanut taakkununnga isumalluutaatinneqartut. Kiisalu misissorpagut meeqqat sumiginnakkut, immikkut aqqissuussamik atuartinneqarnissaminnik pisariaqartitsinngitsut, kisiannili atuartitsinermik pissarsiaqassagunik isumassorneqarnissaminnik pisariaqartitsisut.

Meeqqat qasserppaat pineqarnersut misilillugu paasiniarparput atuarfiit pisortaat ima aperalugit: “Atuarfimmi atuartut amerlassusaannut naleqqiullugit qassit ajornatorsiuteqarpat (ilikagaqarnissaannut toqqissisimanerannullu sunniteqartumik)?” Imaappoq uani immikkut isiginiangilarput meeqqat ajoqutaat suussusilerneqarsimanersoq, tapersersorteqarnersut allatulluunniit iliuuseqarfigineqartarnersut – apeqqutiginnarparput “ajornatorsiuteqarnersut”

Tabel 12

Atuarfimmi atuartut amerlassusaannut naleqqiullugit qassit ajornartorsiuteqarpat (ilikkagaqarnissaannut toqqissisimanerannullu sunniteqartumik)?

	KUJATAA (N = 8)	NUUK (N = 8)	QEQQA (N = 4)	DISKO (N = 9)	AVANNAA (N = 6)	TUNU (N = 5)	Katillugit (N = 40)
0-5 %	2 (25 %)	1 (13 %)	0 (0 %)	4 (44 %)	3 (50 %)	0 (0 %)	10 (25 %)
6-10 %	2 (25 %)	2 (25 %)	1 (25 %)	3 (33 %)	3 (50 %)	2 (40 %)	13 (33 %)
11-15 %	0 (0 %)	0 (0 %)	2 (50 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	2 (5 %)
16-20 %	0 (0 %)	1 (13 %)	0 (0 %)	1 (11 %)	0 (0 %)	1 (20 %)	3 (8 %)
21-25 %	1 (13 %)	3 (38 %)	0 (0 %)	1 (11 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	5 (13 %)
Over 25 %	3 (38 %)	1 (13 %)	1 (25 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	2 (40 %)	7 (18 %)
Katillugit	8 (100 %)	8 (100 %)	4 (100 %)	8 (100 %)	6 (100 %)	5 (100 %)	40 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat , 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabel 17

Nassuiaat: Kisitsisit uani tabelimiittut pilersinneqarput apeqqutinut "Atuartut ajornartorsiutillit (ilikkariartornerannut toqqissisimanerannullu sunniutilimmik) qassit atuarfimiippat?" aamma "Meeqqat katillugit qassit atuarfimiippat?" akissutaasut kattunnerisigut.

KUJATAA= Kommune Kujalleq. NUUK=Nuuk aamma Paamiut nunaqarfiilu. QEQQA= Qeqqata Kommunia.

DISKO= Diskobugtimi illoqarfiit nunaqarfiillu Kangaatsiaq ilanngullugu. AVANNAA= Uummannaq, Upernavik Qaanaarlun nunaqarfiit ilanngullugit. TUNU=Tunumi illoqarfiit nunaqarfiillu

Atuarfiit amerlanersaanni meeqqat ajornartorsiutillit 10 % ataateqqavaat. (Atuarfinni 10-ni 5 %-iupput taannaluunniit ataallugu, atuarfinnilu 13-ini 6-10 %-iullutik). Meeqqat 10 % -iisa assigaat klassimi 20-nik atuartulimmi atuartut marluk. %-innguinerni tullerni atuartut ikittuinnaapput, kisianni malunnarnerpaavoq atuarfinni arfineq-marlunni pisortat nalunaarsuisimmata atuartut 25 %-ii sinnerlugit ajornartorsiuteqartut. Taakkua assigaat klassimi 20-nik atuartulimmi meeqqat tallimat.

4.2.1 Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut – ilinniartitsisut isaannit isigalugit

Apeqqutit immersuilluni akisassat atorlugit misissuineq naapertorlugu ilinniartitsisorpassuit suliassaq tamanna paatsuuganartippaat. Tamanna ataani tabelimi ersarilluarpoq, tassani takutinneqarmat illoqarfiit atuarfiini ilinniartitsisut (misissuineranut peqataasut) affaat isumaqartut meeqqat immikkut pisariaqartitsisut atuartitsinerminni naammaginantumik periarfissisinnaanagit. 47 % akipput naammaginantumik taamaaliorsinnaallutik amerlaqataalli aamma akillutik "naammaginangitsumik" taamaaliorsinnaallutik. Nunarfiit atuarfiinit kisitsisit malunnaatilimmik allaanerupput – taakkunanani ilinniartitsisut 75 %-ii akipput meeqqanut immikkut pisariaqartitsisunut naammaginantumik periarfissisinnaanallutik, 19 %-iinnaallu akillutik "naammaginangitsumik".

Tabel 13**Qanoq misigisimavit meeqqanik immikkut pineqarnissaminnik pisariaqartitsisunik atuartitsininnut ilanngullugit iluamik isumaginissaannut qanoq annertutigisumik periarfissinnaaneritit?**

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 136)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 32)	Katillugit (N = 168)
Naammaginatsumik	47 %	75 %	52 %
Naammaginangitsumik	47 %	19 %	42 %
Naluara	6 %	6 %	6 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqquatai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.15, tabel 71. Nassuiaat: apeqquatai taamaallaat apeqquammut "Ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi meeqqanik immikkut pineqarnissamik pisariaqartitsisunik atuartitsisimavit?" –mut "Aap"-imik akisimasunut apeqquutigineqarpoq.

Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut atuartinnissaat meeqqanut taakkunungaannaq naleqqiullugu unamminartoqanngilaq, kisiannili aamma klassip sinnerata naammaginatsumik atuartinnissaanut ataqatigiissikkuminaassinnaalluni. Apeqquatai immersuilluni akisassat atorlugit misissuinerup takutippaa illoqarfinni ilinniartitsisut misissuinerup peqataasut 45 %-ii isumaqartut meeqqat immikkut pisariaqartitsisut piffissap atorfeqartup affaata sinnerani atuartitsineq ajornakusoortilersaraat. Nunaqarfinni ilinniartitsisunut tunngatillugu 22 %-iupput:

Tabel 14**Nalinginaasumik ataqatigiinnik tamarmiusunik atuartitsininni tiimini atortakkanni, atuartut immikkut pisariaqartitsisut akuunerat pissutigalugu, atuartut sinnerisa ilikkagassaraluannik naammattumik tunniussinnaasaraluannut tiimit qassit atunngitsoortarlugit misigisimavit?**

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 136)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 32)	Katillugit (N = 168)
Tiimit 0-24 % -iini	27 %	47 %	31 %
Tiimit 25-49 % -iini	28 %	31 %	29 %
Tiimit 50-74%-iini	35 %	19 %	32 %
Tiimit 75-100 %-iini	10 %	3 %	8 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqquatai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.15, tabel 72. Nassuiaat: apeqquatai taamaallaat apeqquammut "Ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi meeqqanik immikkut pineqarnissamik pisariaqartitsisunik atuartitsisimavit?" –mut "Aap"-imik akisimasunut apeqquutigineqarpoq.

Ajornartorsiut itisilernerulaassappat "meeqqat immikkut pisariaqartitsisut" qanorpiaq isumaqartinneqarnersoq killilerniartariaqarpoq. Tunngaviatigut assigiinngitsorujussuit marluupput:

- Meeqqat ataavartumik pisinnaasakillinikut, soorlu timikkut tarnikkulluunniit ineriartorminni akornutillit imaluunniit ilikkarniarnermi pisinnaasakillioortut, immikkullu aqqissuussamik atuartinneqarnissamik taperserineqarnissamilluunniit pisariaqartitsisut. Meeqqat taakku annertusisamik immikkut atuartinneqarnissamut imaluunniit immikkut atuartinneqarnissamut innersuunneqatarput (imaluunniit innersuunneqartariaqaraluarlutik).
- Meeqqat misigisimasaminnik kingunipilutsinerup imaluunniit sumiginnagaanerup kingunerinik malinnaaniapiloortut imaluunniit atuartitsineri nalinginaasumik sinaakkutaasartunik malittarisassanillu maleruaaniarnermi ajornartorsiortut. Meeqqat taakku tunngaviatigut ilikkariatornermikkut ajornartorsiuteqanngillat, kisiannili ilinniartikkuminaassinnaallutik.

Meeraq atuarfimmi atuartsinermut malinnaassagaangat, soorunami ilinniartitsinikkut unaminartut assigiinngitsorpassuit pilersarput, apeqqutaalluni meeraq ilikkariartornermigut ajornartorsuteqarnersoq aamma/imaluunniit meeqqamut imminermut atuartunullu allanut akornutaasumik pissusilersortarnersoq.

Naliliinerup pingaarnerusutigut takutippaa, meeqqat pisinnaasakillinikut ilinniartitsisut pisortallu tungaanniit immikkut unaminartutut misigineqarneq ajortut. Arlalitsigut ilimanarsivoq meeqqanut taakkununga tapersiilluni aaqqissuussinerit neqeroorutillu naammaginatumik ingerlasut. Kisianni aamma meeqqap, ilinniartitsisutut immikkut itturnik neqeroorfigerusutap, misissorneqarnissaa/ajoqutaata suussusilernissaa sivoorsuarmik (ilaanni ukiut arlallit) utaqqineqarsinnaanerarlugu soriarsinnaanngitsutut misigisimasarnerit tusarssaapput, taamatullu meeqqat pitsaanerpaamik sullinnissaannut suliamik ilisimasalittut piginnaasat amigaataasut. Kisianni apersuilluni oqaloqateqarnerit aallaavigalugit oqaatigineq ajornarpoq, pineqartut ilumut tassarpiaanersut meeqqat ajoqutaat suussusilerneqarsimasut imaluunniit ilaanni meeqqat naapertuutinnngitsumik pissusilersortartut pineqarnersut. Immaqa tamarmik pineqarsinnaapput. Immikkut klassini ilinniartitsisut atuarfinni apersuilluni oqaloqateqarnernut amerlanernut peqataapput, suliamullu tunniusimaneq annertoq takutillugu.¹⁹ Imm. 4.3-mi meeqqanut taakkununga neqeroorut misissorneqassaaq – immikkut atuartsineq.

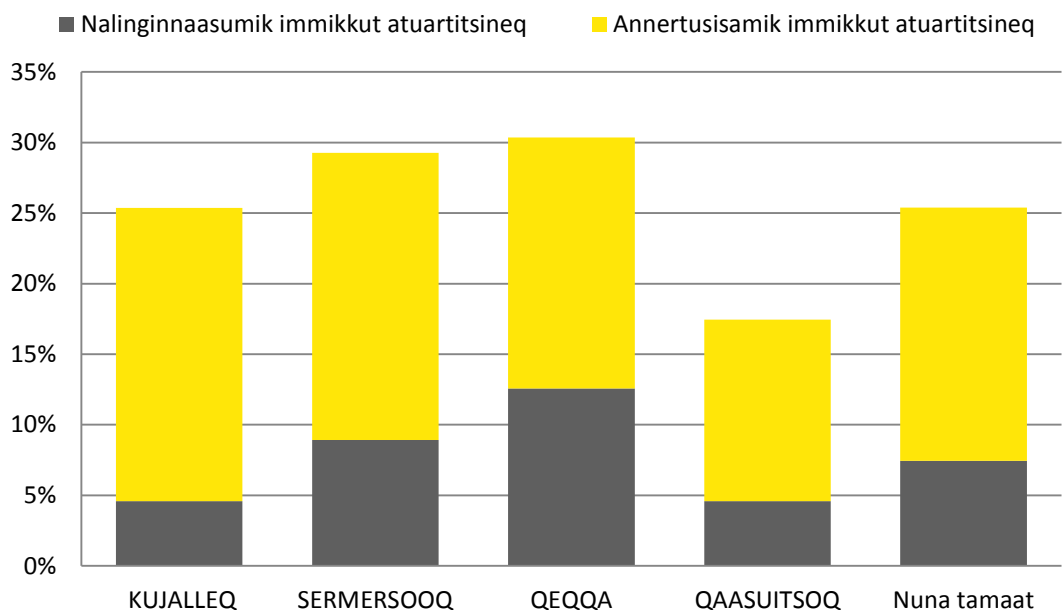
Akerlianik meeqqat sumiginnakkat atuarfiit ilaanni assut initupput. Tamatumani annertuumik anersaaruluutaapput meeqqat taakku atuartikkuminaanneri, ikiornissaannut periarfissat ajorpallaarneri, pisariaqartumik tapersiiniutissat pigineqanngimmata, aamma ilinniartitsisut misigisimammata taamaaliornissamut naammattunik piginnaasaqaratik. Tamanna erseqqinnerusumik misissorparput immikkoortoq 4.4-mi.

4.3 Immikkut atuartsineq

Meeqqat qassit immikkut atuartsinermut innersuunneqarsimanerannut soorunami apeqqutaavoq meeqqat qassit pisariaqartitsinersut. Kisianni matumunnga atatillugu "pisariaqartitsineq" uuttorneqarsinnaasumik annertussuseqanngilaq, kommunillu assigiinngitsut assigiinngitsunik periuseqarsinnaapput, imaappoq "pisariaqartitsineq" qaqugukkut ikiorsiinissamik nassataqassanersoq assigiinngitsunik killilernqarsinnaalluni.

Takussutissiaq 1

Immikkut atuartsinermut tiimit tiimit atuartsiviusut tamarmiusut %-iattut

Tunngavik: Meeqqat Atuarfiat 2013/14, Inerisaavik 2014.

Diagrammimut tunngaviupput uannga kisitsisit: *Meeqqat Atuarfiat 2013/14*, Inerisaavik 2014, kommunillu akornanni assigiinngissutsip angissusia takutillugu. Qaasuitsup Kommunia – immikkut atuartsinerup annikinnerpaaffiani – tiimit atuartsiviit 18 %-ii pineqarput, qaffasinnerpaavorlu Qeqqata Kommunia, 31 %-imiittoq. Aamma nalinginnaasumik immikkut atuartsinerup annertusisamillu immikkut atuartsinerup agguaaneri assigiinngillat. Takussutissiami takutinneqarpoq Qeqqata Kommunia nalinginnaasumik immikkut atuartsineq immikkut atuartsinerup tamarmiusup 41 %-erigaa, tamanna Kommune Kujallermi 19 %-innaasoq.

Atuarfiit ataasiakkaat misissoraanni – Inerisaaviup kisitsisaatai atoqqillugit – takuneqarsinnaavoq tiimit immikkut atuartsinerup atorineqartut atuartsinerup tiiminut tamanut naleqqiullugit atuarfimmil appasinnerpaaffiani 9 %-imiit qaffasinnerpaaffiani 44 %-imut nikerartut. Tamanna attuumassuteqarpoq illoqarfinni arlalinnik atuarfeqartuni klassit immikkut atuartsit atuarfimmil ataatsimut katersorneqarsimanerannut, kisianni illoqarfiit ataasiinnarmik atuarfillit aamma misissoraanni immikkut atuartsinerup tiimit 16 %-imiit 41 %-imut nikerarput. Tamanna arlalippassuarnik peqquteqarsinnaavoq – peqqutaasinnaasut ilagaat qaqugukkut atuartsit immikkut atuartsinerup allatigulluunniit tapersiinerup assigiinngitsunik isummertarneq, immikkut atuartsinerup atuarfiit annikinnerusumik immikkut atuartsisartut immikkut atuartsinerup neqeroornissaminnut nukissaqarnersut (aningaasatigut ilinniartitsisullu piginnaasaasigut). Tamanna immikkut misissorneqanngilaq, eqqaaneqarlunili takutikkumallugu, atuarfinni atugassarititaasut periutsillu assigiinngitsorujussuusinnaasut. Nunaqarfinni atuarfiit kisitsisitigut takussutissiariuminaapput, tamatumani kisitsisit annikitsut annertoourujussuarmik nikisitsisinnaammata.

Meeqqat immikkut atuartsitaasussatut innersuunneqartut %-inngornerat aamma assigiinngisitaartorujussuuvuq. Apeqqutini immersuinnikkut akisassani atuarfiit pisortaap aperiineqarput atuartsit qassit immikkut ittumik atuartsinerup innersuunneqarsimanersut. Akissutaat tabelimi tulluittumi ersipput, takuneqarsinnaalluni atuarfinit 43-nit 33-ni 10% ataateqqagaat, atuarfiillu sisamaannaat amerlanerpaanik (15 % qaangerlugit) innersuussisimasut. Imaappoq atuarfiit arfineq-marluk 25 %-nik amerlanerusunik ajornartorsiutilinnik meeraatillit, uani suussutsinut arlalinnut siammaassimassapput.

Tabel 15

Atuarfimmil atuartsit amerlassusaannut naleqqiullugit qassit immikkut ittumik atuartsinerup innersuunneqarsimappat?

	KUJATAA (N = 8)	NUUK (N = 8)	QEQQA (N = 5)	DISKO (N = 10)	AVANNA (N = 6)	TUNU (N = 5)	Katillugit (N = 43)
0-5 %	4 (44 %)	3 (38 %)	1 (20 %)	6 (60 %)	5 (83 %)	1 (20 %)	20 (47 %)
6-10 %	3 (33 %)	3 (38 %)	3 (60 %)	1 (10 %)	1 (17 %)	2 (40 %)	13 (30 %)
11-15 %	1 (11 %)	2 (25 %)	1 (20 %)	2 (20 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	6 (14 %)
15 % qaangerlugit	1 (11 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	1 (10 %)	0 (0 %)	2 (40 %)	4 (9 %)
Katillugit	9 (100 %)	8 (100 %)	5 (100 %)	10 (100 %)	6 (100 %)	5 (100 %)	43 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusaq imm. 3.1, tabel 18

Nassuiaat: Kisitsisit uani tabelimiittut pilersinneqarput apeqqutitut "Atuarfimmil atuartsit qassit immikkut ittumik atuartsinerup innersuunneqarsimappat?" –mut aamma "Meeqqat katillugit qassit atuarfimmippat?" – mut akissutaasut kattunnerisigut.

4.3.1 Immikkut ittumik atuartsinerup aqqissugaanera

Pisortat aammattaaq aperineqarput immikkut ittumik atuartsineq qanoq aqqissugaanersaq – klassit toqqissimaffiit, ilinniartisisut tapersersortit il.il. Inernerit Tabelinik nalunaarusiami imm, 1.11, tabel 112-imi aamma 113-imi takuneqarsinnaapput. Tassani takuneqarsinnaavoq illoqarfinni atuarfinit 19-init 16-it immikkut klasseqartitsineq atortaraat, 13-illu atuartsinermit nalinginnaasumi tapersersortimik ilinniartitsisoqartitsisartut. Illoqarfinni atuarfiit qulingiluat immikkut toqqissimaffiusunik imaluunniit AKT-klassinik ingerlatsipput. Nunaqarfiit atuarfiini atuarfinit 23-nit arfinillit immikkut klasseqartitsissapput, qulingiluat ilinniartitsisunik tapersersorteqarlutik, nunaqarfinnilu atuarfiit 11-t immikkut ittumik atuartsineq "allatut" aqqissuuttarlugu.

Meeqqanut nalinginnaasumik immikut atuaitassanut neqeroorutit ullumi holdnik nikerartunik pilersitsisarnermik tunngaveqarpoq. Atuartut ataasiakkaat ilinniartitsisumik tapersersorteqartinnerinut taarsiullugu ullumi aningaasaliisoqartarpoq klassip holdinut mikinernut agguannissaanut, tassuunakkullu atuartut pisariaqaritaat assigiinngitsut mianerineqartarlutik. Tamannali atuarfinni tamani atorveqanngilaq. Illoqarfiit atuarfiini pisortat 15-it apequtini immersuilluni akissassani akissutimikkut nalunaarpaat atuartsinermit holdit nikerartut atortarlugit, sisamallu akipput taamaaliortaratik. Nunaqarfiit atuarfiini pisortat akissuteqarsimasut affaat, imaappoq pisortat 13-it taamaaliortarnerapput affaat taamaaliortanngitsut (Tabelinik nalunaarusiaq, imm 1.6, tabel 36). Pisortat angertut aperineqarput atuartut ingiaqatigiit (holdit) allanngorartut atuartsinermit atorunikkut *pingaarnertut* pissutiginerat atuartitseriaatsimut tunngasut imaluunniit ulluinnarni atukkanut aqqiissutaasinnaammat taamaaliortarnerisut. Illoqarfinni atuarfiit pisortat 15-usut tamarmik akipput "Atuartitseriaatsinut tunngasut" pissutigalugit taamaaliortarlutik, nunaqarfinnilu atuarfiit pisortaanit 12-init 12-it akipput "Atuartitseriaatsinut tunngasut" pissutigalugit taamaaliortarlutik ataaserlu "Ulluinnarni atukkanut aqqiissutaasinnaammat" taamaaliortarnerarluni (Tabelinik nalunaarusiaq, imm. 1.6, tabel 37).

Kiisalu pisortat aperineqarput atuartut ingiaqatigiit (holdit) allanngorartut pilersitsittarnerisa nassatarinerat allanik tunulliusisariaqarneq aningaasassaaleqilerneq pissutigalugu, tamannalu illoqarfinni atuarfiit pisortaanit 15-init marluk (assigalugu 15 %-it), nunaqarfinnilu pisortanit 13-init tallimat (assigalugu 38 %-it) angerpaat (Tabelinik nalunaarusiaq, imm. 1.6, tabel 38).

4.3.2 Peqataatitsineq (ilanngutsitsineq)

Peqataatitsineq (ilanngutsitsineq) Kalaalit Nunaanni meeqqat atuarfianni malunniukkiartulerpoq, kisiannili ersarippoq atuarfinni pisortat ilinniartitsisullu sammisorsuunngikkaat. Oqaaseq imminnermini apersuinerneq eqqaaneqanngilaq, aamma meeqqanut pisinnaasakittunut neqeroorutit pioreersut qanoq annertutigisumik *peqataatitsinngitsut* sunniuteqartarnerisut aammattaaq ukkaneqarpallaanngilaq. Annertuumik ukkanneqartoq tassaavoq meeqqat eqqortunik pitsaassutsimikkullu naapertuuttunik neqeroorfigineqartarnerisut, isiginiarneqarlunilu meeqqat – aamma meeqqanut immikkut klassini atuartunut atatillugu – inaarutaasumik misilitsinneq angussaneraat, aamma klassimut nalinginnaasumut attuumassuteqarfignissamasaminnut sapinngisamik annertunerpaamik attaveqarnissaat. Sumiiffinni arlalinni assersuutigalugu meeqqat immikkut klassini atuartut timersornermi, sumiiffinni ataasiakkaani toqqagassani il.il. atuartsinermit nalinginnaasumut peqataatinneqartarput. Tassunga atatillugu eqqaasariaqarpoq Danmarkimi peqataatitsineq pillugu oqallinnermut assersuussinnginnissaq sissuertariaqarmat, tassami Kalaalit Nunaanni meeqqat tunngaviatigut Danmatkimsut annertutigisumik *peqataatinngitsoorneqartanngillat*, maaniami immikkut atuarfeqanngilaq "avataanut inissinneqarfignissaasaannik" – atuarfik ataaseq annertuumik innarluutilinnut naatsorsuussaq eqqaassanngikkaanni. Imaappoq ulluinnarisap ilagivaa, meeqqat tamarmik illoqatigineqartarnerat. Ingerlatsivimmi pisortap oqarneratut: "Peqataatinngitsoorsinnaanngilagut, allamummi innersuussinnaanngilagut." Taamaakkaluartoq soorunami eqqumaffignissariaqarpoq meeqqat klassini nalinginnaasuni atuartinneqartussaagaluartut immikkut klassini atuartinneqannginnissaat, klassini nalinginnaasuni peqataatinnissaannut piginnaasaqannginneq nukissaqannginnerluunniit pissutigalugit.

Apequtini immersuilluni akissassani pisortat aperineqarput, peqataatitsinermit qanoq suliaqartarnerisut. Tamatumunnga illoqarfinni atuarfiit pisortaa 47 %-ii nunaqarfinnilu pisortat 46 %-ii akipput taamaaliortaratik imaluunniit aatsaat aallarteqqarmerlutik. Illoqarfinni atuarfiit

pisortaat qulit akipput peqataatitsinermik suliaqartarlutik, atuarfinnilu arfineq-pingasuni tamanna pisimavoq atuartut immikkut klassiniit klassinut nalinginnarnut nuunnerisigut. Nunaqarfiit atuarfiinit 13-init sisamat aamma taamaalorsimapput. Nunaqarfiit atuarfiinit 13-init tallimat immikkut klassit atorunnaavissimavaat, illoqarfinnili taamaaliortoqarsimanani. Akerlianik illoqarfiit atuarfiini marlunni peqataatitsinermut atatillugu ilinniartitsisut ikorfartuisussat ilinniartinneqarsimapput atorfinitsinneqarlutilluunniit, atuarfimmilu ataatsimi ilinniartitsisut tamarmik peqataatitsineq pillugu pikkorissartinneqarsimallutik. Nunaqarfiit atuarfiini taamaaliortoqarsimangilaq (Tabelinik nalunaarussiaq, imm. 1.12, tabel 114).

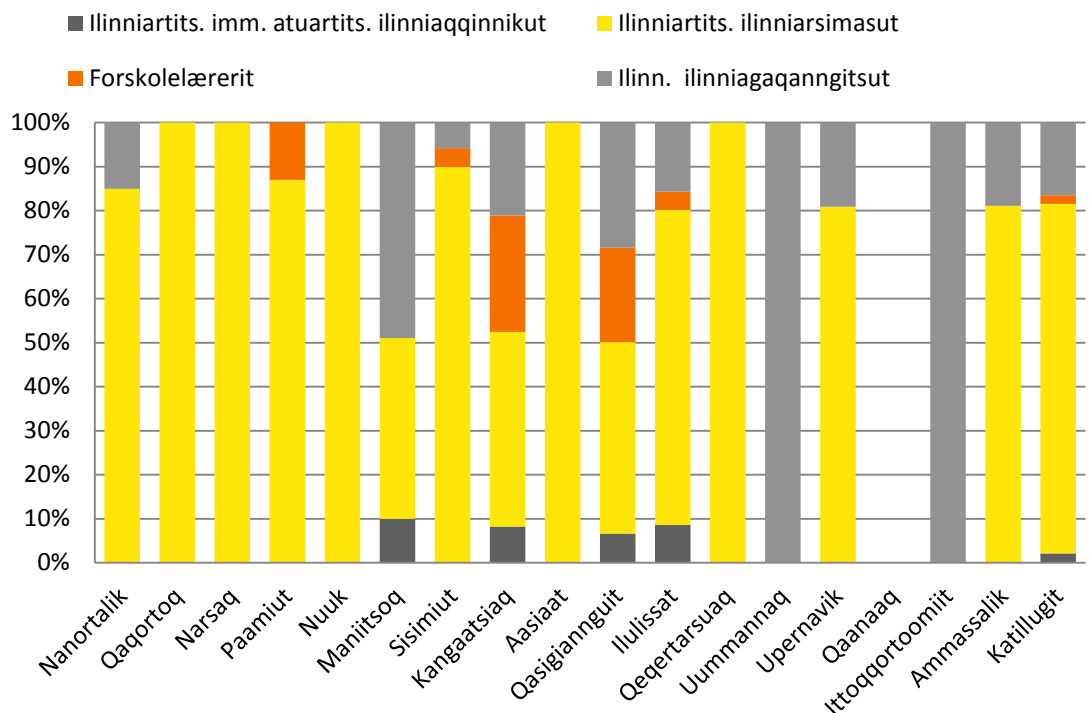
Aammattaq pisortat aperineqarput ilinniartitsisut nalinginaasumik piginnaasaqarnermikkut peqataatitsinermi (ilanngutitsinermi) qanoq iliuuseqarnissamut pisariaqartitatik pigineraat. Tamatumunnga illoqarfinni atuarfinni pisortanit 19-init marluk (11 %), nunaqarfinnilu pisortanit 24-nit sisamat (17 %) akipput "annerusumik" taamaattut, taavalu 37 %-it (illoqarfinni) aamma 54 %-it (nunaqarfinni) akillutik "ilaatigut". Illoqarfinni pisortat qulit (53 %) akipput "minnerusumik" imaluunniit "naamerluinnaq", nunaqarfinni pisortat taama akisut arfineq-marluusut (29 %). (Tabelinik nalunaarussiaq, imm 1.12, tabel 119).

4.3.3 Immikkut atuartitsinermik piginnaasat

Atuarfinni ataasiakkaani piginnaasat immikkut atuartitsinermi atorineqarsinnaasut assigiinneqqaat. Nalinginnaasumik immikkut atuartitsineq ilinniartitsisut ilinniarsimasunik annertuumik isumagineqartarpoq, illoqarfinnili marlunni (nunaqarfiinilu) aamma forskoleærerinik. Illoqarfinni marlunni ilinniarsimangitsuinnaat taama suliaqarput. Ataani diagrammimi qanoq agguassimanerat tiimit amerlassusaannut naleqqiullugu takutinneqarpoq:

Takussutissiaq 2

Ilinniartitsisut ilinniagaat – nalinginnaasumik immikkut atuartitsineq, tiimit atuartitsiviit

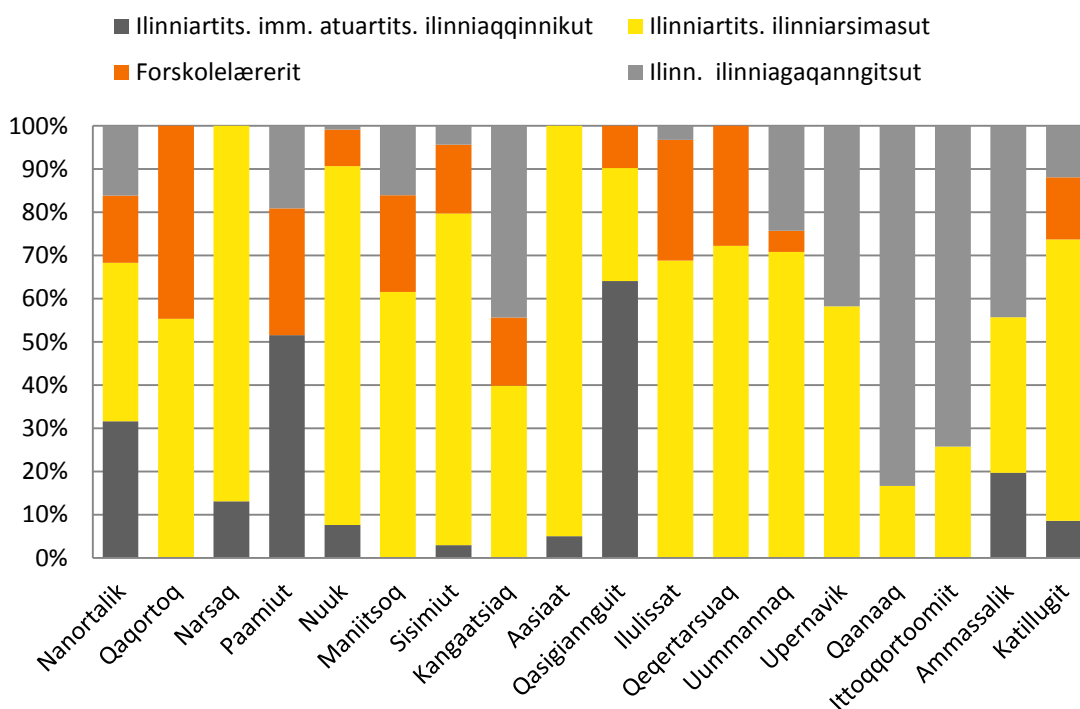

Tunngavik: Meeqqat Atuarfiat 2013/14, Inerisaavik 2014.

Annertusisamik immikkut atuartitsineq misissoraanni, illoqarfinni tallimani (illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfiit ataatsimoorteqqillugit), annertusimik immikkut atuartitsinerup 40 %-ia sinnerlugu ilinniartitsisut ilinniarsimangitsunit isumagineqarpoq, illuatungaani illoqarfinni marlunni annertusisamik immikkut atuartitsinerup 50 %-ianik annertunerusoq ilinniartitsisunit ilinniarsimasunit ilassutaasumillu immikkut perorsaanikkut ilinniagalinnit isumagineqarluni. Ilinniartitsisut tallimat taamaattunik ilinniartitsisoqanngivipput.

Takussutissiaq 3

Ilinniartitsisut ilinniagaat – annertusisamik immikkut atuartitsineq, tiimit atuartitsiviit

Tunggavik: Meeqqat Atuarfiat 2013/14, Inerisaavik 2014.

Ataatsimut isigalugu kisitsisit takutippaat, taamaallaat nalinginnaasumik immikkut atuartitsinerup 2 %-ia annertusisamillu immikkut atuartitsinerup 9 %-ia ilinniartitsisunit ilinniarsimasunit ilassutaasumillu immikkut ilinniagaqarsimasunik isumagineqartartut, aamma atuartitsinerit pineqartut 17 %-ia 12 %-ialu ilinniarsimanngitsunit isumagineqartartut. Taamaallitutik ilinniartitsisut ilinniarsimasut (ilassutaasumik ilinniagaqanngitsut) aamma forskolelærerit katillugit nalinginnaasumik immikkut atuartitsinerup 81 %-ia annertusisamillu immikkut ilinniartitsinerup 79 %-ia isumagisarpaat.²⁰

4.3.4 Ilinniartitsisut meeqqat immikkut ittumik atuartittariallit pillugit

Ilinniartitsisunit nalinginnaasumik kissaataasoq tassarpiaavoq meeqqat ajoqutaat suussusilikkat immikkut pisariaqartitaat pillugit annertunerusumik ilisimasaqarnissaq, taamatullu mamiagineqarpoq meeqqat ajoqutaat suussusilikkat ilisimasaqarlualuni sullinneqarsinnaasannginnerat. Assersuutigalugu iliniartitsisoq oqarpoq: "meeqqat immikkut pisariaqartitsisut pillugit klassini nalinginnarni ilinniartitsisunut pikkorissarnenrit amigaatigivagut. Ilinniartitsisunngornianik ilinniartitsinermi amigaataapput." Ilinniartitsisoq alla oqarpoq:

Ilinniartitsisoq siunnersuisartooq nuannareqaara, meeqqat pissusilersornermikkut ilikkarniarnermikkullu ajornartorsiutillit isumassortarmagit. Siunnersortarpaatigut. Qujanartumik taakkununga isumaginniffissat s-klassit pilersinneqarnikuupput. Kisianni malinnaallutik pisariaqartitaannik nassuiaasinnaasunik amigaateqarpugut. Meeqqat ilaasa ajoqutaat suussusilerneqarnikuupput – sullinneqassanatilli.

S-klassit pineqartut tassaannngillat klassit immikkut atuartitsiviit nalinginnaasut (meeqqanut ilikkarniarnermikkut ajornartorsiutillinnut), kisiannili tasaanerullutik "pissusilersornermut klassit", atuartut atuartuunissaminnik ilinniarfii, tamatumalu kingorna klassinut nalinginnarnut nuunnissaminnut piareersarfii.

²⁰ Atuarfiit pisortaat aperineqarput Atuarfimi ataatsimik amerlanemilluunniit ilinniartitsisoqarnersoq meeqqanik timikkut pisinnaasakillimasunik/tarnikkut pisinnaasakitsunik/naqinnernik ilsarsisinnaanngitsunik/sumiginnakkanik isumaginninnissamut ilinniarsimasunik, kisianni akissuteqartut ikippallaqimmata, kisitsisit atorsinnaanngillat. (Tabelinik nalunaarusiaq, imm. 1.11, tabelit 108-111.)

Illoqarfiup aturfiani mikinerusumi ilinniartitsisoq isumaqarpoq, nalinginnaasumik immikkut aturtitsineq atorunnaarsillugu holdikkaarilluni aturtitsineq sapaatip-akunneranut arfinilinnik tiimeqarfiusoq eqqunneqarmat, aturtut eqqugaasimasut. Aturfimmi isumaqarput tamanna naammangilluinnartoq – aamma oqarnerattut “inissaqartinnissaannut ilinniarnikuunnginnamik”.

PPR-mi siunnersortip uppersarpaa ilinniartitsisut nutaat immikkut aturtitsinermik ilinniagaqanngitsut, taamaammallu aturtut “ajornakusoortut” inissaqartittanngikkaat isumaqarluni. Siunnersortip pineqartup ilassutigaa, nukissat sillimmatigisat aamma assigiinngittaquisut, tak. takussutissiaq 1-3, aturfii illa atornartorsiuugaatsiartut. Meeqqat illa atallat atornartumik aturfimmut nutaamut nuuttariaqartarput, naammaginartumik neqeroorfigineqarumallutik.

Aturfimmi ataatsimi peqataatitsinermik qulequtaq saqqummerpoq, ilinniartitsisut oqarmata misigisimallutik “kommunit Namminersorlutillu Oqartussat uagutsinnut “ajakkaat””. Ilinniartitsisut naapertorlugit pisortat isumaqarput “aturtut klassiminniiginnarnissaat ilikkagassaniit pingaarnersuoq, inooqatigiinnikkut pissutsit salliutinneqarmata”. Taamatut pingaarnersuineq ilinniartitsisut akerlilissallugu qunugivaat, aturtullu pineqartut isumaginissaannut ikioqqusaratik. Taamaalioraluarunillumi aningaasassaqaartinneqanngilaq – ilinniartitsisut oqarput.

PPR-mi atorfillit qulequtaq tamanna pillugu allaanerusumik isiginneriaaseqarput, taakkulu immikkoortoq 4.5.1-imi saqqummiunneqarput.

4.4 Meeqqat sumiginnakkat

Meeqqat sumiginnakkat taaguutaavoq imartooq, uanili atornerqarluni meeqqanut imminnit ilimagisaasut naapertorlugit aturtinneqarnissaminnut aturfimmi inooqataanissamut pisariaqartumik isumassorneqarnissamik amigaateqartut. Tigussaasutigut sumiginnaaneq tassaasinnaavoq meeqqat naammattumik nerisimangitsut imaluunniit naammattumik sinissimangitsut, aturfimmi suliasaminnut naleqqiullugu angajoqqaaminnit nakkutigineqaratillu tapersorneqanngitsut, angajoqqamik atornerluisuunerannik nanertugaasut, imaluunniit innarlerneqarsimanerminnik kingunipilutsitsisut. Ilinniartitsisut tungaannit takuneqartartoq tassaavoq meeraq naalaarumanngitsuoq, malinnaasinnaanngitsuoq ilikkariartoranilu, immaqalu pissusilersornermigut aturtitsinermik akornusersuisoq (naapertuutinngitsumik pissusilersorneq sumiginnagaasimanermit peqquteqartariaqanngilaq, kisianni meeqqat sumiginnakkat arlalitsigut naapertuutinngitsumik pissusilersorinnaasarpot). Apersuinerit naapertorlugit meeqqat sumiginnakkat aturfimmi isumaginissaat annertuumik unamminartuuvoq. Aturfimmi pularneqartuni tamani ilinniartitsisut tamanna misigisanngilaat, kisiannili sumiiffiit ilaanni initoqaat, taakkunanilu ilinniartitsisut suliasartik nalornivaat, misigisimallutillu suliasaq kisermaappallaarlugu. Ilisarnaqutaavoq tapersiinnermik aaqquissuussinerit aturfii periarfissarisaat nikerakulammata. Aturfimmi arlalinni eqqartorneqartarpoq aaqquissuussineq qanittukkut sipaarniarneq pissutigalugu unitsinneqartoq, aaqquissutissallu nutaat pilersinneqalersut. Taamaattoq sumiiffiit ilaanni ingerlatsisoqarpoq ingerlalluurtunik aalaakkaasunillu. Assersuutigalugu illoqarfiup aturfiani angisuumi ilinniartitsisut oqaluttuarput, aturfimmi isumaginninnermi siunersorteqalerneq assut iluaqutaasimasoq, taamatullu PPR-mit pisariaqartitsinertik naapertorlugu tamakkiisumik ikorfartorneqarlutillu siunnersorneqartarput – taamatullu aturfip aqutsuinit.

4.4.1 Isumaginnittoqarfiup suliasaa – imaluunniit aturfimmi ikorfartortit?

Illoqarfimmi annertuumik inuttut ajornartorfiusumi pisortaq oqarpoq, meeqqat sumiginnakkat tassaasut “nukissanik atuilussinnarfiunerpaat”. Isumaqarpoq aturtinniaraluarnerat iluaqutaanngitsuoq, pisariaqartitaat tunngaviunerpaat matussuserneqaaqqaarsimatinnagit. Ajornartorsiut taama angitigaangat isumaginnittoqarfik akuliuttussaavoq, kisianni “suliasap

isumaginissaa ajornakusoortippaat”, oqarpoq. Atuarfik ukiumut 80-100-nik meeqqat pillugit nalunaaruteqartarpoq, tassa atuatuutaasa sisamararterutaasa missaat. Atuartut ilaat ukiumut arlaleriarlutik nalunaarutigineqartarput. Atuarfik ikorfartuiniutinik arlalinnik peqarnikuuvoq – soorlu kaammattuisartut il.il. – kisianni ukiualunnguit qaangiutiinnartut sipaarneqartarput. Maanna pisortap atuarfiup namminerisaminik isumaginninnermi siunersorteqalernissaa qilanaarivaa.

Atuarfinni arlaqartuni ikorfartuutit assigiinngitsut ujartorneqarput – psykolog, isumaginninnermi siunnersorti, kaammattuisartut, klassit toqqissisimaffiit il.il. – arlalitsigullumi aqqissuussinerit taamaattut siusinnerusukkut atuuttarsimagaluarput, sipaarniarnerilli pissutigalugit unissimallutik. Aammattaaq ilinniartitsisup siunnersortip isumagisinnaasai ikiuuffigisinnaasaalu assigiinngillat. Sumiiffiit ilaanni misilittagaqarluartuusarput, allanili inuttaasut taarsikulasarlutik, tiimit fagillu agguaannerinut ilaatillugu inuttalerneqartarmat, nutaallu misilittagaqanngitsullu tupinnanngitsumik annikinnerusunik tunniussaqaarsinnaasarput. (Ilinniartitsisut siunnersortit pillugit annertunerusumik tak. Imm. 4.5.2).

Atuarfiit ilaanni ilinniartitsisut isumaqarput ajornartorsiut annertusoq, naak atuartunik kaammattuisartoqarluni ilinniartitsisunik siunnersuisartoqaraluartoq. “Ilaanni allaaneq ajorpugut inunnik isumaginnittoqarfik – aporaannerit aqqiiviginiarnerat, kingunipilutsitsinerit inuttullu ajornartoornerit isumagisariaqartarpagut. Initoqaat – tamakku tassaapput ajornartorsiutit avataaneersut, atuarfimmuq eqqunneqartut. Atornerluineq, sumiginnaaneq. Tamakku piffissaajaatigisaqaagut. “Ilinniartitsisut ilaat atuartut ajornartorsiutaannik kisimiillutik isumaginnittussatut misigisimasarput. Tapersorteqarnermut amerlanernik tiimiliisoqarnissaa imaluunniit atuartut nalinginnaasumik klassiminnik allaanerusumik piffissap ilaani neqeroorfigineqartarnissaat kissaatigingaluarpaat.

Asserluinnaanik atuarfinni allani arlalinni ilinniartitsisut oqaluttuarput isumaginninnermi suliassat atuartitsinermit piffissaajaataasartut. Kissaatigingaluarpaat inunnik isumaginnittoqarfiup suliassat suliarsagaat, suliassammi oqimaattuupput, siviisusaqaallu. Aamma maani aqqissuussisarsimagaluarput, maanna sipaarneqartunik, maannalu inunnik isumaginninnermi siunnersorti, psykologi immikkullu ilinniartitsisoq kissaatigingaluarpaat. AKT-mi ilinniartitsisoqarput, kisianni psykologit ilinniagaqanngillat.

Illoqarfinni angisuuni ilinniartitsisut marluk oqarput:

Nammineq nammakkiutinnginnissaat ajornakusoorpoq. Maannali ilikkarnikuuara suliassaannaasoq. Pissusiviusut takulerlugit tupannaqaaq, annermik atornerluinerimut sumiginnaanermullu tunngatillugu.

Imminut pisuuteqqajaanartarpoq, kisianni immikkut atuartitsisutut ilinniagaqanngilagut. Ilinniarfissuarmi ilinniarnaq ajorpagut.

Ilinniartitsisoq oqarpoq “isumaginninnermi siunnersortitut sulinerimut piffissarujussuaq atortarparput”, suleqataatalu nalornini saqqummiullugu nangippaa: “Killissarput sumiippa, ilinniartitsisutut suniarpunga?!”

Nunaqarfiit immikkut piginnaasaqarput

Nunaqarfinni inuit illoqarfinni inunniit pisuujunerunngillat imaluunniit annikinnerusumik suliffissaaleqinatik, taamaakkaluortoq inooqatigiissutsikkut allatut ittumik ataqatigiittoqarpoq pissutsillu takujuminarnerusarlutik, tamatumalu meeqqat ajornartorsiutillit isumaginissaat ajornannginnerulersissinnaavaa.

Nunaqarfimmit oqaluttuaq nuannersoq

“Taamaalluta nukappiaraateqaratta pissusilersornermigut ajornartorsiulaartumik, iliussissatut pilersaarudioqatigivarput angajoqqaavi ilaatillugit, taavalu sapaatip-akunneri allortarlugit ataatsimeeqatigiinnernik malitseqartitsivugut qaammatini pingasuni. Taava aqqippooq. Tamanna angajoqqaat assut nuannaarutigivaat.”
Apersuisooq: “Tamatamani PPR-miit ikiorneqarpisi?”

“Naamik, PPR akuutinneqanngilaq.”

Nunaqarfiit tikeraarneqartut ilaanni atuarfiup pisortaata aammattaaq sumiginnaanermik ajornartorsiutit annertusiartornerat takusinnaagaluaraa, inuillu immikkut ilinniagallit atuarfiup ikiortigisinnaasai ungasikkaluartut, soorluuna ajornartorsiutit annertuallaannginnerusut. *Meeqqanik eqqissiviitsunik* ajornartorsiuteqarneq annikinneroqaaq – tamanna tiimini atuartitsivinni malinnaavigineqartuni ersarippoq, ilinniartitsisullumi oqaluserisarpaat. Pisortat ilaata ima oqaluttuaraa: “maani meeqqat eqqissiviinnerpaat illoqarfinni meeqqat eqqissisimanerpaat assigiinnerpaat” – naak najukkami ilinniartitsisut, illoqarfimmi sulinikuunngitsut, tamanna upperiuminaatsikkaluarat. Pisortaq alla oqarpoq, illoqarfimmi atuarfiup nunaqarfiillu atuarfiisa ataatsimoorlutik ataatsimiinnerini nunaqarfiit allat aamma atuartut eqqissiviitsut eqqartortaraat, kisianni “maani taamaanngilaq. Illoqarfimmi mikinerusumi ilinniartitsisuuuffiginikuusanni meeqqat atuarnissartik kajungerinngilaat. Maanili kajungerivaat. Assut atuarusupput, aamma arlaannaalluunniit sapernarneraalluni piumajunnaartanngilaq. “Nunaqarfimmi allami illoqarfimmiit meerarsiaqartarneq iluatsitsiffiusimavoq. Taakku klassinit immikkut atuartitaneersupput, nunaqarfimmili klassimi nalinginnaasumi inissaqartinneqarlutik, ataatsikkut amerlavallaanngikkaangamik.

4.5 Meeqqanut immikkut pisariaqartitsisunut tapersiiniutit

4.5.1 PPR – Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning

PPR kommunini sisamani tamani allaffeqarluni inissisimavoq, taamaammat atuarfiit quliinnaat PPR-p allaffianik illoqarfeqateqarput, taamaammallu siunnersortit atuarfiit sinnerini 67-ini meeqqat alakkassagunikkat angalasariaqartarput. Tamanna ilaatigut atuarfiit pisortaasa PPR-mik misigisartagaasigut ersippoq.

Tabel 16
Oqariatuut una isumaqatigaajuk imaluunniit isumaqatiginngiliu?

	PPR-imi sulisoq ajornanngitsumik attaveqarfigineqarsinnaavoq		Ajornanngitsumik PPR-imi sulisoq orniguttarpoq meeqqamik takutitassaqaraangatta		Ajornanngitsumik PPR-i piffissaqartarpoq meeqqamik misissuinissamut		PPR-imi ajornanngitsumik ilinniartitsisumut ilitsersorneqarnissaminut oqaloqatigiinnissamullu piffissamik inniminniisoqartarsinnaavoq	
<i>Illoqarfimmi atuarfeqarfiusumi PPR-mik allaffeqarpa?</i>								
	Aap	Naamik	Aap	Naamik	Aap	Naamik	Aap	Naamik
Isumaqaataavunga	4 (57 %)	20 (61 %)	3 (43 %)	5 (15 %)	2 (29 %)	9 (27 %)	4 (57 %)	11 (33 %)
Ilaatigut isumaqaataavunga	3 (43 %)	10 (30 %)	3 (43 %)	13 (39 %)	4 (57 %)	10 (30 %)	3 (43 %)	13 (39 %)
Isumaqaataavallaanngilanga	0 (0 %)	3 (9 %)	1 (14 %)	9 (27 %)	0 (0 %)	8 (24 %)	0 (0 %)	6 (18 %)
Ismaqaatanngilanga	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	6 (18 %)	1 (14 %)	6 (18 %)	0 (0 %)	3 (9 %)
Katillugit	7 (100 %)	33 (100 %)	7 (100 %)	33 (100 %)	7 (100 %)	33 (100 %)	7 (100 %)	33 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akissat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabel 19

Tabelimi qulaaniittumi takuneqarsinnaavoq atuarfiit pisortaat illoqarfimmi PPR-qarfinniittut atuarfiillu pisortaat illoqarfimmi PPR-qarfinniingitsut naligiimmik isumaqartut "PPR-imi sulisoq ajornanngitsumik attaveqarfigineqarsinnaasoq" – tamannami 57 %-it aamma 61 %-it isumaqatigaat. Taamatut attaveqarneq qularnanngitsumik telefonikkut mailikkulluunniit pinerusarpoq, tamatumanilu sumiinneq apequtaavallaanngilaq. Kisiannili nammineq najuulluni attaveqarnermut tunngatillugu assigiinngittoqarpoq.

Naak " Ajornanngitsumik PPR-i piffissaqartarpoq meeqqamik misissuinissamut" oqariatuuteqartut amerlaqatigiikannerluartut (29 % aamma 27 % isumaqataammata)), illoqarfimmi PPR-ip allaffeqarfigiingisaani amerlanerit "isumaqataanngillat" imaluunniit "isumaqataavallaaratik", tassalu 42 %-it sinneri 14 %-iusut. Assigiinngissut suli annerulerpoq " Ajornanngitsumik PPR-imi sulisoq orniguttarpoq meeqqamik takutitassaqaraangatta" apeqqutigineqarmat– tamannami PPR-qarfimmi atuarfiit pisortaasa 43 %-iisa isumaqatigaat, PPR-qarfeqanngitsut 15 %-iinnaasa tamanna isumaqatigaat. Taakku 45 %-ii isumaqataavallaanngillat imaluunniit isumaqaatanatik. "PPR-imi ajornanngitsumik ilinniartitsisumut ilitsersorneqarnissaminut oqaloqatigiinnissamullu piffissamik inniminniisoqartarsinnaavoq" pillugu akissutit siulianitut iluseqarput.

Ataatsimut isigalugu atuarfiit pisortaasa 48 %-ii *isumaqanngillat* PPR-imi ajornanngitsumik ilinniartitsisumut ilitsersorneqarnissaminut oqaloqatigiinnissamullu piffissamik inniminniisoqartarsinnaasoq, 45 %-illu *isumaqaratik* "ajornanngitsumik PPR-i piffissaqartarpoq meeqqamik misissuinissamut". Qularnanngitsumik tamanna meeqqat immikkut pisariaqartitsisut sullinniarneranni kipiluttunaqutaasut ilagisassavaat.

PPR-it allaffiini sulisut aamma namminneq nukissaalatsinerit/suleqatissaaleqinerit ungasissutsillu kipiluttunartittarpoq, atuarfiit tamakkerlugit pitsaasumik sullinnissaannik ajornakusoortitsilersarmata.

4.5.2 Ilinniartitsisoq siunnersorti

Illoqarfiit atuariini tamani *immikkut atuartitsinermut iliniartitsisoq siunnersorti* meeqqanut immikkut pisariaqartitsisunut naleqqiullugu ataqatigiissaarisutut akisussaaffeqarpoq. Atuarfinni assigiinngitsuni atorfiup allaaserinera assigiinngilaq, kisianni tunngaviatigut eqqarsaataavoq iliniartitsisoq siunnersorti tassaassasoq suleqatiminik ikorfartuillunilu siunnersuisartooq, PPR-mullu akunnermiliuttuulluni. Assersuutigalugu taakkuusinnaapput PPR-mut innersuussinernik katersuillutillu ingerlatitseqqittuusut, aamma PPR-mi sulisut atuarfimmu alakkaanissaanik aqqissuussisut. Nunaqarfinni atuariit aammattaq illoqarfimmi ilinniartitsisoq siunnersorti aqquasaagassaraat

PPR-it allaffiini sisamani oqaloqateqarnikkut erserpoq PPR-it ilinniartitsisut siunnersortit pinngitsoorsinnaangikkaat. Kommunit ilaanni PPR-mi pisortap aammattaq ilinniartitsisut siunnersortit unamminartoqarfiit annerusut ilaattut taavai. PPR-mi pisortat tamarnik eqqaavaat ilinniartitsisut siunnersortit pitsaassutsimikkut nikerartut. Ilaat misilittagaqarluartuupput pikkorillutillu, kisiannili aamma arlallit nutaajupput, taarseraatikulanerilu ajornartorsiutaalluni, taamatullu suleqatigiinniarnermut pisarissersuutaavoq suliassat periusaallu atuarfinni ataasiakkaani assigiinngimmata. Nalinginnaavoq suliassaminnut immikkut ilinniarsimasannginnerat, taakkunanngalu ilinniartitsineq PPR-imut suliaavoq pingaartoq. Kisianni suleriaatsinik sungiussisimalluartillugit, assersuutigalugu meeqqamik suliaq aallartereerneqarsinaaasarpooq, PPR-imut suli innersuussisoqannginnerani. PPR-imi pisortaq nassuiaavoq, atuariit suleqatigerusullugit, aamma pinaveersaartitsilluni sulianut tunngatillugu, kisiannili "piffissaq kingullerpaq atorlugu" suliassaqaalertuaannartarlutik.

PPR-imut innersuussinert

Aamma eqqaaneqarpoq innersuussinermi periusissat tamatigut malinneqartanngitsut. Innersuussinert arlalitsigut amigaaqartarput, PPR-imi sulisut nassuiaapput, piaarpallaamik annikippallaamillu tunngaveqartumik nassiinneqartarlutik. Innersuussinermi ersittussaavoq misiliinert suut atuariup atuartumut ingerlassimanerai (soorlu atuarsinnaanermik misiliineq, perorsaanikkut misiliutit), aamma suut allatigut ingerlanneqarsimanersut. Kisianni arlalitsigut ersittarpoq misiliisoqarsimanngitsoq. PPR-imi sulisut tamanna isigivaat tassaasoq ikiortissamik pisariaqartitsinerup ersiutaa. Innersuussutinut aamma ilisarnaqutaasarpooq, arlalitsigut allanneqarsimasarmata ilinniartitsisut oqaloqatigeeqqarsimanngikkaluartut. Assersuutaasinnaavoq innersuussineq, taamaallaat meeqqap oqaatsitigut ingerlanerliornerata paasisimaneramik imaqartoq, innersuussinermi eqqaanngikkaluarlugu perorsaanikkut allatulluunniit eqqarsaatersuutit saqqumisimanersut. Imaappooq PPR-ip aggersannginnerani ajornartorsiut atuarfimmi aqqiiviginiarneqarsimanngitsoq. Ilinniartitsisut namminneq meeqqanik misiliisariaqarnerannut pissutaavortaaq, PPR akuliutsinnagu tamakku misilinneqaaqarsimanngippata PPR piffissaajaannassamat.

Tassunga assingusumik PPR-mi sulisut ilaata tikkuarpaa, atuarfinit ataasiakkaanit innersuussinert amerlassusaat nikerartut, tamatumalu assigiinngitsunik meeqqanik isiginneriaaseqarneq takutikkaa. Tamatuma aamma PPR-imik isiginneriaatsit assigiinngitsuunerat takutippaa - "mmikkut ilisimalittut" imaluunniit "siunnersortitut". "Immikkut ilisimalittut" isiginneriaatsip innersuussutit amerlavallaat nassatarisarpai. Tamatumani isumaqartoqartarmat PPR aggeqquneqarsinnaasoq meeqqat ajoqutaannik suussusiliisussatut, nammineq ajornartorsiut qaangerneqarniassamat. PPR-ip kissaatigineruaa siunnersortitut inissisimanissaq, tassuunakkut siunnersuisinnaajumallutik ajornartorsiut namminneq "tiguunngikkaluarlugu".

Soqutiginarpoq ilinniartitsisut ilaat akerlerluinnaanik isumaqarmata – PPR innersuussummik piumasaaqartartoq meeraq pillugu siunnersuitigani. Ilinniartitsisut taakku PPR siunnersortaanagerusut atorukkaluarpaat, soorlu takkullutik meeqqap malinnaavigineratigut, tassangaanniillu oqaloqatigiittoqarneratigut.

PPR-mi pisortaq isumaqarpoq atuariit ingerlalluanagerusut aamma tassaasut pisortarissaanerit.

4.6 Eqikkaaneq naliliinerlu atuartut

Ersarippoq kalaallit meerataat annertuallaamik sumiginnagaallutillu innarligaasartut. Aamma ersarippoq meeqqat naapertuuttumik tapersernissaannut aningaasatigit isumalluutit killeqartut. Taamaammat paasiuminarpoq pisortat ilinniartitsisullu amerlasuut, naammaginantumik atuartitsisinnaannginneq puullaqissutigimaassuk, inuttut ajornartorsiutit qaangerniaqqaagassat amerlangaarmata.

Kisianni aaqqiissutissanik eqqarsassagaanni, pingaartuuvoq atuarfiup pisortaanut ilinniartitsisutulluunniit ima inerniliinnginnissaq inuttut ajornartorsiutit aaqinneqaaqqaartinnagit susoqarsinnaanngitsoq, imaluunniit PPR-it inunnillu isumaginnittoqarfiit annertunerusunik aningaasaliiffigeqqaartariaqartut. Soorunami tamatuma sorpassuit ajornannginnerulersissavai, kisianni aamma atuarfinni pitsanngorsaannissaq inissaqarpoq – tamanna naliliinermi arlalinnik assersuutissaqarpoq

Ilinniartitsisut PPR-nilu sulisut tikkuarpaat ilinniartitsisut meeqqat immikkut pisariaqartitsisut pillugit ilinniarfissuarmiit ilisimasakippallaartartut. Meeqqat taakku nalinginnaasumik atuartitsinermi isumagineqassappata, ilinniartitsisut pisariaqartunik piginnaasaqartariaqarput. Tamatumani ilinniartitsisunik ilinniartitsineq ilinniartitseqqinnerlu pineqarput. Kisianni ilinniartitsisup ataatsip aamma tikkuarppaa aamma "nammineerluni annertuumik iliuuseqartoqarsinnaasoq, meeqqat ajoqutaat suussusilerneqarsimatillugit. Ilinniartitsisut ataasiakkaat piareersarnissaq pissutsinillu paasiniaanissaq namminneq annertuumik akisussaafigaat."

Ilinniartitsisut arlallit aamma eqqaavaat namminneq akisussaallutik. Illoqarfimmi mikinerusumi inuttut ajornartorsiorfioqisumi ilinniartitsisoq isumaqarpoq, pingaartuuvoq iluatsissinnaanngitsunut tamanut meeqqat tunuliaqutaasa utoqqatsissutiginninnissaat. "Uagut aamma atuartitsineq soqutiginarnerulersinniarsinnaavarput," oqarpoq. Periarfissat allat tassaasinnaapput anguniagaqarluarnerusumik piginnaanngorsaanerit – soorlu immiut tatigisumik allanillu ataqqinnittumik attaveqatigiinnermik pikkorissanerit imaluunniit ersarissutigut PPR-ilu isumasioqatigiinnerit – soorlu atuarfiit assigiinngitsut marluk iluatsitsisumik taamaalorsimasut. Ilinniartitsisut siunnersortit pingaernerutinneqarnerat – soorlu ukiut tamaasa nutaanik taarserneqartannginnerisigut – tamannami tassaasinnaammat akeqanngitsumik piginnaanngorsaaneq – misilittagaqassusiissa qaffassanerat aqqutigalugu.

PPR-imi sulisut atuarfiit meeqqanik innersuussinermi assigiinngitsorujussuarnik periuseqartarnerinik meeqqanillu tapersiinerlut assigiinngitsorpassuarnik tiimiliisarnerannik misigisarsimassasa tikkuarpaat, ilinniartitsisunit ataasiakkaanit, atuarfimmit, inunnik isumaginnittoqarfimmit PPR-millu suut ilimagisaanerisa ataatsimoornerusumik qulaajarnissaat pissutissaqartoq. Ilinniartitsisut arlallit nalornivaat suna suliassarinerlugu, suliassaq isumaginninermi sulianut qanikkaagaat, tamannalu pillugu malittarisassaliuunneqarlutillu paasiniarnissaanut ikiorserneqartariaqaraluarput.

Kisianni siulliullugu pissutissaqarsinnaavoq perorsaanikkut oqallisigissallugu, sooq ilinniartitsisut aperineqartut affaasa atuartut pissusilersornerat atuarfiup unammilligassaatut annerpaatut isigineeraat. Sillimmatigisat pinnagit, piginnaasat pinnagit tapersiiniutit pinnagit – kisiannili atuartut pissusissamittut pissusilersunngitsut salliutillugit.

Kiisalu pissutissaqarpoq atuartitsineq pillugu kapitalip uterfiginissaa. Atuartitseriaatsit Ilikkalerforfiusut annermik toqqarneqarnerput ilisaritinneqarlutillu tassaatillugit atuartunik kajungilersikkuminaatsunik imaluunniit nalinginnaasumik atuartitsinermi malinnaatikkuminaatsunik atuatsinissamat sakkuusinnaasutut siunnersuutit, kisiannili annikitsuinnarmik atorneqarlutik. Tamanna apersuilluni oqaloqatigiinnerneq eqqaaneqanngilaq, kisiannili oqallisigeqqinneqarsinnaalluarluni.

5 Ilinniartitsisut

Nalilersuinerup takutippaa atuarfinni aqutsisut ilinniartitsisullu amerlasuut misigigaat atuarfimmi pitsaasumik suleqatigiittoqartoq. Kisiannili suleqatigiinngittarneq, suliasat suliarineqarsinnaanerannit pitsaannginnerusumik suliarineqartarnerannut patsisaagajuttutut aamma taaneqakulavoq. Tassunga peqatigitillugu atuarfippassuarni ilinniartitsisut pisortallu taarseraattartorujussuupput, tamannalu atajuartitsinnginnermik kinguneqarsinnaasarpooq suleqatigiinnernullu ajoqutaasinnaalluni. Nalilersuinerulli takutippaa ilinniartitsisut atuarfinni qanoq aqqissuisarnerat aamma unammilligassaqarfiusoq. Tassami ilinniartitsisut pisortallu uparuurpaat alloriarfiit suleqatigiillu ilusiligaanerat ilinniartitsisut atuartitseriaasiannut suleqatigeeriaasiannullu aamma unammilligassaqarfiusartut. Ilaat aamma isumaqarput suleqatigiinneq naammaginartumik salliutinneqanngitsoq. Tamanna assersuutigalugu takuneqarsinnaavoq ilinniartitsisorpassuit atuartsissutit akimorlugit atuartsilernissamik ajornakusoortitsisarnerisigut. Naggasiullugu ilinniartitsisut kalaallit qallunaallu akornanni – atuarfinni ilinniartitsisut qallunaat amerlagaangata – ilaatigut imminnut ungasittoqartarpoq akerleriittoqartarluuniluunniit.

5.1 Suleqatigiinneq ataatsimut isigalugu

Atuarfinni suleqatigiinneq ataatsimut isigalugu pisortat ilinniartitsisullu iluarisimaarluurpaat. Atuarfinni pisortat akornanni apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuinermi atuarfinni pisortanit 43-sunit 19-it assersuutigalugu akippit (44 %) atuarfimmi suleqatigiinneq ataatsimut isigalugu naamma-gisimaarlugu, 23-llu (53 %) naammagisimaarinninnerullutik. Illoqarfimmi atuarfimmi pisortaq ataaseq naammagisimaarinnippallaanngilaq. Naammagisimaarinninnginnermik arlaannaalluunniit akinngilaq.

Tabel 17

Atuarfimmi nalinginaasumik suleqatigiinneq pillugu qanoq naammagisimaarinnitsigaat?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 24)	Katillugit (N = 43)
Naammagisimaarpara	6 (32 %)	13 (54 %)	19 (44 %)
Amerlanertigut naammagisimaarpara	12 (63 %)	11 (46 %)	23 (53 %)
Amerlanertigut naammaginngilara	1 (5 %)	0 (0 %)	1 (2 %)
Naammaginngilara	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Katillugit	19 (100 %)	24 (100 %)	43 (100 %)

Tunggavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.10, tabel 87

Atuarfimmi ataatsimoortoqarneranik misigisitsisumik atuarfimmi suleqatigiittoqarnerisooq apeqqutigi-neqarmat atuarfinni pisortanit 42-sunit pisortat aqqaneq-marluk (29 %) akippit annertuumik taamaat-toqartoq, 24-llu (57 %) ilaatigut taamaattoqartoq. Atuarfinni pisortat katillugit arfinillit (15 %) naliliip-put annikinnerusumik suleqatigiittoqartoq suleqatigiittoqanngivittorluunniit. Tamanna atuarfinni pisortat akornanni apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuinerup takutippaa. Illoqarfimmi nu-naqarfinnilu atuarfinni pisortat annertuumik assigiinngissuteqanngillat, eqqarsarnarporli nunaqarfimmi atuarfinni pisortat sisamat

atuarfimminni (mikisumi!) ataatsimoornermik misigilersitsisumik su-leqateqartoqarneranik isumaqanngilluinnarmata. Kisitsisit tabelimi ataani takuneqarsinnaapput.

Tabel 18
Illit naliliinerit tunngavigalugu qanoq annertutigisumik atuarfimmi suleqatigiittoqarpa ataatsimoornermik misigititsisumik?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 23)	Katillugit (N = 42)
Annertuumik	6 (32 %)	6 (26 %)	12 (29 %)
Ilaatigut	12 (63 %)	12 (52 %)	24 (57 %)
Minnerusumik	1 (5 %)	1 (4 %)	2 (5 %)
Taamaattoqanngilagut	0 (0 %)	4 (17 %)	4 (10 %)
Katillugit	19 (100 %)	23 (100 %)	42 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.10, tabel 93

Atuarfinni pisortat aamma aperineqarput ilinniartitsisut ilinniartitsisoqatimik ilisimasaannik isumaluutaannillu qanoq annertutigisumik atuisarnersut. Tassani pisortanit 43-sunit 15-it (35 %) akipput tamanna annertuumik pisarteq 26-llu (60 %) akillutik tamanna ilaatigut pisarteq, atuarfimmi pisortaq ataaseq (2 %) akivoq tamanna annikitsumik pisarteq atuarfimmilu pisortaq ataaseq (2 %) akivoq taamaattoqanngivittarteq. Tassa ataatsimut isigalugu pisortat 95 %-ii naliliipput atuarfimmi ilinniarti-tsisut ilinniartitsisoqatimik atuartitsissutini ilisimasaat isumalluutaallu atortaraat (tabelinik nalunaarusaq imm. 1.10, tabeli 9).

Ilinniartitsisut aamma suleqatigiinnerminnik nalileeqqullugit qinnuigineqarput, uani aamma pissutsit annertunertigut ajunngillat. Apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuinermi ilinniartitsisut 88 %-ii naammagisimaarinnipput (45 %) imaluunniit naammagisimaarinninnerullutik (43 %). Ilinniartitsi-sut 12 %-ii naammagisimaarinninnerupput (10 %) naammagisimaarinnatilluunniit (2 %).

Tabel 19
Atuarfimmi ilinniartitsisut akornanni suleqatigiinneq qanoq naammagisimaartigaajuk?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 230)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 54)	Katillugit(N = 284)
Naammagisimaarpara	43 %	54 %	45 %
Annertunertigut naammagisimaarpara	45 %	35 %	43 %
Annertunertigut naammagisimaanngilara	9 %	11 %	10 %
Naammaginngilara	3 %	0 %	2 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.18, tabel 84.

Kisitsisit takutippaat illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut akornanni naammagisimaarinninnerat annikitsuinnarmik assigiinngissuteqartoq. Kisiannili nunarfinni atuarfinni ilinniartitsisut illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisunut sanilliullugit naammagisimaarinninnerupput.

Apeqqutinik akisassanik immersugassani ilinniartitsisut aamma qinnuigineqarput atuarfimmi unammilligassat annertunerit pingasut suunerinik isummatik allaqqullugit, tassani illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut 29-t nunaqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut tallimat oqaatigaat tassaasooq suleqatigiit suleqatigiinnerat (tabelinik nalunaarusiami imm. 3.2, tabeli 2) (imaassinnaavoq taakku 33-t ilaat qulaani tabelimiittut iluarisimaarinninnerminnik iluarisimaarinninnerunerminnilluunniit oqaaseqartut)

Sammisaq suleqatigiinneq ilinniartitsisunik apersuinermi sammineqarpoq. Suleqatit issiaqatigitillugit ajortumik oqaaseqarnissaq ajornakusoorsinnaavoq, ataatsimullu isigalugu annertunerusumik pitsaasumik suleqatigiittoqarnera takuneqarsinnaavoq. Amerlasuut assersuutigalugu oqaatigaat alloriarfinni namminneq atuartitsivimminni pitsaasumik suleqatigiittoqarneranik isumaqarlutik, allalli suleqatiginerat ajornartorsiutitaqartoq. Ilinniartitsisut taarseraannerat ilinniartitsisullu napparsimaqattaartartut su-leqatigiinnermi unammilligassatut aamma oqaatigineqarput. Pisortap ataatsip oqaatigaa ilinniartitsisut pisoqqat nutaallu akornanni akerleriittoqarsinnaasartoq, "atuarfitoqqap Atuarfitsialaallu akornanni" akerleriinnertut oqaatigaa.

5.2 Alloriarfinni suleqatigiinneq

Atuarfik pillugu inatsit 2003-meersoq malillugu atuarfik alloriarfinnut pingasunut agguagaavoq, tassaallutik atuartut nukarliit 1., 2. aamma 3. klassiniittut, ukiuni sisamani atuartut akulliit 4., 5., 6. aamma 7. klassiniittut atuartullu angajulliit 8., 9. aamma 10. klassiniittut. Tamassuma saniatigut peqqussummi nutaami naatsorsuutigineqarpoq atuartitsinerup ilaa holdini taarseraattuni atuartitsissutillu akimorlugit ingerlanneqartassasoq, tamannalu immikkoortumi tullermi itisilernerqassaaq.

Alloriarfikkaarinnermut siunertaq inatsimmut oqaaseqaatini nassuiarneqarpoq:

"Taamatut ilusiliinerup qularnaassavaa atuartut, ataatsimooqatigiinni erseqqissuni inissinneqarlutik alloriarfiillu naammassineri tamaasa inaarutaasumik nalilerneqartarlutik, atuarnerminnik ingerlatsisarnissaat, taamaaliornikkullu ingerlaavartumik atuartut ataasiakkaat atuarnerata ilikkagaqarniarneratalu siunertalimmik piareersaasiorneqarnissaa." (Uannga issuaq: *Siunnersuut uunga: Atuarfik pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. x, xx.xx.2001-imeersoq, UKA 2001/35 q. 7.*)

Alloriarfinnut agguaneq aallaavigalugu atuarfippassuit toqqarpaat ilinniartitsisut ataasiakkaat siusinnerusumut sanilliullugu piffissap atuartitsivissap annertunersaani suleqatigiinni alloriarfimmi ataatsimi inississinnaagaat, taamaammallu alloriarfinni taakkunani ilinniartitsisoqatigiit suleqatigiinnerussasut. Tassa ilinniartitsisut klassitik meeqqat atuarfiat tamakkerlugu ilinniartinneq ajorpaat, alloriarfinniiginnartarlutilli.

Atuaqatigiit ilinniartitsisoqatigiillu ilinniartitsisut ataasiakkaat suliaqarfigisassaat taamatut aqqissuussinermi erseqqarissorujussuarmik sinaakkuserneqarput. Tamassumani klassit ataasiakkaat alloriarfiillu ataasiakkaat pillugit ilinniartitsisut akunnerminni qanimut suleqatigiissinnaalersinneqarput. Ilinniartitsisut tamarmik alloriarfinni tamani klassini assigiinngitsuni atuartitsisarpata, ilinniartitsisut ataasiakkaat assersuutigalugu ukioqatigiiat alloriarfiillu pillugit ataatsimiinerpassuarnut assigiinngitsunut peqataasassapput. Aammattaq ilinniartitsisut alloriarfinni assigiinngitsuni atuartitseriaatsinillu taakkununga atasuni immikkut ilisimasaqalersinnaanissaat alloriarfinnut atassuteqarnerup kinguneraa.

Ilinniartitsisulli arlallit misigaat alloriarfinnut agguataarineq eqaatsuunngitsumik ingerlasoq, tamassumalu ilaatigut kinguneraa ilinniartitsisut atuartitsissutini immikkut ilinniakkaminni atuartitsissutin-iluunniit pitsaasumik piginnaasaqarfigisaminni atuartitsinatik, klassini ataasiakkaani atuartitsissutini amerlasuuni tamaniluunniit akuttunngitsumik atuartitsisariaqartarnerat. Atuarfimmi ataatsimi as-sersuutigalugu taamaallaat angajullerni nipilersortoqartarpoq taamaallaallu nukarlerni sanasoqartarluni, tassa atuartitsissutini taakkunani marlunni tamani ataasiinnarmik ilinniartitsisoqarmat. Alloriarfikkaari-nerup ersarissumik iluaqutissartaa, tassalu ilinniartitsisut qanimut suleqatigiinnerusinnaanerata, ilinniartitsisut arlallit naapertorlugit ulluinnarni ingerlanngilaq. Ilinniartitsisoq nutaaq isumaqarpoq suleqatigiinneq unammilligassat annertunersarepiarigaat. Atuaritsissutini qulingiluanu atuartitsisinneqalernikuvoq, isumaqarporlu allanit ikiorneqarani.

Oqaatigineqassaaq ilinniartitsisut alloriarfimmut ataatsimut atassuteqartillugit aalajangersimasunik agguarneqartartut, atuartullu taamaallutik alloriarfinnut nuukkaangamik ilinniartitsisui taarsertarlutik, tamassumanilu alloriarfinnut agguarneqarnerat nammineq malinneqartarani.

Soorlu peqqussum-mut/inatsimmut oqaaseqaatini ersittoq tamanna atuarnerup tamarniusup imarisaatigut agguaanertut aallaaviusumik eqqarsaataaginnarpoq.

Alloriarfiit pingasut – qeqertat pingasut

Atuarfinit pulaarnut atatillugu apersuinerit takutipaat alloriarfiit aaqqissuussaanagerat atuarfinni suleqatigiinnerup qanoq inneranik ilinniartitsisut isumaqarnerannut pingaaruteqartorujussuaq. Arlallit oqaatigaat atuarfik atuarfittut pingasutut immikkoortutut misiginartoq. Illoqarfiit ilaanni atuarfimi ilinniartitsisut assersuutigalugu oqarpoq "alloriarfiit taakku pingasut qeqertatut pingasutut isikkoqarput". Pingaartumik atuartut piffissami atuarfianni imminut atassuteqartitsineq alloriarfinnullu ikaarsaariartarnernik suliaqartarneq isumaa malillugu tunullunneqartarmata alloriarfiit akornanni pitsaanagerusumik suleqatigiinnissaq ilinniartitsisup ujjartorpaa. Atuarfik tassunga peqatigitillugu ukiuni kingullerni alleriarnikummat ilinniartitsisup malillugu tamassuma kinguneraa atuarfinni ilinniartitsisut ullumikkut annikinnerungaartumik imminut atassuteqartarput. Sumiiffilli ilaanni pitsaaqutigaa alloriarfinni ataasiakkaani pitsaasumik qanimullu suleqateqatigittoqarnera.

Illoqarfimi allami atuarfimi ilinniartitsisut oqaluttuarput atuarfimminni pissutsit aamma taamatut innikuusut, kisiannili alloriarfinnik aaqqissuussaaneq maannakkut imatut qeratanerujunnaarnikuuvoq ilinniartitsisut alloriarfimi ataatsimiiginnarunnaartalerikuullutik, tamassumanilu alloriarfiit akornanni suleqatigiinneq eqaannerulersinneqarluni. Aammattaaq 3. aamma 4. klassit kiisalu 7. aamma 8. klassit akornanni suleqatigiinnermi tiimit atassuteqartitsiviusut atuutilersinneqarput, taamaalilluni ilinniartitsisut atuartunik alloriarfimmu tullermut ingerlatitseqqisut ilisimasatik ilinniartitsisunut atuartut alloriarfimi ingerlaqqiffianneersunut ilisimatitsissutigisinnaallugit. Tamanna aamma immikkut klassit klassillu nalinginnaasut akornanni atuuppoq, tassa atuartut immikkut klassimii klassimut nalinginnaasumut illuatungaanullu nuukkaangata ilinniartitsisut ataatsimeeqatigiinnissartik pisariaqartittarpaat.

Alloriarfiit siusinnerusukkut imminnut ungasinnikuupput. Ullumikkut atuartitsissutini pikkoriffigisatsinni atuartitsinissaq pingaartippaarput. Tamanna siusinnerusukkut allaanikuuvoq. Alloriarfimi ataatsiinnarmi ilinniartitsisuuneq imaangilaq pitsaanagerusoq. Alloriarfiit akornanni nuuttarneq pissutsinik paasinnitsitsisarpoq.

Aamma illoqarfimi allami atuarfimi aaqqissuussaaneq qeratanerujunnaarnikuuvoq, taamaalilluni ilinniartitsisut amerlanerusut alloriarfinit ilinniartitsisuuffigisaminnit allaanerusi maannakkut atuartitsisarlutik. Suleqatigiinneq taamaalilluni alloriarfiit malillugit sulii aaqqissuussaammatt, alloriarfimi ataatsimi suleqatigiit ataatsimiinnissaannut ilinniartitsisut tamaasa katersornissaasa ajornakusoornera unammilligassaqarfiuvoq.

Pissutsinik isiginneriaaseq alla tassaavoq alloriarfiit aaqqissuussaanagermi immikkoortortaammata suliaasat suliaasaqarfiillu taakkununga agguanneqarnikuusut aammalu alloriarfimi immikkoortortamiluunniit aqutsisumit aqunneqartarlutik. Illoqarfimi mikinerusumi atuarfimi ilinniartitsisut uparuarfaat immikkoortortani aqutsisut perorsaaneq atuartitsissutillu pillugit pisariaqartumik oqallitsitsiniarnissamik suliaasartik naammattumik ingerlatinnikkaat. Ilinniartitsisup assersuutigalugu pakatsilluni oqaatigaa ataatsimiittarnerat qanoq ittuunissaat pillugu ilatsiinnartoqartoq angusaqarniartoqaranilu. Ilinniartitsisup assersuutigalugu uparuarpaa ataatsimiinnginnerni ullormut oqaluuserisassanik allattoqarneq ajortoq alloriarfinilu aqutsisut ataatsimiinnerit pitsaavallaanngitsumik piareersartaraat ilusilersorlugillu. Aammattaaq malugisarpaa ataatsimiinnissat ualikkut ingerlanneqartartussat ilinniartitsisut angerlareersimanageri pissutigalugu pinngitsoortartut. Allani oqaatigineqarpoq alloriarfinni ataatsimiinnerit ajunngitsumik ingerlasartut, soorunami ersarissumik ullormut oqaluuserisassaqarpat, tamannalu alloriarfimi aqutsisup kisimi akisussaaffigisariaqanngikkaa: "Uagut iliuuseqarnissatsinnut pikkorinnerusariaqarpugut. Atuartitsissutit pillugit oqaloqatigiinnerusariaqarpugut. Allat piginnaasaat atorluangippallaartarpagut."

Nunaqarfimi mikisumi atuarfimi unammilligassat allaanerupput. Atuarfimi ilinniartitsisut ikitsut suleqatinik amerlanerusunik suleqatissaqannginneri nakooqteqartoq unammilligassaqarfiusorlu malugisarpaat. Assersuutigalugu aqutsisup isumaqarpoq ulluinnarni

sulinerup iluamik ingerlanissaanik sulisut suleqatigiinneri pitsaaquteqartoq: "Suleqatigiilluarpugut. Taamatut ikitsigaluni iluaqaaq. Suut tamaasa pillugit attaveqatigiittarpugut. Suleqatigiinnili suleqatit siunersueqatigisinnaasat aamma amigaataasinnaasarput. Suliamik ingerlatsinermi isumassarsianik paarlaasseqatigiittarluni suleqatigiinneq amigaatigaara, tamannalu amerlanerunngikkaanni ajornakusoorsinnaavoq." Ilinniartitsisoq oqaluttuarpoq nunaqarfimmi atuarfiup illoqarfimmi atuarfiup intranetianut atassuserneqarnissaa suliniutigineqartoq, taamaalilluni oqallittarfiit aqutugalugit illoqarfimmi atuarfimmi ilinniartitsisunik suleqateqartarneq ineriartortinneqarsinnaaniassammat.

Apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuinermi atuarfimmi pisortat aperineqarput alloriarfinni suleqatigiinneq atuartsissutinilu suleqatigiittut suleqatigiinnerat qanoq nalilerneaat. Alloriarfinni suleqatigiinneq atuartsissutini suleqatigiit suleqatigiinnerannit pitsaanerungaartoq nalilerneqarpoq, tamassumanilu alloriarfiit atuarfimmi "qeqertatut" ingerlalluarsinnaallutik, tamassumanili "tukimut" suleqatigiinneq pilliutigineqartartoq.

Atuarfimmi pisortanit 43-usunit 24-t (56 %) akipput alloriarfinni suleqatigiinneq ingerlalluartoq, pisortallu 17-t (40 %) akipput ajorisassaanngitsumik ingerlasoq. Nunaqarfimmi atuarfimmi pisortaq ataaseq (4 %) akivoq pitsaavallaanngitsumik ingerlasoq pisortarlua ataaseq akivoq atuarfiani alloriarfinni suleqatigiittoqanngivissortoq. Kisitsisit tabelimi 20-mi ataaniittumi takuneqarsinnaapput.

Tabel 20
Qanoq ingerlava: alloriarfinni suleqatigiinneq?

	Illoqarfimmi atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfimmi atuarfiit (N = 24)	Katillugit (N = 43)
Ajunngilaq	13 (68 %)	11 (46 %)	24 (56 %)
Naammaginarpoq	6 (32 %)	11 (46 %)	17 (40 %)
Naammaginarpallaanngilaq	0 (0 %)	1 (4 %)	1 (2 %)
Taammaattoqanngilagut	0 (0 %)	1 (4 %)	1 (2 %)
Katillugit	19 (100 %)	24 (100 %)	43 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 11.10, tabel 88

Atuarfinni pisortat akерlianik naliliipput atuartsissutini ilinniartitsisoqatigiit (kalaallisut ilinniartitsisut, matematikimi ilinniartitsisut il.il.) suleqatigiinnerat ajornerungaartoq. Atuarfimmi pisortanit 42-sunit 14-it (33 %) akipput suleqatigiinneq ingerlalluartoq. 19-it (45 %) akipput ajorpallaanngitsoq atuarfinnilu pisortat qulingiluat (21 %) akipput ingerlalluarpallaanngitsoq. Arlaannaalluunniit akinngilaq atuartsissutini ilinniartitsisoqatigiit suleqatigiinngivissortut. Kisitsisit tabelimi ataaniittumi takuneqarsinnaapput.

Tabel 21
Qanoq ingerlava: fagini assigiinni ilinniartitsisut suleqatigiinnerat?

	Illoqarfimmi atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfimmi atuarfiit (N = 23)	Katillugit (N = 42)
Ajunngilaq	3 (16 %)	11 (48 %)	14 (33 %)
Naammaginarpoq	9 (47 %)	10 (43 %)	19 (45 %)
Naammaginarpallaanngilaq	7 (37 %)	2 (9 %)	9 (21 %)
Taammaattoqanngilagut	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Katillugit	19 (100 %)	23 (100 %)	42 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.10, tabel 89

Nunaqarfimmi atuarfinni pisortat illoqarfimmi atuarfinni pisortanut sanilliullugu alloriarfinni suleqatigiinneq pitsaannginnerusoq naliliisut ilinniartitsisutini ilinniartitsisut suleqatigiinnerat pitsaanerusoq isumaqarput. Uani annertuumik assigiinngissuteqartoqarpoq, tassa nunarfinni

atuarfinni pisortat 48 %-it isumaqarmata ilinniartitsissutini ilinniartitsisut suleqatigiinnerat pitsaasumik ingerlasoq – illoqarfinni atuarfinni pisortat taamaallaat 16 %-it taamatut isumaqartut, illoqarfinnilu atuarfinni pisortat 37 %-ii aklerianik isumaqarput tamanna iluarpallaanngitsaq. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat taamaallaat 9 %-ii taamatut akippat. Immaqa tamanna takussutissaavoq illoqarfinni atuarfinni alloriarfinnik agguaneq imatut annertutigisoq ilinniartitsissutini ilinniartitsisoqatigiit suleqatigiikkunnaarsinneqarlutik, nunaqarfinnilu atuarfinni alloriarfiit imatut agguangaanngitsigisut ilinniartitsisut tamarmik atuaqatigiiaani tamani annertunerusumik annikinnerusumilluunniit atuartsisarlutik.

Ilinniartitsisummi aamma oqaatigaat atuarfimmi ilinniartitsisut atuartsissutit assingini atuartsisarlutit ataatsimeeqatigisarnerannut sanilliullugu alloriarfimmi ilinniartitsisuuffigisaminni suleqatitik akulikinnerusumik ataatsimeeqatigisarlugit. Apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuineq naapertorlugu illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut 85 %-ii nunaqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut 70 %-ii alloriarfinni suleqatigiinnermut atatillugu minnerpaamik qaammammut ataasiarlutik ataatsimiittarput (tabelinik nalunaarusiami imm. 2.18, tabel 86), atuartsissutinilu suleqatigiinnermi kisitsisit taakku 39 %-iupput 47 %-iullutillu (sinneri akuttunerusunik ataatsimiittarput ataatsimiinngivissortarlutilluunniit). (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.18, tabel 88). Tassani aamma ersippoq nunaqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisunut sanilliullugu atuartsissutini ilinniartitsisoqatigiit suleqatigiinnerat salliutinnerugaat. Tamassuma saniatigut nunaqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut atuaqatigiikkuutaani suleqatigiinnermi peqataasarnerannut sanilliullugu (57 %-ii) illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut atuaqatigiikkuutaani suleqatigiinnermi akulikinnerusumik peqataasarput (72 %-ii minnerpaamik qaammammut ataasiarlutik) (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.18, tabel 86). Alloriarfianni suleqatigiinnerup pingartinneqaneruneranik imaluunniit atuartsissutini ilinniartitsisoqatigiit suleqatigiinnginnerannik naliliinnermut nassuiaat tassaasinnaavoq piareersarneq aqputigalugu alloriarfinni suleqatigiinnermut isumalluutini atuarfinni tamani atugassiisoqartarnera, atuarfippassuillu ilinniartitsisoqatigiit atuartsissutini suleqatigiinnerannut atugassiisoqarsimannginnera – annikitsuinnarmilluunniit atugassiisoqarsimanera.

5.3 Ilinniartitsisut kalaallit qallunaallu akornanni suleqatigiinneq

Ilinniartitsisut qallunaat kalaallillu akornanni suleqatigiinneq nalilersuinnermi aallaavittut sammisaanngilaq, taamaammatt apeqqutinik akisassanik immersuisitsinnermi apersuinnerniluunniit tamanna apeqqutiginnilarput. Sammisaaq illoqarfinni qallunaanik amerlanerusunik ilinniartitsisoqarfiusuni apersuinnerit ilaanni piareersagaangitsumik saqqummerpoq, tamannalu malunnartumik initoqimmat uani oqaatigaarput.

Atuarfinni suleqatigiinneq aamma ilinniartitsisut oqaatsitigut kulturikkullu tunuliaqutaannit sunnerneqarpoq, tassani qallunaat ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisut inaanni ikinnerussuteqarlutik, naak siusinnerusumut sanilliullugu ikinnerungaaraluarlutik, atuarfinni perorsaaneramik suliaqartunit tamarmiusunit ullumikkut taamaallaat 13 %-iullutik. Assigiinngitsorujussuarmilli agguagaapput, taamaalilluni Kitaani illoqarfinni angisuuni atuarfinni qallunaat ilinniartitsisut ataasiakkaaginnaallutik, avinngarusimasunilu illoqarfinni atuarfinni amerlanerullutik. Apersorneqartulli ilaat uparuaapput amerlassusaat apeqqutaavallaanngitsaq. Aamma qallunaat ilinniartitsisut ikitsillugit ilinniartitsisunut kalaallinut atassuteqarnermi aaqqiagiinngittoqarsinnaavoq. Tamanna assersuutigalugu atuarfimmi qallunaat ilinniartitsisut amerlavallaanngiffianni kalaallip ilinniartitsisup oqaaseqarneratigut takussutissinneqarpoq: "Angajullerni ingerlalluarpugut, tassanimi qallunaanik ilinniartitsisoqanngilaq (...)."

Suleqatit oqaaseqatigisat nalinginnaasumik peqatigineqartarput. Kalaallit ilinniartitsisut amerlanerit qallunaatut pikkorikkaluartut ilinniartitsisut inaanni nammineq oqaatsit atorlugit oqaloqatigiittoqartarpoq, tamassumanilu ilinniartitsisut ulluinnarni ilaatigut marlunggorlugit avinneqartarput. Tamannali suleqatigiinnermi nammineq ajornartorsiutaassagunangilaq. Oqaatsitigut aporfiit saniatigut apersorneqartut ilaat isumaqarput qallunaat ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni suligaangamik pissutsinik kiisalu suliamik ingerlatsinnermi inatsisitigullu sinaakkutit naammattumik ilisimasaqarfigineq ajoraat imaluunniit kulturimi allami sulinertik nassuerutigisarnagu.

Qallunaat kalaallillu ajornakusoortumik atassuteqarsinnaanerit, ilaatigut paqumigisatut iluseqarsinnaavoq. Tamanna nalilersuinermit atatillugu aatsaat inuit ataasiakkaarlugit apersorneqarneranni qaqqineqartarneratigut ersereerpoq imaluunniit ilinniartitsisut kalaaliinnaat ataatsimoortillugit apersorneranni. Sammisaaq ilinniartitsisut inaanni ilinniartitsisut assigiingitsut taakku akornanni ammasumik oqallisigisallugu ajornakusoorunarpog.

Illoqarfimmi atuarfimmi pisortaq qallunaat ilinniartitsisut pillugit ajortumik misilittagaqarpoq, Kalaallillu Nunaanni qallunaat ilinniartitsisut isornartoqartillugit. Atuarfimmi pisortaq, nammineq qallunaajusoq, qallunaat ilinniartitsisut ilai nuna pingortitarlu misigisaqarfiginiarnerullugit Kalaallit Nunaannukartartutut isigai. Isumaa malillugu Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisutut suliniaraanni aallaavik tamanna ilaanni eqqunngitsuusinnaavoq: "Ilaat Kalaallit Nunaat misigisaqarfiginiarlugu maaniipput sulinissarlugu pinnagu. 'Nunamit allamit suliarortuunertik' paasisimangilaat."

Ajornartorsiutip ilaa soorunami tassaavoq oqaatsitigut akimmiffiit, tassani ilinniartitsisut qallunaat kalaallillu tamatigoruinnangajak qallunaatut oqaloqatigiittarmata, tassa kalaallit ilinniartitsisut qallunaatut oqalussinnaammata paasisarlutillu qallunaallu ilinniartitsisut amerlanerpaartaat kalaallisut oqalussinnaanatik. Tamassumani ilinniartitsisut qallunaat piginnaaffeqarnerusarput oqaatsit atorlugit oqalussinnaalluaramik, naak kulturikkut nunamilu najugaqarfimmini allamiikkaluarlutik. Attaveqatigiittarneq tamatumani qallunaat inuiaassutsikkut tungavii atorlugit pisarpoq oqaatsillu oqartussaaneq sunnersinnaasarpaat, tassa ilinniartitsisut kalaallisut ilitsoqqusaralugit oqaaseqartut qallunaatut oqaatsit ilitsoqqussarinagit nalunngisat atorlugit qallunaat oqaloqatigisarmatigit.

Atuarfimmi pisortaq tamassumunnga attuumassutilimik nassuiaavoq ilinniartitsisut qallunaat sulianik ingerlatsineq pillugu siunnersuuteqaraangata pingaartumik ilinniartitsisut kalaallit akerliliiinissaminut tunuarsimaartartut. Pisortap isumaa malillugu kalaallit ilinniartitsisut akerliunatik anngaaginnartarput, tamannalu ugguareqaa: "Uanga ilinniartitsisulluunniit qallunaat oqaaseqaraangata anngaaginnartarput." Pisortallu misilittagaraa ilinniartitsisooqatigiit akisussaaqatigiileriartornerat isummaminillu anitsisinnaalernerat peqatigalugu ajornartorsiut piffissap ingerlanerani annikilliarluternikuusoq.

Illoqarfimmi mikinerusumi ilinniartitsisooq qallunaaq nassuiaavoq kulturi tunngativalugu paatsooqatigiittoqartarsinnaasoq aporfissaqartarsinnaasorlu. "Malugisarpara, isumaq 'uagut – ilissilu' tunngavigalugu isummersortoqartartoq. Toqqaannartumik oqaluttoqarneq ajorpoq, isumaqarpungalu kalaallit suleqatit qanoq eqqarsarnersut nalorninartartoq." Ilinniartitsisooq taanna aamma nassuiaavoq malugisarlugi atuarfimmi kalaallit ilinniartitsisut qallunaat pillugit pigiliutiinnakkanik isummersortartut, isumaalu malillugu kalaallit qallunaallu suleqatigiinneranni aaqqiagiingittoqartaleraneranut tamanna pissutaasartoq.

Illoqarfimmi atuarfimmi pulaarneqartumi ilinniartitsisut qallunaat kalaallillu suleqatigiinnerat ajornartorsiuteqarfiusorujussuavoq. Tassani ilinniartitsisut atuarfimmilu pisortaq oqaluttuarput suleqatigiinneq ajortuusoq, allaallumi amerlasuunik assortuuttoqartartoq. Suleqatigiinnissaq ikioqatigiinnissarlugu "kulturerineqanngillat". Apersuineri uparuarneqarpoq kalaallit qallunaallu akornanni pissutsit ajornartorsiutit ilagisorujussuugaat. Kalaallit ilinniartitsisut ilaat misigisimasarput ilinniartitsisut qallunaat ilisimasaqarnerusutut pissusilersooqqaasartut, tamatumani "Danmarkimi imatut iliortarpugut" tunngavigalugu sulisarlutik. Isumaqarput qallunaat ilinniartitsisut Kalaallit Nunaanni pissutsinik tikikkaangamillu Kalaallit Nunaanni atuarfeqarfiup allaaneruneranik ilisimasaqarpianniginnerannut tamanna takussutissaasoq. Atuarfimmi ilinniartitsisumik qallunaamik nutaamik apersuineri tamanna uppernarsarneqarpoq.

Illoqarfimmi mikinerusumi allami ilinniartitsisooq qallunaaq taamatut misigisimavoq, tassa siulini amerlasuut "isumassarsialatsiaqartarortuujussuusimasut", suleqatimilu kalaallit tamassumunnga qatsussisimanerat paasilluarsinnaava. Nassuiaavoq tamassumunnga peqatigitillugu *isumassarsisimagaanni* imminut noqikkuminaattartoq.

Atuarfimmi allami pisortap aaqqiagiinginnerit tassunga assingusut ammasumik iliuuseqarfigisimavai tamakkulu atuarfimmi aaqqiniarneqarnikuupput. Pisortaq isumaqarpoq

ilinniartisisut inaanni marlungorlutik avillutik issiakkajuttoqartaraluartoq tamanna ajornartorsiutaavallaarunnaarnikuusooq. Atuarfimmi pisortap erseqqissarpaa ilinniartitsisut timelærerillu akornanni suleqatigiinneq aamma ajornartorsiutaanikuusooq. Tamassumunnga iliuusaa tassaavoq tamanna pillugu atuarfimmi ammasumik oqaloqatigiisitsisarneq aklerliinnerillu aaqqinniarneqarneranni sakkunik aalajangersimasunik assigiinngitsunik atuisarneq.

5.4 Ilinniartitsisut taarsaannerat sulinngitsoortarnerallu

Angajoqqaat apersoneqartut oqaatigaat ilinniartitsissut taarsaannerujussuat tiimillu atuarfiusussat amerlasuut ilinniartitsisut napparsimanagerat pissutigalugu taamaatiinnerneqartarnerat ajornartorsiutaasooq. Atuarfimmi pisortat apeqqutinik akisassanik immersuitsilluni misissuinerimi akissutaat malillugit pisortat 32 %-ii isumaqarput ilinniartitsissut taarsaannerat atuartut ilikkagaqartarnermi pissarsiaannut ajoqutaasut (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabel 63). Tamassuma saniatigut pisortat affaat sinnerlugit akipput ukiumi atuarfiusumi 2013/14-imi tiimit atuarfiusussat ikinnerpaamik 3 %-ii taamaatiinnerneqartut (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.6, tabel 44). Tiimit 3 %-ii atuartut ataasiakkaat ullut atuarfissaat arfinillit assigaat. Atuarfinni pingasuni 11 %-it sinnerpaat, taakkulu atuartut ataasiakkaat ullut atuarfissaat 22-t assigaat.

Ilinniartitsisut taarsaannerat

Ilinniartitsissut akuttunngitsumik taarsaannerat atuartunut ilinniartitsissutinik nutaanik suleriaatsinillu nutaanik sungiussiniartussanut ajornartorsiutaapput, kiisalu ilinniartitsisut nutaat tamarmik atuartitsisut taakkulu piginnaasaat unammilligassaallu ilikkarniartussaasarlugit. Illoqarfimmi mikisumi ilinniartitsisup uparuarppaa atuartut assigiinngitsorpasuumik ilinniartitsisoqartarnikuusut, tamassumalu "eqqissilluni sulinissamik sungiussinngitsoornerat" kingunerigaa. Tamanna aamma atuarfimmi ilinniartitsisut suleqatigiinneranni ajornartorsiutaavoq. Pisortaq ataaseq oqarpoq "ukiut tamaasa pissutsit uteqqittariaqartarput".

Ajornartorsiut pingaartumik avinngarusimasuni amerlasuunit qimanneqartartuni ajornartorsiutaavoq, taakkunungalu piginnaasalinnik nutaanik ilinniartitsissusiornissaq ajornakusoorsinnaavoq.

Soorlu siornatigut oqaatigineqareersoq ilinniartitsisut taarsaannerat ajornartorsiutaasutut angajoqqaanit uparuarneqarpoq.

Atuarfinni pisortanik apeqqutit akisassat atorlugit misissuinerup takutippaa, pisortat 9 %-ii (illoqarfimmi atuarfiit marluk aamma nunaqarfimmi atuarfiit marluk) isumaqartut atuarfimminni taarsaanneq imatut annertutigisooq "atuartut ilikkagaqartarnermi pissarsiaannut ataatsimut isigalugu ajoqutaasarluni". 23 %-it isumaqarput ilaatigut ajoqutaasooq, 14 %-illu akipput "annikinnerusumik". 55 %-it isumaqarput ajornartorsiutaanngitsoq. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabel 63). Nunap immikkoortuinut agguarlugit imatut isikkoqarput:

Tabel 22

Isummat malillugu illit atuarfinni ima ilinniartitsisunik taarserartoqartigisarpooq tamanna allaat atuartut pissarsiaannut nalinginaasumik sunniuteqartarluni?

	KUJATAA	NUUK	QEQQA	DISKO	AVANNA	TUNU	Katillugit
Aap, annertuumik/Aap, ilaatigut	3	1	1	2	3	4	14
Aap, annikinnerusumik/Naamik	5	7	4	8	4	2	30
Katillugit	8	8	5	10	7	6	44

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 3.1, tabel 20

Kisitsisit annertunngillat, takuneqarsinnaavorli taarseraanq Kujataani, Avannaani Tunumilu, tassa avinngarusimasuni, ajornerusumik isigineqartoq.

Ilinniartitsisut aperineqarmata 64 %-ii akipput ilinniartutik naammassinermik kingorna atuarfimmi allami atorfeqarsimallutik (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.16, tabel 74). Uani ilinniartitsisut ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsullu assigiinngitsorujussuupput, tassa ilinniartitsisut ilinniarsimasut 70 %-iinut ilinniartitsisutullu ilinniarsimannngitsut 37 %-iinut tamanna atuummat (Tabelinik nalunaarusiami imm. 3.1, tabel 21). Qallunaat kalaallilu ilinniartitsisut ilinniarsimasut immikkut isigigaanni, qallunaat ilinniartitsisut ilinniartitsisut ilinniarsimasut 97 %-ii sionatigut atuarfimmi allamiinnikuupput (takuneqarsinnaanngilaq Danmarkimi imaluunniit Kalaallit Nunaanni atuarfimmi allamiissimanersut) tamannalu kalaallit ilinniarsimasut 66 %-iinut atuuppoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 3.1, tabel 22).

Ilinniartitsisut atuarfimmi ataatsimi suliinnavissimannngitsut sooq nuunnerannik aperineqarput. Uani amerlanersaat – 51 % - akipput "nutaanik misigisaqarusullutik". 29 %-ii "illoqarfimmut/nunaqarfimmut uungarpiq" nuukkusukkamik, 26 %-illu akipput "inuttut pissutsit pissutigalugit illoqarfimmut/nunaqarfimmut allamut nuullutik". (Pingasut tikillugit akissuteqartoqarsinnaavoq, taamaammat ilinniartitsisoq ataaseq tunngavilersuutit taakku arlallit atorpai). Ilinniartitsisut aamma atuarfimmi qimataminni naammaginngisaqannginnerminnut pissutaasunik allassallutik periarfissaqarput, akisulli 10 %-ii ataallugit taamaaliornissartik toqqarpaat (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.16. tabel 75).

Siunissamat isiginiarsarilaarniarluni ilinniartitsisut aamma aperineqarput atuarfimmi maannakkut atorfeqarfigisaminni ukiut pingasut qaangiuppata atorfeqaannasserlutik naatsorsuutiginaat. 59 %-ii angerput, 14 %-ii naaggaarput 28 %-illu akipput "naluaara" (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.16, tabel 76). Uani aamma ilinniartitsisut kalaallit ilinniarsimasut qallunaallu ilinniarsimasut naatsorsueqqissaarinnermi assigiinngitsorujussuupput, tassa kalaallit ilinniarsimasut 66 %-iisa atuarfimmi tassani atorfeqaannassallutik naatsorsuutigimmassuk, tamannalu ilinniartitsisunut Danmarkimi ilinniarsimasunut 28 %-iinut atuulluni (Tabelinik nalunaarusiami imm. 3.1, tabel 23).

Tiiimit taamaatiinnarneqartut

Ilinniartitsisut sulinngitsoortarnerat tiimillu taamaatiinnarneqartartut angajoqqaat atuarfimmik isiginninneranni initoorujussuupput. Ajornartorsiutip annertussusia atuarfimmi pisortat akornanni apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuinnermi takussutissinneqarpoq, tassani pisortat 17-it (55 %-iisa) oqaatigaat tiimit atuarfiusussat 3 %-ii amerlanerusulluunniit 2013/14-imi atuarfiunngitsoortut. Atuarfinni pingasuni 11 %-it sinnerpaat. Tamanna tabelmi ataaniittumi ersippoq.

Tabel 23**Ukiumi atuarfiusumi 2012/2013-imi tiimit atuartsissutigineqartussaagaluartut skemaliussat qassit piviusunnngortinneqanngitsoorpat?**

	Illoqarfinni atuarfiit (N= 16)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 15)	Katillugit (N = 31)
0-2 %	6 (38 %)	8 (53 %)	14 (45 %)
3-5 %	7 (44 %)	3 (20 %)	10 (32 %)
6-8 %	2 (13 %)	0 (0 %)	2 (6 %)
9-11 %	0 (0 %)	2 (13 %)	2 (6 %)
Over 11 %	1 (6 %)	2 (13 %)	3 (10 %)
Katillugit	16 (100 %)	15 (100 %)	31 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.6, tabel 44

Nassuiaat: Kisitsisit uani tabelimiittut pilersinneqarput apeqqutit "Ukiumi atuarfiusumi 2013/2014 -imi tiimit atuartsiffiusussaangaluartut skemaliussat qassit piviusunnngortinneqanngitsoorpat?" -mut aamma "Ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi tiimit atuartsivissat qassit skemaluunneqarpat?" -mutakissutaasut kattunnerisigut.

Tabelmi takuneqarsinnaavoq atuarfinni 14-imi tiimit atuarfissat 2 %-it ikinnerusulluunniit taamaatiinnarneqartariaqarsimasut, taakkulu illoqarfinni atuarfinnut arfinilinnut nunaqarfinnilu atuarfinnut arfineq-pingasunut agguagaapput. Atuarfinni qulini tiimit 3-5 % taamaatiinnarneqarsimapput. Tamassuma assigaa atuartunut ataasiakkaanut ullut atuarfiit arfinilinniit qulinut. Atuarfinni arfineq-marlunni suli amerlanerupput. Aammattaaq malugiuk apeqqut pisortanit 45-iniit immersugassami akissuteqarsimagaluartunit taamaallaat 31-t akisut. "Taartaasartunik amigaateqarpugut" illoqarfinni atuarfinni pissutaanerpaajuvoq. Tamassuma assigaa illoqarfinni atuarfinni pisortat 85 %-ii (11), nunaqarfinnili atuarfinni pisortat taamaallaat 26 %-iullutik (5). Nunaqarfinni silap ajornera pissutaanerpaajuvoq – nunaqarfinni atuarfinni pisortat 63 %-ii (taamatut allapput), illoqarfinnili atuarfinni pisortat taamaallaat 8 %-it (1) taamatut akillutik. Immikkoortuni tamani aqutsisoq allappoq (Ilinniartitsisut nalunaaruteqaratik sulinngitsoortarnerat) taamaatitsiinnartarnernut pissutaanerpaajuvoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.6, tabel 45). Kisiannili "taartaasartunik amigaateqarneq" aamma tassaasinnaavoq napparsimaneq imaluunniit allamik pissuteqarluni sulinngitsoorneq. Atuarfinni pisortat kisitsisit taakku qanoq isumaqarfigineraat aperineqanngillat aammalu tamatigoornerusumik pilersaarusionerq atorsimaneraat aperineqaratik.

Tiiminik taamaatitsiinnartarneq angajoqqaat soorunami isornartoqartippaat. Illoqarfimmi atuarfimmi angisuumi angajoqqaq imatut oqarpoq:

Atuartuni akullerni taarseraattoqartorujussuaq takusarnikuuarpur. (...) Tiimit atuannngiffiit imatut amerlatigippur taartaasartullu tiimii imatut amerlatigippur tujorminaannarluni (...) Meeqqat sinaakkutissaqanngillat. Atuartut nalunaaruteqaratik atuannngitsoortartorujussuupput. Ilinniartitsisut nalunaaruteqaratik sulinngitsoortartorujussuupput. Tiimit atuannngiffiit amerlappur. Peqqussut malillugu ingerlatsisoqarsinnaanngilaq, tassami taanna pimoorullugu malinneqanngimmat.

Atuarfinni pisortat ajornartorsiuut ilisimavaat apersuinernilu oqarlutik ilinniartitsisunik atorfeqartoqartoq pitsaassusilimmik suliniuteqanngitsutut isumaqarfigisaminnik taamaammallu taakku soraarsikkusukkaluarlugit. Tamannali ajornakusoorsinnaavoq, ilinniartitsisut atorfeqarnerminni illersugaammata imaluunniit ilinniartitsisunik allanik nassaarnissap ajornakusoorsinnaanera pissutigalugu. Kingulleq illoqarfiit ilaanni ajornartorsiuutaavoq, tamannalu avinngarusimasuni ajornartorsiuutaagajuttarluni. Pisortaq ataaseq oqarpoq:

Ilinniartitsisoq piumasaqaatinik malinninngippat soraarsinnissaa ajornakusoorsinnaasorujussuuvoq. Naak HR aqqutigalugu mianersoqquneqaraluartoq, allatullu iliuuseqartoqaraluartoq (...) Assassorluni sulisoq iluamik sulisinnaanngitsaq ingerlaannaq soraarsinneqarsinnaavoq allamillu nassaarluni. Tamanna meeqqat eqqarsaatigalugit uggornarpoq ... Piffissaq tamassumunnga atortartorujussuusarparput. Ilinniartitsisut taamaattut pitsaanagerusumik sulilersinniartarpagut, taamaaliorsinnaasaratali taakkulu nammineeertutik soraarumasaratik. Tamanna ajornartorsiutiginerpaavara! Aamma akissarsiassatik piinnarlugit sulisut. Ilkkagassatut anguniakkat soqutigineq ajorpaat. Klassini aqutsisinnaanngillat, meeqqat eqqissiveqanngitsut aqussinnaanngilaat, assersuutigalugu atuartsinerup allanngorartumik ingerlannissaanut nukissaqanngillat. Isumaqqarput suut tamarmik ajornakusoortut... Avataani allanik pikkorissorpasuaqqarpoq atuartsiterusuttorujussuarnik! Taakku sulisorilersinnaagutsigit vikarit taamatut amerlatigisut atorfissaqartissanngikkaluarpagut.

Ilinniartitsisut ilaasa suliffimminnik paarinnisnaannginnerat ajornartorsiutaammat pisortap allap tupigusuutigaa:

Tamanna tulluarterujussuugaluarpoq, angajoqqaat atorfeqartitaraat, meeqqamik atuartinneqarnissaannut iluamillu atuartinneqarnissaannut akissarsiaat angajoqqaat akilertarpaat. Suliffik paarisnaanngikkaanni allamik nassaartoqartariaqqarpoq. Arlaannaalluunniit nakorsamut oqarneq ajorpoq "Pilattaanissannut takkunnissat eqqaamaniariuk"! Atuarfiup nammineq pillutik piuneranik ilaasa eqqarsartarnerat tupaallaatigisorujussuuaara.

Sulinngitsoortarnerit ikilisinniarsariarlugit atuarfik ataaseq "peqqissuseq pillugu oqaloqatigiittarnermut" periutsimik aalajangersimasumik atuutilersitsinikuuvoq. Ilinniartitsisoq pingasoriarluni napparsimappat atuarfiup pisortaanik atuarfiulluunniit pisortaata tullianik peqqissuseq pillugu oqaloqateqassaaq, tassani suliaq pissutaanersoq il.il. apeqqutigineqartarluni. ilinniartitsisut tamanna - pisortaq malillugu - iluarisorujussuuaat. Semesterimi ataatsimi napparsimasimanngitsut ilinniartitsisut inaanni nersualaarneqartarput. Taamatut aqqissuussineq nutaajusorujussuummat sunniuteqarnerisooq oqaatigissallugu siusippallaarpoq.

Atuarfimmi aalaakkaasunik ilinniartitsisoqartumi – angusaqqarluarfiusartumilu – ilinniartitsisoq oqaluttuarpoq:

Aalaakkaasumik ingerlatsineq pingaaruteqartorujussuuvoq. Atuarfiit allat tusaamanerluppagut, inuit napparsimasarput sulinngitsoortarlutillu taartaasartoqarlunilu assigisaallu – tassani uagut aalaakkaasunik ilinniartitsisoqarnikuuvugut, meeqqat taamaalillutik toqqissisimanikuupput, ilisarismavaatigut. Ulluinnarni pitsaasunik pisoqartarnera nalunngilaat. Tamanna pingaaruteqartorujussuuvoq.

Atuarfimmi tassani pisortaq ilinniartitsisunut erseqqarissunik aalajangersimasunillu ilimasuuteqartar-poq, piffissallu ingerlanerani inuiaqatigiinni ikitsuni tamanna ajornakusooraluartoq aamma sor-aarsitsisarnikuulluni. Tamannali iluaqutaanikuuvoq atuarfillu ataqpineqartorujussuulluni.

5.5 Suleqatigiilluarnernissamut suliniutit

Suleqatigiinnissamut ataatsimut tungaveqarnissaq qulakkeerniarlugu tunngaviit naleqartitalluunniit atuarfinni arlalinni ineriartortinneqarnikuupput. Atuarfinni naleqartitanik suliaqarnermi suleqatigiinnermut suliffimmilu tarnikkut avatangiisit pitsanngortinneqarsimaneranut aqutsisut ilinniartitsisullu apersuinerne assersuuteqarput. Atuarfiit pulaarneqartut ilaanni piffissami sivisuumi sullivimmi ajortunik avatangiiseqarfiunikuusumi atuarfimmilu sulisut ilaasa tarnikkut ajornartorsiuteqarfiginikuusaanni pisortap erseqqissarpaa, naleqartitanik ilinniartitsisullu inaanni silaannaap pitsanngorsarnissaanik suliaqarnikkut atuarfimmi pitsaanagerusumik ineriartortitsisoqalersimasooq. Nersuiniartarnikkut, kajumissuseqalersitsisarnikkut pitsaasunillu suliniuteqarnikkut pisortaq malillugu ilinniartitsisut sulinngitsoortarneri ikilisinneqarsimapput. Atuarfimmi ilinniartitsisut aamma naliliipput suleqatigiinneq ukiuni

marlunni kingullerni pitsaanerulersimasoq. Oqarput: "Takorluukkanik immikkullu suliassatsinnik suliaqarnerput suleqatigiissitsilernikuupput. Tamanna pingaarnerpaajuvoq. Atuarfimmik sulii pitsaanerulersitsiniarnerput kajumilersitsilernikuuvoq. (...) Taakku suleqatigiilluta ilusilersorpagut. Tamakku uagut, ilinniartitsisut, suliaragut – qulliunerusunit suliarineqanngillat."

Atuarfimmi allami pulaarneqartumi aqutsisut ilinniartitsisullu aamma misigaat sullivimmi tarnikkut avatangiisinik isiginninniarniq kinguneqarluarsimasoq atuarfimmilu suleqatigiilluarnep qulakkeernissaanut tapersiisimasoq. Uani atuarfimmi pisortap erseqqissarpaa atuarfimmi ilinniartitsisut tamarmik IMAK-ip imminut nalilersortarnermik suliniutaanik suliaqarsimasut aammalu IMAK-ip "suliamik ingerlatsinermi maligassaa" isummerfigisimallugu, tamannalu atuarfiup naleqartitaasa sulisullu suliamik ingerlatsinnaassusiisa akornanni suliamik ingerlatsinissap suliamillu ilisamasaqarluni ingerlatsilluarnep qulakkeerneqarnissaanut tapersiisimasoq.

Ilinniartitsisut aqutsisullu tamassuma saniatigut erseqqissarpaat atuarfimmi sulisut sinniisaat sullivimmi tarnikkut avatangiisinik suliaqarnermi pingaaruteqartut. Aqutsisut ilaatigut erseqqissarpaat aqutsisut sulisullu sinniisaasa suleqatigiilluarnep illorrisimaarnerup ilinniartitsisullu atuarfimmi sulisoriinnarnissaasa qulakkeernissaanut pingaaruteqartoq.

Atuarfinni pulaarneqartuni arlalinni assersuutissaqarpoq sullivimmi ajortumik avatangiiseqarneq assersuutigalugu MUS-ip (sulisut ineriartornissaat pillugu oqaloqatigiittarnerup) ilinniartitsisullu sinnissaasaasa angusaqarniarlutik suliniuteqarnerisa salliutinneqarnerannik kinguneqartinneqartartoq.

Atuarfiit pulaarneqartut ilaanni sulisut sinniisaat sullivimmi tarnikkut avatangiisinik suliaqartorujussuuvuq, tamassumalu ilinniartitsisut illorrisimaarnermut suliamillu nuannarinninnermut iluaqutaasorujussuunera erseqqissarpaat. Tassunga peqatigitillugu atuarfimmi pisortap erseqqissarpaa sulisut sinniisaannik suleqateqarneq ajunngitsuusoq, MUS-ilu siusinnerusumut sanilliullugu maannakkut pingaartinneqarnerusoq. Assersuutissaqarporli ilinniartitsisoq ataaseq isumaqartoq sumiiffimmi sulisut sinniisaat uungaannaq isigisartoq, taamaaliornerminilu suleqatigiinneq ajornakusuulersinnerugaa, assersuutigalugu ataatsimiinnernut tiiminik atugassiisarnissamik kimigiisertarnermigut. Ataatsimiittoqaleraangallu nuanniitsumik nipaattoqalersarpoq imaluunniit suliassat ullormut oqaluuserisassanut eqqortumik inissinneqarsimannginnerat pissutigalugu ilaasa malitassat maleqqusarlugit aalajangiisoqanngitsoortittarlugulu.

Atuarfimmi allami MUS SU-milu sulineq pingaartinneqartorujussuupput. Ilaatigut MUS ingerlanneqartarpoq. MUS-ip ingerlanneqannginnerani ilinniartitsisut ataasiakkaat tamaasa atuartitsineranni atuarfimmi pisortap ukiut tamaasa malinnaasarnertigut. Atuarfimmi pisortaq malillugu atuarfimmi suleqatigiilluartaqarpoq, tassungali peqatigitillugu erseqqissarpaa taamaakkaluartaq aaqqiagiinngitsoqartartoq ilinniartitsisunillu naammaginngitsoqartarluni. Terlinganiik inuit oqaluuserinagit isumaqatiginngisap tiimit 24-t qaangiutsinnagit aaqqiagiinnginnermik iliuuseqaqqusilluni aaqqissuussinerup atuutilersinneratigut aqutsisut tamanna qaangerniarsaraat. Taamaaliortoqanngippat aqutsisut akuliutinneqassaput. Taava aqutsisup pineqartoq ornissinnaavaa. Taamaattoqanngippat puigorneqassammat. Tamatuma qularnaassavaa ilinniartitsisut akornanni attaveqarnerliornerit aporaannerillu ima annertutigilinnginnissaat allaat atuarfimmut tamarmut sunniullutik. Aqutsisut tamanna atuutilersippaat, sulisulli aaqqissuussineq iluarisorujussuuaat.

Aaqqissuussamik suleqatigiiffiusartut, Perorsaanermut Siunnersuisoqatigiit aamma suleqatigiinnermut ataatsimiititaliaq, isigigaanni, atuarfinni pisortat isumaqarput Perorsaanermut Siunnersuisoqatigiit ingerlalluarnepaajusut. Illoqarfinni atuarfinni pisortanit 19-iusunit aqqaneq-marluk misissuinermi isumaqarput Perorsaanermut Siunnersuisoqatigiit ingerlalluartaq arfineq-marlullu isumaqarlutik ajorisassaangitsumik ingerlasut. Nunaqarfinni atuarfinni Perorsaanermut Siunnersuisoqatigeeqarfiusuni pisortanit 21-iusunit aqqanillit isumaqarput ingerlalluartaq qulillu isumaqarlutik ajorisassaangitsumik ingerlasut (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.10, tabeli 91). Suleqatigiinnermut ataatsimiititaliaq naammagineqannginnerupput. Illoqarfinni atuarfinni pisortat qulingiluat isumaqarput ingerlalluartaq, arfineq pingasut isumaqarput ajorisassaangitsumik

ingerlasut, marlullu isumaqarlutik ingerlalluarpallaangitsut. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat akornanni 41 %-it akipput "Ajunngilaq" 59 %-illu isumaqarlutik "Naammaginarpoq" (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.10, tabeli 92).

APV

Atuarfinni pisortat aamma aperineqarput APV (sullivinnik nalilersuineq) "pitsanguiniarluni atorneqartartutut" nalilerneraat. Atuarfinni pisortat arfineq-pingasut isumaqarput annertuujusoq, 16-it akipput "Ilaatigut", aqqanillit "annikinnerusumik" pingasullu "Naamerluinnaq". Akissutini ersippoq APV nunaqarfinni atuarfinnut sanilliullugu illoqarfinni atuarfinni atorneqarnerusartoq - pisortat katillugit 21 %-ii akipput "annertuumik", illoqarfinni atuarfinni pisortat 37 %-ii nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 5 %-ii taamatut akipput. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.10, tabeli 95).

Atuarfinni pisortat APV pingaartippallaangikkaluaraat ilinniartitsisut pingaartitsinerupput. Aperineqarput APV-p atuarfimmi suleqatigiinnermut aamma sullivimmi tarnikkut avatangiisinut qanoq pingaaruteqartigisutut isigineraat, 28 %-illu akigaluartut ilisimanagu, atuarfimmiinnginnerarlugu nalulluguluunniit, 48 %-ii akipput pingaaruteqartoq. 22 %-ii isumaqarput pingaaruteqanngitsoq, 3 %-ilu isumaqarput ajortuusooq. (Tabelinik nassuiaammi imm. 2.18, tabeli 93).

5.6 Ilinniartitsisut – naliliineq

Aqutsisut ilinniartitsisullu apeqqutininik akisassiani akigaluartut, atuarfimminni suleqatigiinneq ajorisassaangitsoq, ersarippoq atuarfippassuarni suleqatigiittoqannginnera ajortumiluunniit suleqatigiittoqarnera ineriartortitsinnermut aporfiusooq. Atuartitseriaatsinik Ilikkalertorfiusunik, alloriarfiit akornanni ikaarsaariarnernik, atuartitsissutit akimorlugit atuartitsinnermik il.il. suliaqarnerit pitsaanerpaamik ingerlannginnerinut suleqatigiinnginneq ilinniartitsisut nassuiaatigigajuttarpaat.

Alloriarfinni aqutsisut ilaatigut akisussaatinneqarsinnaapput. Kisiannili soorlu ilinniartitsisut ilaat uparuaasut, suleqatigiinnerup ingerlalluarnissaanut kikkut tamarmik akisussaaqataapput.

Atuarfimmi alloriarfinnut pingasunut ilinniartitsisut ilinniartitsissuterpasuarni ilinniartitsivigisartagaannut annertuumik immikkoortitsineq ajornartorsiorfiuvoq. Tamassuma kingunerisinnaavaa ilinniartitsisut ilinniartitsisutini pitsaanerpaamik piginnaasaqarfiginngisaminni atuartitsisarnerat, akerlianillu pingaartumik ilinniartitsissutini annikitsuni ingerlatsilluarusunnerusut ilinniartitsissutinik pikkoriffiginerusaminnik aallussinissamut naammattunik tiimeqarneq ajorlutik. Tamassuma kinguneraa atuarfiup "qeqertanut" annikitsuinnarmik suleqatigiiffiusartunut agguarneqarnera, minnerunngitsumillu atuartut atuarfimmiinnerminni marloriarlutik ikaarsaarfeqartarnerat pisariaqanngikkaluarluni. Kingullertut taaneqartoq imminik ajornartorsiutaanngilaq, kisiannili aamma ilinniartitsisut taarseraattorujussuusarmata ilinniartitsisut arlaleriarlutik paarlaattarnerannik pisariaqartumit annikinnerusumik atuutilersitsinissaq naleqqutinngitsutut isikkoqarpoq. Alloriarfinnik atuutilersitsinnermi isumaq taamaallaat tassaasimammatt atuarnerup ingerlanerata *imarisaatigut* annikitsukkaarlugit paasiuminartunut agguarneqarnissaa – alloriarfinni misilitsittarnerit pingaartuullutik – klassini ataasiakkaani ilinniartitsisut allaanerusumik aqqissuussiffigineqarnissaat atuarfiit isumaliutigisariaqarpaat. Ilinniartitsisut atuartitsissutini pikkoriffigisaminni atuartitsisarnissaasa pingaarnepaajusariaqarnera nassuerutigalugu atuarfiit ilaat taamatut ingerlatsilernikuupput- ilinniartitsisut alloriarfinni ataatsimoortinnagit imaluunniit klassit ataasiakkaat ukiuni ataasiakkaani ikitsuinnarnik ilinniartitsisoqartinnagit.

Atuarfinni qallunaanik ilinniartitsisoqartillugu, tassa ataatsimik marlunnilluunniit amerlanerutillugit, suleqatigiinnermi unammilligassaqarfiusinnaavoq. Kalaallit ilinniartitsisut isumaqarput qallunaat inituallaartut Danmarkimilu atuarfimmit allaanerusumi – allaanerusussamilu – sulisussaanertik paasivallaartarnagu. Atuarfimmi pisortaq ataaseq oqarpoq qallunaat ilinniartitsisut ilaat pitsaasumik ilinniartitsinissaq pivallaarnagu nuna misigisaqarfiginiarlugu tikinnerusartut. Qallunaat ilinniartitsisut siusinerusumut sanilliullugu ikinnerulernikuummata, tamanna avinngarusimasuni illoqarfinni atuarfinni

takussaanerulernikuvoq. Atuarfiit tamarmiunngitsut taamatut unammilligassaqarmata tamassuma aqutsisuniit ammanerusumik iliuseqarfigineqarnissaa pissusissamisuusaaq. Pissutsit ullumikkutut itsillugit tamanna oqallisigineqaaqusaanngitsutut isikkoqarpoq, taamaalillunilu immineq ineriartorfiusinnaagunarani.

Ilinniartitsisut taarseraannerujussuat aammalu ilinniartitsisut sulinngitsoortarnerat pissutigalugu tiimit taamaatiinnarneqartut ilinniartitsisut aqutsisullu apersuinerni sammisorujusuaat, kisiannili apeqqutinik akisassiani atuarfiit pisortaasa kisitsisaataat immikkoortumi aalajangersimasunik ajornartorsiuteqarneranik tikkuussippat – ajornartorsiutit angajoqqaat aamma sammisarujussuusaat. Ilinniartitsisut nuuttarnerat qimataminni naammaginninnginnermik pissuteqarpallaarunangilaq, annertunerusumilli sumiiffimut nutaamut nuunnissaq pineqarnerusarluni. Suliffiit pilerinarpata pissutsit taamaaginnartillugit sulisut taakkunani immaqa suliinnartussaagaluartut, tamanna pakkersimaarniarlugu atuarfiit qanoq iliortariaqarnerannik imaaliinnarluni tikkuussinissaq ajornakusoorpoq.

Tiimit taamaatiinnarneqartartut eqqarsaatigalugit sulinngitsoortarnernik atuarfiit tamarmik anguniagaqarlutik ikilisisiniaasariaqarnerattut isikkoqarpoq. Assersuutigalugu napparsimasoqartarnera pillugu politikki aqputigalugu tamassuminnga isiginninniarneg sulinngitsoortarnernik imminek annikillisisinnaavoq. Kalaallit Nunaanni atuartut affaasa piffissaq atuarfissamik 3 %-ia annaappassuk – imaluunniit ilinniartitsisut sulinngitsoortarnerat (annertunerungaartumik) pissutigalugu (uani taartaasartut ilinniartitsisarnerat ilanngunnagu) – atuarfiit amerlanerusunik sulisoqarnissaannik tiimeqalernissaannilluunniit isumaliutersuuteqannginnermi pimoorussilluni ikilisinniarnegartariaqarput.

Ilinniartitsisut assersuutigalugu pikkorissarnerni peqataagaangata sulinngitsoortarnerit ilaat soorunami pilersarusiugaasarput, uanilu atuarfiit tamatigoornerusumik pilersarusiornissamat ilinniartitsisullu pineqartut tiimiisa piffissamat allamat katersornissaannut periarfissaqarput.

Kalaallit qallunaallu ilinniartitsisut akornanni suleqatigiinnerup sumiiffiit ilaanni ajornartorsiutaasinnaanera nalilersuinermi paasineqartoq suliniuteqarfigineqartariaqartutut isikkoqarpoq. Kisiannili ilinniartitsisut inaanni suleqatigiinnermi ajornartorsiutit iliuseqarfigineqarnissaasa ataatsimut isigalugu pikkoriffigineqannginneranut takusutissaalluni.

Ajortumik suleqatigiinneq suleqatigiinnginnerluunniit isumalluutininik ajortumik atuinermik kinguneqarpoq. Tamassuma kinguneranik ilikkagaqarfigeqatigiittarnissamat isumassarsioqatigiittarnissamullu periarfissat ilinniartitsisutut atorneqanngitsoortarput, immikkoortut akornanni atuartitsisoqanngitsoortarluni, atuartut imminnut naleqqussagaanngitsunik piumaffigineqarlutik ilimasuffigineqartarlutillu, atuartullu taamaammat paatsuungalersarlutik eqqissiveqannginnerulertarlutillu. Tamanna aamma kinguneqarpoq sullivimmi tarnikkut ajortumik avatangiiseqartoqarneranik, tamassumalu kinguneranik sulinngitsoortarnerit amerlanerulersarlutik taamaalillutillu pissutsit tamakku imminnut annertunerusumik sunniuteqarfigeqatigiittarlutik. Aqutsisut uani siuttuusariaqarput, ilinniartitsisullu namminneg aamma suliniummut tassunga tapersiinnissamat annertuumik akisussaaffeqarput.

6 Angajoqqaat

Atuarfik pillugu ukiuni makkunani oqallinnermi angajoqqaat initoorujussuusarput. Atuarfimmi unammilligassat angusallu oqaatigineqaraangata angajoqqaat akisussaassuseqarnerat tamatigut oqaatigineqartarpoq. Amerlasuut isumaqarput angajoqqaat taamatut akisussaassuseqarneq pimoorutinnikkaat, isumagisarnagulu meeqqat atuariartoraangamik qasuersimanissaat nerisimanissaallu kiisalu atuakkerisimanissaat atuarfimmilu atortussaminnik nassarnissaat taakkulu ajunnginnissaat. Amerlasuummi aamma isumaqarput angajoqqaat suliassaminnik isumagisaqalertinnagit atuarfik pitsanngornavianngitsoq. Ilinniartitsisunit 203-nit 65-it nalilersuinnermut atatillugu apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuinnermi oqaaseqaateqartut uparuupaat angajoqqaat imaluunniit atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat atuarfimmi unammilligassat annertunerit pingasut ilagigaat (Tabelinik nalunaarusiami 3.2, tabeli 2).

Kapitalimi uani sammineqarput atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat kiisalu atuartut atuarneranni angajoqqaat inissisimanerat/suliassaat. Aqutsisut, ilinniartitsisut angajoqqaallu atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat pillugu isumaat uani sammineqarput aammalu atuarfimmi siulersuisut inissisimanerat/suliassaat sammineqarluni.

Atuarfik pillugu Inatsisartut peqqussutaanni nr. 8, 21. maj 2002-meersumi § 28-imi allaqqavoq, angajoqqaat "meeqqap atuartitaasussaataanerminik eqqortitsinissaa akisussaaffigaat, atuartitaasussaataanerannullu akornusersuissanatik". § 42-imi aamma allaqqavoq atuarfiit angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerannut qulliunerusumik najoqqutassiat atuarfinni ataasiakkaani atuarfimmi siulersuisut aalajangersassagaat akueralugillu.

2003-mi atuarfimmik aqqissuusseqqinnermut atatillugu peqqussummi allannguutit tunngavigalugit angajoqqaanut atuagaq najoqqutassiaq Inerisaaviup 2004-mi suliaraa. Angajoqqaanut atuagaq najoqqutassiaq ujarlerfissatut ilusilersugaavoq, angajoqqaallu pissutsit atuartut atuarnerannut tunngasunut assigiinngitsunut najoqqutassat tassani atuarsinnaavaat - tassunga ilanngullugit atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat, angajoqqaat pisinnaatitaaffii, malittarisassat suusinnaanersut il.il. Atuarfinni ataasiakkaani ilinniartitsisut, atuartut angajoqqaallu kikkut tamarmik akuerisinnaasaannik najoqqutassanik/piumasaqaatinik ataatsimut nassaarniarnissamik angajoqqaanut atuakkami najoqqutassiami kaammattorneqarput: "Malittarisassat tassaasinnaapput tiiminut qanoq periareersarsimanissaq, qanoq pissusilersortoqartassanersoq malittarisassallu unioqqutikkaanni qanoq pisoqassanersoq. Malittarisassat taamaattut erseqqarissuussapput, aalajangersimasuussapput piviusorsortuullutillu." Atuarfiup atuartunit ingerlalluurtumik ilinniartitsisut angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat qitiusutut isigineqarpoq. Tassunga peqatigitillugu tunngavissanut malittarisassanik kikkut tamarmik akuerisinnaasaannik suliarineqarnissaq pingaartinneqarpoq. Atuartut, ilinniartitsisut angajoqqaallu peqataatinneqavinnissaat pingaaruteqartutut isigineqartoq.

Meeqqat atuarfianni nalilersuisarneq uppersaasiortarnerlu pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaannut nr. 2, 9. januar 2009-meersumut najoqqutassiat malillugit atuarfiup angerlarsimaffiilu akornanni attaveqartarnek immikkoortut sisamat uku atorlugit ingerlanneqassaaq: 1) atuortoq peqataatillugu minnerpaamik ukiumut marloriarluni atuarfik angerlarsimaffiilu oqaloqatigiittassapput, 2) ukiup atuarfiusup aallartinnerani minnerpaamik ataasiarluni angajoqqaanik ataatsimiisitsisoqartassaaq, 3) nassuiaatit, atuartitsinerup ingerlanneqarnera pillugu paasissutissiissutit, ilassutitut oqaaseqaatit, killiffimmi karakterit minnerpaamik ukiumut marloriarluni angerlarsimaffinnut allaganngorlugit nalunaarutigineqartassapput aamma 4) angajoqqaat qinnuiviginninnerisigut akuersinerisigulluunniit angerlarsimaffinnut pulaarneq.

Atuarfik pillugu Inatsisartut peqqussutaanni nr. 8, 21. maj 2002-meersumi § 28-imi allaqqavoq, angajoqqaat "meeqqap atuartitaasussaatitaanerminik eqqortitsinissaa akisussaaffigaat, atuartitaasussaatitaanerannullu akornusersuissanatik". § 42-imi aamma allaqqavoq atuarfiit angerlarsimaffiillu suleqatiginnerannut qulliunerusumik najoqqutassiat atuarfinni ataasiakkaani atuarfimmi siulersuisut aalajangersassagaat akueralugillu.

2003-mi atuarfimmik aaqqissuusseqqinnermut atatillugu peqqussummi allannguutit tunngavigalugit angajoqqaanut atuagaq najoqqutassiaq Inerisaaviup 2004-mi suliaraa. Angajoqqaanut atuagaq najoqqutassiaq ujarlerfissatut ilusilersugaavoq, angajoqqaallu pissutsit atuartut atuarnerannut tunngasunut assigiinngitsunut najoqqutassat tassani atuarsinnaavaat - tassunga ilanngullugit atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat, angajoqqaat pisinnaatitaaffii, malittarisassat suusinnaanersut il.il. Atuarfinni ataasiakkaani ilinniartitsisut, atuartut angajoqqaallu kikkut tamarmik akuersinnaasaannik najoqqutassanik/piumasaqaatinik ataatsimut nassaarniarnissamik angajoqqaanut atuakkami najoqqutassiami kaammattorneqarput: "Malittarisassat tassaasinnaapput tiiminut qanoq periareersarsimanissaq, qanoq pissusilersortoqartassanersoq malittarisassallu unioqqutikkaanni qanoq pisoqassanersoq. Malittarisassat taamaattut erseqqarissuusapput, aalajangersimasuusapput pivusorsiortuullutillu." Atuarfiup atuartunit ingerlalluurtumik ilinniarfiusarneranik qulakkeerinninniarnermi atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat qitiusutut isigineqarpoq. Tassunga peqatigitillugu tunngavissanut malittarisassanik kikkut tamarmik akuersinnaasaannik suliarineqarnissaq pingaartinneqarpoq. Atuartut, ilinniartitsisut angajoqqaallu peqataatinneqavinnissaat pingaaruteqartutut isigineqartoq.

Meeqqat atuarfianni nalilersuisarneq uppersaasiortarnerlu pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaannut nr. 2, 9. januar 2009-meersumut najoqqutassiat malillugit atuarfiup angerlarsimaffiilu akornanni attaveqartarnek immikkoortut sisamat uku atorlugit ingerlanneqassaaq: 1) atuortoq peqataatillugu minnerpaamik ukiumut marloriarluni atuarfik angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittassapput, 2) ukiup atuarfiusup aallartinnerani minnerpaamik ataasiarluni angajoqqaanik ataatsimiisitsisoqartassaaq, 3) nassuiaatit, atuartitsinerup ingerlanneqarnera pillugu paasissutissiissutit, ilassutitut oqaaseqaatit, killiffimmi karakterit minnerpaamik ukiumut marloriarluni angerlarsimaffinnut allaganngorlugit nalunaarutigineqartassapput aamma 4) angajoqqaat qinnuiviginninnerisigut akuersinerisigulluunniit angerlarsimaffinnut pulaarneq.

Aqutsisunik, ilinniartitsisunik angajoqqaanillu apersuinerni naliliisoqarpoq atuarfiup angalersimaffiillu suleqatigiittarnerat kissaatigineqarsinnaasumit ajornerusooq. Atuarfiup angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittarnerat, angajoqqaanik ataatsimiisitsisarneq, allaganngorlugit nalunaarutit aamma (annikinnerusumik) angerlarsimaffinnut pulaarnerit atuarfiit qulliunerusumik atortarpaat, naak akulikissusii allanngorarsinnaagaluartut. Tassunga peqatigitillugu malunnarpoq suleqatigiinneq pitsaanerpaajungitsumik ingerlasooq ilinniartitsisut angajoqqaallu isumaqarlutik oqaaseqartut. Uparuaapput suleqatigiinnermi najoqqutassatut sinaakkutit aalajangerneqarnikuugaluartut imarisaasa malinnissaat ajornarnerungaartoq. Qulliunerusumik sammisaavoq atuartut atuarnerannut atatillugu angajoqqaat ajornartorsiutaasorujussuusut ilinniartitsisut isumaqartut. Aammalumi ingerlatsivimmi pisortaq isumaqarpoq angajoqqaat atuarfiup ajornartorsiutaasa *annertunersarigaat*. Aammattaq illoqarfiit nunaqarfiillu assigiinnginnerat soqutiginarpoq ersarillunilu, tassa atuarfiit angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat nunaqarfinni atuarfinni illoqarfinni atuarfinnut sanillillugu pitsaanerusutut nalilerneqarmat.

6.1 Angajoqqaat pimoorussinerannik atuarfiit naliliinerat

Ilinniartitsisut oqaatigaat atuartsinerminnut atatillugu unammilligassaqartorujussuaq malugisarlugu, tassa angajoqqaat meeqqat atuarnernanni akisussaaffitik eqqortinneq ajormatigit. Meeqqat atuartinneqarnissamut piareersimanissaasa kajumissuseqarnissaasalu isumaginissaa pineqaraangat angajoqqaarpasuit angajoqqaatut akisussaaffitik eqqortinneq ajoraat ilinniartitsisut ilaatigut malugisarpaat. Ilinniartitsisut malillugit angajoqqaat ulluinnarni atuarfiup inuuneranut peqataarpiarneq ajorput: ataatsimiinnernut takkuttarlutik meeqqallu ilinniakkersassaannik ikiortarlugit il.il. Ilinniartitsisut aamma malugisarpaat angajoqqaat atuarfimmut ungasittartut imaluunniit ilinniartitsisunik ataqqinnittaratik. Angajoqqaat tapersersuinerisa amigaataanera atuarfimmi pisortat aamma ilisimavaat. Pisortaq ataaseq nassuiaavoq:

Angajoqqaat tapersersuisarnerat ataatsimut isigalugu ajornartorsiutaavoq, pingaartumik illoqarfimmi maani. Suliffissaaleqisoqartorujussuavoq, tamanna atuarfimmi malugisaqaarput. Meerarpasuit kajumissuseqanngillat, atuarfik taakkununga pinnguarfissaaginnarpoq. Atuartisineq siunertaqartutut isiginngilaat. Isumaqaarpugut tamanna ajornartorsiutaasorujussuusoq. Amerlavallaat soqutigisaqanngivipput suniarnerlutillu nalullugu.

Pisortat ilinniartitsisullu apersorneqartut arlallit tikkuarpaat, angajoqqaarpasuaqartoq naalaarumasunik suleqatigiinnissamullu ammasunik, kisiannili ilinniartitsisut "angajoqqaatut piginnaanernik" taasaannik amigaateqartunik. Ilinniartitsisoq oqarpoq: "Angajoqqaat affaasa sinnerisa meeqqamik piffissaq eqqorlugu atuariatortinnissaat il.il. ajornartorsiutigaat. Imaappoq pissutsit tunngaviulluinnartut."

Meeqqat innartarfissaannut sinaakkusiusat ersarissut, takkuffissanik eqquinissat, meeqqat atuariatortigatit ullaakkorsiorsimanissaat, meeqqat atuarnerninni atortussaminnik nassarnissaat, tassaapput ilinniartitsisunit angajoqqaat amigaatigikulanerpaasaattut taakkarsorneqartut. Ilinniartitsisut malillugit meeqqat perorsarnerisa ilaat tamanna angajoqqaat isumagisariaqaraluarpaat, kisiannili tamanna angajoqqaat amerlasuut naammaginaruimik akisussaaffigisanngilaat.

6.1.1 Atuarfimmi pimoorussineq

Meeqqat atuarnernanni angajoqqaat pimoorussinerannik atuarfimmi pisortat qanoq naliliinersut apeqqutinik akisassanik immersuistsilluni misissuinerimi aperineqarput.

Tabel 24
Isummat malillugu angajoqqaat qassit meeqqamik atuartinneqarnerat pimooruppaat?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
75 & sinnerlugu	3 (16 %)	17 (65 %)	20 (44 %)
50-75 %	11 (58 %)	8 (31 %)	19 (42 %)
25-50 %	4 (21 %)	1 (4 %)	5 (11 %)
25 % ataallugu	1 (5 %)	0 (0 %)	1 (2 %)
Katillugit	19 (100 %)	26 (100 %)	45 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.15, tabel 138

Tabelimi takuneqarsinnaavoq illoqarfinni atuarfinni pisortat 16 %-ii isumaqartut angajoqqaat 75 %-ii sinnerlugit meeqqat atuarnernat pillugu pimoorissisut. Illoqarfinni atuarfinni pisortat amerlanersaat – 58 %-it imaluunniit katillugit aqqanillit – isumaqarput angajoqqaat arfaasa sisamaagaangatalu pingasut akornanni pimoorussisut, 26 %-illu (katillugit tallimat) isumaqarput affaat inorlugit pimoorussisut. Nunaqarfinni atuarfinni kisitsisit allaanerupput, tassani pisortat amerlanersaat – 65 %-it imaluunniit katillugit 17-it – isumaqarput angajoqqaat sisamaagaangata pingasut pimoorussisut, 31 %-illu (katillugit arfineq pingasut) isumaqarput minnerpaamik affaat

pimoorussisut. Taamaallaat nunaqarfimmi atuarfimmi pisortap ataatsip angajoqqaat affaat inorlugit meeqqamik atuarnerannik pimoorussisut malugisarpaa.

Ilinniartitsisut assinganik aperineqarneranni illoqarfinni nunaqarfinnilu assigiinngissut annikinneruvoq, ilinniartitsisulli pisortanut sanilliullugu angajoqqaat ikinnerit pimoorussisut isumaqarput:

Tabel 25
Angajoqqaat qassiugunartut atuartuutimik atuarnerannut malinnaalluurtuuppat?

	Illoqarfinni atuariit (N = 226)	Nunaqarfinni atuariit (N = 47)	Katillugit (N = 273)
75 % sinnerlugu	16 %	34 %	19 %
50-75 %	30 %	28 %	30 %
25-50 %	33 %	17 %	30 %
25 % ataallugu	21 %	21 %	21 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.19, tabel 106.

Tabelimi ersippoq ilinniartitsisut taamaallaat 19 %-ii isumaqartut angajoqqaat 75 %-ii sinnerlugit meeqqamik atuarnerannik pimoorussisut. Nunaqarfinnili atuarfinni pitsaannerusutut isikkoqarpoq, tassani ilinniartitsisut 34 %-ii isumaqarput angajoqqaat amerlanersaat pimoorussisut, illoqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut taamaallaat 16 %-ii taamatut isumaqarput. Pissutsit illuatungaani ilinniartitsisut 21 %-ii isumaqarput, angajoqqaat sisamararterutaat inorlugit pimoorussisut. Uani illoqarfinni nunaqarfinnilu atuariit assigiinngissuteqanngillat.

Ilinniartitsisut aamma aperineqarput angajoqqaat qanoq amerlatigisut angajoqqaanik ataatsimiititsinernut takkuttarnersut, 30 %-ii isumaqarput 75 %-ii sinnerlugit takkuttartut, 13 %-iilu isumaqarlutik 25 %-ii inorlugit takkuttartut. Tassani ilinniartitsisut naliliisimassapput angajoqqaat ilaat meeqqamik atuarnerannik pimoorussinatik angajoqqaanik ataatsimiititsinernut takkuttartut, tassa angajoqqaanik ataatsimiititsisarnert amerlanerulaarmata. Akerlianik illoqarfinni nunaqarfinnilu annertunerungaartumik assigiinngissuteqartoqarpoq, illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut taamaallaat 23 %-ii isumaqarmata angajoqqaat 75 %-ii sinnerlugit angajoqqaanik ataatsimiititsinernut takkuttartut, nunanaqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut 61 %-ii taamatut isumaqarlutik. Nunaqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut arlaannaalluunniit isumaqanngilaq 25 %-ii inorlugit takkuttartut, illoqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut 16 %-ii taamatut isumaqarlutik (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.19, tabeli 104). Nalinginnaasumik piviusorsioortumillu ilimaginnineq tassaasinnaavoq angajoqqaat minnerpaamik 75 %-ii angajoqqaanik ataatsimiititsisarnernut takkuttartut ilinniartitsisut *tamarmik* malugisimagaat, tamannalu tunngavigalugu ikitsuararsuupput.

Angajoqqaat atuariit angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittarnerannut annertunerusumik takkuttarnersut misissussallugu soqutiginarpoq, tassa namminneq meerartik pillugu ilinniartitsisumik ataatsimik amerlanernilluunniit angajoqqaat ataasiakkaarlugit oqaloqatigineqartarnerannut. Uani ataatsimiinnernik taamaattunik angajoqqaat soqutiginninnerunerannik ilimasunneq uppersarnerarpoq, tassa ilinniartitsisut 51 %-ii isumaqarmata angajoqqaat 75 %-ii sinnerlugit ataatsimiinnernut taamaattunut takkuttartut. Uani aammaarluni illoqarfiit (ilinniartitsisut 46 %-ii) nunaqarfiillu (ilinniartitsisut 77 %-ii) assigiinngitsorujussuupput. Illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut malugisarpaat angajoqqaat affaat inorlugit atuariup angerlarsimaffiillu oqaloqatigiinnissaannut takkuttartut, nunaqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut taamaallaat 6 %-ii taamatut isumaqarlutik. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.8, tabeli 105). Ilinniartitsisut isumaqarluartut angajoqqaanik ataatsimut ataatsimiititsinernut sanilliullugu angajoqqaat amerlanerusut oqaloqatigiinnernut taakkununga takkuttartut, malunnartorujussuvoq ilinniartitsisut tamarmiunngitsut angajoqqaat sisamaagaangata minnerpaamik pingasut meeqqamik atuarnerat pillugu ataatsimiinnernut takkunnissaat naatsorsuutigisaraat.

Ilinniartitsisut kalaallit ilinniarsimasut qallunaallu ilinniarsimasut assigiinngissuteqarnersut misissoqqipparput, tassanilu takuneqarsinnaavoq angajoqqaanik ataatsimiititsinerit pineqarpata erseqqarissumik assigiinngissuteqartoqanngitsoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 3.1, tabeli 15), kisiannili atuarfiit angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittarnerat pineqarpat naatsorsueqqissaarinermi annertuumik assigiinngissuteqartoqarpoq. Tassani ilinniartitsisut kalaallit ilinniarsimasut 55 %-iisa malugaat angajoqqaat 75 %-ii sinnerlugit takkuttartut, kisiannili qallunaat ilinniasimasut taamaallaat 28 %-ii taamatut akillutik. Ilinniartitsisut kalaallit ilinniarsimasut 19 %-ii isumaqartut angajoqqaat affai inorlugit takkuttartut, qallunaallu ilinniarsimasut 28 %-ii taamatut isumaqarput (Tabelit pillugit nalunaarusiami imm. 3.1, tabeli 16). Tamanna takussutissaagunarpoq ilinniartitsisoq qallunaatut oqaaseqarpat, tamanna angajoqqaat ilaannut akimmiffiusartooq.

Aqutsisunik ilinniartitsisunillu apersuinerni qulliunerusumik isigalugu taamatut pissuseqartoqarnera uppersarneqarpoq itisilernerqarlunilu. Nunaqarfinni atuarfinni aqutsisut ilinniartitsisullu angajoqqaat meeqqamik atuarnerannik pimoorussinerannik angajoqqaanillu ataatsimiititsinerni peqataasarnernik allaaserinninnerminni malunnartumik pitsaanerusumik isumaqarput.

Nunaqarfimmi atuarfimmi ilinniartitsisoq angajoqqaanik ataatsimiititsisarneq pillugu oqarpoq: "Angajoqqaat tamarmik ataatsimiititsinernut takkuttarput. Tamanna ileqquuvoq. Atuarfimmu ataqqinnittoqarpoq." Alla oqarpoq: "Isumaqarpunga angajoqqaanik suleqateqarneq pitsaasuusooq. Angajoqqaat angajoqqaanik ataatsimiititsinernut takkuttarput. Amerlanerit malinnaalluarput. Soqutiginnipput." Nunaqarfimmi atuarfimmi pisortaqaq alla itisiliivoq: "Angajoqqaat suleqatikkuminaqaat. Atuartumik ajornartorsiuteqaraangatta tamatigut saaffiginnissinnaasarpugut. Qinnuivigineqarnertik malittarpaat. Aamma angajoqqaanik ataatsimiititsinernut tamatigut takkuttarput. Aammami amerlavallaanginnamik."

Illoqarfinni atuarfinni allaanerusunik unammilligassaqarpoq. Illoqarfimmi atuarfimmi ilinniartitsisoq oqarpoq: "(Angajoqqaanik) pitsaasoqarpoq, taakku tapersersuisarput ilaalli anguneqarsinnaanatik. Aamma angajoqqaat atuarfimmu atassuteqarnerat apeqqutaavoq, meeqqat atuarfinnik qanoq isiginneriaaseqarnersut."

Ilinniartitsisoq alla taamatuttaaq oqarpoq:

Assigiinngitsorpassuarnik misileraasarpugut. Ataatsimiinnerit soqutigintinniarsarisarpagut, assersuutigalugu skærmi atorlugu saqqummiussinikkut. Kaffiliortarpugut nereqatitigiissitsisarlutaluunniit. Sianerfiginiartarpagut. Kisianni assersuutigalugu 7.- 9. klassiniittut angajoqqaavinik ataatsimiititsigaangatta angajoqqaat taamaallaat arfineq marluk – arfineq pingasut takkuttarput. Misigisarparali angajoqqaat inuusunnerit allaanerusut, tassa maannakkut mikisunik meerallit. Angajoqqaamik iliuuserisarsimasaannit allaanerusunik iliuuseqarumasarput meeqqatillu tapersersornerusarlugit.

6.1.2 Ilinniartitsisut aqutsisullu unammilligassat pillugit nassuiaataat

Angajoqqaat atuarfimmi pimoorussinnginerat ilaatigut inuiaqatigiinnik qulliunerusumik nassuiaatissaqarsinnaavoq ilaatigullu inunnik ataasiakkaanik pissuteqarsinnaalluni.

Illoqarfiit nunaqarfiillu assigiinngissuteqartorujussuunerat nassuiarneqarsinnaavoq nunaqarfinni kikkut tamarmik imminnut ilisimasarinerannik, taamaalilluni atuarfiit angajoqqaallu akornanni pisussaaffiliisumik attaveqartitsilernissaq ajornannginnerulluni, tassa ilinniartitsisut angajoqqaallu (inuit attaveqatigiittarneranni) allani imminnut ilisarimasarmata ulluinnarnilu akuttunngitsumik naapittarlutik. Tamanna tunngavigalugu suleqatigiinneq taakkununga marlunnut pisussaaffiunerulersitsisarpoq. Nunaqarfinnili aamma atuarfeqarpoq takkuttartut ikitsuinnaasarnernik misilittagaqarfiusunik aammalu soorunami takkuttarnissap ileqqunngornissaata tungaanut angajoqqaat angajoqqaanik ataatsimiititsinernut ataatsimiigartinniarlugit *aasarlugit*.

Apersuinerni aqutsisut ilinniartitsisullu ataatsimut isigalugu uparuarpaat inuiaqatigiit qulliunerusumik aqqissuussaaneq atuarfiit angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerannik sunniisunik

unammilligassaqarfiusoq. Atuarfik arlalinni imatut allaaserineqarpoq "illoqarfiup tarrarsuutaa", imatut paasillugu ajornartorsiutit illoqarfimmut ilisarnaataasut aamma atuarfimmi takuneqarsinnaasartut. Piitsut amerliartornerat, suliffissaaleqineq imigassamillu ajornartorsiuteqarneq, atonerluineq aningaasanoornerlu angajoqqaat atuarfimmi ulluinnarni peqataasinnaassusiannut nukissaqarnerannullu sunniisartutut arlalinni oqaatigineqarput. Atuarfimmi pisortaq ataaseq oqarpoq: "Angajoqqaat ukiuni kingullerni piitsuunerulernikuupput. Meeqqat nerisassaaleqisarput, suliffissaaleqisoqarpoq ammillu akikilliarlorlutik. Amerlanerusut imigassamik ajornartorsiuteqalernikuupput." Ilinniartitsisoq ataaseq oqarpoq: "Angajoqqaat ilaat ittoortorujussuusarput, tamannalu paasilluarsinnaavara. Imminnut iluarinngillat. Taamaammat amerlasuut katersuunneranni peqataanissaq aamma ajornartittarpaat. Ullumimi tassani aamma bingortoqarpoq..."

Atuarfimmi pisortaq ataaseq oqarpoq ukiuni arlalinni takkuneq ajortunik angajoqqaartoq. Tamanna soorunami inunnik isumaginniffimmit suliasatut isigaa.

Atuarfimmi allami pisortaq nassuiaavoq:

Kommunerujussuarmi nutaami illoqarfik unittoornikuuvoq. Suliffissat peerunnikuupput suliffissaaleqinerlu ajornartorsiutaasorujussuuvoq. Atuartut pimoorussinnginnerannut tamanna aamma pissutaavoq – tassa suliffissaqanngippat atuarneq erseqqarissumik siunertaqartoq takusinnaannginnamikku. Atuariartornissaq tamassumani aamma soqutigineqarpallaarunnaarpoq.

Inuiaqatigiinni ajornartorsiutit annertunerusut atuarfiup soorunami imaliinnarluni aaqqiivigisinnaanngilai. Taamaakkaluartoq pissutsit tamakku atuarfimmut tunngatillugu angajoqqaarpasuit akisussaaffimminnik soq sumiginnaanerisa nassuiarnerani isiginiarneqarnissaat pingaarteqarpoq. Minnerunngitsumik meeqqat ilikkagaqarnissamik pimoorussinerisa aamma sunnerneqartarnera pissutigalugu. "Atuartut ilikkarusussuseqanngillat! Tamanna unammilligassaavoq. Angajoqqaat pillugit annertunerusumik suliaqartariaqarpugut. Amerlasuut akisussaaffik uagutsinnut tunniuttarpaat." Illoqarfimmi atuarfimmi ilinniartitsisup ataatsip aamma oqaatigaa angajoqqaat akisussaaffitsik sumiginnarpallaartaraat: "Angajoqqaat inuusuttut siusippallaamik nammineertilersarpaat. Pissuseqarfigniittarnerit suliniuteqarfigineqartariaqarput. Angajoqqaat meeqqatik pitsaasumik atuarniassammata tapersersornissaat pikkoriffiginerulertariaqarpaat."

Naggasiullugu atuarfik ajornartorsiutip ilagisinnaavaa. Ilinniartitsisoq ataaseq oqarpoq: "Isumaqaarpunga meeqqat atuarfiat inuiaqatigiinni qaffasissutsini amerlanerni ajortorujussuarmik tusaamasaasoq." Atuarfik pitsaasunut atassuteqartinneqanngilaq.

Angajoqqaarpasuaqarporli meeqqamik atuarnerannik pimoorussisunik, angajoqqaanik ataatsimiititsinernut takkuttartunik meeqqaminnillu tapersersuisartunik. Taamaammat ajornartorsiut paasissagaanni nassuiaatit ataasiakkaartut aamma pisariaqarput.

Illoqarfimmi atuarfimmi ilinniartitsisup ataatsip atuarfiup suuneranik ilaatigut ilisimasaqannginneq oqaatigaa: "Angajoqqaarpasuit ilinniagassat pillugit ikiuussinnaanngillat, namminneq atuarfik pillugu ajortunik misilittagaqarput."

Atuarfiit ilaanni angajoqqaat atuarfimmit "malersugaasutut" misigisut ajornartorsiutigineqartarput, tassa assersuutigalugu ajornartorsiutit annertuallaalersinniarnagit atuartut atuanngitsooraangata ajornartorsiutillumi annikitsillugit angajoqqaat ingerlaavartumik ilisimatinneqartarnissaannik atuarfik politikkeqarmat. Ilinniartitsisoq ataaseq nassuiaavoq: "Angajoqqaat ataatsimiinnernut takkuttartut suna suliasaanersoq paasirarpaat. Takkutinngitsut ilinniartitsisoq politiitut isigisarpaat." Atuarfimmi pisortap tamanna imatut oqaatigaa:

Angajoqqaat attavigineqartuarternertik naammagittaalliutitigisarpaat. Kisianni ilinniartitsisoq taamaallortussaavoq. Angajoqqaat attavigineqartarneq sungiusimannnginnamikku malersugaasutut misigisarput. Isumaqartarput atuarfiup nammineq kisimik malersoraatik.

Angajoqqaat atuarfimmitt malersugaasutut misiginissaat pinngitsoorniarlugu atuartut atuarfimmi arlaatigut nersortarialinnik iliuuseqaraangata angajoqqaat aamma attavigineqartarnissaat ilinniartitsisorpassuit pingaartutut isigaat – naak assersuutigalugu ilikkagaqartarnermi siuariaatsit annikitsuaqqat pineqaraluartut. Aamma angajoqqaat imminnut naammaginginnermik atuarfimiillu oqartussaajunnaarsitaanermik misiginnginnissaat pineqarpoq.

6.1.3 Angajoqqaat aamma Atuarfitsialak

Pissuseq alla nalilersuineri ilinniartitsisunit arlalinnit oqaatigineqartoq tassaavoq atuarfik angajoqqaanut nutaajusoq allaanerusorlu. Atuarfitsialammi suna pineqarnerseq aammalu Atuarfitsialaap piviusunnngortinneqarnerata kinguneranik angajoqqaanut qanoq ilimasuuteqartoqarnerseq paasinikuunngilaat. Ilinniartitsisoq ataaseq nassuiaavoq:

Atuarfitsialak angajoqqaanut pitsaanerusumik nassuiarneqassaaq. Atuarfik augustimi aallartikkaangat uagut taamaaliorniartarpugut, kisiannili atuagaaraqaraluarput iluassagaluqaaq. Atuartut pikkorinnerulernissaat kisimi pineqanngitsoq angajoqqaat paasisariaqarpaat.

Ilinniartitsisup allap tamanna itisilerpaa aammalu Atuarfitsialak angajoqqaallu inissisimanerannut/suliassaannut ilimasuutit pillugit tapersiisutininik atortoqarnissaanik pisariaqartitsineq uparuarlugu:

Atuarfitsialak sunaanerseq angajoqqaarpasuit suli naluaat – nassuiarneqaaqqittariaqarpoq! Angajoqqaat inissisimanerat/suliassaat pillugit Inerisaavimmit amerlanerusunik paasititsiniuteqarluarsinnaavoq. Angajoqqaatut akuttunngitsumik misigisarpara angajoqqaat allat inissisimanertik/suliassatik suunersut ilisimannikkaat.

Pissuseq tamanna atuarfimmi pisortap aamma eqqaavaa:

Angajoqqaat 2003-p kingorna oqartussaajagaasutut ilisimasaqartitaajunnaartutullu misigipput. Atuarfik allaanerusoq sungiusimavaat. Naqitalarualartoq atuagaaraqaraluartorlu. Mianersortunnngortarput annilaangalerlutillu. Atuarfik taakkununnga naviartunnngornikuuvoq – suut tamarmik oqaatsit kusanartut, iliuusissatut pilersaarutit il.il. atorlugit ingerlanneqarput.

Tassa atuarfimmik aqqissuusseqqinnerup imarisaa siunertarlu angajoqqaanut erseqqarinnerugaluarpasit ilinniartitsisut malillugit suleqatigiinnermut siuarsaataassaagaluarpog, taamaalilluni meeqqat atuarneranni tapersersuinnisaq eqqarsaatigalugu nammineq inissisimaneq/suliassat annertunerusumik paasinarsinnaaniassammata.

Akerlianik angajoqqaarpoq (nukissaqarluartunik) Atuarfitsiliammik paasinnilluarsimasunik. ajornartorsiullu imatut illuatungaanut saatinneqarpoq:

Isumaqaarpunga Atuarfitsialak imminermini ajoquteqanngitsoq, ilinniartitsisorpassuarnilli malinneqanngilaq. Assersuutigalugu atuartut ataatsimoortunnngorlugit agguarnissaat siunnersuutigineqarpoq, assersuutigalugu ajornartitsinnginnerusut ajornartitsinersulluunniit malillugu, ilaatigut ikioqatigiissinnaaniassammata pisariaqartitaminnillu ilinniartitsisunit ikiorneqarsinnaaniassammata. Ilinniartitsisut aperigaangakkit aamma taamatut oqartarput, meeqqakkali tamanna pillugu oqaloqatigaakka, oqarpullu tamanna eqqunngitsoq.

Allap naatsumik oqaatigaa "peqqussut ajoquteqanngilaq, taassumaana atorneqarnera ajortoq".

Isummat assigiinngitsut erseqqarissorujussuarmik takutippaat "angajoqqaat" assigiinngitsorujussuusut, tamassumalu kinguneranik atuarfik assigiinngitsumik paasisaraat.

6.1.4 Ilinniartitsisut namminneq inissisimanerat/suliassaat

Ilinniartitsisunik apersuineri ersarissumik ersippoq angajoqqaanik ataatsimiisitsinissanik angajoqqaat ikitsuinnaat takkuffigisartagaannik aqqissuusinerit kajumissuseerunnartorujussuuartut ilinniartitsisorpassuit isigigaat. Tassungali peqatigitillugu

angajoqqaanik ataatsimisitsinerit imarisaasa takkuttut amerlassusaannut qanoq pingaaruteqartigiinerat pillugu ilinniartitsisut namminneq qanoq qisuariaateqartigisarnerat assigiinngingaatsiarpoq. Ilinniartitsisut ilaasa taamaalillutik takkuttut ikittuunerannut angajoqqaat kisiisa assuareqqajaasarpaat. Ilinniartitsisulli ilaasa nalunngilaat angajoqqaanik iluatsittumik suleqarnissaq ataatsimiinnerni angajoqqaanut sammisassanik atuarfimmiit suliaqarnerunissaq pisariaqartoq. Soorlu ilinniartitsisoq ataaseq oqartoq: "Angajoqqaanik ajortumik isiginnissanngilagut. Soorlu allani taamaaliortoqartalernikuusooq aamma pitsaasut pillugit siarnerfigisassavagut".

Illoqarfimmi atuarfimmi mikinerusumi ilinniartitsisup allap tassunga peqatigitillugu uparuarpaat angajoqqaat naaperiarnissaannut ilinniartitsisut namminneq akisussaaffeqartut:

Isumaqarpunga atuarfimmi angajoqqaanik, innuttaasunik atuartunillu naaperiaaffiusartumi sulissagutta atuarfik soqutiginarnerulersissagipput. Suleqatigiinneq qanoq pilerinartunngortissagipput paasiniarnissaanut uagut akisussaasuuvugut. Ilinniarsimasuuvugut – angajoqqaajunnigitsut. Angajoqqaat pissutsinik paasinninnissamik ikiorneqarnissamik immaqa pisariaqartitsipput. Taamaammat ajornartorsiuteqaraangata ammut isigiinnarsinnaanngilagut. Aamma meeqqat tassani pineqarput. Ilikkagaqartarnissaat kiap akisussaaffigaa? Uagut akisussaaffigaarput

Oqaaseqaatit taamatut ittut takutippaat angajoqqaat pimoorussinerulertinneqassappata angajoqqaat pitsaasumik kinguneqartussamillu naapinnissaasa pingaaruteqarnera ilinniartitsisut ilaasa aamma eqqumaffigissagaat.

6.2 Angajoqqaat isumaat

Nalilersuinermut atatillugu angajoqqaanik tallimariarluni apersuisoqarpoq. Illoqarfimmi ataatsimi atuarfiup siulersuisuini ilaasortat marluk apersorneqarput, allani angajoqqaat tamarmik peqataanissamut aggersarneqarput. Angajoqqaat ikitsuinnaat takkuppup, taakkulu angajoqqaanut pimoorussisunut aamma angajoqqaanik ataatsimiititsinernut il.il. takkuttartunut ilaapput – taamaanngippat apersuinissanut taakkununnga takkussimassanngikkaluarput. Kisiannili angajoqqaarpasuit angajoqqaat akisussaaffeqarnerannik soq ingerlatsisannginnerannik isummersoqataarusupput. Angajoqqaanik ataatsimiititsinerni soq taamatut ikitsigisut takkuttarnerat aammalu atuarfiit angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittarneranni ataatsimut isigalugu pimoorussinngittarnerat pillugu angajoqqaat taakku ilinniartitsisunit allaanerulluinnartumik isumaqarnerat soqutiginarpoq. Immaqa tamarmik isumaqatigiissutigisinnaagaat meeqqat unnuakkut sininnissaannik nerisassaqaarnissaannillu isumaginninnissamik kiisalu pisariaqartumik toqqissisimaarnissamik tapersorneqarnissamillu ajornartorsiutit inuit atugaanni qulliunerusumik ajornartorsiutaasut, angajoqqaanik ataatsimiititsisarnerit angajoqqaat ilinniartitsisunit allaanerulluinnartumik isigaat. Angajoqqaat uparuaapput angajoqqaat amerlasuut angajoqqaanik ataatsimiisitsinernut aamma atuarfiup angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittarnerinut takkutinngitsoortarnerannik ajornartorsiuteqarnermut ataatsimiinnerit imarisaat pissutaasorujussuit. Angajoqqaat arlallit misissuinermut atatillugu apersorneqartut uparuarpaat ataatsimiinnerit imarisaat angajoqqaat peqataanissaannut pimoorussinissaannulluunniit kaammatuinngitsut. Angajoqqaat ataaseq nassuiaavoq:

Angajoqqaanik ataatsimiisitsisarnerit soqutiginanngillat. Atuartut atuagaat ilinniartitsisut takutittarpaat assigiinngitsunilu qanoq siuartigisimanerlutik oqaatigisarlugu. Ilikkagassatut anguniakkat aamma saqqummiuttarpaat, kisianni taakku nalunngilagut. Sukkasuumik oqaluttuarisarpaat, oqalupallallutik – nalunaaqutaq qiviartarpaat oqarlutillu maannakkut taamaattariaqartugut anipallallutillu. Apeqquteqarneq ajorpugut. Ilaat tusaaneqanngitsutut misigisimasarput.

Angajoqqaap allap angajoqqaanik ataatsimiisitsisarnerit imatut oqaluttuari:

Meeqqanut katillugit 20-nut angajoqqaat immaqa sisamat-tallimatut takkuttarput (angajoqqaanik ataatsimiisitsinernut). Nereqatigiittoqassappat immaqa amerlanerulaartut.

Kisianni amerlanertigut tamanut tunngasunik ilisimatinneqartarpugut – uannut angajoqqaatut tiguaanngitsunik.

Angajoqqaat uparuupaat angajoqqaanik ataatsimiisitsinernut takkuttut amerlassusaannut ataatsimiinnerit imarisaat apeqqutaagajuttartut:

Angajoqqaanik ataatsimiisitsinernut ilaannikkut angajoqqaat taamaallaat pingasut-sisamat takkuttarput. Kisianni oqaluuserisat apeqqutaasorujussuupput. Atuartut pingasut atuarfimmit anisitaammata tamannalu pillugu paasisitsisoqartussaammat – amerlasuut takkupput! Kisianni taamatut ajortoqalinnginnerani ajornartorsiutit sooq oqaluuserisimasinnaanngilagut?

Angajoqqaanik ataatsimiisitsinerni sammerusunnerusaminnik angajoqqaat arlallit innersuussutissaqarput. Klassi qanoq ingerlanersoq meeqqallu klassimi peqatigiinnerminni qanoq innersut paasisaqarfiginerunissaat kissaatigisinnaavaat. Aamma klassimi angusassat qanoq suliarineqartarneri paasisaqarfigerusuppaat. Tassunga atatillugu angajoqqaap ataatsip angajoqqaat namminneq inissisimanerat/suliassaat uparuupai oqarlunilu:

Angajoqqaatut qanoq iliussanerlunga paasisaqarfigerusunneruara – kisitsinermik ilinniarnermi periuseq ataaseq atortarneraat, utertaarinermi aallaavik il.il. Angajoqqaatut inissisimanera/suliassakka ilisimarusuppakka.

“Angajoqqaanik pitsaasumik suleqateqarnermut” sakkut (Inerisaavimmeersut) angajoqqaat ilaasa tusarnikuuaat, taakkulu angajoqqaanik suleqateqarnermi atorneqarnissaat kissaatigisinnaavaat. Anaanaq ataaseq oqaluttuarpoq atuartut ilikkagassaannik angajoqqaanik ataatsimiisitsinermi meeqqami ilinniartitsisua arlaanni saqqumminikuusoq, angajoqqaallu taakkunannga misiliisillugit. Angajoqqaat nuannariinnarlugu ilinniagassinneqarput diplominnallutillu. Tassani siunertaq tassaavoq periutsit ilaannik angajoqqaat ilikkagaqarnissaat, tassungalu ilanngullugu meeqqat angerlarsimaffimminni ilinniakkerineranni ikiornissaannut atorneqarsinnaallutik. Taamatut aqqissuussisoqarmat angajoqqaarpasuit peqataapput.

Aammattaaq angajoqqaat ataatsimut isigalugu misigisarpaat ilinniartitsisut klassini suleqatigiikkaangata suleqatigiinneq pitsaanepaajusartoq. Taamaattariaqaraangat atuartut ilorrisimaanerit atuartullu ilikkagaqartarnerit pillugu angajoqqaat pitsaanerumik ilisimatinneqartartut misigisarpaat.

Atuarfiup angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittarnerat, taaneqartartoq Angusakka pillugit ataatsimiinneq, angajoqqaat ilaasa aamma isornartoqartippaat:

Pisoqartarnikorujussuuvog Angusakka pillugit ataatsimiinnermit anigaanni “Angusakka pillugu allaaserinninnermi imatut kaammattuisoqarluarpoq”, kisianni ilinniartitsisut pitsaasunik saqqumiiginnartarput aamma “ajunngilaq”, taava misigisimanartarpoq qanoq allassimasoqarnerisooq atuarsimanngikkaat... tupinnaraluartumillu Angusakka pillugit ataatsimiinnissat aqqissuunneqaraangata, ilinniartitsisut ilaat tamatigut napparsimasarput. Tamatigut. Aamma tiimit qassit ilinniartitsiviusimanersut tiiminilu qanoq amerlatigisuni atuartut takkussimannginnersut allassimasussaavoq. Aammali ilinniartitsisut tiimini qanoq amerlatigisuni najuutinnginnerat allassimasariaqarluarpoq.

Angajoqqaalli apersorneqartut paasilluinnarpaat suleqatikkuminaatsunik angajoqqaartoq: “Angajoqqaarpasuit soqutigisaqanngillat, meeqqatik killilerneq ajorpaat akisussaaffillu tamaat ilinniartitsisunut tunniuttarlugu. Meeqqamik qanoq tapersersornissaat naluaat.”

Angajoqqaat namminneq atuartuunerisa kingorna atuarfiup allanngorsimanera atuarfiup angerlarsimaffiillu akornanni suleqatigiinnermut aamma pingaaruteqarpoq – tamanna angajoqqaat ilinniartitsisutulli isigaat. Angajoqqaat ataaseq nassuiaavoq: “1973-imi atualerama angajoqqaat meeqqatik atuarfimmut tunniutiinnartarpaat. Angajoqqaat peqataasarnissaat maannakkut ilimagineqarpoq. Akisussaaffeqarpoq.”

Ilinniartitsisut akulikitsumik taarseraattarnerat

Pissuseq ilinniartitsisut namminneq oqaatiginngisaat angajoqqaat arlallit oqaatigaat – tassa ilinniartitsisut akulikitsumik taarseraattarnerat atuarfiup angerlarsimaffiillu ingerlalluurtumik suleqatigiinnissaannut aporfiusinnaasoq. Ilinniartitsisut taarseraannerujussuat atuarfimmit nalunaarutigineqartut suliniutillu imminnut atajuanginnerannik kinguneqarpoq. Tamassumani atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat qajannarnerulerpoq, aamma inuit ataasiakkaat isumalluutigineqarajuttarnerat pissutaalluni. Angajoqqaat ataaseq oqarpoq: "Iluatsitsisutut misigisimavugut, meeqqagut ukioq ataaseq sinnerlugu ataatsimik ilinniartitsisoqarput – ukiut marluk sinnerlugit ataatsimik klasselæregeqartarnek maani akuttuvoq." Alla oqarpoq: "Ilinniartitsisut nuukkaangata imaluunniit atuarfik nutaamik pisortartaaraangat suleqatigiinneq aallaqqaataaniit aallarteqqissaq."

Atuarfimmi pisortat akulikitsumik taarseraaffigisaanni, maannakkut pisortaasoq oqarpoq tamanna angajoqqaat eqqumaffigisorujussuugaat. Qimmit qimuttut assersuutigai oqarlunilu: "Qimmini qimuttuni siuttut marluk taarserneqaraangata qimmit paatsiveeruttarput." Tamanna suleqatigiinnermut aamma pingaaruteqarpoq.

Naggasiullugu ilinniartitsisut alloriarfimmi ataasiinnarmiitillugit atuarfippassuit aqqqissugaanerit atuartut alloriarfinnut nuunnerannut atatillugu ilinniartitsisuisa tamarmik taarsertarnerannik kinguneqartarpoq. Tamanna atuartut sulii amerlanerusunik unitsiartarnerannik kinguneqarpoq. Angajoqqaat arlallit malugaat pingaartumik nukarlerni akullernilu ilinniartitsisut akulikitsumik taarseraattarnerat paatsuunganartutut tulluanngitsutullu misigisitsisartoq – angajoqqaanut meeqqanullu.²¹ Ikaarsaariarnerni paasissutissanik misilittakkanillu paarlaasseqatigiittarnermi ilinniartitsisut suleqatigiinnginnerat angajoqqaat isumaat malillugu ajornerulersinneqarpoq. Sumiiffinni arlalinni tiimerpassuarni atuanngitsoqartarneranik tiimerpassuarnilu taarteqartarnermik kinguneqartumik ilinniartitsissutinik amigateqarnermi aamma annertuunik ajornartorsiuteqartoqarpoq.

6.3 Aaqqiissutissatut innersuussutit: Aalajangersimasumik pitsaasumillu aallaaveqarnek

Angajoqqaanik suleqateqarnerup qanoq pitsanngorsarneqarnissaa pillugu sumiiffippassuarni aqutsisut ilinniartitsisullu amerlasuunik isumaliuteqartarникуupput, aalajangersimasunillu iliuuseqartoqartarsimaneramik tamanna kinguneqarpoq.

Ilinniartitsisut apersoneqartut arlallit oqaatigaat atuarfiup angerlarsimaffiillu ingerlalluurtumik suleqatigiinnerannut aallaaviulluortoq tassaasoq suleqatigiinnerup suunissaanik kiisalu atuarfiup angerlarsimaffiillu akornanni akisussaaffiit qanoq agguarneqarnissaanik kissateqarput atuarfiup erseqqarissunik aalajangersimasunillu sinaakkusiinnaassuseqarnissaa. Aqutsisunik ilinniartitsisunillu apersuinermi ersippoq angajoqqaanut pitsaasumik pissusilersortarnissaq aammalu ajornartorsiuteqarpat isornartoqarpalluunniit attaveqartannginnissaq pingaaruteqartut amerlanerit isumaqarfigineqartoq. Kinguneqartussamik ataavartumillu oqaloqatigiittarnermik tunngaviliinarluni atuarfippassuarni taamatut suleriuseqalertoqarnikuuvoq. Ilinniartitsisoq ataaseq nassuiaavoq:

Angajoqqaanut sianeraangatta qanoq pissusilersornitta eqqarsaatiginissaa pingaaruteqarpoq. assersuutigalugu pisoq pillugu naveersiinnarata, kisiannili oqarluta "tulliani inortuinaqinak". Ilaqutariinnik aalajangersimasunik malersuisutut pasillerneqartoqarsinnaavoq.

Ilinniartitsisoq alla erseqqissaavoq:

Angajoqqaanut pitsaasumik aallaaveqarpugut pitsaasumillu iliuuseqartoqaraangat nersuulaarerusuttarluta. Atuartut pikkoriffii isiginiarsarisarpagut. Imaassanngilaq meeqqat angajoqqaallu atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerat annilaangagissagaat.

²¹ PPR-imi sulisup ataatsip aamma misigaa atuartunik ajornartorsiuteqartunik ilinniartitsisut ilaasa qasunaveersaatamerannik alloriarfinnut ikaarsaariartarnerit kinguneqartut – taamaammallu nalunnginnamikku alloriarfimmut tullermut piffissaq sivikitsaq qaangiuppat nuussasut ajornartorsiutit iliuuseqarfigisamagit.

Ilinniartitsisup allap pitsaasumik ineriartortitsinerup aallartinneqarsimanera isiginiarpaa:

Siusinnerusukkut taamaallaat Angusakka pillugit ataatsimiittoqartarpoq (atuarfiup angerlarsimaffiillu oqaloqatigiittarnerat). Peqatigiilluta (angajoqqaat peqatigalugit) naleqartitanik suliaqarnikuuvugut. Angajoqqaanut sianertarpugut allallutaluunnit, kisiannili pissutsit pitsaasungortinissaat aamma eqqumaffigisarlugu.

Pimoorussineq annertusarniarlugu pitsaasumillu angusaqarniarluta angajoqqaanut aaqqissuussigaangatta pitsaasunik naapeqatigiissuteqarniarluni ilaatigut inuit attaveqartarneranni iliuutsinik soorlu nereqatigiinnernik il.il. ilanngussisoqartalernikuuvoq.

Angajoqqaanut ataasiakkaanut ilimasuutit aalajangersimasut

Atuarfiit ilaanni angajoqqaanut ilimasuutit erseqqissarneqarnikuupput, tamassumanilu pitsaasunik misillitagaqartoqarpoq. Aqutsisoq ataaseq nassuiaavoq:

Meeqqamut iliuusissatut pilersaarutit atsiortinnerisigut aammalu meeqqaminnut atuffassinissaannik kiisalu isumaqatigiissutit ingerlateqqinneqarnissaannik ilimasuuteqartugut oqarfiginerisigut angajoqqaanut ilimasuutit paasissutissiisarpugut. Arlaannik pisoqaraangat ulloq taanna sianerfigineqartarput. Ilinniartitsisut aamma "piffissaq siniffissaq pillugu isumaqatigiissut" atsiorneqarsimasoq perusuttarfaat.

Aqutsisoq nassuiaavoq tassunga atatillugu uteriisaarnissaq atajuartitsinerlu aamma pingaaruteqartut:

Angajoqqaat meeqqaminnut minutsit qulit ullut tamaasa atortassagaat kaammartortarpagut, tassani atuagaasivik il.il. misissorneqartassallutik. Suliniutit taamaattut sunniuteqaleriartorput. Angajoqqaat ingerlatsilluarsinnaanngitsut ilinniartitsisut ikiortartorujussuuserpaat. Taava allaffigisarfaat sianerfigalugilluunniit, ataasiakkaarlugit ataatsimeeqatigisarlugit – pingaartumik atuartut immikkut pisariaqartitsisut pillugit.

Ilimasuutit paaseqatigiissutigineranni pingaartuq tassaavoq atuarfiit angerlarsimaffiillu akornanni suliasat erseqqarissumik agguarnissaat. Ilimasuutit agguanneranni angajoqqaat peqataatinneqarnissaat ilaasa pingaartittarfaat, taamaalluni aappaanaa akisussaaffeqassanani:

Angajoqqaatut suna suliarissaneraat pillugu "ilimasuutininik allattuivik" allassimagipput ilisimatitsissutigalugu angajoqqaanik ataatsimiititsineq siulleq aallartippara. Uku ukulu meeqqannut ilimasuutigaavut – atortussat atuagaasivimmuut poortorlugit, aqerluusanik atuarfimmuut nassataqarnissaq, piffissaq eqqorlugu takkunnissaq. Angajoqqaat tamanna iluarisorujussuuaat, soorlu oqartut siornatigut taamaattumik tigusaqanngisaannarsimallutik. Nalugaannimi qanoq ililluni eqqortumik iliortoqassava? Misigisarpara angajoqqaat piunassuseqartut, kisianni qanoq iliussanerlutik naluinnartaraat. Aamma aperaagut meeqqamik tiimit qassit sinittarnissaat isumaqarfigineraat. Arlalikkaarlutik oqallisigaat, uteramillu isumaqatigiissimapput tiimit quliusariaqartut. Atuartut taamatut ukiullit qanoq siviutigisumik sininnissaannik ilisimatuut qanoq ilimasuuteqarnerat internetimi nassarinikuuarput, taakkulu imminnut naapertuupput. Ajornartorsiut tassaaginnarpoq meeqqat tiimini taakkunani sininnissaat angajoqqaat ilaasa ajornartorsiutigisaraat. Kisianni oqaloqatigiissutiginikuuaat, taamaammatt immiqa piffissap ingerlanerani taamaattoqartalissaq.

Atuarfimmi tassani iinniartitsisup aamma angajoqqaat peqatigalugit naleqartit ilimasuutillu allappai – aamma angajoqqaat meeqqaminnut ilinniartitsisunullu ilimasuutaat paasiniarlugit. Klassimi nivinngarneqarput, atuartut taamaallutik ullut tamaasa takusarsinnaaniassammatigut.

Allami angajoqqaanut atortussiaq atornerqarpoq, atuarfiup sulinerani angajoqqaat peqataatinnerulersinniarlugit paaseqatigiittarnerlu ineriartortinniarlugu atortoq oqaloqatigiinnitsilersartooq. Angajoqqaanut atortussiap atornerqarnerani (angajoqqaanik ataatsimiisitsinerni, atuarfimmi siulersuisut ataatsimiinneranni assigisaannilu) atuarfimit misigineqartarpoq atuarfiup angerlarsimaffiillu oqaloqatigiilernissaannut atussallugu pitsaalluinnartuusoq. Piffissaq sivisunerusoq eqqarsaatigalugu eqqarsaatigineqarnikuuvoq isumaqatigiissutaasut atuarfimmu angajoqqaanullu tunniunneqartussamik akisussaaqatigiissutaasussamik allaganngortinneqassasoq atuarfimmilu nivinngarlugu. Aammattaaq oqallisigineqarsinnaavoq aqqiivigineqarsinnaallunilu, assersuutigalugu klassimi alloriarfinni tullermi angajoqqaanut aqqissuussinermi.

Atuarfimmi ataatsimi aamma angajoqqaanut angajoqqaanik ataatsimiisitsinermi takkuttuaannartunut ikitsunut ilinniartitsinissamik pilersaaruteqartoqartarpoq. Tassani siunertaanngilaq ilinniartitsissutini piginnaasanik qaffassaanissaq, kisiannili angajoqqaat akornanni maligassanik pilersitsinissaq, atuarfiup angajoqqaallu qanimut suleqatigiinnissaannut assersuutaasinnaasunik.

6.3.2 Angajoqqaat ilinniakkerisarnerlu

“Angajoqqaanit tapersorsorneqarnerq” qanoq isumaqarnersoq assigiinngitsunik isumaqarfigineqarpoq. Angajoqqaat tapersorsuinerat akisussaaqataanerallu angajoqqaat meeqqanik atuarfimmillu soqutiginnilluarnissaattut meeqqallu atuarnissamut piareersimanissaannik isumaginnittussaanerannut meeqqallu ilinniakkerisarnissaannik eqqaasitsisarnissaattut il.il. ilinniartitsisut ilaasa paasivaat.

Ilinniartitsisut ilaasa tamassuma saniatigut ilimasuutigaat ilinniakkerisassat imarisaat pillugit angajoqqaat meeqqatik angerlarsimaffimmi ikiortassagaat, angajoqqaallu suliamik ingerlatsinermi taamaalorsinaanngimmata angajoqqaat ajornakusoortitsisinnaanerat unammillernartutut isigalugu. Meeqqat ilikkagaqartarnerannik tapersorsorneranni angajoqqaanut taakkununga ikiuutaasussatut nalilerneqarpat atuarfinni ataasiakkaani ilinniartitsisut angajoqqaanut ilitsersuisarput. Allani angajoqqaanik sunngiffimmi ilinniartitsinissaq pilersaarutaavoq - assersuutigalugu matematikkimik qallunaallu oqaasiinik, taamaaliornikkut angajoqqaat ilinniartitsissutini taakkunani meeqqamik ikiornissaannik pisariaqartunik piginnaasaqartilersinniarneqarlutik. Atuarfiilli assigiissutigaat taamatut suliniuteqarnerit aatsaat aallarnisarneqartut aammalu angajoqqaat peqataativilinnissaannut atortunik tapersiissutinik ilinniartitsisut ujartuisut. Imaanngilarli angajoqqaat ilinniartitsissutinik meeqqanut ikiuisartussatut sumiiffinni tamani isigineqartut.

6.4 Ilinniaatsinut Institutti angajoqqaat inissisimaviat/suliassaat pillugit

Ilinniaatsinut Instituttimi (tassa ilinniartitsisunngorniarfimmi Inerisaavimmilu) aqutsisunik apersuinermi angajoqqaat inissisimaviat/suliassaat aamma oqaloqatigiissutigineqarput. Uani atuarfiup angajoqqaallu atassuteqarnerat atuarfinit allaanerusumik isigineqarpoq. Peqataasut isumaqatigiissutigaat angajoqqaat nukissaqarpiangitsut atuarfiup akisussaaqqeanginnissaannut patsisut atornerqassanngitsooq:

Ilinniartitsinermik aqutsisoq Kathrine Kjærgaard oqarpoq:

Imaassinnaavoq angajoqqaat sumiginnaasut, taamaattoqarpat atuarfittut allatut iliussaagut. Ilinniartitsininni tamanna pingaartittorujussuunikuuara, akerliusoqartaqaarli - ilinniartitsisunngorniat oqarput: “Angajoqqaat tamassuminnga ilikkagaqarnissaat eqqortuusinnaanngilaq. “Angajoqqaat taamaalorsinnaanngippata uagut taamaalissaagut. Angajoqqaat sumiginnaanerit meeqqat pisuussutiginnigilaat. “ Uanga oqarpunga: “Angajoqqaat sussa, takkunnissap pingaaruteqassusianik meeqqat isumaqalerfigisinnaasaannik iliuuseqartariaqarpugut. Imaassinnaavoq atuagaasivitik nassanngikkaat, taava aqerluusanik piareersimatitsissaasi. Angajoqqaat uparuartornagit, tamanna saperpaat. “ Tamannali nalitsinni atornerqanngimmat ajornakusoortorujussuuvoq.

Tassunga tapiliullugu aalajangersimalluinnartumik oqaatigaa angajoqqaat assersuutigalugu matematikkimi ilinniagassanik namminneq suliarisinnaangisaminnik ikiuunnissaannik ilimasuuteqarpata taamaammallu taakkuninnga pikkorissarnissaannik piumasaqarpata paatsuinerusog; "Angajoqqaat meeqqat atuartittussaangilaat!"

Inerisaavimmi aqutsisut ilaat isumaqarpoq angajoqqaat assigiinngitsuusut – nukissaqarnerat angajoqqaatullu iliuuserisartagaat assigiinngitsorujussuusut – ilinniartitsisullu taakkununga ilimasuutaat saaffiginneriaasiallu aamma tamassumani ersittariaqartoq. Allap uparuarpa angajoqqaanik ataatsimiisitseriaaseq iliuseqarfingeqarsinnaasoq. Angajoqqaat ataatsimiisinnegartarneranni atuartitsinerup imarisaanik ilisimatinnegartannginnerat tupigusuutiga – oqarpoq assersuutigalugu atuartitsinissamut pilersaarusiortoqarsimangippat tamanna angajoqqaat ataatsimiisinnegartarneranni nassuiaruminaassasoq. Taamaammat pissutsit imminnut atapput immikkoortillugillu isigineqarsinnaanatik.

6.5 Atuarfimmi siulersuisut angajoqqaanik suleqatigiinnermi inissisimaviat/suliassaat

Atuarfinni siulersuisut angajoqqaat sinniisaannik tallimanik, ilinniartitsisut sinniisaannik marlunnik atuartullu sinniisaannik marlunnik ilaasortaqarput. Atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerannut atuarfiup pilersaarutaa atuarfik pillugu inatsit malillugu atuarfimmi siulersuisut sinaakkusissavaat akueralugulu. *Atuarfik pillugu Inatsisartut inatsisaanni nr. 15, 3. december 2012-imeersumi (§47, imm. 4)* allaqqavoq: "Atuarfiup siulersuisuisa atuarfiup ingerlatai allat, tassunga ilanngullugit angerlarsimaffiup atuarfiullu atuartup atuarinneqarnermini ilinniartinneqarnissaminullu tunngasutigut ingerlanera pillugu isumasioqatigiittarnissaannut tunngasut, kiisalu atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiissutissaat allat malittarisassiussavaat." Atuarfimmi siulersuisut inissisimaviat/suliassaat immikkoortoq 8.5-imi ataatsimut isigalugu allaaserineqalaarput. Tassani atuarfiup angajoqqaallu suleqatigiinneranni atuarfimmi siulersuisut nammineq inissisimaviat/suliassaat sammilaarpagut. Paasinarsivormi atuarfinni siulersuisut suleqatigiinnermut tassunga "najoqqutassanik aalajangersaaginnarneq ajortut" peqataavittarlutilli.

Atuarfiit ilaanni atuarfimmi siulersuisut atuarfiup angajoqqaallu allat suleqatigiinnerannik qaffassaasumik ambassadøripajaaq atuunnerusarput. Tamanna assersuutigalugu pisarpoq atuarfimmi siulersuisut nereqatigiissitsillutik imaluunniit atuartut tammaarsimaarnissaannut paasisassarsiorlutillu angalanissaannut aningaasanik katersuiniarlutik imaluunniit pimmatiginnittarneq, takkuttarneq assigissaalluunniit pillugit ataatsimiisitsillutik atuartut, angajoqqaat ilinniartitsisullu naapeqatigiinnissaannik aqqissuisarput.

Sumiiffinni arlalinni atuarfimmi siulersuisut angajoqqaat ataatsimut ataatsimiinnissaannut aggersaasarput, tassani pingaartumik angajoqqaat meeqqat atuarnernut akisussaanerat oqallisigineqartarluni. Illoqarfimmi mikisumi angajoqqaat 75-it ataatsimut ataatsimiisitsinermut atuarfimmi siulersuisunit aqqissuunneqartumut takkuppuput. Atuarfimmi siulersuisut arlallit aamma sammisat soorlu peqqissuseq/pinaveersaartitsineq takkutingitsoortarnerlu soqutigaa.

6.6 Eqikkaaneq naliliinerlu – angajoqqaat inissisimaviat/suliassaat

Malunnarpoq angajoqqaat meeqqamik atuarnernannik pimoorussinerisa ajornartorsiutaasumik annikinneranik ilinniartitsisut ataatsimut isigalugu isumaqartut. Apeqqutinik akisassanik immersuisitsilluni misissuinnermi ilinniartitsisut 69-it oqaatigaat tamanna atuarfimmi unammilligassat annertunerit pingasut ilagigaat (Tabelinik nalunaarusiami imm. 3.2, tabeli 2). Kisiannili angajoqqaat meeqqat atuarnernannik pimoorussinerat aammalu angajoqqaat angajoqqaanik ataatsimiisitsinernut takkuttarnerat kiisalu atuarfiup angerlarsimaffiillu akornanni suleqatigiinneq nunaqarfinni atuarfinni illoqarfimmi atuarfinnut sanilliullugu tupinnaannartumik annertunerusut nalilernerqarput. Inuit atugaasa inuillu ataasiakkaat ajornartorsiutaasa kingunerattut imaluunniit angajoqqaat atuarfik pillugu naleqqutinngitsumik isumaqarnerattut ilinniartitsisut isigaat, namminerlu isumaqarlutik oqaloqatigiittarneq sammisallu pimoorussilersitsisut amigaataasut. Assersuutigalugu ilikkagassatut anguniakkat pillugit

ilinniartitsisut qanoq sulisarnerat angajoqqaatullu qanoq tapersiisinnaanerlutik, klassinilu attaveqatigiittarneq illorrisimaarnerlu angajoqqaat ugartorneruaat.

Angajoqqaat namminneq atuarsimanerminni ajortunik misilittagaqarput, tamassumalu kinguneranik atuarfimmu iluarpallaanngitsumik atassuteqarlutik. Angajoqqaat allat misigisimapput atuarfik Atuarfitsialak aqutugalugu imatut allanngortigisimasooq ilisarnarpiarunnaarnikuulluni, taamaammallu angajoqqaat namminneq inissisimavitsik/suliassatik nalornissutigilertarlugit. Tamassuma kinguneraa atuarfik ullumikkutut isikkoqartillugu taakkununga takornartaalersinnaavoq. Ilinniartitsisut naqqisartutut naalagaaniartutullu isigineqarnerat pissutigalugu angajoqqaat taakku "oqartussaajunnaarsineqartutut" misigisinnaapput. Taamaammatt meeqqat atuarnerminni ineriartoranni pitsaasunik pisoqaraangat atuarfiit ilaasa angajoqqaat attaviginiartarpaat. Taamaaliornikkut ajortut soorlu takkutinnngitsoortarnerit ilikkagaqarniarnermilu ajornartorsiuteqarnerit atuarfiup angerlarsimaffiillu akornanni attaveqatigiinnermi kisiisa isiginiarneqarnissaat pinngitsoorneqartarpoq. Tamanna aamma kinguneqartussamik ataavartumilu oqaloqatigiittarnissanut tunngavissiivoq.

Angajoqqaat, nukissaqarluartut, allat Atuarfitsialiak akerlianik nutaaliorfiusutut isigaat, tassanilu taamaallaat ilinniartitsisut aqqissuusseqqinnermi immikkoortunik piviusunngortitsinngitsutut isigigamikkut kukkusoaarluni.

Angajoqqaanik – aammalumi ilinniartitsisunik - apersuinerit isumaqalersitsippu atuarfiup angerlarsimaffiillu akornanni suleqatigiinneq pillugu atuarfiup, ilinniartitsisut angajoqqaallu akornanni ilimasuutit naleqqussarnissaat amigaataasoq. Taamatut ilimasuutit naleqqussarnissaannut atuarfinni pisortat ilinniartitsisullu suliamik ingerlatsisutut akisussaapput. Angajoqqaanik ataatsimiisitsinerit angajoqqaanullu takkuffigissallugit soqutiginartunngorlugit ataatsimiisitseriaatsit pillugit angajoqqaat ilimagisaannik ilinniartitsisut ilisimasaqavittariaqarput. Ilinniartitsisut ilimasuutiminnik angajoqqaanut imatut ingerlatitseqqiisariaqartassapput angajoqqaat inissisimavitsik/suliassatik nalornissutigissanagit. Angajoqqaat pimoorusinnginnerannik ilinniartitsisut pakatsinerat paasinarluarpoq, angajoqqaanik ataatsimiititsisarnerit kisiisa pinnagit, aammali meeqqat atuarnerat ataatsimut isigalugu. Tamassuma tungaviusumik atugassaritineqartutut imaluunniit angajoqqaat "pisuussutaattut" isigineqannginnissa pingaaruteqarpoq, kisiannili atugassaritineqartut malillugit atuarfiup ilusilersornissaanut politikerit, aqutsisut ilinniartitsisullu ataatsimut akisussaaneermik tiguisariaqarlutik.

Angajoqqaat meeqqamik ilinniagassaannik ikiorsinnaajumallugit qanoq iliorluni pisariaqartunik ilisimasaqartilernissaat ilinniartitsisut ilaasa soqutigaat. Angajoqqaat taamatut *suliakkerneqavissanerisa* tassunga atatillugu ajornartorsiutinngortinneqarnera soqutiginarpoq. Ilinniartitsisunngorniarfimmu ilinniartitsinermi aqutsisup suliakkerneqannginnissaat erseqqarissumik isumaqarfigaa. Meeqqat sininissaannik, ullaakkorsiornissaannik ullaakkullu piffissaq eqqorlugit aninissaannik angajoqqaat akisussaaffilerneqarnissaat ilaqutariippassuarni ajornartorsiutaammat angajoqqaat akisussaaffilerneqarnissaat immaqqa eqqortuunngilaq. Aamma tamanna ilimasuutaavoq meeqqat angerlarsimaffinni nukissaqarfimmeersut nukissaqarfiunngitsumeersullu atugassarisaasa assigiinnginnerannik annertusisitsinnaasoq. Atuarfik pillugu inatsimmi allaqqasoqaralarpoq "Atuartut tamarmik inuttut atugaat apeqqutaatinnagit pisariaqartunik ilisimasaqalernissaannut piginnaasaqalernissaannullu tapersiinissaq angerlarsimaffiit suleqatigalugit meeqqat atuarfiata suliassaraa (...). Kisianni suleqatigiinnermi angerlarsimaffiit suliassaat tassaasariaqanngillat atuarfiup suliassaaneq ingerlatsineq – tassa atuartsineq. Ataatsimut akisussaaqatigiinneq tassaalluarsinnaavoq immikkoortut assigiinngitsut avillugit suliqaarneq.

Angajoqqaanik suleqateqarneq aamma atuarfinni siulersuisut sulinerat pillugit atuagaq najoqqutassiaq Inerisaavimmit suliarineqartoq (*Om Atuarfitsialak/Atuarfitsialak pillugu – håndbog til forældre*) () ilinniartitsisut aqutsisullu ikitsuinnaat oqaatigaat. Akerlianik atuarfiup angerlarsimaffiillu suleqatigiinnerannut atortussat sakkussallu erseqqarissorujussuarmik ujjartorneqarput, tamassumalu ilimanarsisippaa atortussat pioreernerit paasisutissiissutigineqarluarsinnaasoq, immaqsa saqqummerseqqillugit.²²

Atuarfimmi siulersuisut pingaarnertut suliassaar tassavaoq atuarfinnut siulersuisutut atuunnissaq, atuarfinniilli arlalinnit misilittakkat tikkuussipput ambassadøritut inissisimaneq/suliassaqarneq ingerlanneqarluarsinnaasoq soqutiginarsinnaallunilu aammalu siulersuisunut siunissami pissarsissutaasumik inissisimaffigisinnaagaat/suliassarisinnaagaat.

²² *Københavns Kommunimit atortuni taakkunani aamma ajornartorsiutit uani eqqaaneqartut eqqartorneqarput immaqalu isumassarsiorfiusinnaallutik: <http://ipaper.ipapercms.dk/KKBUF/HROrganisation/BrugFolkeskolen2013/>.*

7 Atuarfimmi aqutsisut

Nalilersuinerup takutippaa nunaqarfinni illoqarfinnilu atuarfinni aqutsisut aqutsinermi nammineq iliuuseqarsinnaanermut ataatsimut isigalu atugassarititaasut qulliunerusumik iluarisimaarluaraat. Atuarfik pillugu inatsit ingerlatsivimmillu suleqateqarneq aqutsisunit ataatsimut isigalugu pitsaasumik isigineqarput. Kisiannili atuarfimmi pisortat ilaat malugaat allaffissornermi suliassanut piffissaq annertoq atorineqartarmat perorsaanerme aqutsinissamut naammattumik piffissaqarnissaq ajornakusoorsinnaasoq. Pingaartumik aqutsisunut nutaanut atuarfimmi pisortat tamarmiusut affaasa missaaniittunut tamanna atuuppoq. Ilinniartitsisorpassuilli aqutsisut isornartoqangaatsiarpaat apersuinerillu arlaleriarlutik takutippaat aqutsisut ilinniartitsisullu piviusut assigiinngingaatsiartumik isigigaat.

7.1 Aqutsisut sinaakkutaat namminerlu iliuuseqarsinnaanerat

Apeqqutsinik akisassanik immersugassani akisutini apersuineruilu aqutsisut ataatsimut isigalugu naliliippat sinaakkutitik namminerlu iliuuseqarsinnaanertik pitsaasuusut. Nammineq iliuuseqarsinnaaneq ilaatigut atuarfik pillugu inatsimmit ilaatigullu kommuninit ingerlatsinermik annertunerusumik annikinnerusumilluunniit atuarfimmi pisortanut suliassanngortitsinnaasunit killilerneqarpoq.

Apeqqutininik akisassanik immersugassani atuarfimmi pisortat aperineqarput perorsaanerme anguniakkat sinaakkutillu atuarfik pillugu inatsimmi taassumalu ataani nalunaarutini allaqqasut paasiuminartutut ulluinnarnilu atorineqarsinnaasutut isiginaat.

Tabel 26

Atuartitsinermi anguniakkat sinaakkutillu atuarfimmi inatsisikkut nalunaarutitigullu allasimasut qanoq illit misigisaqarfigaagit, paasinarpat ulluinnarnilu atorsinnaappat?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
Annertuumik	14 (74 %)	10 (38 %)	24 (53 %)
Annertuallaanngitsumik	5 (26 %)	15 (58 %)	20 (44 %)
Annikinnerusumik	0 (0 %)	1 (4 %)	1 (2 %)
Naamerluinnaq	0 (0 %)	0 (0 %)	0 (0 %)
Katillugit	19 (100 %)	26 (100 %)	45 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.1, tabel 5

Illoqarfinni atuarfinni pisortat 14-t (74 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat qulit (38 %-ii) naliliippat atuartitsinermi anguniakkat sinaakkutillu paasiuminartorujussuit ulluinnarnilu atorineqarluarsinnaasut. Illoqarfinni atuarfinni pisortat tallimat (26 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 15-it (58 %-ii) isumaqarput ilaatigut taamaattoq, illoqarfinnilu atuarfinni pisortat arlaannaalluunniit akinngilaq "annikinnerusumik" nunaqarfimmilu atuarfimmi pisortaq

ataasiinnaaq taamatut akilluni. Akissutit ataatsimut isigalugu tikkuussipput atuartsinermi anguniakkat sinaakkutillu pillugit inatsimmi aalajangersakkat atuarfinni pisortat annertuumik ilaatigulluunniit paasiuminartut ulluinnarnilu atorneqarsinnaasutut isigigaa. Tamanna aqutsisunik itisiliilluni apersuinerni akissutinut naapertuulluarpog. Aqutsisut arlallit apersuinerni oqaatigaat inatsimmi sinaakkutit annertuumik nammineq ingerlatsisinnaatitsisut inatsimmilu allaqqasut annikitsuinnaat atuarfintut ataasiakkaanut naleqqussaruminaassinnaasut. Kisitsisit paasinarsisippaat nunaqarfinni atuarfinni pisortat annikinnerusumik iluarisimaarinnittut, tamannalu nunaqarfimmi atuarfimmi pisortamit imatut nassuiarneqarpoq:

Inatsit atuarfimmum mikisumut ilaatigut naleqquppallaarneq ajorpoq. Naleqqukkaangamili atorneqarluarsinnaasarpog. Ilai paasiuminaapput, tassa nunaqarfinni atuarfintut naleqqussagaavallaannginnami, atuarfintut anginerusunut naleqqunneruvoq.

Atuarfinni ulluinnarni sulinerni atuarfik pillugu inatsisip sinaakkutaalluarneranik atuarfinni pisortat naliliinerat apersuinerit ataatsimut isigalugit uppersarsisippaat. Pisortap ataatsip tassunga atatillugu erseqqissarpaa taamanikkut aaqqissuusseqqinneq imatut annertutiginikummat atuutilersitsinermi erseqqarissumik tulleriissaarinerit pisortap maqaasinikuugai. Aaqqissuusseqqinerup imarisaata immikkoortortarpasuunik suliaqarnermut atatillugu najoqqutaasinnaasutut pisortaq nammineq tulleriinnilersuinerumut allattuiviliortariaqarsimaneranik tamanna kinguneqarpoq. Pisortaq alla uparuaavoq inatsimmi sinaakkutit kommunillu ingerlaavartumik piunasaat ilinniartitsisunut toqqaannartumik nalunaarutigineqarsimagaluarpata naleqqussimassagaluartoq, assersuutigalugu atuarfiup intranetiani/ilinniartitsisut Attat-mi mailiinut.

Pisortat namminneq aalajangiinissamut periarfissaat

Atuarfik pillugu inatsimmi sumiiffinni annertuumik aqutsisinnaanermik tunngavissiivoq, assigiinngitsorpassuilli atorlugit piviusunngortinneqarsinnaalluni, kommunillu qanoq aalajangersaanerat atuarfimmi pisortat namminneq iliuuseqarsinnaanerannut apeqqutaavoq. Illoqarfinni atuarfinni pisortat nunaqarfinni atuarfinni pisortanut sanilliullugu namminneq annertunerusumik iliuuseqarsinnaagaluartut kingullertut taaneqartut amerlanersaasa namminneq aalajangiinissamut periarfissatik naammagisimaarpaat.

Apeqqutit akisassat atorlugit misissuinerne atuarfimmi pisortat aperineqarput, atuarfimmi pisortatut namminneq aalajangiinissamut periarfissatik qanoq naammagisimaartigineraat naammagisimaanngitsigineraalluunniit.

Tabel 27

Atuarfimmi pisortatut nammineq aalajangiinissaasuseqarnernut periarfissaqartinneqarnerit qanoq aammagisimaartigaajuk/naammagisimaanngitsigaajuk?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
Naammaginarpoq	7 (37 %)	19 (73 %)	26 (58 %)
Annertunertigut naammaginarpoq	10 (53 %)	6 (23 %)	16 (36 %)
Annertunertigut naammaginangilaq	1 (5 %)	1 (4 %)	2 (4 %)
Naammaginangilaq	1 (5 %)	0 (0 %)	1 (2 %)
Katillugit	19 (100 %)	26 (100 %)	45 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.3, tabel 20

Tabelimi takuneqarsinnaavoq illoqarfinni atuarfinni pisortat arfineq marluk nunaqarfinnulu atuarfinni pisortat 19-it namminneq aalajangiinissamut periarfissatik naammagisimaaraat, aammalu illoqarfinni atuarfinni pisortat qulit nunaqarfinnulu atuarfinni pisortat arfinillit

annertunerusumik iluarisimaarinnipput. Kisiannili illoqarfinni atuarfinni pisortat katillugit 17-it (90 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 25-it (96 %-ii) atuarfimmi pisortatut namminneq aalajangiinissamut periarfissatik ataatsimut isigalugu iluarisimaarpaat imaluunniit annertunerusumik iluarisimaarlugit. Tamanna pitsaassutsinik apersuinerni pisortat oqaatigisaannut naapertuulluarpoq.

Pisortat namminneq aalajangiinissamut periarfissatik pillugit qulliunerusumik apeqqummut apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi akinngitsut "Iluarisimaarpara" immikkoortut suut iluarisimaarinniginaat aamma toqqaannartumik aperineqarput. Pisortat iluarisimaarinnigikkaangata tassaasinnaapput nammineq aalajangiisinnaanunerunissamik kissaateqarneq akerlialuunniit – tassa annertunerusunik sinaakkuteqarusukkamik (najoqqutassaqarusukkamik). Pissutsit assigiinngitsorujussuit takuneqarsinnaapput:

Sulisunik aqutsineq pineqaraangat illoqarfinni atuarfinni pisortat annertunerusunik najoqqutassaqarusupput, aammalu arlaannaalluunniit namminneq aalajangiisinnaanunerunissamik kissaateqanngillat. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat tamarmik tamanna pillugu namminneq iliuuserisinnaasatik naammagisimaarpaat.

Perorsaanerme aqutsineq eqqarsaatigalugu nunaqarfinni atuarfinni pisortat aamma naammarisimaarinnipput, kisiannili illoqarfinni atuarfinni pisortanit ataaseq nammineq aalajangiisinnaanerorusuppoq marlullu sinaakkuteqarnerorusullutik.

Allaffissornermik aqutsinermut atatillugu illoqarfinni atuarfinni pisortat sisamat nunaqarfinnilu atuarfimmi pisortaq ataaseq namminneq aalajangiisinnaanerorusussinnaapput, akerlianilli illoqarfinni atuarfinni pisortat marluk sinaakkuteqarnerorusullutik.

Pisortat arfineq marluk, illoqarfinni atuarfinniit sisamat nunaqarfinnilu atuarfinniit pingasut, aningaasaqarnermik aqutsinermut atatillugu namminneq aalajangiisinnaanerorusupput, illoqarfinnilu atuarfinni pisortat marluk sinaakkuteqarnerorusullutik.

Naggasiullugu pisortat tallimat, illoqarfinni atuarfinniit sisamat nunarfimmilu atuarfimmiit ataaseq, atorfinitsitsinerni soraarsitsinernilu namminneq aalajangiisinnaanerorusussinnaapput, akerlianilli illoqarfinni atuarfinni pisortat sisamat sinaakkuteqarnerorusullutik. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.3, tabelit 21-25).

Kommunit akornanni apeqqutit akisassat atorlugit misissuinerup takutippaa kommunini sisamani taakkunani pisortat namminneq aalajangiisinnaanermikk periarfissamikk naammaginninersut naammaginninnginnersulluunniit annertuumik assigiinngissuteqarput (tabelinik nalunaarusiami imm. 3.1, tabeli 24).

Ilinniartitsisut piffissap suliffissaq pillugu isumaqatigiissutaat nammineq iliuuseqarsinnaanermut killiliisutut

Atuarfik pillugu inatsit kommunillu allaffissorinikkut ingerlatsinerat ulluinnarni sulinermi naleqqutinngitsumik killiliisutut isigineqanngillat, pisortalli arlallit oqaatigaat ilinniartitsisut piffissaq suliffissaq pillugu isumaqatigiissutaat killiliisooq. Assersuutigalugu tassaasinnaapput ilinniartitsisut angajoqqaanik ataatsimiisitsinerni tamanna piumasarineqassappat minutsini tallimanik sivilunerusumik najuutsinneqarsinnaannginnerat imaluunniit atuarfimmiit tammaarnissaq pilersaarusionerqassappat inuttalerneqarlunilu. Apeqqutaavorli isumaqatigiissutit sumiiffinni naleqqussarnissaat periarfissaqarneq pisortat ilisimaneerat.

Pisortaq ataaseq aalajangeerusukkaluarluni aalajangiisinnaannginneranut sinaakkuteqarnerusoq malittarisassaqarnerorluunniit aperineqarami akivoq:

Aap, ilinniartitsisut isumaqatigiissutaat paasiuminaappallaaqaaq ajornarpallaarlunilu. Aamma ilinniartitsisuugama taamatut nammineq isumaqarnikuuvunga. Suut tamarmik naatsorsorneqartussaammata suullu tamarmik aningaasannngortinneqartussaammata eqqaatsumik iliuuseqarsinnaajunnaarsitsivoq.

Pisortaq alla nammineq atuarfimmi ilinniartitsisuusimasoq taamatut aperineqarami akivoq: "Aap, sinaakkutit avataanni iliuuseqartartorujussuunikuuvugut. IMAK-ip oqarneranit sulinerujussuunikuuvugut... Ilinniartitsisut tunniusimanikorujussuupput. Tamanna aamma angusaqartitsilluarpoq."

Aammattaq pisortap apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi nammineq akisinnaasani allappoq atuarfimmi unammilligassat annertunerit pingasut ilaat tassaasoq, "IMAK ilinniartitsisunut oqartussaavallaarpoq aammalu ilinniartitsisutut sulineq pitsaavallaarani."

Kisiannili IMAK-ip siulittaasua malillugu piffissaq suliffissaq pillugu isumaqatigiissut tamatigoortorujussuuvog, suleqatigiinnermut ataatsimiititaliap akuliunneratigut atuarfiit ataasiakkaat pisariaqartitaannut naleqqusarneqarluarsinnaasoq. Taamaammat ilinniartitsisut piffissaq suliffissaq pillugu isumaqatigiissutaannik isornartorsuinnermut IMAK-i malillugu pissutaavoq atuarfiit isumaqatigiissummik atuarfiit suleqatigiinnermut ataatsimiititaliaanni naleqqussaasinnaasimannginnerat.

KANUKOKA-p nalilersuinermi uani sinniisaata uppersarpaa, ilinniartitsisut piffissaq suliffissaq pilugu isumaqatigiissummik pisortat isornartorsuinnerannut tunngaviusinnaasoq piffissaq suliffissaq pilugu isumaqatigiissummik pisortarpasuit eqarpallaamik paasinninnerat. Ilitersuutit atuarfinni ataasiakkaani sulinerup eqaannerulersinneqarnissaanut atorneqarsinnaasut piffissaq suliffissaq pillugu isumaqatigiissummi ilaapput – tassunga peqatigitillugu piffissaq suliffissaq pillugu isumaqatigiissutit sinaakkutaata iluaniittoqarsinnaalluni. Taamaammat apeqqutaavoq sakkunik taakkuninnga pisortat atuutilersitsilersinnaanersut, taamaalilluni sulineq tamatigoortinneqarsinnaaniassamat atuarfinnullu ataasiakkaanut pitsaanagerusumik naleqqusarneqarluni.

7.2 Kommuninik ingerlatsivinnillu suleqateqarneq

Kommuninik ingerlatsivinnillu suleqateqarneq aqutsisunit malunnartumik pitsaasumik nalilerneqarpoq. Apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi aqutsisut immikkoortuni assigiinngitsuni pisariaqartitaminnik ikiorneqarnerat tapersorsorneqarnerallu sammineqarpoq. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat illoqarfimmi atuarfimmi pisortamik qullersaqartut taakkunaniit naammattumik ikiorneqarnerisut taamatuttaaq aperineqarput.

Illoqarfinni atuarfinnut kommuniniit ikiuineq

Atuarfiit amerlanerit eqqarsaatigalugit kommunini ingerlatsiviit illoqarfimmi allamiipput, kommuninilu sisamaasunit pingasuni atuarfeqarnermut sulisut ikitsuararsuupput (aamma ingerlatsineq pillugu kapitali 8 takujuk). Taamaammat kommunini sulisut pisariaqartinneqaraangamik pissarsiarineqarsinnaanerannik atuarfimmi pisortat qanoq isumaqarnerisut misissussallugu soqutiginarpoq. Apeqqutit akisassat atorlugit misissuinerup takutippaa atuarfimmi pisortat tallimat (21 %-ii) tamatigut ajornanngittartoq isumaqartut. Atuarfinni pisortat pingasut (13 %-ii) akipput ajornanngikkajuttartoq. 42 %-it "Assigiinngitsorujussuuvog" krydsilerpaat – tassa ilaatigut ajorneq ajorpoq ilaannilu ajornartarluni. 25 %-it, tassa atuarfinni pisortat katillugit arfinillit, isumaqarput amerlanertigut tamatigulluunniit ajornartartoq (Tabilinin nalunaarusiami imm. 1.1, tabeli 8).

Allaffissorneq aqutsinerlu pillugit apeqqut pillugu pisortat amerlanerit isumaqarput atorfissaqartitamannik ikiorneqarajuttarlutik:

Tabel 28**Ikiorneqarnissannut pisariaqartitsinerit naapertorlugu kommunimiit ikiorneqartarpiit atuartitsinermut, allaffissornermut aqutsinermullu tunngasutigut?**

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 18)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 6)	Katillugit (N = 24)
Aap, tamatigut	3 (17 %)	2 (33 %)	5 (21 %)
Aap, ilaatigut	12 (67 %)	4 (67 %)	16 (67 %)
Qaqutiguinnaq	2 (11 %)	0 (0 %)	2 (8 %)
Naamik	1 (6 %)	0 (0 %)	1 (4 %)
Katillugit	18 (100 %)	6 (100 %)	24 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.2, tabel 9

Nassuiaat: apeqqut una taamaallaat apeqqummut "Kina ilinnut qullersatut qaninnerpaava?" - mut "Direktøri/kommunimi pisortaq"-mik akissuteqartunut apeqqutigineqarpoq.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq pisortanit katillugit 24-usunit illoqarfinni atuarfinni pisortat pingasut (17 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat marluk (33 %-ii) isumaqartut allaffissorneq aqutsinerlu pillugit apeqqutinik kommunimit pisariaqartitaminnik tamatigut ikiorneqartarlutik. Illoqarfinni atuarfinni pisortat aqqaneq marluk (67 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat sisamat (67 %-ii) isumaqarput ikiorneqarajuttarlutik. Illoqarfinni atuarfinni pisortat pingasut akipput pisariaqartitaminnik akuttusuumik ikiorneqartarlutik ikiorneqanngisaannarlutilluunniit.

Pisortat 24-it taakku aamma aperineqarput *teknikki illuutillu* pillugit apeqqut pillugu pisariaqartitaminnik kommunimit ikiorneqartarnersut. Illoqarfinni atuarfinni pisortanit aperineqartunit ataaseq nunaqarfinnilu atuarfinni pisortanit aperineqartunit ataaseq akipput atorfissaqartitaminnik tamatigut ikiorneqartarlutik. Illoqarfinni atuarfinni pisortat aqqanillit nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat marluk akipput apeqqutit taamaattut pillugit pisariaqartumik ikiorneqarajuttarlutik. Illoqarfinni atuarfinni pisortat tallimat nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat marluk akipput akuttusuujusoq, nunaqarfimmilu atuarfimmil pisortaq ataaseq naaggamik akilluni. Illoqarfimmil atuarfimmil pisortaq ataaseq aamma akivoq apeqqutit taamaattut pillugit ikiorneqarnissamik pisariaqartitsisarani. Ataatsimut isigalugu atuarfinni pisortanit aperineqartunit 24-iusunit 15-it (62 %-ii) naliliipput teknikki illuutillu pillugit apeqqutinut atatillugu pisariaqartitaminnik tamatigut ikiorneqartarlutik (Tabelinik nalunaarusiamil imm. 1.2, tabeli 10). Tassa teknikki/illuutit pillugit allaffissornermut aqutsinermullu sanilliullugu kommunit atuarfinnut ikiuisarnerat ajornerusutut isikkoqarpoq.

Ingerlatsivimmi pisortaq ataaseq oqarpoq ingerlatsiviup atuarfinnut ataasiakkaanut qanoq atassuteqarternera allanngorartorujussusoq, tamassumunngalu pissutissaqarluartoq nassuiaalluni:

Ilaat taamatut ukiorpassuarni suliaqarnikuupput ingerlalluartumillu atuarfeqarlutik annertuumillu nammineq ingerlatsilluarsinnaallutik. Arlaannik pisoqaraangat sianeqatigiittarpugut allaqatigiittarluta. Ilaat ullut tamarluinnangajaasa attavigisarpakka. Taamaammatt oqangajappunga attaveqartannginnerput aamma pitsaasumik ingerlasoqarneranik takussutissaasoq. Ullut tamaasa sianertartut sivirusumik suliarineqartartunik ingerlaavartunik suliaqarsinnaasarpur, tassaagajupput sulisut pillugit suliasat ajornakusoortorujussuit. Atuarfinni ikiorneqarnissamik siunnersiueqateqarnissamillu pisariaqartitsisut: Qanoq iliornissarpur ajunngila, malittarisassani qanoq allaqqasoqarpa? Kisiannili atuarfinni pisortaaitakka tamarmik ingerlalluarput, attaveqatigiilluartarpugut tamatigullu oqaloqatigiissinnaasarluta.

illoqarfinni atuarfinniit nunaqarfinni atuarfinnut ikiuineq

Nunaqarfinni atuarfinni pisortat 19-it misissuinermi akipput illoqarfinmi atuarfinmi pisortaq qaninnerpaamik qullersaralugu, tassa taannaavoq pisariaqartitsigaangamik ikiorneqarnissamik saaffigisassa (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.2, tabeli 7). Taakkunannga arfineq marluk (37 %-ii) isumaqarput pisariaqartikkaangamik sulisup suliamut attuumassuteqartup pissarsiarinissaa tamatigut ajornangittartoq (atuarfinmi pisortaq, pisortap tullia allalluunniit). Qulingiluat (47 %-ii) akipput amerlanertigut ajornarneq ajortoq, marlullu (11 %-ii) akipput assigiinngitsorujussuusoq. Ataaseq isumaqarpoq ajornakusoornerusartoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.1, tabeli 11).

Nunaqarfinni atuarfinni pisortat aamma aperineqarput allaffissorneq aqutsinerlu pillugit apeqqutit pineqaraangata illoqarfinmi atuarfinmit pisariaqartitaminnik ikiorneqartarnertut isumaqarnersut. Perorsaaneq pillugu apeqqut nunaqarfinni atuarfinni pisortanut apeqqutinut ilaavoq, tassani ilimagineqarmat aamma tamanna pillugu nunaqarfinni atuarfinni pisortat isumasiueqateqarnissamik pisariaqartitsisarsinnaasut.

Tabel 29

Illoqarfinmi atuarfinniit attaveqarfigisartakkanniit ikiorserneqarnissannut pisariaqartitatit pissarsiarisarpigit atuartitsinermut, allaffissornermut aqutsinermullu tunngasutigut?

	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 19)
Aap, tamatigut	7 (37 %)
Aap, ilaatigut	7 (37 %)
Qaqutiguinnaq	4 (21 %)
Naamik	0 (0 %)
Pisariaqartissimangilara	1 (5 %)
Katillugit	19 (100 %)

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.2, tabel 12

Nassuiaat: apeqqut una taamaallaat apeqqummut "Kina ilinnut qullersatut qaninnerpaava?"- mut "Illoqarfinmi atuarfiup pisortaa"-mik akissuteqartunut apeqqutigineqarpoq.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq nunaqarfinni atuarfinni pisortat arfineq marluk akisut pisariaqartikkaangamik illoqarfinmi atuarfinmit tamatigut ikiorneqartarlutik, nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat arfineq marluk akipput ikiorneqarajuttarlutik. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat sisamat akipput qaqutigut ikiorneqartarlutik, ataaserlu akivoq tamanna atorfissaqartinneq ajorlugi. Tassa ataatsimut isigalugu aperineqartunit 19-iusunit 14-it (74 %) akipput apeqqutit perorsaanermit, allaffissornermut aqutsinermullu tunngagaangata illoqarfinmi atuarfinmit ikiorneqarnissamik pisariaqartitsigaangamik ikiorneqarajuttarlutik. Tassa pisortat illoqarfinmi atuarfinmi atuarfiup pisortaanik qaninnermik qullersallit apeqqutinut taamaattunut atatillugu ikiorneqartarnertik iluarisimaarneruaat.

Pisortat 21-t taakku aamma aperineqarput teknikki illuutillu pillugit apeqqut pineqaraangat illoqarfinmi atuarfinmit pisariaqartitaminnik ikiorneqartarnersut. Tamassumuunga nunaqarfinni atuarfinni pisortat arfineq marluk (37 %-ii) akipput "Aap, tamatigut", tallimallu (26 %-ii) akipput "Aap, ilaatigut taamaakkajuppoq". Nunaqarfinni atuarfinni pisortat sisamat (21 %-ii) akipput

“Qaqutigut”, nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat marluk (11 %-ii) naaggamik akillutik. Nunaqarfimmi atuarfimmi pisortaq ataaseq akivoq taamatut ikiorneqarnissamik atorfissaqartitsinngisaannarluni. Tassa ataatsimut isigalugu pisortanit aperineqartunit 21-usunit 13-it (65 %-ii) akipput, tekniki illuutillu pillugit apeqqtunut atatillugu pisariaqartitsigaangamik ikiorneqartuaannarlutik ikiorneqakkajuttarlutilluunniit (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.2, tabeli 13). Aamma pisortat ingerlatsivinnik toqqaannartumik pisortallit apeqqummut tassunga akissutaat taakkununga assingupput, tassa takuneqarsinnaavoq allaffissornermut sanilliullugu teknikimik illuutinillu ikiorneqarnissaq ajornarnerusooq amerlanerulaartut isumaqartut.

Tabelit akornanni misissorlugu atuarfinni pisortat, aqutsiveqarfinnik pisortaqartut, amerlanersaat (88 %-ii) oqaaseqarput allaffissorneq aqutsinerlu pillugit apeqqtuni pisariaqartitaminnik kommunimit ikiorneqartuaannarlutik ikiorneqakkajuttarlutilluunniit, nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat, illoqarfimmi atuarfimmi pisortamik qullersallit, (74 %-ii) isumaqarput taamatutaaq illoqarfimmi pisariaqartitaminnik ikiorneqartarlutik. Tekniki illuutillu eqqarsaatigalugit illoqarfimmi atuarfinni pisortat ikinnerusut, tassa 62 %-ii, kommunimit ikiorneqartarnertik naammagisimaarpaat, nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 65 %-ii illoqarfimmi atuarfimmit ikiorneqartarnertik naammagisimaarlugu. Tassungalu peqatigitillu takuneqarsinnaavoq amerlangaatsiartut pisariaqartumik *ikiorneqartaratik* isumaqartut, illoqarfinnilu atuarfinni pisortat amerlangaatsiartut aamma oqaatigaat kommunimi sulisut sulianut attuumassuteqartut pissarsiariuminaassinnaasut.

Pitssaassutsinik apersuinermi atuarfinni pisortat aamma aperineqarput komminimik ingerlatsivimmillu suleqateqarnertik ataatsimut isigalugu qanoq isumaqarfigineraat. Apersuinerit tamarmik akornanni pisortat isumaqarput ingerlatsivimmut atassuteqarnertik ingerlalluortoq. Aqutsisoq taamatut ungasissorsuunngitsukkut atorfinnikoq, ingerlatsivimmut tunngatillugu atuarfia illoqarfimmi allamiittoq oqarpoq:

Ingerlatsivimmut atassuteqarluarpunga. Ikiornissannut piffisaqarajuttarput. Suliaqarnikuuvoq piffissami sivisuumi suliarineqartunik, kisiannili suliassanik suliarinnittartumut eqqortumut nammineq saaffiginnissinnaanikuuvugut, immaqqa pisortamut. Pisortatut aallartikkama ikiorlunga maaniipput.

Pisortaq alla, atuarfia ingerlatsiviup illoqarfianiittoq, ingerlatsivimmut attaveqarnini imatut oqaatigaa: “Ingerlatsivik isumasieqatigineqartarfiuvoq tamatigut pissarsiarineqarsinnaasoq. Atuarfeqarnermut pisortaq ilisarismalluarpara. Qanimut attaveqatigiittarpugut.” Aamma nunaqarfinni atuarfinni pisortat illoqarfimmi atuarfinni pisortaanermut atassuteqarnerat qulliuernerusumik pitsaasutut nalilerneqarpoq. Nunaqarfimmi atuarfimmi pisortaq ataaseq nassuiaavoq:

Illoqarfimmi atuarfimmi pisortaanermik suleqateqarluarpunga. Perorsaanermi allaffissornermilu apeqqtut pillugit tamatigut saaffiginnissinnaavunga. Oqarfigineqarnikuuvunga qaqugukkulluunniit sianersinnaasunga, taamaammaat nalornissuteqaraangama atuarfimmi pisortaanermut sianertarpuq.

Atuarfinni pisortat ilaasa, sivisunngitsumik pisortatut atorfeqarnikut, erseqqissaatigaat ingerlatsivimmut pitsaanerpaamik atassuteqalernissaq sivisulaarsinnaasoq. Malunnarpoq atuarfiup ingerlatsiviullu attaveqatigiittarnerisa annertunersaa mailikkut telefonikkulluunniit pisartoq. Pisortat nutaat apeqqtut assigiinngitsut pillugit kina saaffigineqassanersooq piffissamik annertunerusumik atuigajuttarnerat tamassuma kinguneraa. Kommunimit sisamaasunit pingasuni atuarfimmi pisortaaasimasut atuarfeqarnermik ingerlatsivimmi aqutsisuupput. Atuarfimmi pisortat nutaat arlallit erseqqissaatigaat ingerlatsivimmi sulisut atuarfimmi pisortaaasimanermik namminneq misillittagaqaraangata taakkulu siusinnerusukkut suleqatitut ilisarimaneeqaraangata iluaqutaasartoq.

Sumiiffiit ilaanni aqutsisut kommunimi atuartitsinermi pisortamik atuarfinnilu pisortanik allanik aalajangersimasumik qaamaammut ataasiarlutik oqarasuaatikkut ataatsimeeqateqartarput, taakkunani maannakkut sammisat assigiinngitsut ataavartumik saqqummiunneqartarlutik oqallisigineqarlutillu. Sumiiffinni allani kommunimik ulluinnarni ataavartumik

isumasiueqateqartarnissaq ujartorneqarpoq. Kommunimit akissuteqartarnerunissaq atuarfinni pisortat ataasiakkat toqqaannartumik ujartorpaat, oqaatigalugulu ingerlatsivimmu ukiumoortumik nalunaarusiat oqaaseqarfigineqartarnissaat imaluunniit atuarfimmi suliniutit nutaat atuutilersinnerat pillugu isumasiueqatigiittarnissat kissaatigisinnaallugu. Pisortaq ataaseq oqarpoq:

Maani kisimiiginnangajuttuuvunga, assigiinngitsullu siornatigut misilissimannngikalarukkit ajornartorsiortorujussuusimassagaluarpunga. Artornarsimassagaluqaq. Kisimiittutut misigisimanarpoq, maani ingerlatsivimmu attaveqartoqarpallaarneq ajorpoq. Kommuneqarfik Sermersuumi Nuummi tamanna allaaneruvoq, tassani kommunimi atuarfinni pisortat ullut 14-ikkaarlugit ataatsimeeqatigineqartarput imaluunniit ilaanni sapaatit akunneri tamaasa oqarasuaatikkut ataatsimiittoqartarluni (...) Mailertarpugut sianertarlutalu, kisianni KANUKOKA-mi siunnersorti malittarisassat, isumaqatigiissutit inatsisillu pillugit oqaloqatigisarpara.

Kommunini ingerlatsineq pillugu kapitalimi perorsaanermik aqutsineq pillugu kommunit isumasiueqatigineqartarnerat taakkulu ilanngussaat allaaseraagut.

7.3 Aqutsisut piginnaasaat

Aqutsisut aqutsinermi namminneq piginnaasatik naammagisimaarnerullugit pitsaassutinik apersuinerni oqaatigaat. Tassungali peqatigitillugu apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi amerlasuut oqaatigaat maannakkut atorfimminni piginnaasanik annertunerusumik qaffasaanissaq kissaatiginartissinnaasimagaluarlugu. Illoqarfimmi atuarfimmi pisortaq misilittagalik nammineq piginnaasaminik apersuinerit ilaanni aperineqarami oqarpoq: "Isumaqaarpunga atorfissaqartitakka pigalugit. Taamaangippat allat aperisarpakka. Tullersortigalu suleqatigiilluarpugut." Pisortaq alla oqarpoq: "Misigisimavunga tullersortigalu pisariaqartitatsinnik piginnaasaqartugut. Taamaangippat maaniinnaviannngikkalarpugut! Arlaannik ilisimasaqannngikkaangatta ingerlatsivik aperisarpaput."

Kisiannili atuarfimmi pisortap nutaangaatsiartup oqaatigaa aqutsinermi sakkut allaffissornermi atorneqarsinnaasut aallartisarnermi amigaatigisimallugit. Pisortaq ataaseq nassuiaavoq:

Pisariaqartitannik piginnaasaqannngilluinnarpunga! Atorfinitsinneqarama erseqqarissumik isumaqatigiissutigineqarpoq pisortanut pikkorissarnissamik neqerooruteqartoriapat peqataassauga. Pingaartumik atuarfimmi pisortanut nutaanut. Kisiannili neqerooruteqartoqannngilaq, tamannalu ajornartorsiutaavoq. Taamatut inissisimasoq uangaannaanaviannngilaq. (...) Nalungilara misilittagaqarneq arlaatigut takkuttussaasoq, kisianni tamatigut allamut ingerlanani suliniivinnissamut suliamik ingerlatsinermi piginnaasaqarneq iluassagaluqaq. Misileraassagaanni kukkusoqartarorujussuuvoq, kukkunerillu tamakku inunnut ajoqutaalersarput – uani kingusinnerusukkut atugarissaanermik isumaginnittussat pineqarput. Nalunarpoq ingerlaannaq paasineqarsinnaanersut, ingerlatseriaatsimi uani suliap sunniutaanik malugisaqarneq ingerlaannaq oqaatigineqarneq ajorpoq. Ajorluinnartut iluarsineqartussat paasineqarnissaannut piffissaq sivisoorujussuaq ingerlasinnaavoq. Misilittagaqannngikkaanni allaffissornermi suliassat pissusiusariaqaraluartunut sanilliullugu sivisuallaamik sularineqarsinnaasarput isumalluutillu annertuallaat atorneqartarlutik. Tassani perorsaanermi aqutsineq ajoquserneqarpoq. (...) Misilittagaqannngitsumik aqutsisoqarnerani perorsaanermi aqutsineq ajoquserneqarpoq.

Nunaqarfimmi atuarfimmi pisortaq misigisaqarnikuvoq aqutsisunik pikkorissarnissamik aallartitsinissamut ikippallaat nalunaarsimasut, taamaalilluni pikkorissarusukkaluarluni maannamut pikkorissarnikuunngilaq. Isumaqaarpoq assersuutigalugu ingerlatsivimmu oktobarimi nalunaarusiamik suliagaqarneq ajornartuusooq, taamatuttaaq suliassanik allanut agguassinissaq. Illoqarfimmi atuarfinni aqutsisut apersorneqartut ataatsimut isigalugu ilinniarluarsimanerupput, arlallit aqutsinermi diplomeqalerfiusartumik ilinniarsimapput il.il., kisiannili soorlu akkerliinnernik aaqqiiniarnernut, ajornakusoortumik oqaloqateqarnernut, sulisut pillugit suliannut ataatsimullu isigalugu malittarisassanik nutarterinermut il.il. atatillugu piginnaasat amigaatigisinnaavaat.

Aqutsisoq ataaseq assersuutigalugu oqarpoq atuarfimmi pisortatut pikkorissarnikuulluni, kisiannili allaffissornikkut malittarisassani, atorfinitsitsinerni il.il. pisoqartorujussuunikuuvoq. Aqutsisut ilaasa ingerlatsivik ullut tamaasa attaveqarfigisarpaat, taamaallillunilu ajornartut qanimut suliarineqartarlutik. Soorlu aqutsisoq ataaseq oqartoq: "Misilittagaqarneruleruma apersorpallaarnissara naatsorsuutigingilara!"

Atuarfinni pisortanik apeqqutit akissat atorlugit misissuineri apeqqutigineqarpoq, Kalaallit Nunaanni atuarfimmi pisortaanermi atorfiniminnut naleqquttumik piginnaasanik qaffassaasimanersut. Illoqarfinni atuarfinni aqutsisut aqqaneq marluk (63 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni aqutsisut aqqanillit (42 %-ii) tamanna aappimik akivaat. Tassa illoqarfinni atuarfinni atuarfinni pisortat 37 %-ii nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 58 %-ii naleqquttumik piginnaasanik *qaffassaasimangillat* (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.16, tabeli 142).

Atuarfinni pisortat atuarfimmi pisortaanermi piginnaasanik aqqissuussamik qaffassaasimanermik angertut sunik piginnaasanik qaffassaasimanersut aamma aperineqarput.

Tabel 30

Pisortat piginnaangorsarfigisimasat

	Illoqarfinni atuariit (N = 11)	Nunaqarfinni atuariit (N = 11)	Katillugit (N = 22)
Pisortatut/atuariup pisortaatut pikkorissarneq	10	6	16
Suliamut tunngasumik pikkorissarneq	5	8	13
Diplomimik ilinniarneq imaluunniit Kalaallit Nunaanni diplomimik pikkorissarneq	7	3	10
Atuarfimmi inerisaanermi pikkorissarneq	3	3	6
Masteritut kandidatitulluunniit ilinniagaqarneq pikkorissarnerluunniit	2	2	4
Danmarkimi diplomimut pikkorissarneq ilinniarnarluunniit	1	1	2

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akissat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.16, tabel 143

Tabelimi uani %-it naatsorsugaapput, pisortanut tamarmiusunut Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.6, tabel 142-mi piginnaangorsaqqissimallutik piginnaangorsaqqissimanatilluunniit nalunaartunut naleqqiullugit (imaappoq illoqarfinni pisortat 19-it nunaqarfinnilu pisortat 26-t). Taamaammat tabelimi uani %-it Tabelinik nalunaarusiami saqqummiunneqartunit allaanerupput.

Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga arlalinnik akissuteqarsinnaasimapput.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq atuarfimmi pisortanik misissuineri peqataasunit illoqarfinni atuarfinni pisortat qulit nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat arfinillit aqutsisutut pikkorissarsimasut imaluunniit atuarfimmi pisortatut pikkorissarsimasut. Tamassuma assigaa illoqarfinni atuarfinni pisortat 53 %-ii nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 23 %-ii. Illoqarfinni atuarfinni pisortat pingasut nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat pingasut sulianik ingerlatanik pikkorissarsimapput. Illoqarfinni atuarfinni pisortat arfineq marluk nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat pingasut Kalaallit Nunaanni diplomeqalissutaasumik ilinniarsimapput imaluunniit diplomeqalissutaasumik pikkorissarsimallutik. Pisortatut pikkorissarnerit/atuariimmi pisortatut pikkorissarnerit, sulianik ingerlatanik pikkorissarnerit, Kalaallit Nunaanni diplomeqalissutaasumik ilinniarnarnerit aamma atuarfinni ineriartortitsisutut pikkorissarnerit (tulleriinnilersornerisigut) taamaallillutik tassaapput piginnaasanik qaffassaanerit atuarfinni pisortat amerlanerit ingerlassimasat. Illoqarfinni atuarfinni pisortat nunaqarfinni atuarfinni pisortanut sanilliullugit annertunerusumik aqutsisutut pikkorissarsimasut/atuariimmi pisortatut pikkorissarsimasut aamma/imaluunniit Kalaallit Nunaanni diplomeqalissutaasumik ilinniarsimasut imaluunniit diplomeqalissutaasumik pikkorissarsimasut, nunaqarfinni atuarfinni pisortat illoqarfinni atuarfinni pisortanut sanilliullugit annertunerusumik

sulianik ingerlatanik pikkorissarsimapput. Pikkorissarnerit taamaattut allat illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfinni pisortanut assigiimmik agguagaasimagunarpur.

Atuarfinni pisortat apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi aamma aperineqarput arlaannik ingerlatarerusutaraluminnik ingerlassinnaangisaminnilli piginnaasanik qaffassaasoqartarnerisq. Illoqarfinni atuarfinni pisortat arfineq pingasut (53 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 16-it (80 %) angerlutik tamanna akivaat (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.16, tabeli 144). Naak atuarfinni pisortat apersuineri suliasaminnut piginnaasaqarlutik misigisimallutik oqaraluartut, amerlanerit ilikkagaqarnerunissaq kissaatigisinaavaat.

Atuarfinni pisortat katillugit 24-t apeqqummut tassunga angertut aamma aperineqarput ingerlakkusutaraluminnik piginnaasanik qaffassaasimannginnerannut suna (suut) pissutaasimanesoq(sut).

Tabel 31
Suut pissutaasimappat piginnaangorsarnissaq pilerigisat piginnaangorsaaffigisinnaanginnakku?

	Illoqarfinni atuariit (N = 8)	Nunaqarfinni atuariit (N = 16)	Katillugit (N = 24)
Pikkorissarfissaq/ilinniarfissaq naleqquttoq neqeroorutigineqanngilaq piffissami kissaatigisanni	4	11	15
Pisariaqartitsineq naapertorlugu atuarfimiit qimagussinnaangilanga	2	5	7
Kommunip akilerusunngilaa	2	3	5
Atuarfiup aningaasartuutiginissaani aningaasassaqartinneqanngilaq	2	3	5
Allat	2	2	4
Pikkorissarfissaq/ilinniarfissaq naleqquttoq Kalaallit Nunaanni nassaassaangilaq	1	0	1
Inuttut pissutaasut pissutigalugit aallarsinnaasimanngilanga	0	1	1

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.16, tabel 145

Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga pingasut angullugit akissuteqarsinnaasimapput taamaattumik akissutit amerlassusaat katinneranni 100%-inik amerlanerupput

Nassuiaat: Apeqqut una taamaallaat apeqqummut "Maannakkut atorfeqarninni piginnaangorsarfeqarusuppit kisiannili periarfissaqarfigititaaffiginnisannik?-mut "Aap"-mik akisimasunuinnaq apeqqutigineqarpoq.

Ersippoq aqutsisut kissaatigisimasaraluminnik piginnaasanut qaffassaasimannginnerannut pissutaagajunnerisq pikkorissarnerit/ilinniarnerit piffissami ingerlatsivigerusutaanni neqeroorutigineqarsimannginnerat. Atuarfinni pisortanit apersoneqartunit 24-usunit 15-it tamanna pissutaasutut allappaat. Aperineqartunit 24-iusunit arfineq marluk akipput piginnaasanik qaffasaanernut peqataanissamut piunasaqaatigineqartumit sivistigisumik atuarfik qimassimasinnaasimanagu. Atuarfinni pisortat tallimat akipput atuarfiup missingersuutaani aningaasassaqarsimanngitsq. Tamassuma saniatigut atuarfimi ulluinnarni sulinerit tunngatillugu pingaartumik piffissamik apeqqut kiisalu missingersuutit killeqarnerat kissaatigineqartut piginnaasanik qaffassaasimannginnermut pissutaasutut oqaatigineqarput.

7.4 Aqutsisut suliasaat unammilligassaallu

Soorlu immikkoortumi siuliani takuneqarsinnaasoq inatsit, ingerlatsivimmik suleqateqarneq namminerlu aqutsineri piginnaasat (naak suli piginnaasanik qaffasaanerunissaq tassunga peqatigitillugu ujartorneqaraluartoq) ataatsimut isigalugu naammagisimaarineqartut oqaatigineqarpoq. Aqutsisut aamma pitsaassutsimik apersuineri oqaatigaat suliasat

agguataarnerat piffissarlu suliffissartik ataatsimut isigalugu naammagisimaarlugu. Atuarfinni pisortat amerlanerit aamma oqaluttuarput atuarfinni pisortamut tullersorterisartik, atuarfinni pisortat amerlanerit ulluinnarni isumasieqatigisartagaat suliassanillu oqaloqatigisartagaat, pitsaasumik ingerlalluurtumillu suleqatigisartik.

Pitsaassutsimik apersuineri aamma apequtit akisassat atorlugit misissuineri nammineq akillugit allassinnaasani atuarfinni pisortat amerlanerit oqaatigaat ulluinnarni unammilligassaqlutik misigisarlu. Siamasissumillu isigalugu pissuseq ataaseq marlulluunniit akissutini assigiipput. Pissutsit ulluinnarni unammilligassatut misigineqartut assigiingitsorujussuit pineqarluarput.

Pingaartumik aqutsisut nutaat arlallit oqaatigaat aqutsineri allaffissornerq annertoorujussuusoq – aamma perorsaanerit aqutsineri piffissamut sinneruttumut sanilliullugu *annertuallaartoq*. Allaffissorneri suliassat annertuut piffissaajarnartorujussuusinnaapput, ilaatigut suleriaatsinik nutaanik immikkuualuttunik imaqtartunik paasiniagassanik kinguneqarnerat pissutigalugu. Oktobarimi ingerlatsiveqarfimmut nalunaarusiat tassunga atatillugu arlalinnit oqaatigineqarput. Immikkoortup siuliani oqaatigineqareersutut misillitagaqannginneq sungiussisimanginnerlu tassani annertuumik pineqarput.

Aqutsisunut apequtit immersuiffissani perorsaanerit aqutsinerit piffissaq qanoq annertutigisoq atortarneraat aamma apequtigineqarpoq.

Tabel 32

Pisortat sulinerminni perorsaanikkut aqutsinerit piffissaq atortagaat procentinngorlugu qanoq annertutigiva – pisortat qassit

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 22)	Katillugit (N = 41)
Sulinerup 25 % -ia inorlugu	10	19	29
Sulinerup 25-50 % -ia	9	3	12
Katillugit	19	22	41

Tungavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apequtit immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.3, tabel 15

Nassuiaat: tabelimi uani %-innginerit atuarfiit pisortaasa suliassanut piffissamik qanoq annertutigisumik atuinerminnik nalunaarutaat aallaavigalugit suliapput (100-nit procentinngorlugu) makkununga: nammineq atuartitsineq, perorsaanikkut aqutsineq, sulisunik/suliassanik tigussaasunik allaffissornerit aqutsineq, ulluinnarni suliassat tigusaanerusut, kommunimut PPR-mullu attaveqarnerit aamma angajoqqaanik suleqateqarnerq. Taamaammat tabelimi uani kisitsisit piffissamut pisortat suliassanut allanut atortagaannut naleqqiullugit isiginiarneqassapput. Atuarfiit pisortaasa arlaannaalluunniit akinngilaq piffissap 50%-ia sinnerlugu perorsaanikkut aqutsinerit atortarlugu.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq illoqarfinni atuarfinni pisortat qulit nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 19-it allattut piffissamik 25 %-ia perorsaanerit aqutsinerit atortarlugu. Illoqarfinni atuarfinni pisortat qulingiluat nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat pingasut allapput piffissamik 25 – 50 %-ia suliassamut tassunga atortarlugu. Apequtit akisassat atorlugit misissuineq malillugu nunaqarfinni atuarfinni aqutsisut illoqarfinni atuarfinni pisortanut sanilliullugu perorsaanerit aqutsinerit suliassamut tassunga piffissaq sivikinnerusoq atortarpaat.

Aqutsisut arlallit aamma nammineq atuartitsisarput. Ilaat ilaannikkooriarlutik taamaaliortarput (akuttunngitsumik ilinniartitsisunik amigaateqarnerq pissutigalugu), ilaasalu aqutsineri suliassat ilaattut atuartitsinissaq toqqartarlugu. Soorunami nunaqarfinni atuarfinni aqutsisut atuarfitsik imatut mikitigimmat taamaallaat aqutsinerit atorfik taanna atornerqarsinnaani atuartitsinerit piffissaq atortarpaat. Aqutsisut apequtit akisassat atorlugit misissuineri piffissap missingerlugu qanoq annertutigisoq atuartitsinerit atortarneraat aperineqarput.

Tabel 33**Pisortat sulinerminni piffissaq nammineq atuartsinermut atortagaat procentinngorlugu qanoq annertutigiva – pisortat qassit**

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 22)	Total (N = 41)
Sulinerup 25 % -ia inorlugu	19	4	23
Sulinerup 25-50 % -ia	0	14	14
Sulinerup 51-75 % -ia	0	3	3
Sulinerup 75 % -ianit annerusoq	0	1	1
Katillugit	19	22	41

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.3, tabel 14

Nassuiaat: tabelimi uani %-innguinerit atuarfiit pisortaasa suliassanut piffissamik qanoq annertutigisumik atuinerminnik nalunaarutaat aallaavigalugit suliapput (100-nit procentinngorlugu) makkununga: nammineq atuartsineq, perorsaaniclut aqutsineq, sulisunik/suliassanik tigussaasunik allaffissornermi aqutsineq, ulluinnarni suliassat tigusaanerusut, kommunimut PPR-mullu attaveqarnerit aamma angajoqqaanik suleqateqarnerit. Taamaammat tabelimi uani kisitsisit piffissamat pisortat suliassanut allanut atortagaannut naleqqiullugit isiginiarneqassapput. Atuarfiit pisortaasa arlaannaalluunniit akinngilaq piffissap 50%-ia sinnerlugu perorsaaniclut aqutsinermut atortarlugu.

Tabelimi ersippoq illoqarfinni atuarfinni pisortat tamarmik (19-it) akisut piffissap suliffigisamik 25 %-ia ataallugu atuartsinermut atortarlugu, nunaqarfinni atuarfinni pisortanut tamanna allaaneruvoq. Nunaqarfinni atuarfinni pisortanit, apeqqummik akisisunit, sisamat akipput piffissap 25 %-ia ataallugu atuartsinermut atortarlugu, 14-illu akipput piffissap 25 – 50 %-ia tassunga atortarlugu. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat katillugit sisamat akipput piffissap suliffigisamik affaa sinnerlugu atuartsinermut atortarlugu.

Tamassuma saniatigut aqutsisut piffissaq sulisunik aqutsinermut, allaffissornermi aqutsinermut suliassanullu nalinginnaasunut atatillugu aqutsinermut atortarlugu, agguarnerat tabelimi ataaniittumi takutinneqarpoq. Tassani ersippoq illoqarfinni atuarfinni pisortat amerlanersaat piffissap suliffigisamik 25-50 %-ia allaffissornermi suliassanut atortaraat, nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat amerlanersaasa 25 %-it ataallugit atortaraat. Aqutsisut pingasut piffissap affaa sinnerlugu allaffissornermut atortarpaat.

Tabel 34**Sulisunik aqutsinermut, allaffissornerikkuti aqutsinermut, ulluinnarni suliassanik aqutsinermut pisortat sulinerminni piffissaq atortagaat procentinngorlugu qanoq annertutigiva – pisortat qassit**

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 22)	Katillugit (N = 41)
Sulinerup 25 % -ia inorlugu	3	15	18
Sulinerup 25-50 % -ia	14	6	20
Sulinerup 51-75 % -ia	2	1	3
Katillugit	19	22	41

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.3, tabel 16.

Nassuiaat: tabelimi uani %-innguinerit atuarfiit pisortaasa suliassanut piffissamik qanoq annertutigisumik atuinerminnik nalunaarutaat aallaavigalugit suliapput (100-nit procentinngorlugu) makkununga: nammineq atuartsineq, perorsaanicq aqutsineq, sulisunik/suliassanik tigussaasunik allaffissornerikkuti aqutsineq, ulluinnarni suliassat tigusaanerusut, kommunimut PPR-mullu attaveqarnerit aamma angajoqqaanik suleqateqarnerit. Taamaammatt tabelimi uani kisitsisit piffissamut pisortat suliassanut allanut atortagaannut naleqqiullugit isiginiarneqassapput. Atuarfiit pisortaasa arlaannaalluunniit akinngilaq piffissap 50%-ia sinnerlugu perorsaanicq aqutsinermut atortarlugu.

Pitsaassutsinik apersuinermi tamanna itisilerneqarpoq. Aqutsinermi suliassat suliarinissaannut sakkut amerlanerusut aqutsisut ilaasa ujartorpaat (piginnaasanik qaffassaanerik ujartuineq assigalugu). Aningaasanik aqutsinermik, sulisunik aqutsinermik, sulisoqarnerik pillugu inatsisilerinermik, aqqissuusaaanermik pilersaarusiornermik/aqutsinermi sakkunik kiisalu aqqiagiinngissutit aqqiiniartarnermik pikkorissarnerit kissaatigineqartutut oqaatigineqarput. Pingaartumik nalinginnaasumik suliassat, soorlu atuarfinnik iluarsaassinerit, illuutit iluarsaassinerit ininillu nungullarsimasunik iluarsaassinerit ulluinnarni aqutsisutut sulinermit piffissaajarnartuusut atuarfinni pisortat allat oqaatigaat. Allat misigisimavaat sulisut pillugit suliassat suliarineqartarneri, ilinniartitsisut sulingittarneri il.il. ulluinnarni piffissaajartornartuusut.

Aqutsisut nutaat aallaqqaataanit aallartittarput

Oqaatigineqareersutut aqutsisut apersoneqartut amerlasuut aqutsisutut atorfimminni nutaajupajaarput. Nunaqarfimmi atuarfimmi pisortaq nassuiaavoq:

Pisortatut tuaviineq aallartippunga, kisiannili atuarfimmi pisortaaneq iluaqutigilluarnikooqaara. Pisortatut pikkorissarnikuunngilanga aallartikkamalu nalornisorujussuullunga. Nammineq pingaarnersuisariaqarnikuuvunga. Suliassat suunersut suliarinissaallu qanoq tulleriarneqassanersut paasiniarlugu. Naak nutaanik takkuttoqartuaannaraluartoq ilikkagaqareemikorujussuuvunga.

Sumiiffinni arlalinni aqutsisut aamma oqaatigaat aqutsisut taarseraannerujussuat sulisunik toqqissisimajunnaartitsisinnaasoq stressertitsisinnaasorlu ilisimallugu.

Aamma malunnarpoq aqutsisut arlallit, taamaallaat ukioq ataaseq-marluk maannakkut atuarfigisaminiissimasut, atuarfik eqqartormassuk takkunermik kingorna aallaqqaatingajaaniit aallartittariaqartutut isigalugu. Aqutsisoq oqaluttuarpoq:

Atuarfimmu nammineq isumaq atorlugu ingerlatsiviusimasumut pilluni ajornakusuulaarnikuuvoq. Pitsaassutsit nalinginnaasut atorneqarsimannngillat. Assersuutigalugu takkukkama APV-mik misissuisoqarsimannngivippoq. SU-mi ataatsimiittoqartarpallaarsimannngilaq. MUS ingerlanneqarsimannngilaq. Pissutsit aallartittariaqakkakka tamarmik taamaannikuupput. (...) Suut suliarinissaannik

Aamma atuarfinni aqutsisut nutaat suliffigilikkaminni annertunerusumik isornartoqartinngisaanni malunnarpoq pissutsit tunngaviusut amerlasuut suli pilersaarusiorteqartussatut oqaatigigaat: "Ilinniartitsisut tamarmik atuartitsinermut pilersaaruteqarnissaat kissaatigaara", "atuarfimmi siulersuisut ingerlallualersinniarsaraakka", "ilikkagassatut anguniakkat aaqqissugaanerulertikkusuppakka", "perorsaanermi aqutsineq amigaataanikuuvoq", "siunissami suliassaqaqaagut". Sumiiffinni ikitsuinnarni - misilittagalinnik aqutsisoqartuni – suliniutinut ukiuni arlalinni ingerlareersimasunut meeqqat naammassisaat eqqarsaatigalugit takussaasumik angusaqarfiusimasunut assersuutissat tusarsaapput. Tamanna takussutissaavoq aqutsisut taarsertarneri annertuumik unitsitsigallartartut, immaqa aqutsisumut nutaamut ingerlatitseqqiinerup ajorpallaarnera pissutigalugu imaluunniit atuarfiup nammineq aaqqissuussaanerata annikippallaarnera pissutigalugu, taamaalilluni ataatsimeeqatigiiffiusartut, pilersaarutit, suliniutit, aalajangersimasumik suleriaatsit il.il. aqutsisoq aallaraangat unittarlutik atorunnaartarlutilluunniit, taamaammallu nutaamit aallarteqqinneqartariaqartarlutik. Tassunga peqatigitillugu paasineqartariaqarpoq pisortap nutaap "aallaqqaataanit aallartinnera" pisariaqarsinnaasoq.

7.5 Ilinniartitsisut aqutsisunik isiginninnerat

Aqutsisut namminneq piginnaasaminnik qulliuernerusumik naammaginninnerminnik oqaaseqaraluartut, apersuinerit aamma apeqqutit akisassat atorlugit misissuinerit takutippaat ilinniartitsisut aqutsisunik isornartoqartitsikannersut, ilaatigullu aqutseriaaseq aqutsisut eqqarsaateqarneranniit allarlunnartut isigisaraat.

Apeqqutini immersuilluni akisassani ilinniartitsisunut nassiuuneqartuni uuttuutit assigiinngitsut atorlugit aqutsisunik naliliinerannik aperineqarput. Apeqqummi ataatsimi pineqarpoq aqutsisut erseqqissunik tunngavilersorluakkanillu aalajangiisartutut isiginneraat.

Tabel 35

Oqariartuut qanoq isumaqatigaajuk imaluunniit qanoq isumaqatiginngitsigaajuk: Pisortat erseqqissunik tunngavilersorluakkanillu aalajangiisartut

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 221)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 48)	Katillugit (N = 269)
Isumaqatigaara	28 %	52 %	32 %
Annertunertigut isumaqatigaara	35 %	31 %	34 %
Annertunertigut isumaqatiginngilara	22 %	6 %	19 %
Isumaqatiginngilara	15 %	10 %	14 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarsuaq imm. 2. 18, tabel 103.

Tabelimi ersippoq ilinniartitsisunit katillugit 269-iusunit apeqqummik akisisunit katillugit 87-it (32 %) aqutsisut erseqqarissunik tunngavilersorluakkanillu aalajangiisarnertat isumaqatigigaat. Ilinniartitsisut 92-it taamatut oqarnek annerusumik isumaqatigaat. Ilinniartitsisut 90-it akerialianik allapput taamatut oqarnek annerusumik isumaqatiginagu isumaqatiginaguluunniit. Tassa ilinniartitsisut pingasuugaangata marluk aqutsisumik erseqqarissunik tunngavilersorluakkanillu aalajangiisarnertat isumaqatigaat annerusumilluunniit isumaqatigalugu, ilinniartitsisullu pingajorarterutaat tamanna isumaqatiginngilaat annerusumilluunniit isumaqatiginagu.

Apeqquq alla ilinniartitsisut aqutsisunik tatiginninnerannik paasinarsititsivoq. Imatut oqarneq isumaqatigineraat isumaqatiginnginneraalluunniit aperineqarput: "Atuartitsininnik suliaasanilluunniit allanik ajornartorsiuteqaraangama aqutsisut saaffigisarpakka." Ilinniartitsisut 46 %-iisa tamanna isumaqatigaat (illoqarfinni atuarfinni 43 %-it nunaqarfinnilu atuarfinni 65 %-it) aammalu illoqarfinni nunaqarfinnilu ilinniartitsisut 26 %-ii annerusumik isumaqataapput. Illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut 31 %-ii isumaqataangillat annerusumilluunniit isumaqataanatik, nunarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut 9 %-iinut tamanna atuuppoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.18, tabeli 100).

Aqutsisut tunngavilersorluakkanik aalajangiisarnernannik illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut 37 %-iisa isumaqanngitsut taakkulu 31 %-ii atuatsinerminni suliaasaniluunniit allani ajornartorsiuteqaraangamik aqutsisuminnut saaffiginnittanngitsut amerlassusaat takuinnarlugu amerlagineqarsinnaapput. Naluarput taava qanoq iliortarnersut - sulianik ingerlatsinerminnik naammaginninnginnerat ajornartorsiuteqarneralluunniit aqutsisut paasisarneraat, kisianni annertunerusumik misissugassaqqippoq. Aamma nunaqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisunut sanilliullugu aqutsisuminnik annertunungaartumik tatiginninnerat soqutiginarpoq.

Aqutsisut aqutissamik sammiviliisinnaassusiat

Aqutsisut attaveqallaqqissutut isumaqarfigineraat ilinniartitsisut aamma aperineqarput.

Tabel 36

Oqariartuut qanoq isumaqatigaajuk imaluunniit qanoq isumaqatiginngitsigaajuk: Pisortat attaveqallaqqipput

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 223)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 47)	Katillugit (N = 270)
Isumaqatigaara	30 %	60 %	35 %
Annertunertigut isumaqatigaara	28 %	26 %	27 %
Annertunertigut isumaqatiginngilara	23 %	6 %	20 %
Isumaqatiginngilara	19 %	9 %	17 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisutut atorfeqartunut apeqquqat immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.18, tabeli 102.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq ilinnartitsisut katillugit 169-it (62 %-iisa) aqutsisut attaveqallaqqissuunerat isumatigalugu annerusumilluunniit isumaqatigalugu takutikkaat. Ilinniartitsisut 101-it (37 %-ii) akerlianik akipput taamatut oqarneq isumaqatiginagu imaluunniit annerusumik isumaqatiginagu. Ilinniartitsisut pingasuugaangata marluk aqutsisut attaveqallaqqissuunerannik isumaqartut, ilinniartitsisut pingajorarterutaasa missaaniittut taamatut naliliineq isumaqatiginngilaat. Uani aamma illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut annertuumik assigiinngissuteqarput. Illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut 42 %-iisa aqutsisut attaveqallaqqissuunerat annerusumik isumaqatiginngilaat isumaqatiginaguluunniit, tamannalu nunaqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut taamaallaat 15 %-iinut atuuppoq.

Pitsaassutsimik apersuinerni sumiiffinni arlallinni erseqqarissumik oqariartuutaavoq aqutsisut sanngiitsutut ilinniartitsisut isigigaat aqutsisullu erseqqarinnerusunik najoqqutassiornissaat maqaasineqartoq. Ilinniartitsisoq ataaseq oqarpoq:

Aqutsisut ingerlatsilluarnerulertariaqarput. Suliamik ingerlatsilluarsinnaaneq naammassisaqarluarsinnaanerlu amigaatigaarput. Ilinniartitsisutut assigiinngiaaasaagut,

paaseqatigiissallutali. Pitsaasunik aqutsisoqanngilagut, uanga nammineq iliuseqartarpunga. Aqutsisut pimoorussinngillat. Immaqa tatiginnippallaarput. Sinaakkuteqartariaqarpugut.

Ilinniartitsisut, oqaaseqaateqartinniarsarisarlugit atuarfimmilu akisussaaqataatinniarsalugit peqataatinneqarnissaannik aqutsisoq pineqartoq suliniuteqartorujussuummat issuagaq immikkut soqutiginaateqarpoq. Isumaqatigiinnginnerup taassuma asserluinnaa atuarfimmi allami aamma takussaavoq.

Ilinniartitsisut suliaminnik qulliunerusumik qanoq ingerlatsinissaannut aqutsisut erseqqarinnerusunik sinaakkusiinissaat sumiiffinni arlalinni ilinniartitsisut ersarissumik ujartorpaat. Ilinniartitsisut oqaatigaat aqutsisut ersarinnerusumik sammivissiinerat atuarfik tamaat isigalugu ilinniartitsisunut aamma iluaqutaasinnaasoq. Assersuutigalugu Atuaritseriaatsit Ilikkalerforfiusut atornerqarnerannut atatillugu tamanna atuuppoq. Ilinniartitsisut atuaritsinermik piviusunngortitsinerat soqutigalugu aqutsisut takutinngippassuk suliniutinik aallartinneqartunik ilinniartitsisut malitseqanngitsooriaannaapput. Atuaritseriaatsit Ilikkalerforfiusut atornerqarnerat pillugu ilinniartitsisoq ataaseq assersuutigalugu oqarpoq:

Qanoq iliornerput aqutsisut misissorneq ajorpaat. Qanoq ingerlanersugut aperinissaat tamassuminngalu ingerlateqqiinissaat amigaatigaara. Tamassuminnga [Atuaritseriaatsit ilikkalerforfiusut] aqutsisut ataatsimut isigalugu tapersersuinngillat. Suliniuteqarfiit aallartinneqartarput ingerlateqqinneqartaratillu, taamaammat atorunnaartarput.

Aqutsisut tapersersuinnginnerat, ilinniartitsisorpassuit misigisaat, ilinniartitsisut immikkut tamarmik suleriaaseqarnissaannut aamma tapersiisaaq, sammivillu ataaseq atorlugu ingerlasoqarnerani angusassat taamaalilluni annaaneqassallutik.

Apeqqutit akisassat atorlugit misissuineri ilinniartitsisut immikkut aperineqarput aqutsisut perorsaaneramik sammiviliisutut isumaqarfigineraat:

Tabel 37

Oqariartuut qanoq isumaqatigaajuk imaluunniit qanoq isumaqatiginngitsigaajuk: Pisortat atuaritsinermi siunnerfiliorluartuuvog

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 219)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 47)	Katillugit (N = 266)
Isumaqatigaara	39 %	45 %	40 %
Annertunertigut isumaqatigaara	35 %	32 %	35 %
Annertunertigut isumaqatiginngilara	15 %	13 %	15 %
Isumaqatiginngilara	11 %	11 %	11 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2. 18, tabel 97.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq aqutsisut perorsaanerami sammiviliisartut ilinniartitsisut 40 %-isa apeqqutit akisassat atorlugit misissuineri isumaqatigigaat, 35 %-iilu annerusumik isumaqataasut. 26 %-ii isumaqataanngillat annerusumilluunniit isumaqataanatik. Illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfiit tamassuminnga qanoq isiginninnerat annertunerusumik assigiinngissuteqanngilaq. Kisitsisit paasinarsisippaat taamaallaat atuarfinni ikinnerusuni ilinniartitsisut aqutsisut perorsaanerami sammiviliinissaat amigaatigigaat. Ilinniartitsisulli aamma aperineqarput aqutsisut "perorsaaneramik suliaqarnermi isumasieqateqartitsisarnersut",

taamaattoqarnera katillugit 65 %-iisa isumaqatigaat annerusumilluunniit isumaqatigalugu, katillugillu 35 %-ii isumaqataangillat annerusumilluunniit isumaqataanatik (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.18, tabeli 98). Tassa tamanna ajornakusoornarpoq. Ilinniartitsisut sulineranni aqutsisunit isumassarsiortinneqartarnersut apeqquumi akissutit agguarnerat aamma taamaapjarpooq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.18, tabeli 99).

Uani takoqqipparput amerlanerit (naammattumik) naammaginninnerattut isikkoqartoq, ikinnerusullu, amerlanngitsut, taamatut isumaqangitsut. Perorsaanneri aqutsisoqanginneranik ilinniartitsisut isumaqarnerat aqutsisup ataatsip ilisimavaa, aammalumi isumaqatigisinnaallugit. Aqutsisutulli nutaatut taamaaliornissani suli angunikuunngilaa.

Aqutsisoq tassa saqqumilaartussaaq aqutsilluartaullunilu, aqutsisuussallunilu sulisunik isumaqataalersitsisinaasoq. Aqutsisup ataatsip aqutsineri aallaavini imatut oqaatigaa:

Ataasiinnarmik ilikkariaaseqarpunga – siuttuuneq. Taamaammat siuttuuvunga. Taamaammat aamma annikitsumik atuartsisarpunga. Atuartsineri nammineq atornikuusakka assersuutitut atortarpakka. Allanit pikkorinnerunngilaga – sulinerungaatsiaannartarpunga. Ullaakkut siulliullunga takkuttarpunga ualikkullu kingulliullunga anisarlunga (...) Aamma qasusiullunga ilitsersuisarpunga – ilinniartitsisunillu pikkorissunik siuttooqatigisannik toqqaanikuuvunga. Suut tamaasa pillugit peqqusisoqarsinnaanngilaq. Atuarfimi taamaaliorneq ajorpugut. Ilinniartitsisut pikkorissut nuunneqarsinnaasut pissarsiarisarpakka. Tamanna sarfatut illuatungaanut saatinneqartussatut isigaara.

Ilinniartitsisut apeqqutinik akisassanik imersuiffissani aamma aperineqarput isumaqatigeneraat "aqutsisut suliffimmi ataatsimuulersitsineri pikkoriffeqarput" – sammisami taamaallaat suleqatigiinneq pineqanngilaq, aammali siuttuuneq ataatsimoorussamillu sammiveqarnissamik tapersorsorneqarneq.

Tabel 38

Oqariartuut qanoq isumaqatigaajuk imaluunniit qanoq isumaqatiginngitsigaajuk: Pisortat suliffimmi ataatsimoorussamat periarfissaqartitsillaqqipput

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 221)	Nunaqarfinni atuarfiit N = 47)	Total (N = 268)
Isumaqatigaara	29 %	51 %	33 %
Annertunertigut isumaqatigaara	36 %	30 %	35 %
Annertunertigut isumaqatiginngilara	20 %	13 %	19 %
Isumaqatiginngilara	15 %	6 %	13 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.18, tabel 101.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq ilinniartitsisut 68 %-iisa tamanna isumaqatigaat annerusumilluunniit isumaqatigigaat, kisiannili illoqarfiit nunaqarfiillu assigiinngissuteqarput, illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut 65 %-iinut nunaqarfinnilu atuarfinni ilinniartitsisut 81 %-iinut tamanna atuulluni. Akerlianik illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut 35 %-ii isumaqataangillat annerusumilluunniit isumaqataanatik, tamannalu nunaqarfinni atuarfinni ilinniartitsisut taamaallaat 19 %-iinut atuuppoq. Amerlanerit aammaarlutik naammagisimaarinnipput, ikinngitsulli naammagisimaarinninngillat. Ilinniartitsisut kalaallit ilinniarsimasut aamma ilinniartitsisut qallunaat ilinniarsimasut akissutaasa assigiinnginnerat (aamma naatsorsueqqissaarinnermi annertoq)

apeqqummi tassanerpiaq soqutiginarpoq, tassani kalaallit ilinniarsimasut naammaginninnginnerullutik: Qallunaat ilinniarsimasut 19 %-ii akipput "Annerusumik isumaqataaangilanga" imaluunniit "Isumaqataaangilanga", tamannalu kalaallit ilinniarsimasut 36 %-iinut atuuppoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 3.2, tabeli 25).

Aqutsisut suliat sunniutaannik isumaminnik ilinniartitsisunut anngussisarnerat

Siuliani siuttuusinnaassuseq peqataatitsilersinnaassuserlu pineqartut, aqutsisoq aamma ilinniartitsisunik ataasiakkaanik aqutsineq kajumissuseqarlersitsinerlu eqqarsaatigalugit suliaasaqarpoq. Atuartitsinermi perorsaanerme pitsaassuseq aqutsisup akisussaaffigaa, taammammallu ilinniartitsisut qanoq sulinersut aamma ilisimassallugu suliasaminnillu suliarininninnissaat qulakkiissallugu.

Illoqarfimmi atuarfimmi ilinniartitsisup inunntut ataasiakkaanut attaveqarnerunissaq amigaatigaa: "Aqutsisut tusaaniarnerusinnaapput. (...) Saqqumilaangillat. Taakkunannga nersualaarneqalaarnissaq amigaatigaara. Aqutsisut ilinniartitsisunik "takunninnatik" allarpassuarunik ulapputeqarput. Ilinniartitsisup allap aqutsisut takunninnissaat ilinniartitsisunullu nersualaarinnissaat aamma eqqartorpaa: "Aqutsisut ilinniartitsisunut nersualaarinninnissaat amigaatigaara. Tamanna pingaaruteqartorujussuuvuq. Tamanna pimoorusserusunnartitsilersarpoq. Taamaattoqaleriartorpoq, kisiannili taamaaliornerusariaqarput. Malittarininninnissaat atorfissaqartinneqarpoq."

Aqutsisulli assersuutigalugu atuartitsinermik nakkutiginnillutik suliasaminnik pimoorissisut aamma akerlilerneqartarput. Aqutsisoq ataaseq oqaluttuarpoq atuarfiani ilinniartitsisoqartoq atuartitsinerminni nakkutigineqarnissaminnik "kissaateqanngitsunik". Akerliliisarnerat unissutigisarunaraa tassani soqutiginarpoq.

Aqutsisoq alla taamaangilaq, toqqaanartumik oqarpoq:

Assigiinngitsorpassuit oqallisisinnaavagut, allalli suliarininnartussaavagut, tassani oqartarpunga "imaaliussaagut", tamanna peqqussutaavoq. Ilinniartitsisut ataatsimut isigalugit toqqaanartumik peqquneqarnissartik nuannarinngilaat, suliasaqaqarporli inatsimmi allassimanerat imaluunniit inuunerup taamaattuunera pissutigalugu maliinnarneqartussanik. Tamat oqartussaanerannut tunngasunik peqarpoq, taamaangippat sulisut qaqugukkulluunniit peqataatinneqalersinnaangillat, kisiannili aamma qulaaniit peqqussuteqartoqartarpoq. (...) Ilinniartitsisut ilaatigut namminneq isummatik malinniartarpat.

7.6 Atuarfinni aqutsisut – naliliineq

Atuarfinni pisortat nammineq aalajangiisinaanermut sinaakkutiminnik annertungaatsiartumik naammagimaarinninnerat ataatsimut isigalugu malunnarpoq. Naleqqutinngitsunik inatsiseqarneranik, qitiusumiit ingasaallugu aqutsisoqarneranik assigisaannilluunniit takussutissaqanngilaq. Annertuumik killiliisutut aqutsisut misigisaat tassaavoq IMAK-imut piffissaq suliffissaq pillugu isumaqatigiissut, kisiannili IMAK-i KANUKOKA-milu atuarfeqarnermut siunnersorti malillugu taamaaliorajuttoqartarneraniit eqaannerusumik atorneqarsinnaaneranik ilisimasaqannginnerannik tamanna pissuteqarpoq.

Kommunini ingerlatsiviit ikiorneqarnissamut tapersorsorneqarnissamullu atorneqartussaapput, atuarfinnilu pisortat amerlanerit taamatut atorneqarsinnaanera aamma naammagisimaarpat. Kisiannili ikinnerit ikippallaanngitsut immiiniinnagaasutut misigisimapput imaluunniit sulisut sulianut attuumassuteqartut pissariarinissaasa imaluunniit pisariaqartitamik ikiorneqarnissap ajornakusoorneranik isumaqarlutik. Kommunit inatsit malillugu taamaaliorussaagaluarlutik (kapitalimi 8-imi tamanna allaaserineqassaaq) atuarfinni perorsaanerme aqutsisoqartitsinngitsut eqqarsaatigalugit aqutsisut tamanna annertunerusumik ugartunngimmassuk tupinnalaarpoq.

Atuarfimmi pisortat sulinerminni atugassaritneqartut aamma naammagisimaarpat. Suleruluttarput, pingaartumik ukiuni arlaqanngitsuni misilittagallit, oqaatigaallu allaffissorneq aamma aqqjissuusaanerme/sulisunut tunngasut annertunerujussuat pissutaasoq. Naak

orulugualarlutik annertuunik pakatsissuteqanngillat. Ikitsuinnaat oqaatigaat tamanna ajornartorsiutaasoq. Atuarfimmi pisortat perorsaannermi aqutsisuunissamik *kissaateqannginnerat* ajornartorsiutitut isigineqarsinnaavoq. Atuartitsineq pillugu kapitali 2 aamma atuartut pillugit kapitali 3 takutitsippat perorsaannermi aqutsineq atuarfinni amigaataasoq, taamaammat atuarfinni aqutsisut taassuminnga aqutsinissamik kissaateqarnissaat kissaatiginarpoq.

Aqutsisut namminneq piginnaasatik apersuinerni ataatsimut isigalugu iluarisimaarilluarpaat, naak apeqqutit akisassat atorlugit misissuineri takuneqarsinnaagaluartoq aqutsisut amerlanngitsut naleqquttumik ilinniaqqissimasut amerlassuullu assersuutigalugu atuarfimmi pisortatut iluatsinngitsumik pikkorissarniarsimagaluartut.

Aqutsisut amerlangaatsiartut atorfimminni nutaajupput, arlallillu atuarfik annertunerusumik annikinnerusumilluunniit naqqaniit pilersissimallugu oqalullutik suliassatik eqqartorpaat, taamaaliornikuunngillammi. Tassunga peqatigitillugu erseqqippoq angusimasatik pinnagit nutaarpasuit pisussat oqaluuserigaat. Tamanna "aallaqqaataaniik aallartittoqarneranik" aqutsisumiillu aqutsisumut ingerlatitseqqiisarnierit annikinnerannik imaluunniit atuarfiup aaqqissuussaannerata sanngiiffeqarneranik isumaqalersitsivoq. Atajuartitsisoqanngippat, tamatigit aallaqqaataaniit aallartittoqartassappat ukiorpassuarnilu toraagaqarluni suliniutinini angusaqartoqarneranik takussutissaqanngivippat soorunami isumalluutit ajortumik atorneqassapput aammalu kajumissuseeruttoqassalluni siuariartortoqarunnaarlunilu.

(Erseqqarissumik, toraagaqarluni, akuersaarluni) aqutsinerunissaq ilinniartitsisut apersuinerni ujjartorpaat, aammalu apeqqutinik akisassanik immersuinerit takutippaat ikinnerusutteqartuni amerlangaatsiartut pingajoraterutaasa missaaniittut isumaqanngitsut aqutsisut attaveqartarnermik, sammivissamik tikkuussisarnermik isummersuisuunermillu pikkoriffeqanngitsut aammalu sulineri ajornartorsiutit pillugit aqutsisunut saaffigininneq ajortut. Taamatut amerlatigimmata tamanna takunngitsuusaarneqartariaqanngilaq. Sulisut taamatut isumaqartut – ilumooraluarpata ilumuunngikkaluarpataluunniit – taamaaliorinnaanerminnit pimoorussivallaarnaviangillat imaluunniit taamaaliorinnaanerminnit pitsaasumik suliniuteqarsinnaanermik pimoorussinaviaralik.

Tamanna pisortanik issuaanernit tapersernejarpog, taakku uparuarpaat ilinniartitsisut akornanni "nammineq isummap atorneqarnissaanik" isumaqartoqangaatsiartog. Aqutsisut naak erseqqissuliorneqarnissaanik sammiveqartoqarnissaanillu ujartuigaluartut sulisut akornanni uppernassuseqalernissami annertuunik unammilligassaqarsinnaapput.

8 Atuarfinnik ingerlatsiviit

Atuarfeqarneq Sermersuumi kommuninut pingasunut allanut saniullugu allaanerusumik aqunneqarpoq. Tamanna takuneqarsinnaavoq Sermersuumi arfineq marlunnik-arfineq pingasunik sulisoqartumik atuarfeqarnermut immikkoortortaqaerneratigut, kommunini allani pingasuni atuarfeqarnermut ataatsimik-marlunnik sulisoqartoq.

Nalilersuinerup takutippaa kommunalbestyrelsit sisamat atuarfeqarnermi siunertat, periusissiat politikkillu annikitsuararsuit suliarisimagaat. Taamaallaat Sermersuumi taakku allaganngortinneqarnikuupput taakkunanilu atuarfik taamaallaat oqaaseqatigiinni ataasiakkaani taaneqarpoq.

Kommunini taakkunani pingasuni nakkutilliineq ileqqunngortinneqarsimanngilaq ataqatigiissinneqarsimananiluunniit. Kommunimi ataatsimi arlaannik ingerlalluartoqanngippat naammagittaalliutititik takkuttoqarnissaa naatsorsuutiginnarpaat.

Savaateqarfiit eqqarsaatigissanngikkaanni atuartunik meeqqat atuarfianni atuartinneqanngitsunik kommunit nakkutilliinngillat.

Kommunit – Kommune Kujalleq eqqaassanngikkaanni – sulianik ingerlatsisinnaaneq minnerpaaffianit annertunerusumik suliakkiutigiginikuunngilaat. Tamassumunnga pissutaavoq isumaliutigineqarsimannginnera imaluunniit atuarfimmi siulersuisut suliassamik ingerlatsinissamut eqqortuunngerinik naliliineq.

8.1 Kommunit atuarfeqarnermik aqutsinerat

Kommunit sisamat taakku atuarfinnik ingerlatsinerat imatut assigiinngitsorujussuuvoq, kommunit pingasut – Kommune Kujaaleq, Qeqqata Kommunua aamma Qaasuitsup Kommunua – ikitsuararsuarnik marlunnik – pingasunik atuarfiit pillugit immikkut suliaqartunik sulisoqarlutik, Kommuneqarfik Sermersuumilu atuarfeqarnermut pisortalimmik, pisortamut tullersortilimmik, sisamanik atuartitsineranut siunnersortilimmik, ataatsimik angalasartumik ilinniartitsisulimmik aammalu ataatsimik kontorfuldmægtigilimmik atuarfeqarnermut immikkoortortaqarluni. Kisiannili kommunit pingasut siulliullugit taaneqartut sanilliunneqavissinnaanngillat, tassa Qaasuitsup Kommuniata ingerlatsinermi suliassat atuarfinni pisortaaneranut suliassanngortinnikummagit. Tabelimi ataaniittumi ingerlatsiviit taakku sisamat sunik aqutsinissaat takutinneqarpoq:

Tabel 39**Kommunit, atuarfiit atuartullu amerlassusaat**

	Atuartut	Illoqarfinni atuarfiit	Nunaqarfinni atuarfiit
Kommune Kujalleq	987	3	9
Kommuneqarfik Sermersooq	2.966	8	8
Qeqqata Kommuniania	1.307	3	6
Qaasuitsup Kommuniania	2.610	9	31
Katillugit	7.870	23	54

Tunngavik: Kalaallit Nunaanni Meeqqat atuarfiat 2013-14, Inerisaavik 2014.

Kommunit nassuiaataanni takuneqarsinnaavoq sulisoqarnermi annertuumik assigiinngissuteqarneq aqutsinerup imarisaaatigut qanoq ingerlanneqarneta assigiinnginnerujussuanik kinguneqartoq.

Kommunini (aqutsinermi) mikisuni taakkunani pingasuni atuarfeqarneq pillugu politikimik aalajangersaasimangilaq imaluunniit siunertanik anguniagassanik aalajangersaasoqarsimani, Qaasuitsup atuarfimmi "qaffasinnerpaamik suliamik ingerlatsilluarnissaq" pillugu anguniagaqartoq eqqaassanngikkaanni. Sermersuumi atuarfeqarneq pillugu aammalu ilaatigut naleqquttumik meeqqat ilaqutariillu pillugit politikimik kommunalbestyrelsimi suleqatigiit isumaqatigiissuteqarput. Tamassuma saniatigut ingerlatsivik ingerlatsiviup atuarfiit suleqatigalugit suliaaniq ilumini suliniuteqarfeqarpoq, politikimik aalajangersaasimalluni kiisalu allaffissornermi suliniuteqarfeqarluni.

Qeqqata Kommuniania atuarfimmi pisortap ataatsip kommunimit takkuttut imatut oqaluttuaraa:

Kommunalbestyrelsimi suleqatigiit isumaqatigiissutaanni titarnerit tallimaapput, maannakkorpiarli ilinniartitsisut sulinnigittarnerat, atuartut atuannigittarnerat inuusuttullu anguniakkat (siornatigut sinneruttunik taaneqartartut) sammeneqarput. Tassani nalunaarsuissaagut paasissutissanillu kommunimut nassitsilluta. Aamma atuarfinni pisortat, ingerlatsivik, kommunalbestyrelsi nunaqarfinnilu aqutsisut peqatigalugit atuarfeqarnermi kommunip anguniagai pillugit aasaq isumasioqatigiippugut. Ilaatigut ilinniartitsissutini tiimit agguarnerat atuarfinnilu aqutsineq, aqutseriaaseq il.il. eqqartorneqarput. Aamma avataaneersunit saqqummiisoqarpoq, taakkulu Finlandimi periuseq oqaluttuaraat ataaserlu Tuluit Nunaanneersuulluni. Januarimi iPaditaarpugut taannalu pillugu ilinniartitsisunik naatsumik pikkorissaasoqarluni. Taanna aamma kommunip suliniutigaa.

Qaasuitsup Kommuniania naluaaruteqarnikuuvoq ilinniartitsissutit qallunaat oqaasii matematikkilu suliniuteqarfiusut, kisiannili ingerlateqqinneqarnerat killeqarpoq. Atuarfiup pisortaata ataatsip imatut oqaluttuaraa:

Perorsaaneq pillugu kommunimit naluaaruteqartoqarneq ajorpoq. Siorna ataatsimiippugut, tassani isumaqatigiissutigineqarpoq qallunaat oqaasiini matematikimmilu suliamik ingerlatsineq qaffassarusunneqartoq aammalu (atuarfinni) (suliamik ingerlatsineq pillugu) ullut sammisaqarfiit ingerlanneqarusuttut. Kisianni pisaqarfinnikuunngilaq. Tamassuminnga tapersersuisussamik sulisoqanngilaq, taamaammatt ilinniartitsisugut peqatigalugit nammeneq iliuuseqartariaqarput. Tamanna aallaavigalugu sunik suliaqarnissarput nalilersornikuuarput. Kommunimi ilinniartitsisut arfinillit pitsaassutsimik ineriartortitsisut ilinniartinneqarnikuugaluarput, taakkulu tusarfiginikuunngigalugit. Maanngartikkusunnikuugaluarpakka. Ineriartortitsisoqassappat tamanna atorfissaqartinneqarpoq – pingaartumik ilinniartitsissutini taakkartugaanni, aammali tuluit oqaasii pillugit. Sumut pinersut apeqqutiginikuuarput, suliassaqartorujussuugunarpulli...

Atuarfik pillugu inatsimmi § 43-mi allaqqasoqarmat " Kommunalbestyrelsip atuarfiit sulineranni anguniagassat sinaakkutissallu aalajangersassava", paasineqarsinnaavoq suliniuteqarfiit ikitsut aalajangersarneqarnissaat tamassumani kisimik pineqanngitsut.

Aamma aalajangersakkami imm. 5: " Atuarfiit sumiiffinni ataasiakkaani inuiaqatigiit qaammarsaanermik peqatigiiffeqarnermillu suliaqartunik, piumassutsiminnik meeqqanut inuusuttunullu suliaqartunik suleqateqarlutik sulinissaat, kiisalu innuttaasut soqutiginnittut allat suleqatigalugit kulturikkut suliniutinik ingerlatsinissaq ataqatigiissaarinissarluni pillugit nalinginnaasumik malittarisassat" kommunit malinneraat imaaliinnarluni takuneqarsinnaanngilaq.

Illoqarfinni atuarfinni pisortanit 19-iusunit aqqanillit nunaqarfinnilu atuarfinni pisortanit 26-iusunit 16-it apeqquutit akisassat atorlugit misissuinerimi peqataasut (taakku assigaat 58 aamma 62 %-ii) oqaatigaat kommunertik atuarfeqarneq pillugu politikkeqartoq aamma/imaluunniit allaganngorlugit siunertaqartoq. Illoqarfinni atuarfinni pisortat nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat arfinillit akippit "Naluara" (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.2, tabeli 2). Soorlu qulaani ersittoq politikkit anguniakkalluunniit taamaattut tassaasinnaapput titarnerit ikitsut suliniuteqarfiilluunniit qulequttat allassimasut. Tassa soqutiginarloq tassaavoq kommunip imarisaanik aqutsinera ulluinnarni pingaaruteqarnerloq. Atuarfinni pisortat taamaammata aperineqarput: "Kommunalbestyrelsip atuarfeqarneq pillugu politikki imaluunniit siunertai atuarfivit qanoq ineriartornissaanut qanoq annertutigisumik pingaaruteqavippat?", kisiannili taamaallaat illoqarfinni atuarfinni pisortat qulit nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 16-it apeqquut akivaat. Illoqarfinni atuarfinni pisortat marluk nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat tallimat akippit "annertuumik". Sinneri isumaqarput ilaatigut imaluunniit annikinnerusumik taamaattoqartoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.2, tabeli 4).

Atuarfinni pisortat apersuinerimi aperineqarput ingerlatsivinnit perorsaanermi aqutsisoqartinneqarnerloq, akippit – suliniuteqarfiit aalajangersarneqarnerat ilanngunnagu – taamaattoqanngitsoloq. Amerlanerilli tamanna maqaasinngilaat. Ingerlatsivimmik qanimut attaveqartarlutik misigisimapput, tassaangaanniillu tapersorsorneqarnermik malunnartumik iluarisimaarinnittoqarpoq. Allaffissornermi pissutsit pineqartorujussuupput: aningaasaqarneq sulisullu pillugit suliassat. Illoqarfinni atuarfinni angisuumi pisortat ataasiinnaap tamanna oqaatigaa. Oqaasertalerpaa "kommunalbestyrelsi ajornartorsiutaalaarpoq". Assersuutigalugu atuarfinni qinersinermut peqataatitsisussaagalarput, illoqarfinnili allami najugaqarpoq takkunnanilu. Aamma uparuarpaa qulliunerusumik siunertanik imaluunniit ilinniartitsissut sumiiffimmi toqqagassat pillugit kommunimit takkuttoqanngitsoloq (takujuk ataani immikkoortoq 8.2).

Soorlu siusinnerusukku oqaatigineqartoq (afsnit 7.1) atuarfinni pisortat apeqquutinik akisassanik immersuiffimmi aamma aperineqarput perorsaanermi annertunerusumik namminneq aalajangiisarusunnersut imaluunniit annertunerusunik sinaakkuteqarusunnersut/najoqqutassaqarusunnersut, uanilu illoqarfinni pisortat ataaseq annertunerusumik nammineq aalajangiisaruppoq, marlullu annertunerusunik sinnaakkuteqarusullutik/najoqqutassaqarusullutik. Misissuinerimi sinneri, tassa aamma nunaqarfinni atuarfinni pisortat tamarmik, taakku oqimaatigiinnerat iluarisimaarpat (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.3, tabeli 20).

Perorsaanermi ingerlatsiviit suliassat pillugit KANUKOKA-mi atuarfeqarnermut siunnesortimik apersuinerimi kommunit tapersiisarnerisa akuttunerat uppersarsarpaa. "Inerisaavik taamaaliortarneruvoq", isumaqarpoq.

8.2 Ilinniartitsissutit sumiiffinni toqqagassat

Ilinniartitsissutit sumiiffinni toqqagassani, tassaasuni sulianik-nipilesornernik ilinniartitsissutit, eqqarsaataavoq sumiiffimmi inuit isumalluutit sumiiffinnili kulturi atorineqarsinnaassasut, taamaammallu siunnersuutigineqarpoq ilinniartitsissutit taakkunanani ilinniagassanut pilersaarutit aalajangersimasut kommunalbestyrelsit akuerissagaat.

Atuarfik pillugu inatsit ilinniartitsissutini sumiiffinni toqqagassani ilinniagassanut pilersaarutit pillugit

§ 47, imm. 9: Ilinniartitsissutini sumiiffinni toqqagassani (...) ilinniagassanut pilersaarutit (...) atuarfimmi siulersuisut kommunalbestyrelsimut siunnersuusissapput

Kommunini sisamani ingerlatsiviit tamarmik nalilersuinermit uunga nassuiaatiminni allapput, tamanna pisimanngitsoq aamma qitiusumit ilinniagassatut pilersaarutinut missingiutit atorneqartut. Tamassuma allanngortinnissaa ingerlatsiviit pilersaarutigigunanngikkaat apersuinerne paasinarpoq. Kommunimi ataatsimi oqaatigineqarpoq pilersaarutinik suliaqalersaartoqarnikuusooq, taamaaliortoqarnikuunngilarli. Kommunimi ataatsimi sulisooq nassuerpoq tamanna eqqarsaatigisimanagu, kommunimilu ataatsimi oqaatigineqarpoq tamassuma sumiiffinni suliarineqarnissaata naatsorsuutigineqarnera immaqa kukkusuusooq. Suliaqalersaarnikuugunartoq ataasituaq tassaavoq Kommune Kujallermi ilinniartitsissutit sumiiffimmi toqqagassat sumiiffimmi pissutsinik imaqaarnissaat, tassani savaatillit atuartut savat piaqqiorneranni ivikkanillu killuinermit atuartunik praktikkertitserusunikuullutik. Ingerlatsivik pasitsaassaqarpoq, tamanna piffissani ulapiffiusuni akeqanngitsumik sulisooqarnissamik kissaateqarnermik tunngaveqartoq.

Ingerlatsivimmi pisortaq ataaseq apeqqut annertunerusumik isummerfigaa, nassuiaallunilu aalajangersakkamik taassuminnga kommunit imaqartitsinnginerat puigornerinnaagunanngitsoq, takussutissaanerullunilu ilinniartitsissutinik sumiiffinni toqqagassanik isikkulineq tunngaviusumik atorneqarsinnaanngitsoq. Tassunga peqatigitillugu isumaqarpoq ilinniartitsissutinik sumiiffinni qinigassanik atuutilersitsineq suliaassanik-nipilersornermik ilinniartitsissutinik atuarfinni sumiiffinni pissutsinik imaqartinneqartussatut eqqarsaataagaluartunik tulleriissaarinerni piviusuni kingullinngortitsinerusooq. Apersuinermit immikkoortoq una ilinniartitsissutit sumiiffinni toqqagassat pillugit nalilersuinermit oqaatigineqartut allat ersersitsilluarmagit tamakkerlugu issuarneqarpoq.

Apersuisooq: Ilinniartitsissutini sumiiffinni toqqagassani ilinniagassatut anguniagassat sooq suliarinikuunngilisigit?

[akissuteqartoq akunnattoorpoq]

Apersuisooq: Kukkusumik isikkulersugaava, isumassarsiaq kukkusuu?

Aperigumma kukkusumik isikkulersugaanersoq allaavoq. Aperigumma kommunalbestyrelsi sooq taamaaliorsimmanginnerooq, tamanna naluara.

Apersuisooq: Aperivigit?

Naamik.

Apersuisooq: Sooq aperinikuunngiligigit?

Tamassumunnga pissutaasut amerlapput. Neriuppunga suliarineqassasut. Naluara Inerisaavik qanoq iliorsimanersoq, tusatsiagaavorli immaqa isumassarsiatsialaanaera pissutigalugu ilinniartitsissutit taakku misissorlugit aallartinneqassasut, immaqali piviusuni ingerlanneqarpiarsinnaanngillat. Neriuppunga suli suliarigaat.

Apersuisooq: Taakkunani suna ajorami?

Ilinniartitsissuterpasuit tiguatit ataatsimoortillugillu immikkoortunullu agguarlugit. Tamanna pillugu pitsaasunik eqqarsaaterpassuaqartoqarpoq. Taakku ilarujussui aamma Danmarkimi aallartinneqarnikuupput, kisiannili ilinniartitsissummi suliamik iluamik

ingerlatsisinnaaneq annaassavat, tassa ilinniartitsissutini ataasiakkaani. Sananeq assersuutigeriartigu. Sananermi tunngaviusut annaassavatit, tassa tamanna allanik ilaterneqarmat ilinniartitsisullu tamanna aqukkuminnaatsissavaa, taava qanoq iliortoqassava. Ilinniartitsissutini ataaniittuni tamani, assersuutigalugu assarsorluni sulinermi ilusilersuinermilu, pikkorissutut ilinniartitsisuunissaq ajornakusoortissavaat. Tassunga peqatigitillugu assarsorluni sulinermi ilitsoqqussaqartorujussuuvugut, atuartuuterpassuaqarpugullu sananermik angerlarsimaffimmilu suliaassanik, suussagaluartunilluunniit, suliaqarmermi pissarsisorujussuusinnaasunik, tassanilu ikitsuinnaat iluatsitsisutut misigisarput. Kisiannili ilinniartitsissutit allat soqutiginnigisaat, tassangaannaq ilanngunneqartussaammata ilinniartitsissut tamaat eqqarsaatigalugu isumaqatiginninnginnerulissaaq. Atuarfinni nassuiaruminaatsuuvoq. Isumaqaapajaarpunga atuarfiit amerlassusiattut amerlatigisunik taanna ingerlassinnaagipput.

Apersuisoq: Eqqarsaataangilami ilissi kommunalbestyrelsilu sinaakkusissiusassasi - assersuutigalugu oqarlusi assarsorluni sulineq ilusilersuinerlu sananertut il.il. kommunitisinni paasivarput?

Imaaliinnarluni taamaalioqqusinavianngilat, tassa immikkortualuit tamaasa ilannguttussaavatit.

Apersuisoq: Tamannami isiginialaarsinnaavarsi. Assersuutigalugu oqarlusi illoqarfitsinni nipilersornermut pikkorissorujussuuvugut, taamaamat nukigut tassunga atussavagut – tamanna eqqarsaataangila?

Illumut isumaqarpunga eqqarsaataasimagaluartuq, kisianni... - qanoq paasinninnissaq mianersuutassaavoq – isumaqarpungalu eqqarsartoqarsimasoq mianersortariaqartugut, assersuutigalugu nipilersortoqaannassanngitsoq taavalu timersorneq silamilu sammisaqarneq puigorlugit. Immaqa oqapallattoqarnikuuvog suut tamaasa ilanngutissavagut, taava ajornakusuulissaaq. Aamma sumiiffimmi tapersersuisussanik atuartitsisussanik pissarsisussaassaagut, assersuutigalugu qamusiornermut, assammik arsarmernut il.il. Eqqarsaatitsialarujussuuvog, kisianni kinaani atuarfiup ammanerani suliffini qimakkusussagaa atuarfimmullu atuartitsiartorluni? Aamma atuarfimmuut aningaasartuutaanerussaaq. Sumiiffiit ilaanni taamaaliorinnaasimavugut, ataatsimulli isigalugu taamaaliortoqarsinnaanngilaq. Naamik, nassuiaasersorneqarnikuuallaanngilaq, ingerlannissaa atuarfinnut ilinniartitsisunullu aalajangeruminaappallaarpoq.

Apersuisoq: Taamaakkaluartormi silami sammisaqarnissamut, sananissamut il.il. atuarfimmi tiimeqarsimassaaq. Taava tassani suni tunngavigineqarpa?

Aap, taamaattoqarpoq, ilinniartitsissutini assigiinngitsuni atuartitsisoqartarpoq, isumaqarpungali suliamik iluamik ingerlatsisinnaajunnaartoqassasoq, isumaqarpungalu atuarfik annertoorujussuarmik atuagarsorfiulernikummat atuartorpassuit annaassagigut. Tamanna uggornarpoq, tassa siullermik atuartut ilaat mernguernartunik ingerlatsinitsigut ilanngutsinnaasimagaluakkavut annaassavagut, aappasaanillu mernguernartunik sulinermi, nerisassiornermi il.il. ilitsoqqussaqarpugut ilaatigut aamma annaasatsinnik. Imaanngilaq oqartunga nunatta katersugaasivinngornissaanut ilinniassasugut, ileqqulli pigisagut ingerlatiinnassavagut, taamaallaallu atuagarsorneq ingerlatissagutsigu taakku aamma annaassavagut.

Apersuisoq: Kisiannimi ilinniartitsissutinut sumiiffinni toqqagassanut tiimit amerlassusii sananermut, assarsornermut il.il. tiimit assiginngilai?

Tamanna nammineq aalajangigassaavoq. Ilinniartitsissutit tamaasa ilanngunnissaat isumagiinnarneqartussaavoq. Taamaamat allanngorarpoq. Atuarfiit ilaasa timersorneq sammivaat tassungalu sapaatip-akunneranut tiimit marluk atorineqartarput, taava allanut tiimi ataaseq atorineqarsinnaavoq. Atuarfiit ilaasa semesterit atortarpaat, taamaalillutik tiimit marluk atortarpaat, taava juullimi nikittarput, taamaalilluni ilinniartitsissutit tamaasa ingerlattarlugit. Assigiinngitsorpassuanngorlugu ingerlanneqarsinnaavoq. Tassanili isumaqarpunga ilinniatitsissuteqarnerugaluarpat, sananeq, assarsorneq, il.il.

iluassagaluartoq, taavalu ilinniartitsissutini sinaakkutit annertusillugit. Ilinniartitsissutinut isummernissaq ilinniartitsissunut ajornakusoorsinnaavoq, naak sananermut ilinniartitsissuugaluarlutik assarsornermik atuartitseriaannaapput, tamannalu toqqissisimanarinngilaat. Atuartitsineq tamassuminnga aamma sunnerneqassaaq.

Tassa kommunit taamaallit ilinniagassanut pilersarusiorsimangikkaluartut imaluunniit sumiiffimmi ilikkagassatut anguniakkanik suliaqarsimangikkaluartut, atuarfinni pisortat 36 %-ii apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi isumaqarput kommuni taamaattunik anguniagassagartoq. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat aqqaneq marluk illoqarfinnilu atuarfinni pisortat pingasut taamatut isumaqarput (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.6, tabeli 38).

Ingerlatsivimmi pisortat paasinninnerat ilinniartitsisut ilaasa aamma uppernarsarpaat. Illoqarfinni atuarfinni angisuumi ilinniartitsisut oqarput "tamanna sammisarujussuavoq". Uku ingerlanneqarnissaat ajornakusoortoq isumaqarput: "Sananeq, formningi, assassorneq, nerisassorneq nipilersornerlu amigaatigaagut. Ilinniartitsisut tamarmiunngitsut taakkunani tamani ilinniartitsissinnaapput. Nalornilersarput. Tamanna tamatigut ajornartorsutaasarpoq." Illoqarfinni allami aqutsisoq tamassumunnga assingusumik aamma oqarpoq: "Kommuni iliuuseqarnikuunngilaq. Periusitoqqat atorpagut. Sunik atuartitsissinnaanitsinnut ilinniartitsisut aamma apeqqutaapput. (...) Nalaatsornerinnaasarput. Kisiannili atuartut tamaasa sapaatip akunneri tamaasa timersortittarpagut silamilu sammisaqartittarlugit. Aamma nalunaaquttap akunneri atuartitsiviit ilanngunikuuagut." Kommunimi allami ilinniartitsisooq ataaseq oqarpoq: "Ilinniartitsissutinut sumiiffinni toqqagassanut ilinniagassatut anguniakkanik kommuni suliaqarnikuunngilaq. Tamanna pillugu isumasioqatigiinnikuuvugut, maani suna sumiiffipaluutaanera pillugu aammalu atorsinnaasatsinnik inunnik isumalluutissaqarnerusugut, ingerlateqqinneqarnikuunngillalli. Kikkut tamarmik pisooqatigiipput." Nunaqarfinni atuarfinni pisortaq oqarpoq: "Taamaallaat assassortarpugut timersorlutalu. Ukiarnissaata tungaanut silamiittarpugut. Ilinniartitsissutinut sumiiffimmi toqqagassanut iniuteqanngilagut. Tiimit sinneqarnerisut apeqqutaavoq..."

8.3 Atuarfinnik nakkutilliineq

Kommunit atuarfinnik nakkutilliissapput. Paasinarporli nakkutilliineq kommunini sisimani taakkanani assigiinngitsorujussuarmik ingerlanneqartarpoq aamma arlaannaalluunniit akuttoqatigiimmik aqqissuussamillu nakkutilliineq ajorpoq.

Inatsimmi aalajangersagaq imatut oqaasertarpoq: "Kommunalbestyrelsi atuarfiup ingerlatsineranik ataavartumik nakkutilliissaaq, tassungaa ilanngullugu Inatsisartut inatsisaanni uani aalajangersakkanik atuarfiup malinninneranut tunngatillugu."

Sermersuumi atuarfeqarnermut immikkooortortami sulisut akuttunngitsumik atuarfintut pulaartarput aammalu suleqatinik atuarfinnilu siulersuisuinik tamanik oqaloqateqartarlutik. Nakkutilliinermut aamma ilaapput pissutsit soorlu suleqatigiinneq aamma sullivimmi tarnikkut avatangiisit, pingaartumillit init pillugit pitsanngorsaanernik aallartitsinerit. Kommuni nassuaammuni allappoq aamma "atuarfiit perorsaanermi ineriartortitsinermik siuarsaanissaannik kissaateqarneq pillugu atuarfinni pisortat ataavartumik oqaloqatigineqartarput. Pingaartumik perorsaanermut siunnersuisoqatigiit, atuarfinni siulersuisut, suleqatigiinermut ataatsimiititaliap aamma atuartut siunnersuisoqatigiivisa sulinerat pillugu piumasaqaatit, ilitsersuutit ilitsersuinerillu." Kommunip aammattaq nakkutilliinermi nalunaarutinut assersuutit sisamat ilannguppai, assersuutigalugu tunngaviumik suleqatigiinneq aallarteqqitsinniarlugu kommunimi sulisoq ataaseq atuarfimmu inissinneqarallarluni.

Kommunini allani pingasuni nakkutilliilluni pulaarnikkut nakkutilliisoqavinngilaq. Kommunimi ataatsimi aqutsisut ataatsimiikkaangata atuarfiit pulaarneqartarput, allanni marlunni taakkunani inunnik pulaartoqarneq ajorpoq, taamaammatt nakkutilliinermi ukiumoortumik oktobarimi nalunaarutit tunngavigineqartarput. Aammattaq arlaannik pissusissamisut ingerlanngisoqanngippat naammagittaalliutinik takkuttoqassasoq naatsorsuutigineqarpoq. Kommunimi ataatsimi aamma ilinniartitsisut siunnersuisartut ilinniartitsissutinillu ilitsersuisartut illoqarfinni atuarfimmeersut nunaqarfinni atuarfinkartinneqartarput, tamannalu

nakkutilliinermi iliuutsitit isigineqarpoq. Kommunimi allami ingerlatsivimmi sulisup uppenarsisippaa "suliniuteqarfik annertooujussuusoq". PPR-imi sulisoq oqarpoq "nunaqarfinni atuartitsineq nakkutigineqarneq ajorpoq". Assersuutitut nunaqarfik ataaseq oqaatigaa, tassani timelæri ataaseq oqaatsinik pinguarneq nipinillu ilinniarneq ilisimasaqarfiginagit 1. klassimi kalaallit oqaasiinik atuartitsisoq meeqqanillu naqinnerit taaguutaannik qangatut taaguisitsisoq najuuffigalugu.

Nakkutilliisoqavittoq kommunit namminneq oqaatiginngikkaluaraat, atuarfinni pisortat affaat sinnerlugit isumaqarput minnerpaamik ukiumut ataasiarluni nakkutilliisunik pulaartoqartarlutik. Illoqarfinni atuarfinni pisortat aqqanillit (taakkulu Kommuneqarfik Sermersuumiittunit amerlanerupput) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat arfineq pingasut akipput. Illoqarfinni atuarfinni pisortat arfinillit nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat qulit isumaqarput akuttunerusoq, aammalu marluk arfineq pingasullu oqarput taamaattoqanngisaannartoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.4, tabeli 26).

Nakkutilliinerup pitsaasusia isigigaanni, atuarfinni pisortat isumaqarput pitsaanagerusinnaasoq. Tabelimi ataaniittumi takuneqarsinnaavoq illoqarfinni atuarfinni pisortat qulit, tassa affaat sinnilaarlugit, isumaqartut kommunip nakkutilliinera annikinnerusumik sukumiisoq pitsaassuseqarlunilu imaluunniit taamaattoqavinngitsaq. Nunaqarfinni atuarfinni pisortat qulit, 38 %-it annertoqatat, taamatut isumaqarput. Illoqarfinni atuarfinni pisortat pingasut nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat tallimat isumaqarput tamanna annertuumik sukumiisoq pitsaassuseqarlunilu, sinnerilu – arfinillit aqqanillillu - akipput "Ilaatigut" ..

Tabel 40
Kommunip atuarfinnik nakkutilliinera isummat naapertorlugu qanoq sukumiitigaa piukkunnartigalunilu?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
Annertuumik	3	5	8
Annertuallaanngitsumik	6	11	17
Minnerusumik	10	5	15
Naamerluinnaq	0	5	5
Katillugit	19	26	45

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.4, tabeli 30

Atuarfinni pitsaassutsimik qulakkeereriaaseq kommunit ingerlassinnaasaat tassaavoq ukiumoortumik nalunaarutit imaluunniit nakkutilliilluni pulaarnerit akissuteqarfigineri. Apeqqutit akisassat atorlugit misissuineri atuarfinni pisortat pingajorarterutingajaat – illoqarfinni atuarfinni pisortat tallimat nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat qulingiluat – akipput taamaattoqartuaannartoq. Illoqarfinni atuarfinni pisortat arfineq marluk nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat tallimat akipput ilaatigut tamaattoqartartoq, illoqarfinni atuarfinni pisortat arfineq marluk nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat aqqaneq marluk taamatut akissuteqarfigineqarneq ajorput (Tabelinik nalunaarusiami 1.4, tabeli 27). Pisortanit tamatigut ilaannikkulluunniit akissutisisartunit affangajaat akissutit atuarfimmi namminneq pitsaassutsimik ineriartortitsinermi annertuumik atortarpaat. Tassa illoqarfinni atuarfinni pisortat arfinillit nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat tallimat. Taakku amerlaqataasa ilaatigut atortarpaat, pisortallu sisamat akipput "Annikinnerusumik" (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.4, tabeli 28)

8.4 Atuartunik meeqqat atuarfinni atuartitsinermik malinnaanngitsunik nakkutilliineq

Atuartut tamarmik pinngitsoorani atuarnissamik ukioqartut atuarnissaannik kommunalbestyrelsi nakkutiginnittussaataavoq:

Meeqqat tamarmik atuassapput

§ 43. Kommunalbestyrelsip (...) nakkutigissavaa kommunimi meeqqat atuartitaasussaataasut tamarmik atuarfimmut allatsinnissaat imaluunniit atuarfimmi nalinginnaasumik piumasarisaasunut nallersuuttumik atuartitaanissaat.

Kommunalbestyrelsili taamaaliorinnaanngilaq, tassa ingerlatsiviit meeqqat, meeqqat atuarfinni atuartitsinermik malinnaanngitsut tamatigit ilisimasinnaanngimmatigit aammalumi ilisimanissaannut sillimasoqanngillat imaluunniit ilisimanissaannut periuseqaratik.

Ingerlatsivinnit taakkunannga sisamanit nassuiaatini ersippoq ajornartorsiut tamanna isiginiarneqarpallaanngitsoq. Meeqqat qassit pineqanersut kommunit amerlassusilersinnaanngilaat. Ataaseq akivoq "neriuppugut taamaattoqanngitsoq" meeqqallu taamaattut atuartinneqanersut qanoq nakkutigineqarnerannik apeqqut akisinnaanagu. Kommuni ataaseq akivoq "atuartoq atuarunnaarpat inunnik isumaginnittoqarfik atuartumik nakkutiginnittussaavoq". Sermersuumi friskoleqartumi oqaatigineqarpoq ingerlatsivik tamassuminnga nakkutiginnittoq. Kisiannili "meeqqat meeqqat angerlarsimaffianni inissinneqarnikut, meeqqat sivisuumik napparsimasut imaluunniit paaqqinnittafinni immikkut ittuniittut ataavartumik aaqqiisussamillu nakkutigineqanngillat". Kommune Kujallermi atuartut 15-it savaateqarfinni angerlarsimaffimmi atuartinneqarput, taakkulu nakkutigineqarnissaannut kommuni erseqqarissunik najoqqutassaqarpoq.

Nakkutigineqartariaqartunilli meeraqarpoq. PPR-imi allaffinni sisamaasuni sulisoq nassuiaavoq. Assersuutigalugu tassaapput meeqqat ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinniittut meeqqallunniit ilaqutariinni noorartuniittut, imatut nuttartigisuni nooqqinnginneranni kommunip suliap naammassinissaa angumerisinaanagu. Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq pingaartumik alloriarfimmi 1-mi atuartitsinermi meeqqat illoqarfiup nunaqarfiullu akornanni angalajuartut takusarlugit, tamassumalu kinguneranik – ataqatigiisumik - ataavartumik atuartaratik. PPR-ip oqaatigaa ilikkagaqanngitsoortartut. Meeqqat inissitat eqqarsaatigalugit aamma kommunit marluk akuusinnaasut, kiallu akisussaanera aalajangeruminaassinnaalluni. Aamma tassaasinnaapput meeqqat nunaqarfimmiut illoqarfimmi atuarfimmi angajullerniilersut. Atuartut ilaasa elevhemimiinnissartik ajornartissinnaasarpaat, ileqqorlunnertillu pissutigalugu anisitaasarlutik. Taava atuarunnaartarput ingerlatsisunillu assigiinngitsuni akisussaaffigineqalertaratik. Assersuutigalugu angajoqqaat pisortallu akornanni aaqqiagiinngittoqarsinnaavoq. PPR tamanna pillugu ilisimatinneqartarpoq, aaqqiisutissaqarpallaartaranili.

Meeqqat atuartussaataasut atuarnissaat illoqarfinni atuarfinni pisortat aallaaviumik ilisimasaqarfigisariaqarpaat, taamaammallu aperineqarput atuarfeqarfimminni meeraqarpat atuarfimiingitsumik atuartinneqanngitsumilluunniit taamaalilluni atuartussaataanermik malinninngitsumik ilisimasaqarfigineraat. Atuarfinni pisortanit 19-iusunit 13-it akipput "Aap, qularutiginnigilluinnarpara". Tallimat akipput "Aap, naatsorsuutigaara" ataaserlu akivoq "Naamik, ilisimasinnaanngilara (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.12, tabeli 122). Tamanna pillugu ingerlatsiviit aamma aperineq ajorpaat.

Tamanna naatumik inernilerneqarsinnaavoq, meeqqat meeqqat atuafianni atuangitsut, "atuarfimmi nalinginnaasumik piumasarisaasunut nallersuuttumik atuartitaanissaat"-nik kommunalbestyrelsit suliassaminnik suliarinnissaanngitsut.

8.5 Tiimit agguarneranni atuartitsinerullu aaqqissuunnerani kommunip inissimavia/suliassai

Atuarfik pillugu inatsit malillugu tiimit amerlassusaat, atuartitsinerup aaqqissuunneqarnera il.il. sumiiffinni aalajangerneqartussaapput. Ingerlatsiviit taamaammatt tamassumani pisinnaatinneqarnertik qanoq ingerlanneraat aperineqarput.

Ilinniartitsissutitut ilinniartitsissutillu immikkoortuinit tiiminik agguasarneq

Kommunit akissutaat naatsuararsuupput taamaammat uani tamakkerlugit issuarneqarput. Una apeqqutigineqarpoq: Aalajangiinermi tunngaviit suut atorlugit ilinniartitsissutitut ilinniartitsissutillu immikkoortuinit agguasoqartarpa?

Atuarfimmi aqutsisut tamanna suliassaraat.

Atuarfik pillugu inatsimmi tiimit ikinnerpaaffissaat aallaavigalugu kommuni agguasarpoq. Sinaakkutissatut nalunaarutigineqartumut tiimit agguarnissaannut pilersaarummut missingiut atuarfeqarnermut immikkoortortaqaqfiup nalunaarutigisarpaa. Atuarfinni siulersuisut ataasiakkaat atuarfinni ataasiakkaani misilitsinnerni angusat, alloriarfinni misilitsinnerit suliniuteqaqfiillu aallaavigalugit tiiminik agguaneq allanngortittarpaat.

Tunngavik soorunami tassaavoq atuartut amerlassusaat il.il. aallaavigalugu perorsaanermi naliliineq. Misilitsinnerit misilitsinnernilu angusat isumaliutini ilaasarput.

Kommunimi kingullermi ingerlatsivimmi pisortaq ilisimatitsivoq tunngaviit assersuutigalugu tassaasinnaasut perorsaanermi naliliineq, atuartut amerlassusaat, ilinniartitsisut pissarsiarineqarsinnaasut allalluunniit. Ilikkagassatut anguniakkat annertussusaat aamma sunniuteqartorujussuusarput. Tamassuma saniatigut isumaqarpoq atuarfiit atuarfinnilu siulersuit atuarfimmi naammassinnermut atatillugu angusat alloriarfinnilu angusat malillugit tiimit agguarnissaannik aqqissuillaqqissut. Atuarfiit ataasiakkaat tiiminik/ilinniartitsissutinik agguaanerannik ingerlatsiviup akuersinngitsoornera naammattuunngisaannarpaa.

Alloriarfiit agguarnerat, klassit agguarnerat aamma/imaluunnit holdit agguarnerat?

Ingerlatsiviit aamma aperineqarput imaluunnit alloriarfiit agguarnerannut, klassit agguarnerannut aamma/imaluunniit holdit agguarnerannut politikkeqarnersut najoqqutassaqaarnersulluunniit. Kommunit pingasut tamanna naaggaarpaat, pingajuatalu alloriarfiit agguarnerat allaaseraa (1.-3., 4-7. aamma 8.-10. klassit), klassilu ataaseq ukiup aallartinnerani amerlanerpaamik 24-inik atuartoqassasoq ukiullu ingerlanerani atuartut 26-nngorsinnaasut, taakku qaangerneqarpata klassi avinneqassaaq.

Immikkoortumi tassani kommunit isumaliutit periusissialluunnit akuliuffiginnginnissat kommunit toqqarsimagaat ersepoq.

8.6 Ilasutaasumik atuartitsineq

Atuarfik pillugu inatsimmi § 16-imi aalajangerneqarpoq " Atuartunut atuartitsissutini ataasiakkaani arlalinniluunniit nalinginnaasumik atuartitsinnermut malinnaasinnaangikkallartunut naammattusaammik atuartitsisoqarsinnaavoq " – assersuutigalugu piffissami sivisuumi napparsimasianerat, atuarfimmit atuarfimmi nutaami allaanerumik atuartitsiviusimasumit nuunnerat imaluunniit Kalaallit Nunaannut nuunerat kalaallisullu oqalussinnaanginnerat pissutigalugu.

Illoqarfinni atuarfinni pisortarnit 19-iusunit aqqaneq-marluk apeqqutit akissat atorlugit misissuinermi akippit ukiumi atuarfiusumi 2013/14-imi atuarfimmi ilassummik atuartinneqartunik atuartuuteqaqarnikuullutik. Nunaqarfinni atuarfinit 25-iusunit marlunni ilassummik atuartitsisoqarsimavoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.13, tabeli 124).

Kommuni ilassummik atuartitsinerup aqqissuunneqarneranut najoqqutassiorsimanersoq, isumalluutit qassit immikkoortinneqarsimanersut aamma 2013/14-imi atuartut qassit pineqarnersut pillugit nalunaaruteqaqqullugit ingerlatsiviit qinnuivigineqarput.

Kommuninit nassuiaatini pingasuni allaqqavoq kommuni immikkut najoqqutassiaqanngitsoq. Ataatsimi tamanna tunngavilersorneqarpoq "ilassummik atuartitsinnermut inatsimmi malittarisassanilu najoqqutassiat malinneqartut". Arlaanni allaqqavoq atuartumut ataatsimut tiiminik atuartitsivinnik arfinilinnik atuarfiit namminneq atugassaannik atugassinneqartut. Nassuiaammi ataatsimi allaqqavoq "pisariaqartutut isigineqaraangat ilassummik atuartitsinissaq

akuerineqartarpoq. Siunertamut isumalluutunik immikkoortitsisoqarnikuunngilaq, tamannali ingerlaavartumik nalilersorneqartarpoq.” Kommunip ataatsip apeqquq akinggilaq.

Akissutini naatsuni uani tamakkiisumik issuarneqartuni oqaatigimisaarneqarpoq ilassummik atuartitsisarneq ingerlatsiviit isiginiarpallaanngikkaat.

8.7 Atuarfinni siulersuisut inissisimaviat/suliassaat

Meeqqat atuarfiannik aqqissuusseqqinnermi 1997-imeersumi immikkoortut pingaarnert ilaat tassaavoq “kommunit atuarfiillu pilersaarutaat sumiiffinni ingerlanneqassapput atuarfinilu siulersuisut atuutilersinneqassapput”. (*Atuarfitsialammut ingerlaarneq, oqallisissiaq, Inerisaavik 2000*). Peqqussummut 2002-meersumut missingiummut oqaaseqaatini siunertaq imatut allaaserineqarpoq: “Imarisaanik nutarterineq naapertorlugu atuarfinni siulersuisut suliassaannik pisinnaatitaaffiinillu naleqqussaneq.”

Atuarfik pillugu inatsimmi atuarfinni siulersuisut inissisimavissaattut eqqarsaat atuarfinni siulersuisut atunngilaat. Akerlianik sumiiffippassuarni atuarfiup angerlarsimaffiillu akornanni ambassadøriullutik allarluinnarmik inissisimaveqarput, tamannalu immikkoortumi 6.5-imi allaaserineqarpoq. Atuarfinnik ingerlatsiviit pillugit kapitalimi uani atuarfinni siulersuisut allaaserineqarput, tassa suliassat arlalissuit atuarfinni siulersuisunut atuarfinnik aqutsinermi annertuumik inissisimaveqarpata/suliassaqarpata suliakkiissutigineqassanersut kommunit aalajangiisussaammata.

Atuarfinni siulersuisut suliassaat

Atuarfinni siulersuisut suliassaat pillugit atuarfik pillugu inatsimmi § 47-mi imatut allaqqasoqarpoq (EVA-p silittumik allallugit erseqqissaatai):

Atuarfiup siulersuisuisa sulinerik anguniakkat sinaakkutissallu kommunalbestyrelsimit aalajangersarneqartut iluanni ingerlatissavaat, tak. § 43, atuarfiullu ingerlatsinera aamma nakkutigissallugu.

Imm. 2. Atuarfiup siulersuisuisa atuarfiup atuartitsinerata allanillu suliaqarnerata **anguniagassartai aalajangersassavaat**.

Imm. 3. **Atuarfiup** siulersuisuisa ukiut atuarfiusut tamaasa, atuarfiup ukiumoortumik **atuartitsinissamut pilersaarussiaa akuersissutigisassavaat**, tassanilu ilaatinneqassapput makku pillugit pilersaarutit:

- 1 atuartut tiimiisa amerlassusissaat,
- 2 atuartitsissutit tiimissaasa amerlassusissaat,
- 3 atuartitsissutini ataasiakkaani pikkorissaasarneq tunngavigalugu atuartitsissutillu akimorlugit ingerlatsinarnissamik aqqissuussinerit,
- 4 sumiiffinni ataasiakkaani toqqagassat annertussusissaat,
- 5 atuarfimmi immikkut ittumik atuartitsineq,
- 6 perorsaaneq tunngavigalugu nammineq piumassuseq naapertorlugu sammisassatut toqqarsinnaasat annertussusissaat,
- 7 atuartut klassinut inissitsiterneqarneri,
- 8 atuarfiup angerlarsimaffiullu suleqatigiinnerat, tak. imm. 4.,
- 9 atuartup atuarnermini pissarsiai pillugit angerlarsimaffiit ilisimatinneqartarnerat,
- 10 ilinniartitsisut akornanni suliassat agguataarneqarnerat,
- 11 atuarnerup nalaani atuartunut tamanut sammisassaqartitsiniutit, aamma
- 12 atuarfiup sulisuinik pikkorissaasarneq ilinniartsiteqqittarnerlu.

Imm. 4. Atuarfiup siulersuisuisa **atuarfiup ingerlatai allat**, tassunga ilanngullugit angerlarsimaffiup atuarfiullu atuartup atuartinneqarnermini ilinniartinneqarnissaminullu tunngasutigut ingerlanera pillugu isumasioqatigiittarnissaannut tunngasut, kiisalu atuarfiup angerlarsimaffiullu suleqatigiissutissaat allat **malittarisassiussavaat**.

Imm. 5. Atuarfiup siulersuisuisa, **aningaasatigut sinaakkutissat** atuarfimmu atuuassatut aalajangersarneqarsimasut iluanni, atuarfiup aningaasartuutissatut isertitassatullu missingersersuutai **akuersissutigisassavaat**.

Imm. 6. Atuarfiup siulersuisuisa **atuartitsinermi atortussat akuersissutigisassavaat, torersaarnissarlu pillugu malittarisassat aalajangersartassallugit**.

Imm. 7. Tunaartarisassat kommunalbestyrelsimit aalajangersarneqarsimasut iluanni atuarfiup siulersuisuisa **akuersissutigisassavaat, kulturikkut ingerlatat** ingerlanneqarnerat ataqatigiissarnerallu atuarfiup ingerlataanut ilaatinneqassanersut, tak. § 43, imm. 2, no. 5.

Imm. 8. Ilinniartitsisunik pisortanillu **atorfinititsinerit pillugit** atuarfiup siulersuisui **kommunalbestyrelsimut oqaaseqaateqartassapput**, tak. § 43, imm. 2, no. 2.

Imm. 9. Atuarfinni siulersuisut **atuartitsissutit** atuartitsissutillu qanitariit § 10, imm. 1, no. 1-imiit 4-mut taaneqartut pillugit, **atuarfiit ilikkagassatut pilersaarussiaannut tapiutissamik kommunalbestyrelsimut siunnersuusiussapput**, taamatullu § 10, imm.1, no. 5-imi taaneqartut sumiiffinni ataasiakkaani toqqagassat ilikkagassatut pilersaarusiorderi siunnersuusiussallugit, tak. § 43, imm. 3.

Imm. 10. **Misiligaalluni inerisaanermilu suliat** anguniakkanik sinaakkutissanillu kommunalbestyrelsimit aalajangersarneqarsimasunik qaangiisussaattillugit, atuarfiup siulersuisui **kommunalbestyrelsimut inassuteqaateqartassapput**.

Imm. 11. Atuarfiup siulersuisui kommunalbestyrelsimut apeqqutit atuarfimmu pineqartumut tunngasut tamaasa pillugit oqaaseqaateqarsinnaallutillu siunnersuuteqarsinnaapput. Atuarfiup siulersuisui oqaaseqaateqartassapput, apeqqutit kommunalbestyrelsip atuarfiup siulersuisuinut saqqummiussai tamaasa pillugit.

Imm. 12. **Ukiut atuarfiusut naammassineri tamaasa** atuarfiup siulersuisui kommunalbestyrelsimit **ukiup ingerlasimaneraniq nalunaarusiortassapput**. Ukiumoortumik nalunaarusiami ukiup atuartsiffiusussap tullissaani atuarfiup siulersuisuisa pingaarnerusutigut sammisassatut pilersaarutaat aammattaq ilaatinneqartassapput.

Kommunalbestyrelsi suliassanik atuarfiit siulersuisunut § 43 malillugu

suliassanngortitsisinnaavoq, Imm. 4 Kommunalbestyrelsip inatsit una naapertorlugu pisinnaatitaaffini tamaasa ilaannaaluunniit atuarfinni siulersuisunut isumagisassanngortissinnaavai, § 23-mi, § 38, imm. 1-imi taaneqartut suliassat taamaallaat pisinnaatitaaffiit nakkutilliisutut, aningaasaliisartut sulisitsisutullu oqartussaaffeqarnermik tunngaveqartut pinnagit.

Assersuutugalugu tassaasinnaapput:

- Ukununnga sinaakkutit:
  - 1 klassinik pilersitsineq,
  - 2 atuartut tiimissaasa amerlassusissaat, kiisalu
  - 3 immikkut atuartsineq il.il.
- Atuarfiit sumiiffinni ataasiakkaani inuiaqatigiit qaammarsaanermik peqatigiiffeqarnermillu suliqartuunik, piimassutsiminnik meeqqanut inuusuttunullu suliqartunik suleqateqarlutik sulinissaat, kiisalu innuttaasut soqutiginnittut allat suleqatigalugit kulturikkut suliniutinik ingerlatsinissaq ataqatigiissaarinissarluk pillugit nalinginnaasumik malittarisassat
- Atuarfiup pisortaanik naqitamik isumaqatigiissusiornissaq, tassani atuarfiup pisortaata perorsaanikkut akisussaanera aamma isumagissai erseqqissarneqassapput
- Apeqqutit allat atuarfinnut ataasiakkaanut isumagisassanngortitaanngitsut, taakkununga ilaallutik atuarfinni allani atuartaanissamut innersuussinerit, allatsinnissaq atualernissarluk, atuarfimmi nerisitsisarneq aamma kommunimi atuarfiup atuagaateqarfeqarneranik aqqissuussineq pillugit malittarisassat

Atuarfiit siulersuisuisa ataasiakkaat suliassat taakku suliarisarneraat nalilersuinermit oqaatigineqarsinnaangilaq. Ingerlatsivillit taakku sisamat aperineqarput § 43 malillugu atuarfiit siulersuisunut annertunerusunik suliakkiinissamut periarfissaq kommunip atorsimaneraa. Kommunit pingasut taamaaliorsimanngillat. Kommuni ataaseq nassuiaammi naamimik akiinnarpoq, tunngavilersorlugulu tamanna politikikkut aalajangiassaasoq. Kommunimi allami taamaallaat sulisunik tiimimusiartunik atorfinitsissarneq ulluinnarnilu suliassat missingersuutillu malinneqarnissaat ilanngullugit atuarfiit siulersuisunut suliakkiutigisineqarsimapput. Pingajuanni ingerlatsinermut pisortaq nassuiaavoq tamanna aalajangivinneqarsimanngitsoq, kisiannili taamaaliornissaq "annilaangatigineqassasoq". Ingerlatsivik isumaqarpoq atuarfinni siulersuisut tamarmiunngitsoq ingerlalluartut. Atuarfinni siulersuisuni ilaasortanut pikkorissartitsinerit amerlanerit ugartornikuuaat, ajoraluartumilli tamanna pingaartinneqarnikuunngilaq", oqarpoq nangillunilu "suliassamut piginnaasaqarpallaanngillat".

Atuarfiit ilaanni atuarfinni siulersuisut suleqatigineqarluartorujussuupput, ilaannili ajornartorujussuulluni. Aqutsisut piffissap ingerlanerani piginnaasaqaleriartornikuupput, taamaammat qanoq iliorsinnaanerat nalunngilaat ajortoqavitsinnagulu unitsissinnaallugit. Kisiannili atuarfinni siulersuisut ilinniartitsisunik aggersaasarnikuunerannik soraarsinneqarnissaannilu assigisaannillu oqartarnerannik ajortorujussuarnik assersuutissaqarpoq, taamaaliortoqarsinnaanngilarmi (...). Annertunerusunik pisinnaaffilernissaannik uagut aalajangiinikuunngilagut. Atuarfinni siulersuisut peqataatinneqartarnissaasa eqqaamanissaa atuarfinni pisortarisatsinnut oqaatigisarparput. Kisianni ilaannut suliakkiisoqarsinnaanngilaq assigisaannillu allanut suliakkiinani. Atuarfiit ilaanni tunniusimapput suliamillu ilisimasaqarluarnermik aallaaveqarlutik, allani ajornarneruvoq.

Kommunimi kingullermi immikkoortut arlallit suliakkiissutigineqarput: klassinik pilersitsisarneq pillugu aalajangiinerit alloriarfinnillu aqqissuussineq, ilinniartitsissutini qanitariinni ilinniartitsissutinilu klassinut tiiminik agguaneq, holdini tiimik atuneq (sionatigut immikkut atuartsineq) ilassummik atuartsinnaanermut najoqqutassiat, taartaasartunik atuinermut najoqqutassiat kiisalu annertuumik immikkut atuartsinermi tiiminik aqqissuineq. Naggasiullugu kommunimi atuarfinnut siulersuisut atuarfiup kontoisa akornanni aningaasaniq nuussisinnaapput.

Kommunimi tassani atuarfinni pisortat aperigaanni taakkunani atuarfinni siulersuisut qanoq sulisarnersut, paasinarpoq taakku taamaattunik aalajangiineq ajortut. Atuarfimmi pisortaq ataaseq oqaluttuarpoq "isumassarsiaminnik uagutsinnut tunniussisarput, aqutsisuunngillalli. Aalajangiineq ajorput." Kommunimi tassani alla oqaluttuarpoq, atuarfimmi siulersuisut atuarfimmi pisortamut akuersinngittarnissaannik periuseqalersitsisoqarnikuunngilaq. Maannakkulli nutaanik siulersuisortaarnikuuvoq, taakkulu ilaatigut aalajangiipput atuarfik atuarfimmi aviisiliussasoq. Atuarfimmi pisortaq aperineqarpoq immikkoortuni tamani kommunimit suliakkiissutigineqartuni atuarfimmi siulersuisut aalajangiisarnersut, akivorlu:

Naamik, kisianni sunik aalajangiisarnissaannik takusaqarsinnaanngilanga, assersuutigalugu tiimit/atuartitsissutit agguarnissaannut pilersaarutit pillugit. Suliamik ingerlatsinermik ilisimasaqanngillat, sunik aalajangiisoqarneranik angiinnarsinnaapput. Oqarfigiuaannarpakka pisortaralugit, siulersuisummi pimoorunneqartorujussuususaapput – uanga ulluinnarni aqutsisuinnaavunga. Kisianni suliatta ilaanni malinnaasariaqartarput. Tiiminik/ilinnartitsissutinik agguagaangatta nuannariinnarlugu sularineq ajorpagut! Aammalumi aalajangiivallaarneq ajorput. Imaassinnaavoq taamatut oqaatigineqartoq, kisianni ingerlatsivik akuersisartuuvoq. Nalunngilara kommunalbestyrelsi ileqquusumik akuersisartuusoq, kisianni tamanna assigipajaarpaa. Ingerlatsivik aningaasaqarnermik aqutsivoq. Taamaammat tamanna "pappilissat malillugit akuserseqataasarnervoq", piviusuunngilaq. (...) Angajoqqaanik suleqateqarnermut eqqaanarpoq, sapaatip-akunnerini sammisaqarluni sulinerit akuliuffigisarpaat. Aamma namminneq saqqummiussilluarsinnaapput. Kingullermik ataatsimiinnitsinni tupaallaatigilaarpara atuarfimmi aviisi oqaatigimmassuk, nalunngilaralu alloriarfinni misilitsinnerni angusat misissorniaraat. Oqallinneq pissanganassaaq. Aap, atuarfimmi aviisi oqallisaanngilaq, tunngaviusumik peqqusineruvoq. Kisianni imarisassai il.il. oqallisigilaarpagut. Alloriarfinni misilitsinnerni angusat eqqarsaatigalugit sooq taamatut ajortiginersut sukumiisumik nassuiaaqqusipput.

Aqutsisut arlallit – aamma kommunimit allaneersut – oqaluttuarput atuarfinni siulersuisut isumassarsiaqartartut oqallisigerusutaminnik atuarfimmillu sularineqarnissaannik kissaatigisaminnik. Oqaatigineqarpoq aningaasaqarneq ingerlatsinerlu oqallisigisaraat, sumiiffinnilu arlalinni atuarfimmi init ajunngitsuunissaat soqutigineqartorujussuuvoq. Pisortaq ataaseq oqaluttuarpoq:

Suleqatigiilluarpugut. Qujanartumik soqutiginnipput, pimoorussillutik piumasaqaateqartarlutillu, assersuutigalugu naleqartitagut pillugit. Takkuttarput. Atorfinitsinernerit oqallisigisarpaat, kisiannili atorfinitsinerni oqartussaannngillat. Kulturereput ingerlattakkugullu sammerusuppaat. Aamma meeqqat atuannngittarnerat il.il. soqutigaat, qanoq iliortoqarsinnaanersoq, ajornartorsiortoqaraangat inunnik isumaginnittoqarfimmut ingerlateqqinneqassasut. Minnerpaamik ukiumut sisamariarlutik ataatsimiittarput. Oqaloqatigisarnerat iluarpoq, aalajangigassanillu amerlanerit tapersersuisikkusuppakka. Assigiinngitsunik soqutigisaqarnerput takusinnaanngilara.

Atuarfinni siulersuit sulinerannik soqutigisaqarpallaannginneq sumiiffippassuarni sungiusimaneqarnikuuvoq, angajoqqaalli ikitsuinnaat siulersuisunut qinersisoqaleraangat qinersiartortarput. Atuarfimmi siulersuisut atuarfimmi pisortat saqqummiussaata pillugit siulersuisut angiinnartarnissaannik qangalili periuseqartoqarmat angajoqqaat qinerserusuttarnerat pisortap ataatsip tupiginngilaa (maannakkut siulersuisuusut angajoqqaanit qinersinermi peqataanarlutik takkuttunit 13-init qinerneqarput). Maannakkulli illoqarfimmi inuit pikkorisut orninnikuuai qinigassanngortillugillu, taakku ilaat marluk Piereersarfimmeersuupput. "Periusissionermi attaveqarnertut" isigaa, nassuiaallunilu siunnersuisut sapinngisamik amerlasuut atorineqartarnissaat pingaaruteqartoq.

Atuarfik pillugu inatsimmi pisinnaatitsinertut atuarfinni siulersuisut sulinissaat takussallugu ajornartorujussuuvoq, tassani "pilersaarutinik akuersisassallutik" aamma "najoqqutassanik aalajangersaasassallutik", apersuinerni ersippoq sumiiffippassuarni tassunga taarsiullugu allatut suleriaaseqartoqartoq, tassa isumassarsianik saqqumiisarlutik isornartorsiuillutillu

apeqquteqartarlutik, ilaanni atuarfiup angerlarsimaffiillu akornanni pissutsit pineqaraangata attaveqartitsisarput ambassadøriullutilluunniit.

Atuarfiit pisortaannik apersuinermi atuarfiimi siulersuisut ajortumik ajornakusoortutulluunniit arlaannaataluunniit oqaatiginngilaat, kisianni taamut isumaqartoqarsimassannguatsiarpoq – tak. ingerlatsivimmi pisortaq issuarneqartoq.

Atuarfiit pisortaannik apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermi atuarfinni siulersuisut pingaaruteqarnerat aamma takussutissaqarpoq. Pisortat sisamarararterutaat isumaqarput atuarfimmi siulersuisut atuarfimmik aqutsinermi inissisimaveqartut/suliaqartartut.

Tabel 41
Mannakut atuarfinni siulersuisut aqunneqarnerani qanoq sunniuteqartigaat?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 25)	Total (N = 44)
Annertuumik	5	6	11
Annertuallaangitsumik	9	9	18
Minnerusumik	4	6	10
Naamerluinnaq	1	4	5
Katillugit	19	25	44

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akisassat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.5, tabel 33

Tabelimi qulaaniittumi takuneqarsinnaavoq illoqarfinni atuarfinni pisortat tallimat nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat arfinillit naliliisut, atuarfimmik siulersuisut atuarfimmik aqutsinermi annertuumik inissisimaveqartut/suliassaqartut. Illoqarfinni atuarfinni pisortat qulingilu at nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat qulingilu at naliliipput maannakut atuarfimmik siulersuisusut ilaatigut inissisimaveqartut/suliassaqartut, taavalu illoqarfimmik atuarfimmik pisortat sisamat nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat arfinillit isumaqarput annikinnerusumik taamaatoqartoq. Naggasiullugu illoqarfimmik atuarfimmik pisortaq ataaseq nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat sisamat naliliipput, atuarfimmik siulersuisut atuarfimmik aqutsinermi inissisimangivissut/suliassaqanngivissut.

8.8 Atuarfeqarnermi ingerlatsiviit – naliliineq

Malugineqartoq tamarmiusoq tassaavoq, *atuarfinnik imarisaatigut perorsaanermilu aqutsineq ineriartortitsinerlu* pillugit atuarfik pillugu inatsimmi eqqarsaataasimagaluartumut sanilliullugu kommunit annikitsuinnarmik tapersiisut. Taamatut pissuseqartoqarnera isumalluutininik atuarfinnik ingerlatsivinnut immikkoortinneqartinik tunngaveqarpoq – tassa kommunit pingasut eqqarsaatigalugit, taakkunanani sulisoq ataaseq – marluk atuarfeqarnermik tamarmiusumik ingerlatsillutik. Soqutiginarporli suliffeqarfimmik inuit amerlannginneri – aqutsisut, ilinniartitsisut, ingerlatsinermi sulsuit imaluunniit KANUKOKA –kommunit suliassamik taassuminnga suliqaarnissaannik *ujartuisoq*.

Ersarissumik ersippoq kommunit (atuarfinnilu siulersuisut) *ilinniartitsissutit sumiiffinni toqqagassat* imarisaatigut sumiiffinni immersuinnissamik suliassatik sularinngikkaat, taamaammallu qulliuernerusumik ilinniartitsissutini siunertaq missingersuutaasumillu ilikkagassatut pilersaarut malinneqartarput. Atuarfinni pisortat ilaat ilinniagassatut pilersaarutit aalajangerneqartunik sumiiffinni peqartoqarneranik isumaqarnerat paatsuunerusimassaaq. Kommunit ilinniartitsissutinik sumiiffinni toqqagassanik aallartissimannginnerat – sumiiffinnilu ingerlatanngortissimanagit - soqutigisaqannginnermik pissuteqarnissaa ilimananngilaq, kisiannili aaqqiinerup isumaqarlualertinnissaanik ingerlatsiviit ajornartorsiuteqarnerat pissutaasimassalluni. Arlallit – ingerlatsiviit ilinniartitsisullu – aamma oqaatigaat ilinniartitsissutinik sumiiffinni toqqagassanik atuutilersitsineq suliassanik –nipilersornermik ilinniartitsissutit tullerissaarinermi kingullinngortinneqarsimanerannik kinguneqartoq.

Atuarfinni pisortat ilaat isumaqarput kommunit atuarfinnik *nakkutilliisut*, naak ingerlatsivik taamaattoqarneranik isumaqanngikkaluartoq. Tamassumunnga pissutaavoq nakkutilliinetup

qanoq paasineqassanerata erseqqarippiannginera, tamannalu tupigineqarsinnaangilaq, tassa aaqjissuusamik piffissanilu aalajangersimasuni pineq ajorluinnarmat. Ingerlatsiviit, kommunini pingasuni, kujataani, qeqqani avannaanilu, nassuerutigaat nakkutilliineq ilaatigut amigaateqartoq nakkutilliisoqaraniluunniit, tamannalu iluannigilaq. Allaganngorlugit nalunaarutit atorlugit inatsimmi piumasaqaatit malillugit nakkutilliisoqarsinnaangilaq. Kisianni ingerlatsivinni sulisut ikitsillugit nakkutilliisoqarsinnaanginnera erseqqaripppoq.

Misissuinermi atuarfinni pisortat taamaallaat affaasa missaat nalunaarutitik pillugit kommunimit akissutisarpup, sulilu ikinnerit akissutit tigusatik atuarfiup ineriartortinnissaanut atortarpaat. Tamassuma takutippaa kommunimiit atuarfimmu akissuteqariaaseq amigaateqartoq.

Meeqqat qanoq amelatigisut *atuartussaaitaанermik malinninnginersut* takussutissaqannginnera kommuninit nassuiaatit takutimmassuk aammalu PPR-imi sulisut kisimik ajornartorsiummik nassuiaasinnaammata, tamassuma ilisimaneqannginneranut ingerlatsiviillu tamassuminnga eqqumaffiginnittariaqarnerannut takussutissaavoq. Atuarfinni pisortat amerlanersaat isumaqaraluartut meeqqanik atuartariaqaraluartunik atuarnerlu ajortunik ilisimasaqarlutik tamanna arlaannut ingerlatinneqarneq ajorunarpoo. Ingerlatsiviit tamanna akisussaaffigaluarlugu aamma ujartuineq ajorput. Tamassuma kinguneranik meeqqat pineqartut pillugit suliniuteqartoqanngilaq.

Atuarfik pillugu inatsimmi siunertaavoq *atuarfinni siulersuisut* kommunit atuarfinnilu pisortat akornanni inissimassasut/suliaqassasut atuarfiullu suliasai pingaernerit pillugit aalajangiinerni akuusorujussuussasut – atuartitsinermik aaqjissuusineq, ilinniagassanut pilersaarutit, misileraaneq ineriartortitsinerlu il.il. Malunnarpoq atuarfinni siulersuisut taamatut suliaqalernissaat (suli) iluatsinngitsoq, taamaammallu aqutsisut aalajangigaannik anngaaginnartutut atuuttut. Atuarfinni siulersuisunut ilaasortassasiortarneq ajornakusoorsimavoq, tamassumalu immaqa ajoquteqarneranik takussutissaavoq – suliakkernikuunngimmata suliasaasa soqutiginannginnerat, angajoqqaat aamma peqataaffigissallugu soqutiginartutut isiginngilaat, taamaammallu kommunit naliliillutik suliasaq piumasaqarfiusoq ingerlassinnaangikkaat.

Kinguaariilli nutaat siulersuisunut ilanngukkiartorput sulinermilu peqataanerulerlutik – inatsimmi siunertamik allaanerusumi allatut isiginneriaaseqaannarlutik, tassa isornartorsiuipajarlutik isumasieqatigineqartussatut ambasadøritullu, tassa atuarfiup angajoqqaallu akornanni attaveqaatipajaatut. Angajoqqaanik suleqateqartoqarnerani, imaluunniit suleqateqartoqannginnera, atuarfinni illuinnarni sulinermi initummat, ineriartorneq atuarfiit angerlarsimaffiillu akornanni pitsangorsaattissatut paasineqalersinnaasoq soqutiginarorujussuuvooq.

9 Sammisat allat

Nalilersuinissamik allaaserinninnermi sammisat arlallit nalilersuinnermi erseqqissarneqartussaapput, kisiannili paasissutissat naammattut pissarsiarineqanngitsoormata nalilersuivittoqarsinnaangilaq. Samisat taakku kapitalimi uani nassuiarneqarput, kisianni paasissutissat ilaat katersorneqartut atorneqarsinnaangillat, paasissutissalli atorneqarsinnaasut allaaserineqarput.

9.1 Ilinniartitsisut piginnaasaat aamma piginnaasanik qaffassaaneq

Kissaatigineqarnikuuvoq ilinniartitsisut piginnaasaat (linjefagini ilinniarsimaneq atorlugu) aamma piginnaasanik qaffassaaneq (pikkorissarnerni ilinniaqqinnernilu peqataaneq atorlugit) ilimagalugu ilinniartitsisut linjefagini ilinniarsimappata imaluunniit naleqquttumik ilinniaqqissimappata atuartut pitsaanerusumik atuartinneqassasut, nalilersuinnermi qulaajaaffigineqarnissaat kissaatigineqarnikuuvoq.

Nunatta isorartornerujussua inuiatigiillu agguataarneri pissutigalugit meeqqat atuarfianni ilinniartitsisunik piginnaasaqartunik sulisussarsinissaq unammillernartuaannarnikuuvoq. Kalaallinik ilinniartitsisut ukiuni kingullerni amerlinikuugaluartut suli – pingaartumik nunaqarfinni avinngarusimasunilu – ilinniarsimasunik ilinniartitsisussarsiortarneq ajornakusoorpoq, aammalu linjefagini ilinniarsimasunik tiimini tamani ilinniartitsisoqarnissaq ajornakusoorluni.

Linjefagini ilinniarsimasunik sulisoqarneq paasisaqarfiginiarlugu atuarfinni pisortat apeqqutinnik akisassanik immersugassani aperineqarput, atuarfimmini fagini ataasiakkaani sapaatip akunneranut tiimit qassit atorneqartarnersut, aammalu ilinniartitsisut kalaallisut atuartsisinnaasut ilinniartitsisullu taamatut ilinniartitsisinnaangitsut tiimit qassit taakkunani atortarneraat – taakku marluk linjefagini ilinniarsimasunut linjefaginilu ilinniarsimannngitsunut agguarlugit. Kisiannili akissutit takutippaat pisortat ilaasa paasissutissiisutaat piviusorsiortuunaviannngitsut. Ilaat assersuutigalugu allapput kalaallit oqaasiinik atuarnertit atuarfimmi qulinik klassilimmi sapaatip akunneranut tiiminik qulinik ikinnerusut, allallut allallutik 1.000-it sinneraat (Piviusiortuunerinik uuttuutitut oqaatigineqarsinnaavoq, atuarfimmi qulinik klassilimmi immaqa sapaatit akuneranut immaqa 50 tiimingajannik amerlassuseqassasut). Aammattaq atuarfimmi pisortanit 45-sunit taamaallaat 28-t misissuinnermi akipput. Taamaammat EVA naliliivoq paasissutissat nalorninarpallaartut, isumaqarpugullu apeqqut pitsaasumik misissorneqassappat paasissutissat allatut iliorluni katersorneqartariaqartut.

Ilinniatitsisumik piginnaasaat qaffasarniarlugit qanoq iliortarnersut atuarfinni pisortat tamassuma saniatigut arlalinnik aperineqarput.

- Illoqarfinni atuarfinni pisortat arfinillit (32 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat sisamat (15 %-ii) atuarfimmi ilinniartitsisunik kalaallinik ilinniarsimasunik amerlanerusunik sulisoqalerniarlugit immikut iliuuseqartarput. Ilaatigut taamaaliortarput ilinniartitsisut ilisarimasatik ilinniartitsisulluunniit pikkorissut qinnuteqarnissaannik kaammattornerisigut, sulisoreriikkatik sulisoqariinnarniarsarinerisigut, suliffittut immikkut pilerinartuunikkut aamma kalaallit ilinniartitsisut ilinniarnissaannik kaammattornerisigut tapersersornerisigullu. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabeli7 66-67).
- Illoqarfinni atuarfinni pisortat 13-it (68 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat qulit (43 %-ii) danskit ilinniartitsisut kalaallit oqaasiinik ilinniarnissaannut tapersersorlugit isumalluutinik atisarput (Tabelinik nalunaarusiami im. 1.9, tabeli 68).

- Illoqarfimmi atuarfimmi pisortanit 19-iusunit ataaseq (5 %) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortanit 26-iusunit pingasut (12 %-ii) ukiumi atuarfiusumi 2013/14-imi ilinniartitsissutini sammisaluunniit atuarfimmi ilinniartitsisut namminneq piginnaasaqarfiginngisaanni ilinniartitsisut atuarfinit allaneersut minnerpaamik sapaatit akunnerini marlunni atuartsinermi atornikuuat. (Tabelinik nalunaarusiaq 1.9, tabeli 69).

Atuarfinni pisortat atuarfianni ilinniartitsisut qanoq amerlatigisugut piginnaasanik qaffaanerni nalinginnaasuni tamani peqataasimanersut aperinerisigut atuarfinni pisortanut apeqqutini akisassanik immersuiffimmi ataatsimut paasisaqarfiginiarnikuuarpot. Siullernullu akissutit isumaqanngillat (sumiiffippassuarni kisitsit assersuutigalugu ilinniartitsisut amerlassusiinut sanilluugu 100 %-it sinnerpaat), immikkoortullu assigiissutigaaat atuarfinni pisortat ikinnerit immersugassamik immersuisimanagerat. taamaammat akissutit ajoraluartumik atorneqarsinnaanngillat (Tabelinik nalunaarusiaq 1.9, tabelit 70-74).

Ilinniartitsisut piginnaasaannik qaffassaaneq atuarfinni pisortat pilersaarusiortarnerannik tabelinik nalunaarummi tabelit 75-79 paasissutissiipput. Taakkunani takuneqarsinnaavoq:

- *Ilinniartitsisut ataavartumik oqaloqatigisarnerisigut piginnaasanik qaffasaanissamik pisariaqartitsineq* pisortat paasinarnerusarpaat. Taamatut akippot illoqarfimmi atuarfinni pisortat aqqaneq marluk (63 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 14-it (58 %-ii). Illoqarfimmi atuarfinni pisortat *MUS* tassunga atortarpaat (74 %-it), tamannalu nunaqarfimmi atuarfinni pisortanut taamaallaat arfineq marlunntut (29%-ii) atuuppoq. Illoqarfimmi atuarfinni pisortat ilaasa *TUS (sammisanik ineriartortitsinerimik oqaloqatigiinerit)* (arfineq pingasut, assilalugit 42 %-ii, akerlinanillu nunaqarfimmi pingasut (13 %-ii)) atortarpaat. Illoqarfimmi atuarfinni pisortat arfineq pingasut (42 %-ii) piginnaasanik annertusaanissamik pisariaqartitsinerup paasinarneranut *ilinniartitsisut ataasiakkaat atuartsinerannik malinnaaneq* atortarpaat, nunaqarfimmi atuarfinni pisortat arfineq marluk (24 %-ii) periuseq taanna aamma atortarpaat. Illoqarfimmi nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat marluk pingasullu *kommunimit paasissutissat* pisariaqartitsinerup paasinarneranut atortarpaat. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabeli 75).
- Illoqarfimmi atuarfinni pisortat arfineq pingasut (42 %-ii) ilinniartitsisut piginnaasaannik qaffasaanermut *allaganngorlugu pilersaaruteqarput*, pingasullu (16 %-ii) allassimanngiinnartumik pilersaaruteqarlutik. Arfineq pingasut (42%-ii) pisariaqartitsineq ingerlaavartumik isummerfigisarpaat. Nunaqarfimmi atuarfinni pisortat pillugit kisitsit taakku tassaapput 4 %-ii allassimasumik pilersaaruteqartut, 48 %-ii allassimanngitsumik pilersaaruteqartut 48 %-iilu ingerlaavartumik ingerlaavartumik isummertartut (tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabeli 76).

Tabelimi ataaniittumi takuneqarsinnaavoq, Inerisaavik Ilinniartissuarlu ilinniartitsisut piginnaasaannik qaffasaanerni periarfissanik pisortat isumaliuteqaraangata annertuumik isumassarsiorfigineqartartut:

Tabel 42**Ilinniartitsisut piginnaangorsarnissaat periarfissanik suminggaanniit isumassarsiortarpit?**

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 19)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 26)	Katillugit (N = 45)
Inerisaavimmit (nittartakkamiit imaluunniit kursuskatalogimiit)	17	15	32
Ilinniarfissuarmit (nittartakkamiit imaluunniit kuruskatalogimiit)	15	12	27
Suleqatinniit	13	13	26
Pisortaqatinniit	10	11	21
Naliliisarnernit misissuisarnernillu	8	8	16
Kommunimiit	5	6	11
Ilisimatusarnermit paasisaniit	4	4	8
Peqatigiiffinniit /Aviiseeqqaniit ilaasortaaffiup quppersagaanniit	5	2	7
Allat	3	2	5
Namminersorlutik oqartussaniit	1	3	4
Qallunaat Nunaanni ilinniarfinniit imaluunniit pikkorissarnissamut neqeroortartuniit (nittartakkamiit imaluunniit kursuskatalogiimiit)	1	1	2

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutai immersuilluni akissat, 2014. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 1.9, tabel 77

Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga pingasut angullugit akissuteqarsinnaasimapput.

Tabelimi takuneqarsinnaavoq illoqarfinni atuarfinni pisortat 17-it Inerisaavimmiit Ilinniarfissuarmit 25-it isumassarsiortartut. Nunaqarfinni atuarfinni pisortanut kisitsisit appasinnerulaarput, isumassarsiorfigineqartartulli taakku marluk annertusaapput – illoqarfinni atuarfinni pisortat 13-it nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat 13-it sulisut peqatigalugit isumassarsiorfigineqartut tikkuagaat. Isumassarsiorfiusartut allat tassaapput "pisortat attaveqatigiittarfiat" (qulit aqqanillillu) aamma nalilersuinerit misissuinerillu (arfineq pingasut arfineq pingasullu). Kommunit sulisullu kattuffii tassunga atatillugu aamma ilaatigut pingaaruteqarput.

Suna tunngavigalugu ataatsimut piginnaasanik qaffasaanissamut suliniuteqagajuttarnera pillugu pisortat aamma aperineqarput, tassa ilinniartitsisut amerlangaatsiartut ilinniartitsisulluunniit tamarmik ataatsimut pikkorissartarnerannut. Sulisut aqutsisullu oqaloqatigiinnerisigut imaluunniit aqutsisoqatigiit oqaloqatigiittarnerisigut tamanna pisarpoq. Uani soqutiginarpoq tassaavoq kommunini suliniuteqarfiit annikitsuinnarmik pingaaruteqartut (illoqarfinni atuarfinni pisortat marluk aamma nunaqarfinni atuarfinni pisortat sisamat suliniutinut taanna tunngavigisarlugu oqaatigaat), atuarfimmilu siulersuisut suliniummik aallartitsisuugajunngillat (taamaallaat nunaqarfinni atuarfinni pisortaq ataaseq). Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabeli 79).

9.1.1 Ilinniaatsinut Institutip ilinniartitsisut piginnaasaannik qaffasaanermut atorineqartarnera

Ilinniaatsinut Instituti (Ilinniarfissuaq/Inerisaavik) ilinniartitsisut tulluartunik ilinniaqqinnissaannik atuarfimmut neqeroorteqartassaaq, taamaammallu nalilersuineri atuarfiit qanoq taanna annertutigisumik atortarneraat qanorlu nalilernerat misissorneqarpoq. Atuarfiit affaasa missaasa neqeroortit atortarnikuuaat iluarimaarinerullugulu.

"Atuarfimmi sulisut piginnaasaasa annertusarnerannut imaluunniit atuarfimmi ineriartortitsinermut" Ilinniaatsinut Instituti atortarlugu illoqarfinni atuarfinni pisortat qulit (53 %-ii) nunaqarfinnilu atuarfinni pisortat arfineq pingasut (31 %-ii) angerput. Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabeli 80). taakkunannga tamarluinnangajammik pikkorissarnerit atortarpaat, affaasalu missaat atortut allasimasut atortarlugit (atuakkat nittartakkallu). (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabeli 81). Uani kisitsit appasissorujussuit pineqarput (akissutit katillugit qulit), kisianni

pikkorissarnernik atortunillu allassimasunik atuisut – naleqqunneri suliamillu ingerlatsinerimi imarisai eqqarsaatigalugit – tamarmik akippit pitsaasuusimasut imaluunniit pitsaanerusimasut. Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9, tabeli 83).

Naggasiullugu ilinniaatsinut Instituttimit *atortut pikkorissartitsinerillu qanoq annertutigisumik sunniuteqarfigisinnaanerlugit* misigisimanersut pisortat aperineqarput. Tassunga pisortat marluk (4 %-ii) "annertuumik" pisortat 16-it (36 %-ii) "ilaatigut", pisortat 18-it (40 %-ii) "annikinnerusumik" pisortallu qulingiluat (20 %-ii) "Naamik" akippit (Tabelinik nalunaarusiami imm. 1.9m tabeli 86). Pisortat tamana naammaginnginneraat imaluunniit ilimagisaanniit allaanerunersoq misissorneqanngilaq. Siunertarineqarpat neqeroorutit sunniuteqarifigineqarnissaannut periarfissaqassanersut kisitsisit takutippaat ullumikkut taamaattoqanngingajattoq.

Inerisaaviup isaanit isigalugu – ilinniartitsissutinut siunnersortinik apersuinerimi oqaatigineqartutut –nammanngitsumik atornerat unammilligassaavoq. Siunnersorti ataaseq oqarpoq:

Ilinniartitsisut angunissaat unammilligassaavoq. Ilaasa atortarpaatigut allat – amerlanerit – atunngisaannarpaatigut. Attat-mi aamma atuagassiami PI-mi suliamik ingerlatsinerimik attaveqaqatigiittarfeqaraluarput. Taamatut ikitsigisut atortarmatigut ajornartorsiutaavoq.

Siunnersorti alla oqaluttuarpoq Nuummi ilinniartitsisunut perorsaanermi ualik sammisaqarfimmik aaqqissuisimallutik. Amerlasuut nalunaarput ikitsuinnaalli takkullutik. Siunnersortit aamma uparuarpat ilinniartitsisorpassuit oqartartut pikkorissarnerni ilikkakkatik atortarnagit, siuariartortitsisartorlu tassaasoq ilinniartitsisut ataasiakkaat malinnavigineqartarnerat tamannalu aallavigalugu oqaloqatigiinnerit/siunnersuinerit. Pisortaq ataaseq tassunga assingusumik oqarpoq:

Ilinniartitsisut pikkorissartittarpagut. Ukiut tamaasa pikkorissartarput. Pikkorissarnerit milliarderpassuit ingerlanneqartarput, ikitsuinnaalli puigiukkajunneqartarput, ikitsuinnaallu periutsinik allannguisarput nutaanillu pissuseqalesitsisarlutik. Taamaammat ilinniartitsisut atuartitsinerannik malinnaagaangama kingornatigullu siunnersuisarpunga ilitersuisarlungalugu, taava aalajangersimanagerpunga (...) Piginnaasanik annertusaaneq annikitsumik ingerlatsilluni pilersarput. Neriutigaara kingusinnerusukkut annertunerulissasut, arlaannilli aallartiffeqartariaqarpunga.

Eqqarsaatigigaanni angalanernut unnuinernullu aningaasartuutit annertoorujussuunerat pissutigalugu Kalaallit Nunaanni pikkorissartitsinerit qanoq akisutigisut allatut ilionnissap isumaliutigisassaqqippoq – aqutsisut sumiiffimmi malinnaasinnaalersinnissaannut siunnersuilersinnaanissaannullu isumalluutit atorlugit, atortut, filmit, oqalligisassanik sammiinerit il.l. atorlugit. Aqutsisut aamma ilinniartitsisutik nalunngilaat, ataatsimullut pikkorissarnernut sanilliullugu ataasiakkaat piginnaasaat pitsaanerujussuarmik eqqorsinnaallugit pissutsillu atuarfimmuut ataatsimoortunngorlugit eqqarsaatigisinnaallugit. Tassani taamaallaat perorsaaneg, klassinik aqutsineq pillugit piginnaasanik annertusaanernut soorunami atuuppoq. Taava ilinniartitsissutinik suliaqarnermik pikkorissarnerit pineqarpata atuarfinni suliamik ingerlatseqatigiit ataatsimut suliniuteqalersinneqarsinnaapput tapersorsorneqarlutillu, tamannalu sumiiffinni suleqatigiinnermut aamma iluaqutaassaaq.

9.2 Atuartitsinerimi atortut aamma IT

Uani isiginiakkat pingasuupput: Ilinniusiorfiup atortussat iliniartitsisut pisariaqartitaat isumagisarpai, aamma: ilinniartitsisut ataatsimut isigalugu atortussanik amigaateqarpat? Kiisalu soqutigineqarpoq IT atuartitsinerimi atugaanersoq.

Ilinniartitsisut misissuinerimut peqataasut $\frac{3}{4}$ -ngajaat isumaqarput, Ilinniusiorfimmit ilinniusiat pitsaasuusut (27 %) imaluunniit annerusumik pitsaasuusut (53 %). Ilinniartitsisut sinneri isumaqarput annerusumik pitsaannginnerusut (15 %) imaluunniit pitsaanngitsut (6 %) (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.6, tabel 33).

Illoqarfiit nunarfiillu atuarfiini iliniartitsisut imaluunniit ilinniartitsisut ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsullu akissutaat malunnaatilinnik nikingassuteqanngillat.

Ilinniartitsisut apersorneqartut ilinniasiat pigineqartut pingaarnerusutigut iluarisimaarpaat, kisianni:

- Arllit oqaatigaat qallunaat oqaasiinik atuartsinermini atortussanik amigaateqartoqartoq, angajullerni atuartut pissusiviusut malillugit killiffiunut naapertuuttunik. Atortorisat ajornarpallaarput (ajornannginnerusullu meerarpaluppallaarlutik).
- Taamaapportaaq tuluit oqaasiinik ilinniartitsinermut tunngatuillugu.
- Atuarfiit mikisut minnerusulluunniit ilaanni oqaatigineqarpoq, sumiiffinni ataasiakkaani toqqagassanut ininik atuartsiviusinnaasunik amigaateqarlutik.
- Immikkut ittumik atuartsisartut arlallit oqaatigaat kalaallit oqaasiinik immikkut atuartsinermini atortussanik amigaateqarlutik, ataaserlu oqarpoq matematikkimi atortussaaleqilluni.
- Ilinniartitsisup ataatsip tikkuarpaa pitsaaqqajaqisoq ilinniasiat ataasiakkaat misissugassatut atuarfinnerut nassiunneqaqqaartarpata, atortussat ataatsimut misissorneqarsinnaaqullugit – allattorsimaffimmilu paasissutissaalunnguit kisiisa tunngaviginagit allatsitsisoqarsinnaaleqqullugu

9.2.1 Atuartitsinermini IT

Atuarfik pillugu inatsimmi § 10, imm. 3-mi allaqqavoq: " Atuartitsissutini ataasiakkaani aamma atuartsissutini qanitariissuni tamani IT atuartsinerup ilaatut atuartsinermilu atortutut ilaatinneqassaaq.." Qanoq akulikitsigisumik pisarnissaa allaqqanngilaq. Ilinniartitsisut 13 %-ii taamaaliortarput –misissuineq naapertorlugu – ullut tamaasa, 33 %-illu sapaatip-akunneri tamaasa. 25 % -it minnerpaamik qaammammut ataasiarlutik atuartsinermini qarasaasiaq atortarpaat, kisiannili 28 %-it akipput qaammammik ataatsimik qaqutigoornerusumik qarasaasiaq atortarlugu.

Tabel 43
Qanoq akulikitsigisumik atuartsinermini computerit atortarpigit (internet atornagu)?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 227)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 51)	Katillugit (N = 278)
Ullut tamaasa	15 %	6 %	13 %
Minnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarlunga	33 %	35 %	33 %
Minnerpaamik qaammammut ataasiarlunga	25 %	25 %	25 %
Qaammammut ataasiarlunga akuttunerusumilluunniit	27 %	33 %	28 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinneri ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorteqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.7, tabel 35.

Ilinniartitsisut qanoq akulikitsigisumik atuartsinerminni internet-imik atuisarnerannut kisitsisit, qarasaasiamik qanoq atuikulatiginerannut kisitsisinit allaanerugaanngillat (Tabelinik nalunaarussiaq, imm. 2.7, tabel 36). Soqutiginarpoq ersimmat illoqarfii nunaqarfiillu atuarfiisa qanoq atuikulatiginerinut kisitsisit annertunerusumik nikiganngimmata, naak sumiiffippassuarni nunaqarfinneri ajornerusumik interneteqaraluartoq (tamanna ilaatigut erserpoq nunaqarfinneri ilinniartitsisut arlaqartut misissuinermini uani apeqqutit immersuilluni akisassat internetikkut akiniarneranni oqarmata teknikkikkut ajornartorsiteqarlutik).

Ilinniartitsisut atuartsinerminni IT-mik qanoq akulikitsigisumik atuisarnerannut kisitsisit qaffasinnerusut appasinnerusulluunniit nalileruminaapput, naleqqiussiffissaqannginnatta. Kisianni ilinniartitsisut misissuinermini peqataasut 93 %-ii oqarput, atuartsinerminni IT annertunerusumik atorusukkaluarlugu. 93 %-it pineqartut tassaapput illoqarfinneri ilinniartitsisut 94 %-it nunaqarfinneri ilinniartitsisut 86 %-it (Tabelinik nalunaarussiaq imm. 2.7, tabel 37). Taava ilinniartitsisut taakku aperineqarput IT-mik atuisarnerannut suut akornutaanersut, taakkulu affaasa missaat (56 %) akipput atuarfik (atorsinnaasunik) qarasaasianik iPadinilluunniit amigaateqartoq. Illoqarfinneri ilinniartitsisut 45 %-iunut nunaqarfinneri ilinniartitsisut 30 %-iunut aporfivuoq atuarfiup qarasaasiaasa attaveqaatikku "nukilaappallaarnerat", aamma 43 %-it 59 %-illu oqarput naammattumik attaveqaratik (net-imut). Tassanngaanniit tulluupput teknikkikkut

ajornartorsiutit allat, programminik amigaateqarnek il.il. Taamaallaat ilinniartitsisut 12 %-ii oqarput, namminneq ilisimasakinnertik IT-mik atuinninnerunermittut pissutaasoq.

Tabel 44
IT-ip atuartitsininni annerusumik atornissaanut suna akornutaava?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 209)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 44)	Total (N = 253)
Atuarfik (atorsinnaasunik) computerinik iPadsinillu amigaateqarpoq	56 %	59 %	56 %
Atuarfik naammattumik internetikkut attaveqanngilaq	43 %	59 %	45 %
Atuarfik datanik paasissutissanik naammattumik aallersinnaanngilaq	45 %	30 %	42 %
Nittartakkat atuartitsinermit tulluurtut amerlasuut iserfigeqqusaanngillat	39 %	25 %	36 %
Atuarfik pisarialinnik programinik peqanngilaq	31 %	36 %	32 %
Qaasaasiakkut ajornartorsiulernemi ikiortissaqarnissaq ajornarpallaarpoq	28 %	48 %	32 %
Ilisimasaqarfiginngippallaarpara	13 %	9 %	12 %
Akisuallaarpoq	11 %	11 %	11 %
Isumaqaqarpaq programminik nittartakkanilu atorsinnaasunik peqanngitsaq	10 %	14 %	10 %

Tungavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akissasiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.7, tabel 38.

Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga arlalinnik akissuteqarsinnaasimapput.

Nassuiaat: apeqqut una taamaallaat apeqqummut "Atuartitsininni IT annerusumik atorusukkaluarpiuk?" mut "Aap"-imik akissuteqartunut apeqqutigineqarpoq.

Atuartitsinermi IT, Akunnaaq

9.3 Allamiut oqaasiinik atuartitsineq - qallunaat tuluillu oqaasii

Naliliinermi aammattaaq allamiut oqaasiinik atuartitsinerup qanoq pisarnera misissortussaavarput, atuartitsisutini ilinniartitsisut qanoq piginnaaneqarnersut il.il. Soorlu imm. 3.2.2-mi allaaserineqartoq (Ilikkagassatut anguniagassat pivusorsiortuuppat?), pisortat ilinniartitsisullu

isumaqarput allamiut oqaasiini pineqartuni – atuartitsissutitut allanut naleqqiullugit - ilikkagassatut anguniagassat angunissaat ajornakusoornerusooq. Uani ilinniartitsisut tamanna pillugu isiginninnerat misissussavarput.

9.3.1 Qallunaat oqaasiinik ilinniartitsineq

Ilinniartitsisut 116-it misissuinermit peqataasut ukiumi atuarfiusumi 2013/14-imi qallunaat oqaasiinik klassini nalinginnaasuni atuartitsisarput, taakkunani atuartut kalaallisut ilitsoqqussaralugu oqaaseqartuupput. Taakkunannga ilinniartitsisut 94-it illoqarfinni ilinniartitsisuupput 23-llu nunaqarfinni (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.2, tabel 6).

Ilinniartitsisut taakku namminneq oqaatsitigut tunuliaqutaat misissoraanni, illoqarfiit atuarfiini qallunaat oqaasiinik ilinniartitsisut 60 %-ii kalaallisut ilitsoqqussaralugu oqaaseqartuupput, 20 %-it kalaallisut qallunaatullu, 18 %-it qallunaatut ilinniartitsisullu ataatsip oqaatsit allat ilitsoqqussaralugit. Qallunaat oqaasiinik ilinniartitsisunit nunarfinniittunit 12-it kalaallisut ilitsoqqussaralugu oqaaseqarput, 8 qallunaatut marlullu oqaatsit tamaasa ilitsoqqussaralugit, ilinniartitsisooq ataaseq allatut ilitsoqqussaralugu oqaaseqartuuvoq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.2, tabel 7).

Ataatsimut isigalugu illoqarfinni qallunaat oqaasiinik ilinniartitsisut 33 %-ii qallunaat oqaasiinik allamiut oqaasiisut ilinniartitsinissamik ilinniarsimapput (soorlu seminariami linjefagitut, diplomitaarniarluni assigisaanilluunniit ilinniarnikkut). Nunaqarfinni qallunaat oqaasiinik ilinniartitsisut 18 %-ii – imaappoq 22-nit sisamat – taama ilinniagaqartuupput (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.2, tabel 8).

Ilinniartitsisut atuartut arlalitsigut assigiinngitsorujussuarnik piginnaaneqartarnerat qanillattorniartarlugu periarfissarisat paasiniarumallugit aperineqarput, qanoq akulikitsigisumik klassitik avittarneraat. Akissutaallu ima agguassimapput:

Tabel 45

Ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi qallunaatoortitsininni klassi qanoq akulikitsigisumik avinneqartarpa atuartut piginnaasaat tunngavigalugit?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 91)	Nunaqarfinni atuartut (N = 22)	Katillugit (N = 113)
Tamatigut	10 %	0 %	8 %
Qallunaatoortitsinerit ilaanni sapaatip akunneri tamaasa	13 %	18 %	14 %
Piffissap ilaani qallunaatoortitsinerni tamani	4 %	5 %	4 %
Assigiinngitsorujussuuvooq	41 %	27 %	38 %
Taamannngisaannarpoq	32 %	50 %	35 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akissasiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.2, tabel 9. Nassuiaat: apeqqut una taamaallaat apeqummut "Klassini nalinginnaasuni qallunaatoortitsisarput atuartunik inunnguuseralugu kalaallisut oqaasilinnik?"-mut "Aap"-imik akissuteqarsimasunut apeqqutigineqarpoq.

Immikkoortoq 3.2.2-mi takutinneqartutut illoqarfinni ilinniartitsisut 41 %-iinnaat nunaqarfinnilu ilinniartitsisut 35 %-ii isumaqarput – misissuineq naapertorlugu – qallunaat oqaasiinik ilinniartitsinermi ilikkagassatut anguniagassat atuartut 80%-iisa angusinnaagaat oqassalluni pivusorpalaartuusooq (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.2, tabel 10). Ilikkagassatut anguniagassat angunissaasa pivusorpalaartuunnginnerinik akissuteqartut qinnuigineqarput allaqqullugu atuartut ilikkagassatut anguniagassat angussapatigut qanoq iliortoqartariaqarnerusooq. Kisitsisit annikingaarmata illoqarfinnit nunaqarfinnillu akissutit katigunneqarput:

Tabel 46**Qanoq iliortoqassasoraajuk atuartut qallunaatut ilikkagassatut anguniagassanik angusaqaqqullugit?**

Illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfiit (N = 53)	
Angajoqqaat tungaanniit kaammatuineq annertusillugu	85 %
Atuartut annerusumik suliniuteqarnerisigut/nukinnik pilliuteqarnerisigut	79 %
Ilinniartitsisunik piginnaanngorsaaniikkut	60 %
Atuartut piginnaasaat tunngavigalugit immikkoortitsineq	60 %
Atuartut ikinnerusut/ingiaqatigiinnut inissiineq	36 %
Fagimi tiimit atuartsissutigineqartussat amerlillugit	32 %
Allattariarsornermi kukkunaveersaarnermi piumasaasut annikillinerisigut	21 %
Allattariarsornermi piumasaasut annikillinerisigut	17 %
Atuakkanik atuagaqarsimanissamut piumasaqaataasut annikillinerisigut	11 %
Oqaluttariarsornermi piumasaqaataasut annikillinerisigut	9 %
Allat	6 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.2, tabel 11.

Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga arlalinnik akissuteqarsinnaasimapput.

Nassuiaat: apeqqut una taamaallaat apeqummut "Klassini naliginnaasuni qallunaatoortisarpit atuartunik inunnguuseralugu kalaallisut oqaasilinnik?"-mut "Aap"-imik akissuteqarsimasunut apeqqummullu "Isummat malillugu piviusorsiorpa qallunaatut ilikkagassatut anguniagassat atuartut 80%-iisa angussagaat?"-mut "Naamik"-mik akissuteqarsimasunut apeqqutigineqarpoq.

Ilinniartitsisut amerlanersaat – tassalu 85 aamma 79 %-ii – isumaqarput angajoqqaat atuartullu suliniuteqarnerusariaqartut, qallunaat oqaasiinik ilikkagassatut anguniagassat amerlanerit anguneqartalissappata. 60 %-it isumaqarput ilinniartitsisut piginnaanngorsartariaqartut. Amerlaqataat isumaqarput atuartut piginnaasaat tunngavigalugit avittarnissaat siunertamut naapertuuttuussasoq. Akissutip tullianut nikeriartoqangaatsiarpoq tassalu "Atuartut ikinnerusut/ingiaqatigiinnut inissiineq" ilinniartitsisut 36 %-iinit iluaqutaasussat isumaqarfigineqarmat, 32 %-illu isumaqarput tiimit amerlisariaqartut. Ilikkagassatut anguniagassani piumasaqaatit sakkukillisinnaannut tunngasut tamarmnik ilinniartitsisut 9 %-iisa 21 %-iisalu akornannit isumaqatigineqarput. Taamaammat arlallit tikuaraluaat ilikkagassatut anguniagassat ilitsoqqussaralugu oqaasilinnut piumasaqaatit assinginik oq1aasertaligaasut (tak. Imm. 3.2.2), ilinniartitsisut ikinnerit isumaqarput piumasaqaatit sakkukillisinneqassasut. Aammattaaq maluginiagassaavoq amerlasuut isumaqarmata angajoqqaat atuartullu namminneq peqataanerusariaqartut suliaqarnerullutilluunniit, taakkualu ilinniartitsisut piginnaanngorsartariaqarnerannik tikkuaasunit amerlanerummata, naak illoqarfinni ilinniartitsisut 33 %-innaat nunaqarfinnilu ilinniartitsisut 18 %-iinnaat – misissuinermit peqataasut – qallunaat oqaasiinik allamiut oqaasiisut ilinniartitsinissamik ilinniarsimagaluartut (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.2, tabel 8).

9.3.2 Tuluttut atuartsisineq

Apeqqutit akisassat atorlugit misissuinermit ilinniartitsisut 76-it tuluttut atuartsisarput. taakkunanga ilinniartitsisut 59-it illoqarfinni atuarfinni 17-inillu nunaqarfinni atuarfinni. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.3, tabeli 12).

59-init akisunit 30-t illoqarfimmi tuluttut atuartsisartut tuluttut allamiut oqaasiattut atuartsisinermit ilinniarsimapput, assersuutigalugu seminariami linjefagitut, diplomeqalissutaamik pikkorissarnerni assigisaannilu. Nunaqarfinni atuarfinni tuluttut ilinniartitsisunut 17-iusunut tallimanut tamanna atuuppoq. (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.3, tabeli 13).

Ilinniartitsisut 32 %-iisa tuluttut atuartitsinerminni atuartut piginnaasaat pisariaqaatitaalluunnit tungavigalugit tamatigut akuttunngitsumilluunnit avittarpaat, 38 %-it taamaaliunngisannaarput. 30 %-it akipput assigiinngitsuusoq. (Tabelinik nalunaarusiami 2.3, tabeli 14)

Ilinniartitsisut ilaat, namminneq kalaalisut oqalunneq ajortut, danskit oqaasii atuartitsinermi oqaatsit *atorlugit* atuartitsisariaqartarput, aammali kalaaleq ilinniartitsisooq taamaaliortariaqarsinnaavoq, ilaatigut atuartitsinermi atortut danskisut allassimanagerat, ilaatigut danskit oqaasii tuluillu oqaasii sananeqaatsimikkut assigiinnerat pissutigalugu. Ilaasa akerlianik atuartut oqaatsinik pingasunik ataatsikkut isummerfigisaqarnissaat pinaveersaat, taammaat tamanna ilinniartitsisut qanoq iliorfigisarneraat soqutiginarpoq. Tuluttut ilinniartitsinermi danskit oqaasii atuartitsinermi oqaatsit piffissap ilaani qanoq atortigisarneraat aperineqaramik quppernermi tullermi takuneqarsinnaasutut akipput:

Tabel 47
Tuluttut atuartitsigaangavit qanoq akulikitsigisumik qallunaatut oqaatsit atorlugit atuartitsisarpit?

	Illoqarfinni atuarfiit (N = 59)	Nunaqarfinni atuarfiit (N = 17)	Katillugit (N = 76)
Piffissap 75 %-ia sinnerlugu	8 %	12 %	9 %
Piffissap 50-74 % -ia	24 %	12 %	21 %
Piffissap 25-49 % -ia	14 %	35 %	18 %
Piffissap 25 % -ia	29 %	18 %	26 %
Tuluttut atuartitsillunga qallunaatut oqaatsit atorlugit	25 %	24 %	25 %
Katillugit	100 %	100 %	100 %

Tunnngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.3, tabeli 17. Nassuiaat: Apeqqut una taamaallaat apeqqummut "Tuluttoortitsisarpit"-mut "Aap"-imik akisimasunut apeqqutigineqarpoq.

Ilinniartitsisut 25 %-iisa tuluttut atuartitsinermi danskit oqaasii atuartitsinermi oqaatsit atunngisaannarpaat. 26 %-it isumaqarput piffissap 25 %-iani taamaaliortarlutik. Affaasa aappaat taamaaliernerusarput, taakkunanga 9 %-it isumaqarput piffissap 75 %-ia sinnerlugu taamaaliortarlutik.

Soorlu ilikkagassatut anguniakkat pillugit immikkoortumi 3.2.2-imi ersittoq, ilinniartitsisut angajullerit tuluttut atuartitsisimasut taamaallaat 30 %-ii isumaqarput ilikkagassatut anguniakkat piviusorsioortuusut (Tabelinik nalunaarusiami imm. 2.3, tabeli 15). Ilinniartitsisut 40-t naaggaartut aperineqarput atuartut ilikkagassatut anguniakkat angussappatigut qanoq iliortoqartariaqarnernik qanoq isumaqarnersut. Akissutaat ataaniittut agguagaapput:

Tabel 48**Qanoq iliortoqassasoraajuk atuartut qallunaatut ilikkagassatut anguniagassanik angusaqaqqullugit?**

Illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfiit (N = 40)	
Atuartut annerusumik suliniuteqarnerisigut/nukinnik pilliuteqarnerisigut	78 %
Angajoqqaat tungaanniit kaammattuineq annertusillugu	75 %
Fagimi Tiimit atuartitsissutigineqartussat amerlillugit	65 %
Atuartut piginnaasaat tunngavigalugit immikkoortitsineq	63 %
Ilinniartitsisunik piginnaanngorsaankkut	55 %
Allattariarsornermut piumasaasut annikillinerisigut	25 %
Allattariarsornermut piumasaasut annikillinerisigut	25 %
Atuartut ikinnerusut/ingiaqatigiinnut inissiineq (holditnut)	23 %
Oqaluttariarsornermi piumasaqaataasunik annikillinerisigut	20 %
Atuakkanik atuagaqarsimanissassamut piumasaqaataasut annikillinerisigut	18 %
Allat	13 %

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut apeqquai immersuilluni akissiat. Tabelinik nalunaarusiaq imm. 2.2, tabel 16.

Nassuiaat: Akissuteqartut apeqqummut uunga arlalinnik akissuteqarsinnaasimapput.

Nassuiaat: Apeqquut una taamaallaat apeqqummut "Tuluttoortitsisarpit"-mut "Aap"-imik aamma apeqqummut "Isummat malillugu pivusorsiorpa tuluttut ilikkagassatut anguniagassat atuartut 80%-iisa angussagaat?"-mut "Naamik"-mik akissuteqarsimasunut apeqqutigineqarpoq.

Qanoq innerat ilinniartitsissut danskit oqaasii pillugit akissutit assigaat: Ilinniartitsisut siulliit, 78 %-it 75 %-illu, isumaqarput ilikkagassatut anguniakkat anguneqassappata atuartut iliuuseqarniarnerunissaat angajoqqaallu pimoorussinerunissaat pisariaqartoq. 65 %-ii isumaqarput ilinniartitsissumi tiimit atuartitsiviusut amerlanerussasut. 63 %-it qaffasissutit agguagaanerat uparuarpat. 55 %-ii isumaqarput ilinniartitsisut piginaasaasa qaffarnissaat pisariaqartoq. Danskit oqaasiinik atuartitsineq pillugu akissutinit amerlanerulaartut, kisiannili sulili taamaallaat 25 %-iusut ikinnerusulluunniit isumaqarput ilikkagassatut anguniakkat ilaat aqqinneqassasut, taamaalilluni atuartut piginaasaannut annikinnerusumik piumasaqartoqassalluni.

Tikeraarnerni allamiut oqaasiinik atuartitsineq pillugu piffissaqarfingineqanngimmat toqqrutumik apeqqutigineqanngilaq. taamaammat kisitsit katersorneqartut tassani annertunerusumik oqallisigineqarsinnaanngillat.

10 linniarfiit atuarfimmiit ikaarsaarfiusut

Naliliinermi uani meeqqat atuarfiannik iluarsartuusseqqinneq 2002-meersaq qanoq assigiinngitsutigut piviusunngortinneqarsimanersaq. Qitiutinneqarput atuarfik nammineq aamma kommunini ingerlatsiviit qitiusumik ingerlatsisut allat atuarfiullu ingerlaneranut pingaarutillit isummersuutaat ilanngullugit: Inerisaavik, Ilinniarfissuaq KANUKOKA, naalakkersuisoqarfik aamma IMAK. Avammut qiviarnertut naggasiullugu ilinniarfiit meeqqat atuarfianni atuartut 30 %-iinnaasut ilinnialerlutik ingerlaqqittartut ikaarsaarfigisagaat oqaaseqartissavagut. Atuartut meeqqat atuarfiata taakkununga "tunniuttagai" pillugit qanoq isumaqarpat?

10.1 Ilinniarfiit atuarfimmiit ikaarsaarfiusut

Aallaqqaataani eqqaaneqartutut naliliinerup matuma siunertarinngilaa atuartut angusaasa nalilersornissaat, tamannami alloriarfinni misilitsinnertigut, inaarutaasumik misilitsinnertigut taakkunangalu Inerisaaviup misissueqqissaartarnerisisigut pisareerpoq. Kisiannili ilanngussatut isikkulerlugu isumaqarpugut naapertuuttuusooq inuusuttunut ilinniarfinni sisamani – GUX-imi marlunni aamma inuutissarsiutinik ilinniarfinni marlunni – pisortat iliniartitsisullu atuartut ilinniarlutik aallartittartut pillugit meeqqat atuarfiannut nalunaartikkutsigut. Taava maluginiartariaqarpoq, matumani atuartut 49 %-ii ataallugit pineqarmata, tulliuuttumi atuartut pineqartut tassaassasut ilikkagassat tungaasigut nukittunerpaat.

Pitsaasut siulluutissagaanni GUX-imi ilinniartitsisoq oqarpoq, malugisarlugi atuartut meeqqat atuarfianniit inooqatigiissutsikkut piginnaasaqarluarlutik takkuttartut. Ilikkagassatigut imminnut ikioqatigiittarput, nuannannernik aqqissuussillaqqittarput aallarnisaallaqqillutillu. Kisianni aamma maluginiartarpaa "ikiortaasartut" ilaasa allanut ikiuuttuarnissartik qatsuttaraat.

Pinngortitalerinermetik sammivimmi ilinniartitsisoq alla oqarpoq atuartikkuminarnerpaasartut suniarnerlutik nalusangimmassuk.

Inuutissarsiutinik ilinniarfimmi ilinniartitsisoq nalinginnaasumik atuartunut tunngatillugu oqarpoq, taakuami aamma tassaapput immikkorluinnaq toqqakkat (sungiusarluni suliffissaaleqineq pissutigalugu 2014-imi qinnuteqartunit 177-iniit 35-t kisimik ilinnialerput), holdini tamani "pikkorilluurtunik ilinniartoqartoq", ikippallaaqaalli aamma ilinniartoqarpoq "amerlasuunik oqimaalluinarlutik".

Qallunaat oqaasii

GUX-imi pingasuni inuutissarsiutinillu iliniarfinni marlunni pulaakkani tamani nalinginnaasumik isumaqartoqarpoq, atuartut siusinnerusumut naleqqiullugu qallunaat oqaasiinut sanngiinnersimasut. Taamaattoq GUX-imi ilinniartitsisoqatigiit oqarput taamaaginnartut, kisiannili nalinginnaasumik qaffasissuseq apparisimasinnaasooq, tassami nutaanik ilinniartuutitaartuorput. Nassuiaapput klassimi tamatigut atuortoqartuortoq pingasut-sisamanik suut oqallisigineqarnerinik paasinnissinnaangitsunik. Kisianni aamma ilinniartitsisut isumaqarput, malinnaajartulersartut. Ilinniartitsisut allat eqqartorpaat "ilinniartorpassuit ilimanaannaasumik annaasaqassasut".

Ajornatorsiut alla tassaavoq ilinniartut oqariaatsit nutaarpassuit ilinniartussaammatigut, atuartitsineq meeqqat atuarfianniit tigussaanginnerummat. Tamatumani ilinniartitsisut atuarfiit

marluk akornanni "quppaq" takusinnaavaat. Aamma oqaluttuarisaanermi inuiaqatigiilerinermilu ersarippoq oqaaserpassuit oqariaaserpassuillu atuartut takornartaraat.

Rektorit ilaata ima oqaatigaa "naammaginakannersunik qallunaatut piginnaasaqartillugit ajornaviangilaq". Ilinniarfimmi allami ilinniartitsisoq oqarpoq: "ilumut piomagunik upperalugulu taava kingornagut (Danmarkimi) ingerlaqqilluni ilinniarfimmi ingerlaqqissinnaasarput. Inuutissarsiutinik ilinniarfiit aappaanni isumaqarput, atuartut qallunaatut piginnaasaat ajunngivissunngikkaluarlutik naammattartut. Ilinniartitsisut kalaallit qallunaat ikiortarpaat, misilitsinnerillu tamarmik oqaatsit marluk atorlugit pisarput. Ilinniarfiit aappaanni ilinniartitsisut uparuagassaqarnerupput. Tikkuarpaat atuakkat atuartut atuagssaat qallunaatuujusut (allatusinnaanngitsorlu), tamannaklu atuartunut ajornakusoortarpoq. Atuartut atuarnarlupput - oqarput.

Matematik

GUX-imi ilinniartitsisut ilaasa tikkuarpaat, atuartut matematikkimi ilisimasassatik sapertaraat, naak meeqqat atuarfiannit karakteritik ajunngikkaluartut. Inuutissarsiutinik ilinniarfiit aappaanni aammataaq ilinniartitsisut isumaqarput atuartut matematikkimik geometrimiillu annertuumik amigaateqartartut. 9.-10. klassimmi ilikkariigassaagaluit uteqqittariaqartarpaat. Aamma taakku isumaqarput atuartut atuarfimmi misilitsinnerminnit karakteriisa ilisimasaat takutinngikkaat.

Ilinniarnermi periutsit/ilinniarfimmi pissusilersorneq

GUX-imi ilinniartitsisut eqqaavaat, atuartut nalinginnaasumik ilinniarnissamut piginnaasaat, allattueriaasiat, atuakkanik ujarlernermik piginnaasaat il.il. nikerartorujussuusut apeqqutaasorlu atuarfimmit suminngaanneernersut. Nalinginnaavoq angerlarluni ilinniakkerinermik sungiusimasaqartannginnerat.

Ilinniarnertuunngorniarfinni pingasuusuni tamani ilinniartitsisut rektorillu oqarput atuanngitsoortarnerit "annertoorujussuarmik initusut!". Taamaaputtaaq sulianik tunniussinngitsoornerit. Misigisimapput tamakku atuartut meeqqat atuarfiannit sungiusimannngikkaat, angajoqqaamik taamaalioqquarsimanngipatik. Tamanna kipiluttunaqaaq, nukinnillu naleqarluni. Ilinniarfiit ilaanni atuariatortarneq "annertoqisumik ajornartorsiutitut" eqqaaneqarpoq. Takornartaanngilaq atuartut affaannaasa ullaakkut tiimit siullit marluk atuartarnerat. Affaat tassaapput kollegiani najugallit, taamaammat imaanngilaq angajoqqaat qitornaminnik makititsinnaannginnerat tassani pissutaasoq (naluarput kollegiat tamanna ilinniartunut isumagissanngortittarneraat ikiortarneraalluunniit).

Tassunga assingulluinnartumik inuutissarsiutinik ilinniarfiit aappaanni ilinniartitsisut oqaluttuarput, atuartut malittarisassat malillugit pissusilersorneq saperaat – "pissinnaatitaaffitik nalunngilaat, pisussaaffitilli nalullugit", ilinniartitsisutullu suliakkeeraanni takornartaanngilaq oqartarnerat: "naamik eqigaara!". "Ilinniarnissaannik ilinniartittussaavakka - ilikkariartornissaannik," ilinniartitsisoq oqarpoq. Maani aamma eqqaaneqarpoq meeqqat atuarfianni paasisutissanik ujarlernik ilinniarsimannngikkaat. Maani aammataaq takkutinngitsoortarnerit ajornartorsiutaapput, taakkulu nassatarisarpaat atuartut soraarsitaanerat imaluunniit kinguaattoorujussuarnertat. Inuutissarsiutinik ilinniarfiit aappaanni akerlianik akipput ilinniartut takkuttarnerat ukiuni kingullerni pitsaanerujussuusooq, "kisianni ilinniarfimmi maani tamanna ilinniartarpaat". Ilinniarfimmi ilinniartitsisut malittarisassat, pineqaatissisarnertit "håndværkeritullu oqaluttarnerit" sakkortuumik atortarpaat, tamakkualu iluaqutaarpassipput.

Inuutissarsiutinik ilinniarfiup aappaani isumaqarput 16-iniik ukiullit toqqaannartumik meeqqat atuarfianneersut piareersimanngitsut – inuusuppallaaqaat aamma ilinniagaqarnissap sulinissallu pingaarutaat paasisinnaanagu. Ilinniartut ilinnialertigatik suleqqaarsimasut aallussinerusarput.

Inooqatiginneq

Iliniartut arlallit imaannaanngitsunik ajornatorsiuteqartarput, kingunipilutsitsinernik imaluunniit tarniluutinik imaannaanngitsunik allanik, GUX-imi ilinniartitsisut oqaluttuarput. Inuutissarsiummik ilinniarfinni tamani aamma eqqaaneqarpoq atuartut ersinngitsunik innarluuteqarnerat ajornartorsiutaaleriartortor, soorlu naqjinnernik ilisarinnissinnaannginneq imaluunniit ADHD, ilinniartup aallartinnginnerani ilinniarfimmu ilisimatitsissutigineqartanngitsut.

Ilinniarnissamik ilitsersuineq

GUX-imi rektorip aappaata tikkuarpaa, meeqqat atuarfianni ilinniarnissamut ilitsersuineq pitsaanngippallaarsimasoq, atuartunik takkuttoqartarmat qallunaatut naluussunik, imaluunniit GUX-imi ilinniartitsinerup qallunaatut ingerlannera pillugu tupaallattunik. Inuutissarsiutinik ilinniarfinni tamani tamanna aamma nalunngilaat – ilinniartuutaasa ilaasa aallartikkaagamik sunarpiaq aallartinnerlugu nalusarpaat. Ilinniartitsisut isumaqarput meeqqat atuarfiani ilinniartitsisut ilitsersuisartullu assassorluni ilinniakkat ilisimasaqarfiginngikkaat.

11 Periuseq atorneqartooq

Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiannik naliliinermi tunngaviupput misissueqqissaarluni kisitsisillu atorlugit paasiniaanerit. Kisitsisit atorlugit misissuinerit ilaapput atuarfinni tamani aqutsisut ilinniartitsisullu akornanni apeqquutit immersuilluni akisassat aqqutigalugit misissuinerit. Misissueqqissaarluni paasiniaanerit ilaapput atuarfiit pisortaannik, ilinniartitsisunik, atuartunik soqutiginnitsinillu atuarfimmuut attuumassuteqartunik oqaloqateqarluni apersuinerit, aalajangersimasunik sammisaqarluni angajoqqaanik oqaloqateqarluni apersuinerit, atuarfinni malinnaanerit aamma kommunini sisamani ingerlatsivinnit allakkatigut nalunaarusiat. Taakku tulliuttumi immikkuualuttukkaarlugit allaaserineqassapput.

11.1 Apeqquutit immersuilluni akisassat

Naliliinermu atillugu apeqquutit immersuilluni akisassat atorlugit misissuinerit marluk ingerlanneqarput – atuarfinnik aqutsisut akornanni aamma ilinniartitsisut akornanni. Misissuinerit ingerlanneqarput juni-november 2014.

Apeqquutit immersuilluni akisassat suliarinerat pitsaassusiinillu nalilersuineq

Apeqquutit immersuilluni akisassat marluusut qallunaatuui EVA-mi suleqatigiinnit suliarineqarput, naliliinissap allaaserinerani qulequtsiunneqarsimasut tunuliaqutaralugit, kingornagullu naalakkersuisoqarfik suleqatigalugu itisilernerqarlutik/erseqqissarnerqarlutik. Apeqquutit inaarutaasut aqutseqatigiinnut tusarniaassutigineqarput, tassanilu apeqquutit ataasiakkaat ilanngunneqarlutik.

Ilinniartitsisunut apeqquutit matoqqasut 74-iupput, tamatumani akisisussap qinigassat allariikkat arlaat akissutitut toqqassallugu, aamma ilaqarput apeqquutinik ammasunik sisamanik, akisisussap nammineq allalluni akisasaanik. Aqutsisunut apeqquutit matoqqasut 94-iupput ammasallu tallimaallutik. Apeqquutit immersuilluni akisassat tamarmik qulequtakkaagaapput, tamarmillu tunuliaquttat pillugit apeqquutinik ilaqarlutik. Tamatuma saniatigut apeqquutit immersuilluni akisassat qulequttat uku malillugit immikkoortitigaapput:

Tabel 49

Atuarfiit pisortaannut apeqqutini qulequttat	Ilinniartitsisunut apeqqutini qulequttat
<ul style="list-style-type: none"> • Tunuliaqutit pill. apeqqutit • Atuarfik kommunilu • Pisortap kommunimi ingerlatsivimmuat attaveqarnera • Pisortatut periarfissat • Atuarfimmik nakkutilliineq • Atuarfiup siulersuisuisa inissisimanerat • Atuartitsineq • Anguniakkanik naliliinermillu sulineq • Atuartitsissutini ataasiakkaani ilikkagassatut anguniagassat • Ilinniartitsisut • Tarnikkut suliffimmi avatangiisit – suleqatigiinneq • Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut • Peqataatitsineq • Ilassutaasumik atuartitsineq • PPR • Angajoqqaanik suleqateqarneq • Pisortaq piginnaasaalu 	<ul style="list-style-type: none"> • Ilinniagaq ilinniaqqinnerlu • Qallunaat oqaasiinik allamiut oqaasiisut ilinniartitsineq • Tuluit oqaasiinik allamiut oqaasiisut ilinniartitsineq • Ilikkagassatut anguniagassat allatigullu qaffasissuseq • Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut • Ilinniusiorfimmit atuartitsinermit atortussiat • IT • Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq • Anguniakkanik naliliinermillu suliaqarneq • Alloriarfinni, atuartitsissutini ilikkagassatullu anguniakkat • Atuartut iliuusissatut pilersaarutaat • Ingerlaavartumik naliliisarneq • Naliliisarnermik atuineq • Inaarutaasumik misilitsinnerit • Sulinermit inuuneq, nuttartarneq paarlakaannerlu • Piginnaanngorsaaneq • Atuarfimmi suleqatigiinneq pisortanillu suleqateqarneq • Angajoqqaanik suleqateqarneq

Misiliilluni misissuineq

Apeqqutit immersuilluni akisassat tamarmik atorsinnaassusaat nalilerneqarput akissuteqartussat immikkut toqqakkat arlaqartut atorlugit. Tulliuttumi periuseq aamma misiliilluni misissuinerit inernerit allaaserissavagut.

Atuarfinnik aqutsisut akornanni apeqqutinut immersuilluni akisassanut tunngatillugu misiliilluni oqaloqateqarnerit nunaqarfinni atuarfinni anginerusuni marlunni ingerlappagut aamma illoqarfimmi atuarfimmi mikinerusumi pisortaq kiisalu atuarfimmi anginerusumi pisortaq misiliipput. Imaappoq katillugit misiliilluni apersuinerit sisamat ingerlanneqarput. Tamatumanga oqaaseqaatit pissarsiarisavut annikinnerusumik naqqiuteqarnermiik nassataqarput – apeqqutit oqaasertaanni akinissamullu periarfissat oqaasertaanni, apersoneqartut oqaatigimassuk apeqqutigineqartut qanorpiaq paasinissaat nalornillugu, imaluunniit akissuteqarnissamut periarfissanik amigateqarnerarmata. Aamma tiimit atuartitsiviit piginnaanngorsaanerillu pillugit apeqqutit peerpagut, akissuteqartussanut paasiuminaappallaarnerit pissutigalugit.

Ilinniartitsisunut apeqqutinik immersuilluni akisassanik misilillgit misussuinermit ilinniartitsisut pingasut oqaloqatigaavut, marluk illoqarfinni atuarfinni ilinniartitsisusut ataaserlu nunaqarfimmiuulluni. Misiliinerup pingaarnertut kinguneraa apeqqutit aallaqqaammut ataasiinnarmik akisassatut naatsorsuussat amerlanernik akineqarsinnaanngornerat, imaluunniit akissutaasinnaasut amerlenrat.

Misiliilluni misissuineq taamaallaat qallunaatut ingerlanneqarpoq, naatsorsuutigineqarmat immersugassat qallunaatut kalaallisullu assigiissasut, taamaammallu kalaallisuuani naqqiutaajunnartut qallunaatuaani naammassereeraluartumi aamma naqqittariaqalissallutik – taamaalillunilu misileqqittariaqalissagualarluni.

Apeqqutit immersuilluni akisassat nutsernerat nassiussuunnerallu

Apeqqutit immersuilluni akisassat nassitinniginnerit kalaallisut nutserneqarput, nutserisunillu marlunnik atuarfimmit tunuliaqutaqartunik kukkunersiorneqarlutik.

Akissuteqartut procentinngorlugit qaffasissuunissaat qularnaarumallugu aamma oqaatsit peqqutigalugit akissutit nikinnissaat pinngitsoorumallugu immersuilluni akisassat elektroniskimik nassiussuuppagut atuarfiit pisortaannut ilinniartitsisunullu, akisussat namminneq oqaatsit arlaat

atorniarneraat toqqaasinnaatillugit. Emailimi peqataaqquisummi aammattaq ilanngunneqarpoq apeqqutit immersuilluni akissat pdf-filinngornerannut linki. Tamatumani siunertarineqarpoq akissat internetimik atuinerisa killilernissaat, immersuinnginnerminni pdf-fili aariarlugu akissat piareersarsinnaaqullugit (assersuutigalugu pisortat atuartut ilinniartitsisullu pillugit kisitsinik arlaqartunik nalunaartussaapput) – taava taamaalioreerunik internetikkut akissutit immiutiinnarsinnaavaat. Qassit taamaaliorsimanersut – imaappoq pdf-fili atorsimaneraat – oqaatigineq ajornarpoq, kisianni nalunngilarput akissat arlaqartut apeqqutit immersuilluni akissat internetikkut immersuineri akissatissaat allanngikkaat, paarlaalluguli pdf-fili immersugaq mailikkut allakkatigulluunniit EVA-mut nassiullugu. Akissutit taakku kingusinnerusukkut internetikkut allanngarput EVA-mi suleqatitta ilaannit. Pdf-filit nassiunneqartut ilaat nassitsisulernagit nassiunneqarput, tamatumalu kinguneraa taakua uagut atortorissaarutitsinni nalunaarsorsinnaannginnatsigit. Tamanna atuuppoq ilinniartitsisut akissutaannut 41-nut atatillugu. Tamatuma nassataattaq akissuteqartup ataatsip amerlanerilluunniit marloriarlutik immersuisimanninnerat qularnaarsinnaannginnatsigu. Tamannali ilimanarpallaanngilaq.

Atuarfiit pisortaasa akornannit 32-t immersugassa qallunaatoq immersorsimavaat, 13-illu kalaallisut. Ilinniartitsisut 191-it qallunaatoq immersoraat 95-it kalaallisua atorsimavaat.

Atuarfiit pisortaannut nassiussuineri najoqqutassaq naalackersuisoqarfimmit EVA-mut nassiunneqarpoq, apeqqutit immersuilluni akissat nassiussuunnerannut atatillugu EVA nalunaarutisivoq emailinit 78-init 17-it kukkusut. Taakku tamarmik nunaqarfinni atuarfiupput, naalackersuisoqarfillu isumaqatigisinnarlugu illoqarfimmi atuarfiup pisortanera aqutigalugu nasseqqillugit misilipparput. Atuarfiit pisortaannit 17-init pineqartunit arfinillit akissuteqarput.

Ilinniartitsisunut apeqqutit emailikkut adressit Ilinniartitaanermut, Ilageeqarnermut, Kultureqarnermut Naligiissitaanermullu Naalackersuisoqarfiup nassiussai naapertorlugit nassiussuunneqarput. Akinissamut periarfissaavoq juni-november 2014, akissuteqarnerlu nalunaquttap-akunnerata affaata missaanik sivirususeqartussaalluni. Naalackersuisoqarfiup ilinniartitsisut 1.400-t emailikkut adressii tunniuppai, naak KANUKOKA naapertorlugu ilinniartitsisut katillutik 1.080-iugaluartut. Tamatumunnga pissutaavoq ilinniartitsisut suliuunaareeraluartut tamatigut emailit allasimaffianit peerneqartanninnerat. Taamammat apeqqutit immersuilluni akissat inunnut tunngaviumik saaffigisanut ilaasunut ilaangitsunullu nassiussuunneqarput, tassami tunngaviumik saaffigisavut taaamaallaat tassaapput inuit nassiussinerup nalaani Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianni atuartitsisut. Saaffigisatta avataaniittunit akissuteqartoqarnissaa pinngitsoorumallugu, apeqqutit ilaqarput immikkoortitserissutissanik. Taamaakkaluartoq imaassinnaavoq saaffigisat avataaniittunik akissuteqartoqarsimasoq.

Eqqaasitsineri periutsit akissuteqartullu procentinngorneri

Ataani tabelimi apeqqutinut immersuilluni akissatannut marluusunut akissuteqartut inaarutaasumik procentinngorneri.

Tabel 50
Akissuteqartut procentinngorneri

	Inuit akisinnaasut katillugit (nassinneqartut)	Akissutit amerlassusaat	Akissutit %-ngorlugit
Immersugassat atorlugit atuarfiit pisortaannik apersuilluni misissuineq	78	45	58 %
Immersugassat atorlugit ilinniartitsisunik apersuilluni misissuineq	1080	286	26 %

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut aammalu 2014-imi Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortanut apeqqutit immersuilluni akissat. Ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfillit tamarmik amerlassusilerneqarput paasissutissat kommuunit kattuffianit pineqartut tunngavigalugit tassaasut ukioq atuarfiusoq 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfillit katillugit 1080-iusut. Apeqqutit immersuilluni akissat 1400-nut nassiunneqarput ilinniartitaanermut, Ilageeqarnermut, Kultureqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfiup allattorsimasuutai tunngavigalugit, taamaattoq inuit taaneqartut ilaat ilinniartitsisut suliinnaarsimapput. Taamaattumik akissuteqartut procentingorlugit naatsornerini kommuunit kattuffiata paasissutissiinera tunngavigalugit naatsorsorneqarput.

Atuarfinni pisortat amerlassusaasa naatsorsorneranni takuneqarsinnaavoq pisortat 58 %-ii akisimasut. Illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfinnut avikkaanni kisitsisit allaanerulissapput, tassami illoqarfinni pisortanit 24-nit 19-it akisimapput, assigalugit 79 %, nunaqarfinnilu pisortanit 54-iniit 26-t akisimallutik, assigalugit 48 %.

Akissuteqartut procentinngornerisa naatsorsorneqarsinnaanerat alla tassaavoq, atuarfiit pisortaasa akissuteqartut atuatuutaat qassiunersut. *Kalaallit Nunaanni Meeqqat Atuarfiat* naapertorlugu 2013/14-imi illoqarfinni atuartut 6.061-iupput, nunaqarfinnilu atuartut 1.016-iullutik. Atuarfiit pisortaasa akissuteqartut illoqarfinni atuartut 87 %-ii atuatuutigaat, nunaqarfinnilu 45 %-ii. Katikkaanni atuarfiit pisortaasa akissuteqartut meeqqat atuarfianni atuartut 80 %-ii atuatuugivaat. Ilinniartitsisunut tunngatillugu assingusumik nalunaarsuineq ajornarpoq, tassami immersugassani tamani takusinnaannginnatsigu atuarfiit sorliit ilinniartitsisut suliffigineraat.

Apeqqutit immersuilluni akissat atorlugit atuarfiit pisortaasa akornanni paasissutissanik piniarnermut akissuteqaatit procentinngorlugit naammaginarput, naak apeqqutit amerlangaatsiarluartut. Ilinniartitsisut akornannit akissuteqartut procentinngorlugit appasipput. Taamaattoq iliniartitsisut pisortallu akissutaannit paasissutissat misissuinermit ilannguppagut, tassami nalileratsigu peqataangitsut equngasumik agguaassimangitsut (tamanna pillugu immikkoortoq takuuk).

Eqqaasitsinermi periuseq

Tabelimi ataaniittumi takutinneqartut misissuineri tamani akissuteqartussat ataasiarlutik eqqaasinneqarput ataasiarlutillu nukingisaarneqarlutik, piffissami misissuinerup aammanneraniit matuneranut.

Tabel 51
Eqqaasitsiilluni peruserineqartooq

	Immersugassat nassiunneqarput	Eqqaasitsineq	Nukingisaarut	Misissuineq matuneqarpoq
Immersugassat atorlugit atuarfiit pisortaannik apersuilluni misissuineq	4. juni	20. juni	14. august	7. oktober
Immersugassat atorlugit ilinniartitsisunik apersuilluni misissuineq	13. august	2. september	22. september	17. november

Tunngavik: Danmarks Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisut atorfeqartunut aammalu 2014-imi Kalaallit Nunaanni atuarfinni pisortatunut apeqqutai immersuilluni akisassat.

Eqqaasitsiilluni allagaqareernerup kingorna ilinniartitsisut akornanit akissutit procentinngornerat suli appaseqaaq, EVA-llu suliniutit arlallit aallartippai, akissuteqartut procentinngorlugit amerlisinnissaat siunertarlugu. 2014-imi septemberimi oktoberimilu ima iliortoqarpoq:

- Naliliineq pillugu allaaserisaq aviisikkut nuna tamakkerlugu internetikkut saqqummersartukkut Sermitsiaq.AG-kkut saqqummiunneqarpoq, tassanilu ilinniartitsisut peqataanissaasa pingaartuunerat allaqqavoq. Allaaserisaq augustimi skemat nassiussuunneri ilutigiinnangajullugit saqqummerpoq.
- Naalackersuisoqarfimmit tusagassiuutitigut nalunaarut radioaviisimi atuarneqarpoq 19. september, tassanilu eqqaaneqarluni kikkut tamarmik akissuteqarnissaat pingaartorujussuusoq.
- Nick Nielsen, Ilinniartitaanermut, Kulturqarnermut, Ilageeqarnermut Naligiissitaanermullu Naalackersuisoq radioaviisimi issuarneqarpoq, ullualunnguit qaangiuttut assingusumik kaammattuuteqarnini pillugu.
- IMAK, Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisut kattuffiat, pingasoriarluni atuarfiit tatigisaallutik sinniisaannut kaammattuuteqarpoq, ilinniartitsisut akissuteqarnissaannik qinnuigeqqullugit.
- Naalackersuisoqarfimmit ingerlatsivinni pisortat qinnuigineqarput atuarfiit pisortaannut erseqqissaqqullugu kaammattuueqqullugit peqataanissamullu inassuteqaateqaaqqullugit.
- Naalackersuisoqarfimmi ilinniartitsinermut inspektøri atuarfiit pisortaanut tamanut sianerpoq, qinnugalugillu ilinniartitsisut akissuteqarnissaannik kaammattussagaat.

Kisianni peqataaqqusilluni kaammattuinerpassuit kingorna akissuteqaatit ikittuinnaat takkupput.

Nalunarpoq akissutit taama ikitsigisut utertinneqarnerannut suna pissutaanersoq, tassami ilimagisariaqaraluarpoq ilinniartitsisut misissuineq peqataaffigissallugu kajumigissagaat, namminneq suliaminnut tunngatillugu isummaminnik saqqummiinissaannut periarfissaagaluarmat. Nassuiaataasinnaavoq apeqqutit immersuilluni akisassat amerlangaatsiarmata, taamaammallu tamakkerlugit akinissaat ajornakusoortinneqarsimasoq. Aamma peqataannginnerup ilaanut pequtaasinnaavoq, emailikkut adressit EVA-p naalackersuisoqarfimmit pissarsiarisai ATTAT-mut ilaammata, taannalu ilinniartitsisut tamarmik atukulasanngimmassuk. Tamannarpiaq pissutigalugu pingaaruteqarsimavoq misissuinerup periarfissat allat atorlugit ilisimatitsissutiginnissaa, ilinniartitsisunit malugineqaqqullugu apeqqutit nassiunneqarsimasut. Emailisut ilaasa atuarsimasinnaavaat, kisiannili teknikkikkut aporfiiit pissutigalugit linkitaa ammarneq ajulertoorsimasinnaallugu. Internetikkut ujarliut sakkortuumik isumannaallisagaappat, linkit tuuinnerneq ajornassappat. Tamannali aamma naalackersuisoqarfimmiit eqeersimaarfigineqarpoq teknikkikkut ikiorsisussaqaartitsisoqarluni. Taamaalluni ilinniartitsisut akornanni misissuinermut akissuteqartut ikinnerannut nassuiaataasinnaasut arlaqarput, kisiannili sunarpiaq apeqqutaanersoq oqaatigisinnaanngilarput.

Ilinniartitsisut – ilaat namminneerlutik qarasaasiaqanngissinnaasut - apeqqutinik immersuilluni akisassanik nassinniarnerat unaminartoqarniarpoq atuarfiit pisortaasa immersugassamik amerlangaatsiartunik apeqqutitalimmik immersueqqullugit qinnuginiarnerat ajornannginnerusimavoq.

Peqataangitsut

Apeqqutitut immersuilluni akisassanut marluusunut akissutit procentingornerisa saniatigut paasissutissat pitsaassusaannik ilassutaasumik naliliissutitut peqataangitsunik misissueqqissaarnerit ingerlappagut, takujumallugu paasissutissat Kalaallit Nunaanni atuarfiit pisortaasa ilinniartitsisullu unammilligassaannik tamatigoortumik takutitsinersut.

Pisortat akornanni peqataangitsut

Atuarfiit pisortaasa akornanni peqataangitsut misissorluarumallugit, misissueqqissaarnissamut tunngavissat (imaappoq akissutit) misiligarpagut saaffigineqartunut tamanut naleqqiullugit. Nalilerparput pingaartuusoq uuttukkanut makkununga naleqqiullugu equngasoqarnerisoq misissussallugu: kommuni, nunap immikkoortua, atuarfik qanoq ittuunersoq atuarfiullu angissusia, pissutigalugu uuttugassani taakkunani assigiinngissutsit atuarfiup ulluinarneq periusaanut pingaaruteqarsinnaammata. Ilimagivarpuk akissutini assigiinngissutsit sallerpaatillugu nikerartunut taakkununga attuumassuteqassasut, taakkumi tassaanerarneqarsinnaapput atuarfiup ingerlanneranut atatillugu ilusiliinikkut annertuumik assigiinngissutsinut ersiutaasut.

Tabel 52

Peqataangittunik misissueqqissaarnerq, immersuilluni akisassanik atuarfinni pisortanik apersuineq

	%-inngorlugit (Nassinneqartut)	%-inngorlugit (Akissuteqartut)
Kommuni		
Kujalleq	15 % (N = 12)	20 % (N = 9)
Qeqqata	13 % (N = 10)	11 % (N = 5)
Qaasuitsup	51 % (N = 40)	38 % (N = 17)
Sermersooq	21 % (N = 16)	31 % (N = 14)
Katillugit	100 % (N = 78)	100 % (N = 45)
Nunap immikkoortua		
Disko	23 % (N = 18)	22 % (N = 10)
Kujataa	15 % (N = 12)	20 % (N = 9)
Nuuk	12 % (N = 9)	18 % (N = 8)
Avannaa	28 % (N = 22)	16 % (N = 7)
Tunu	9 % (N = 7)	13 % (N = 6)
Qeqqa	13 % (N = 10)	11 % (N = 5)
Katillugit	100 % (N = 78)	100 % (N = 45)
Atuarfiup sumiinnera		
Illoqarfimmi	31 % (N = 24)	42 % (N = 19)
Nunaqarfimmi	69 % (N = 54)	58 % (N = 26)
Katillugit	100 % (N = 78)	100 % (N = 45)
Atuarfiup angissusia		
A (atuartut 200-it amerlanerusulluunniit)	23 % (N = 18)	31 % (N = 14)
B (atuartut 90-199 -it)	8 % (N = 6)	11 % (N = 5)
C (atuartut 40-89 -it)	10 % (N = 8)	9 % (N = 4)
D (atuartut 1-39 -it)	59 % (N = 46)	49 % (N = 22)
Katillugit	100 % (N = 78)	100 % (N = 45)

Qulaani tabelimi takuneqarsinnaasutut misussuinitinni pisortat Kommune Kujallermeersut aamma Kommuneqarfik Sermersuumeersut amerlavallaartut, kommunini taakkunani pisortat ataatsimut amerlassusaannut naleqqiullugit. Tamanna aammattaaq isumaqarpoq nunap immikkoortui Kujataa, Nuuk aamma Tunu amerlavallaanik peqataasoqartut, akerlianilli annermik Avannaa ikippallaanik peqataasoqarluni (12 procentpoint). Atuarfiit suussusiinut naleqqiullugu illoqarfiit atuarfiini pisortat takussaavallaarput (11 procentpoint), tamanna aamma isumaqarpoq atuarfiit angisuut (A aamma B) takussaavallaartut. Taamaattoq peqanngitsunik misissuinerup

piumasaqaatinik sisamanik qulaani taaneqartunik tunngaveqartup takutipaa assigiinnigissutsit pineqartut arlaannaalluunniit annertuallaartoq, taamaammallu atuarfiit pisortaasa akornanni misissuineq peqanngittut pequtugalugit erqungaingitsoq.

Ilinniartitsisut akornanni peqataanginneq

Ilinniartitsisunit apeqqutunik immersuilluni akisassanik nassiusuiniarnermi allassimafiit atorveqartut ajornartorsiutigineri siusinnerusukkut eqqaaneqareersut pissutigalugit, akissutit tiguneqartut saaffigisat tamarmiusut amerlassusaannut sannilliunnissaat ajornarpoq - soorlu pisortanut tunngatillugu taamaaliortugut. Taamaammatt allatut iliorluni peqataangitsunik misissuinermi uani tunngaviuvoq Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisut tamarmiusut pillugit nalunaarsuiffinni paasisutissanut Naatsorsueqqissartarfimmit Inerisaavimmillu pissarsiarineqartunut sanilliussineq. Taamaalluni peqataanginnermi misissuinermi inerniliussat tamanna eqqarsaatigalugu isiginiarneqassaput.

Tabel 53
Peqataangittunik misissueqqissaarneq, immersuilluni akisassanik ilinniartitsisunik apersuineq

	Andel (Registerdata)	Andel (Respondenter)
Arnanut angutinullu agguarsimanerat		
Angutit	27 % (N =243)	32 % (N = 90)
Arnat	73 % (N =674)	68 % (N = 192)
Katillugit	100 % (N =917)	100 % (N = 282)
Nunap immikkoortua		
Disko	21 % (N =230)	22 % (N = 63)
Nuuk	27 % (N =289)	28 % (N = 78)
Avannaa	14 % (N =146)	17 % (N = 49)
Qeqqa	16 % (N =177)	12 % (N = 35)
Kujataa	13 % (N =137)	13 % (N = 36)
Tunu	9 % (N =101)	8 % (N = 23)
Katillugit	100 % (N =1080)	100 % (N = 284)
Oqaatsit/ilinniarsimaneq		
Kalaallit oqaasii atorlugit atuartitsisinnaasoq/Kalaallit Nunaanni ilinniarsimasoq ²	65 % (N =637)	73 % (N = 206)
Kalaallit oqaasii atorlugit atuartitsisinnaanngitsoq/Danmarkimi ilinniarsimasoq ²	13 % (N =130)	11 % (N = 32)
Ilinniartitsisutut ilinniarsimanngitsoq	22 % (N =212)	16 % (N = 46)
Katillugit	100 % (N =979)	100 % (N = 284)
Atuarfiup sumiinnera		
Illoqarfimmi	77 %	81 % (N = 230)
Nunaqarfimmi	23 %	19 % (N = 54)
Katillugit	100 %	100 % (N = 284)

Tunngavik: Danmarkimi Evalueringsinstitut-ip Kalaallit Nunaanni atuarfinni ukiumi atuarfiusumi 2013/2014-imi ilinniartitsisutut atorfeqartunut apeqqutai immersuilluni akisassiat.

Nassuiaat: Naatsorsueqqissaartarfiup nalunaarsugaani paasisutissat ammukartunut marlunnut avitaapput, "suussuseq" (kategor) aamma "sulisuni sorlerniinneq" (personalegruppe), tamanilu ersippoq sulisoq ilinniartitsisuunersoq allatulluunniit suliaqarnersoq. Ilaanni pineqartoq ammukartut aappaanni ilinniartitsisutut allaqqasinnaavoq aappaanili naamik. Assersuutugalugu pineqartoq "ilinniartitsisutut" suussutsip ataani allaqqasinnaavoq, sulisunilu sorlerniinnerup ataanni sungiusarluni sulisutut allaqqasinnaalluni. Killiliiniarsimavugut piumasaralugu pineqartoq minnerpaamik ammukartumi ataatsimi soorlu forskolelærerit, klasselærerit imlt.

Ilinniartutut allaqqassasoq, ilutigisaanillu piumasaralugu pineqartoq "skoleinspektøritut", "skolelederit" viceskoleinspektøritulluunniit allaqqassanngitsoq, tassuunakkut ilimagisariaqarmat pineqartoq pisortatut atorfeqanngitsoq.

Nassuiaat 2: Kalaallit Nunaanni Meeqqat Atuarfiat 2013/14 (Inerisaavik 2014): tassani nalunaarneqarput ilinniartitsisut qassit kalaallisut atuartitsinnaanersut, qassillu naamik taamatullu timelærerit qassiuersut. Taamatut immersuilluni akisassani apersisoqanngilaq, taamaammatt kisitsisit taakku sanilliuppagut qassit Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisutut ilinniarsimanerannut, qassit Danmarkimi imaluunniit ilinniartitsisutut ilinniarsimanngitsunut, naak nalunngikkaluarlugu pineqartut assigiinngissuteqarsinnaasut.

Qulaani tabelimi takuneqarsinnaasutut misissuinitisinni ilinniartitsisut akornanni angutit peqataasut amerlanerularput Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisut angutit ataatsimut amerlassusaannut naleqqiullugu. Nunap immikkoortuini agguassimaneq qiviaraanni takuneqarsinnaavoq nikingassutit annertunngitsut, inuit Nuummeersut peqataasut amerlavallaalaarlutik, Qeqqaneersuullu ikippallaalaarlutik. Ilinniakkanut tunngatillugu misissuineri inuit Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisutut ilinniarsimasut amerlanerupput (oqaatsit sumilu ilinniarsimanerup imminnut ataqatigiittariaqannginnerat immikkut isiginiarlugu), kiisalu inuit illoqarfinneersut amerlanerussuteqarlutik. Kisianni ilinniartitsisunut tunngatillugu nalunaarsuiffinnit paasissutissat misissuinermilu akissuteqartut nikinganerat naatsorsueqqissaarnermi malunaateqanngillat, taamaammallu peqataanngitsut pissutigalugit nikingasoorneq annertunani.

Paasissutissanik misissueqqissaarneq

Apeqqutinut akissutit tiguneqartut tamarmik qallunaatut suliarineqarput. Apeqqutinut ataasiakkaanut tunngatillugu akissuteqartut namminneerlutik itisilerillutik oqaasertaliisnaasimapput, akissuteqartorlu kalaallisut akisimatillugu misissueqqissaarneq sioqqullugu akissutaa nutserneqaaqqartarpoq.

Misissuinerit markuusunut paasissutissanik misissueqqissaarneq sallerpaatillugu misissuineri marlunni apeqqutinik tamanik sanilliussineruvoq taamatullu atuarfiit suussusaanni. Nikerartumi tassani erserpoq pisortaq ilinniartitsisorluunniit akissuteqartoq illoqarfimmi imaluunniit nunaqarfimmi atuarfimmi sulinersoq. Tabelit taakku tabelinik nalunaarusiami kapitalini siullerni ilisaritinneqarput, tassanilu apeqqutini immersuilluni akisassani apeqqutit tamarmik ersipput. Saniatigut apeqqutit immikkut toqqakkat – suleqatigiillu immikkut naapertuuttuosorisaat - imminnut sanilliullugit tabeliortoqarpoq. Taakku aallaavittut nalunaarusiami ersipput, ataasiakkaatigullu eqqaaneqaannartarlutik tabeliilarineqanngikkaluarlutik. Taama pisoqartillugu tabelinik nalunaarusiami kapitali 3 innersuunneqartarpoq, tassani sanilliussinerit immikkuullarissut tamarmik eqqaaneqartut, nalunaarusiamili ersingitsut takuneqarsinnaapput.

Misiligut χ^2 atorneqarpoq misissorumallugu tabelini sanilliussiffiusuni nikerartut naatsorsueqqissaarnikkut killissarittaasut iluanni ataqatigiinnersut. Tassunga atatillugu qaffassissuseq 0,05 atorneqarpoq, minnerpaamik cellit 80-it killigitinneqarlutik ilimagisat naapertorlugit minnerpaamik 5-imik nalillit, akuerineqarsinnaasumillu minnerpaaffittut 1-imik naleqartinneqarluni.

Apeqqutinut ammasunut tunngatillugu aammattaq misissueqqissaartoqarpoq, kisitsisoqarluni, naatsorsuisoqarluni aamma akissuteqartut misissuineri apeqqutini ammasuni kisitsisit atugaat allataallu assigiissarneqarlutik.

11.2 Kommuninit nassuiaat

Ingerlatsiviit sisamat – imaappoq atuarfeqarfiit pisortaat imaluunniit fagchefit – nassuiaateqarput tunniussaminnik, tassaasut pissusiviusut pillugit apeqqutinut 34-nut akissutit. Allaffeqarfiup aqqqissugaanera, atuarfinnik suleqateqarneq, politikkinik periusissianilluunniit peqarneq, nakkutilliineq, atuarfik pillugu inatsimmi sinaakkusiussat immernerat, meeqqanut immikkut pisariaqartitsisunut suliniutit, ilinniartitsisussarsiortarneq angajoqqaanillu suleqateqarneq apeqqutigineqarput. Akissutit tamarmik atuarfeqarfiit pisortaannik oqaloqateqarnernik malitseqartinneqarput, kommuninilu pingasuni aammattaq suleqataasoq oqaloqatigineqarluni.

11.3 Apersuilluni oqaloqateqarnerit

Suliakkiissut naapertorlugu Kalaallit Nunaanni atuarfiit 12-t pulaarpagut. Atuarfiit >EVA-mit toqqarneqarput naalakkersuisoqarfimmi siunnersorti angalanissanik aqqissueqataasoq suleqatigalugu, pissutsit arlallit peqataatinnissaat qularnaarniarlugu. Atuarfinnik toqqaaniarnermi aallaaviusut makkuupput:

- Kommunit sisamaasut peqataassapput
- Qaanaaq Tunulu peqataassapput
- Illoqarfinni angisuuni atuarfiit (6), illoqarfinni mikisuni atuarfiit (3), nunaqarfinni angisuuni atuarfiit (1) nunaqarfinnilu mikisuni atuarfiit (2) peqataassapput.

Pineqartut siammaakkusunnerinut pissutaavoq atuarfiit atugarisaannut suleriaasiannullu pingaaruteqarsinnaammata, sapingisamilu paasissutissat annertuut perusukkatsigit.

Atuarfinni tamani pulaarnernut makku ilaapput:

- Pisortap oqaloqatiginera (immaqa tullersortaalu).
- Alloriarfinni tamani ilinniartitsisunik oqaloqateqarneq (nunaqarfinni ilinniartitsisut tamarmik) aamma iliniartitsisut kalaallit qallunaallu – atuarfik qallunaanik ilinniartitsisoqarpat.
- Tiimimik atuartitsiviusumik malinnaaneq. Ataatsimut isigalugu nukarlerni, akullerni angajullernillu tiimit malinnaavigineqarput, ullup atuarfiusup aallartilaarnerani naalerneranilu.
- Ilinniartitsisup malinnaavigisap oqaloqatiginera.
- Tiimimi malinnaavigisami atuartunik oqaloqateqarneq, angajullerni atuartuugaangata.

Kommunini sisamani makku oqaloqatigineqarput:

- Ingerlatsivimmi pisortaq siunnersortilu (Qaasuitsup Kommunian taamaallat pisortaq ataaseq)
- PPR-imi pisortamik immaqalu siunnersortimik oqaloqateqarneq
- Angajoqqaanik immikkut sammisaqarluni oqaloqateqarneq.

Soqutiginnitsit ingerlatsisullu atuarfiup avatangiisaaneersut makku oqaloqatigineqarput:

- Rektor, GUX, i Nuuk
- Aasianni GUX-imi rektori aamma oqaatsinik pinngortitalerinemillu ilinniartitsisut
- Sisimiuni Teknikkimik Ilinniarfimmi pisortaq aamma ilinniartitsisoq, inuutissarsiutinik ilinniarfik GUX-ilu sinnerlugit
- Nuummi Teknikkimik Ilinniarfimmi pisortaq aamma ilinniakkatigut sammivinni tamani ilinniartitsisut
- Inerisaavimmi siunnersortit, Nuuk
- Inerisaaviup naliliinermut immikkoortortaqarfia, Nuuk
- Ilinniaatsinut Institutti – aqutsisut, Nuuk
- Ilinniarfissuaq – ilinniartitsisut, Nuuk
- IMAK-ip siulittaasua, Sivso Dorph, Nuuk (Københavnimi oqaloqatigineqarpoq)
- KANUKOKA-mi siunnersortaaneq, Simon Lennert, Nuuk
- Naalakkersuisoqarfimmi pisortaq Mikael Kristensen, immikkoortortami pisortaq Karl Kristian Olsen aamma ilinniartitsinermut inspektøri Kaali Olsen, IIKNN, Nuuk.

Pilersaarutaqqaartunut naleqqiuullugu ima allannguisoqarpoq:

- Sila pequtigalugu nunaqarfimmut alakkaanissaq taamaatiinnarpoq, paarlaallugu illoqarfimmi atuarfik mikinerusoq ilanngunneqarpoq.
- EVA-p angajoqqaanik ataatsimiisitsinerit pilersaarutaasut sisamat ingerlappai, kisianni aggersut ikeqaat. Paarlaallugu Qaanaami angajoqqaat marluk immikkut ataatsimeeqatigineqarput (atuarfiup siulersuisuinut ilaasortat).
- Atuartunik oqaloqateqarnissaq ataaseq piviusnngunngitsoorpoq, pingasuinnaallu ingerlanneqarlutik. Paarlaallugu tiimit atuattitsiviit malinnaavigisat pilersaarutaasunut naleqqiuullugit marlunnik ilanngunneqarput (7. aamma 9. klasse).
- EVA immikkut illoqarfimmi marlunni Piareersarfinnik ataatsimeeqateqarpoq.
- Illoqarfiit ilaanni ataatsimi EVA ilinniartitsisunik oqaloqateqanngitsoorpoq, pisortap ilinniartitsisut qinigassissimmagut piomagunik takkussinnaasut, takkuttoqanngilarlu. Kisianni ilinniartitsisoq malinnaavigisap apersorneqarpoq.

Apersuilluni oqaloqateqarnerni atuartsinermillu malinnaanerni tamani toqqaannartumik nutserisoqarnissaq periarfissaavoq. Oqaloqatiginnittup/malinnaasup aappaa qallunaatut kalaallisullu oqaluttarpoq. Taamaalilluni apersorniakkat namminneq aalajangertarpaat oqaatsit arlaat atorniarnelugu. Oqaloqateqarnerit tamarmik – meeqqat atuarfiata kingorna ilinniarfiit eqqaassanngikkaanni – allaattuilluni immiussilluni tammatsaalineqartarput.

Paasissutissanik misissueqqissaarneq

Misissueqqissaarnerit ima ingerlappagut: Oqaloqatiginnittut allataat tamarmik skemanut angisuunut (matrixinut) nuunneqarput, tassanilu apequtigineqartut ammukartunut qulequtsiunneqartarlutik, sanimukartuni atuarfiit kommunilluunniit allaqqasarlutik. Assersuutigalugu oqaaseqaatit "ilikkagassatut anguniakkanik suliaqarneq"-mut tunngasut tamaasa takusinnaasimavagut, saniatigullu oqaaseqaatit atuarfintut (kommunimulluunniit) attuumasut aamma takusinnaallugit. Taamaalilluni akissutaasimasut takujuminarsisineqarputt.

Tamatuma kingorna matrix atorparput paasissutissanik aqqissuulluakkamik qulequtakkaarsumillu misissueqqissaarnissamut, paasissutissat apeqqutit/qulequttat ataannut inissittarlugit: Soorlu takujumallugu apersukkat ilikkagassatut anguniagassanik suliaqarnerminni misillitagaat isummersornerilu qanoq nikerarnersut. Killiffimmi tassani paasissutissat tamaasa ilaatippagut, aamma paasissutissat oqaaseqaatit kisiartatut saqqummersut, paasissutissanilu nikerassuseq soqutigisimavarput, kikkut qanorlu amerlatigisut aalajangersimasumik isummersornerat pivallaarnagu.

Nalunaarusiami issuaanerit naatsut allattuakkat aallaavigalugit allataapput, issuaanerilli takinerusut immiussat aallaavigalugit allataallutik. Nassuiaatit kapitalillu tamarmik minnerpaamik siunnersortinit pingasunit atuarneqarput.

11.4 Suleqataasut

Naliliineq ukunannga suliarineqarpoq:

Specialkonsulent Helene Brochmann, suliniummi pisortaq, inuiaqatigiilerinermi eskimologiimilucand.mag.. EVA-mi naliliinermik ukiut 17-it suliaqarpoq. 1988-89-imi Akunnaami timelæreritut sulivoq. Atuakkiaa: *Forvaltning i forandring* Namminersornerullutik Oqartussat qitiusumi allaffeqarfiat pillugu (Bente Hamann peqatigalugu, Atuakkiorfik 1990). Kalaallit Nunaanni Eqqartuussiveqarnermut ataatsimiititaliami ukiut pingasut sulivoq (1995-1997), Kalaallit Nunaanni eqqartuussivinni isertitsivinnilu apersuilluni nalunaarsuiffiillu aqqutigalugit misissuilluni, Ataatsimiititaliap isumaliutissiisutaani nalunaarusiat pingasut tamatuma inerneraa. Kalaallisut paasilluartarpoq oqalulaartarlunilu.

Naliliinermi siunnersorti Bjarke Frydensberg, cand.scient.adm., ukiuni marlunni EVA-p tunngaviusumik atuarfimmut immikkoortuani sulinikuuvoq. Uanilu atuartsineq ilinniartitsisullu pillugit kapitalit immikkut sammillugit.

Naliliinermi siunnersorti Mille Katrine Petersen, cand.scient.anth. (antropolog), EVA-p inuusuttunik ilinniartitsinermut immikkoortuanut attuumassuteqarpoq, uanilu angajoqqaat aamma atuarfinni aqutsisut pillugit kapitalit immikkut sammillugit, taamatullu atuartsinernik malinnaanerit.

Vicedirektør Katja Munch Thorsen, cand.scient.soc. EVA-p tunngaviusumik atuarfimmut immikkoortuani ukiuni 23-ni pisortaq, siusinnerusukkat Inerisaavimmik IMAK-imillu sullissisarnikuuvoq. Danmarkimi kommunimi atuarfinnik ingerlatsivimmi sulinikuuvoq.

Periutsinut siunnersorti Jacob Brauner Jørgensen, cand.scient.soc.

Periutsinut siunnersorti Maria Havgry, stud.scient.soc. Naliliinermi suleqataasoq Natuk Rosing Fleischer, stud.mag.

Toqqaannartumik oqalutsit Hans Ole Petersen aamma Johan Rosbach, Namminersorlutik Oqartussat

Apeqquatinik immersuilluni akisassanik kalaallisuunngortitsisut: Jens Jakobsen og Abia Abelsen
Nalunaarusiamik kalaallisuunngortitsisut: Kunuunnguaq Fleischer, Hans Møller, Kaali Olsen, Naja
Rosing Fleischer

11.5 Atortut atukkat

Inatsisit

Inatsisartut peqqussutissaattut nr. xx, xx.xx.2001-imeersutut siunnersuummut oqaaseqaatik,
Inatsisartut ukiakkut ataatsimiinnerat UKA 2001/35

Atuarfik pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 8, 21. maj 2002-meersoq

Atuarfik pillugu Inatsisartut inatsisaat nr.15, 3. December 2012-imeersoq.

Atuarfimmi atuartsissutini atuartsissutinilu qanitariissuni alloriarfiit siunertaat kiisalu
atuartsissutit siunertaat ilikkagassatullu anguniagassat pillugit Namminersornerullutik Oqartussat
nalunaarutaat nr. 16, 24. juuni 2003-meersoq.

Meeqqat atuarfianni naliliisarneq uppernarsaasersuisarnerlu pillugit Nammiknersornerullutik
Oqartussat nalunaarutaannut nr. 2, 9. Januar 2009-meersumut ilitersuut

Inerisaavimmit - saqqummersitat

Atuarfitsialaap tungaanut, oqallisissiaq, Inerisaavik 2000

Atuarfitsialak – periutsit atortussiallu, Inerisaavik 2003

Atuarfitsialak pillugu/Om Atuarfitsialak, en håndbog til forældre, Inerisaavik 2004

Meeqqat Atuarfiat 2013/14, Inerisaavik 2014

Inerisaaviup nittartagaanit

inerisaavik.gl/projekter-og-fag/effektive-undervisningsprincipper/info-om-crede-samt-artikler/.

inerisaavik.gl/projekter-og-fag/effektive-undervisningsprincipper/de-7-standarder

*Planlægning af aktivitetsværksteder i undervisningen af elever med forskellige forudsætninger -
En vejledning til lærere på alle klassetrin og i alle fag, R. Soleste Hilberg, Ji-Mei Chang, Georgia
Epaloose, R. William Doherty, Ward Shimizu og Vanessa Lee.*

inerisaavik.gl/fileadmin/user_upload/Inerisaavik/Trintestmappe/A22c_Retningslinjer_for_Trin-test_2014_da.pdf.

Ilanngussaq A

Suliassap allaaserinera

Aqutseqatigiit aamma EVA-p suliassatut allaaserisaat, naliliinermut tinngavigineqartoq naapertorlugu makku paasiniarneqassapput:

1. Aaaqqissugaaneq

- **Qulliunerusumi/qitiusumi**

- Meeqqat atuarfiata aqunneqarnera: susassaqarfiit assigiinngitsut suleqatigiinnerat suliassanillu agguaassinerat (Namminersorlutik Oqartussat, kommunit Ilinniaatsinut Instituti), ilinniaqqittarnerit ingerlaqqiffiusumi ilinniarnert ilanngullugit
- Ilinniaatsinut Institutip inissisimaneq
- Meeqqat atuarfiata nakkutiginerat

- **Kommunini**

- Sumiiffinni ataasiakkaani meeqqat atuarfiata nakkutiginerat qanoq ingerlanneqarpat, tamatumunnga ilanngullugit atuartut meeqqat atuarfiata atuartitsineraniik malinnaanngitsut
- Atuarfiit siulersuisui: suut suliassaraat, qanoq ingerlappat?
- Tiimit amerlassusii agguaannerilu – faginut alloriarfinnullu (K)
- Sumiiffinni ataasiakkaani toqqagassat: qanoq pingaarnersiorneqartarpat. Ilikkagassatut anguniagassanik aalajangersaasoqarnikuua il.il.

- **Atuarfinni**

- Alloriarfinnut agguaassineq aamma klassikkaarineq
- Eqaatsumnik aqqissuussineq immikkut isiginiarlugu
- Holdinut agguaassineq: atorneqarpat, qanoq, imaluunniit suut tunngavigalugit, taamaaginnartut/ingerlaavartut qanorlu sunniuteqarneri misigineqarpat? Nukissat/aningaasat suminngaanneerpat?

2. Atuartitsinerup aqqissugaanera ingerlanneqarneralu

Atuartitsinerup aqqissugaanerata ingerlanneqarneratalu nalilerneranum atillugu pissutsit assigiinngitsut erseqqissaavigineqarnissaat kissaatigineqarpoq

Uuttugassat assigiinngitsut pineqarput

- Atuartitseriaatsit qanoq ittut atorneqarpat? Matumani "Atuartitseriaatsit Ilikkalertorfiusut" siammaassimaneq pingaarutaallu immikkut isiginiarlugit. Tamatumunnga pissarsiat qanoq misigineqarpat?
- Atuartitsinermit atortut suut atugaappat, taakkulu pitsaassusii qanoq misigineqarpat? (IT naliliinermut immikkut qulequttatut ilaanngilaq, kisianni IT-mik atuineq qulequttap uuma ataani erseqqissaavigineqarsinnaavoq)

- **Allamiut oqaasii: qallunaatut aamma tuluttut**

- Atuartitsineq qanoq ingerlanneqartarpat – suut atuartitsissutaasarpas?
- Taamatut atuartitsinissamut naleqqiullugu ilinniartitsisut piginnaasaat qanoq ippat?

- **Tapertaliussaasumik atuartitsineq aamma ilitsoqqussaralugu oqaatsinik atuartitsineq**
  - Kommunini tunaartarisassat nukissallu/aningaasat (K)
  - Atuartut qassit attupinneqarpat (K)
  - Atuarfiup ingerlatsinera
- **Atuartitsissutit akimorlugit atuartitsineq aalajangersimasumik qulequtaqarluni piareersariikkanillu anguniagaqarluni suliasat immikkut sammillugit**
  - Suut suleqatigiissutaappat? Qanorlu annertutigisumik?
  - Pissarsiaqaatigisat unamminartullu
- **Atuartitsinermik piviusunnagortinneqanngitsoorneq – annertussusia aamma tunngavilersuutit**

3. Anguniakkanik naliliinermillu suliaqarneq

Anguniakkanik naliliinermillu suliaqarneq, atuartitsinermik atuartunut ataasiakkaanut naleqqussakkamik aqqqissuussissagaanni qitiulluinnarput. Anguniakkanik naliliinermillu suliaqarnerup uuttorneqarnissaa kissaatigineqarpoq, tamatumunnga ilanngullugit immikikoortut ataaniittut piffissamik atuiffiginerannik pissarsissutaanerannillu naliliineq:

- Iliussissatut pilersaarutit uppersaasarsuinerlu
- Alloriarfinni anguniakkanik, atuartitsissutit siunertaannik aamma ilikkagassatut anguniakkanik atuineq
- Ingerlaavartumik nalilersuineq
  - Sakkut suut atorineqarpat? (Angusakka immikkut isiginiarlugit)
  - Alloriarfinni misilitsinnerit atorineqarpat?
- Atuartut ataasiakkaat pisinnaasaat aallaavigalugit atuartitsineq
- Inaarutaasumik misilitsinnerit: Naapertuussusiat qaffasissusaallu qanoq misigineqarpat?

4. Ilinniartitsisut

Ilinniartitsisut qulaajaaviginissaat kissaatigineqarpoq – tamatumunnga ilanngullugit piumasarineqartut naapertorlugit piginnaasaat. Aamma kissaatigineqarpoq atuarfinni piginnaanngorsaalluni suliaqarneq qanoq ingerlanneqartarnersoq paasinianeqassasoq. Aamma suliffimmi avatangiisit uuttorneqarnissaat kissaatigineqarpoq. Ilinniartitsisussanik ilinniartitsineq naliliinermut ilaangilaq, kisianni ilinniartitsisunngorlaat ulluinnarni pissutsinik naapitsinerat erseqqissarneqassaaq.

- **Ilinniartitsisut piginnaasaat, qanorlu atorineqarnersut**
  - Ilniarsimannigisut (amerlassusaat, ukiut qassit sulisimernerit, tunuliaqutaat) (K)
  - Nuttarneq/aalaakkaassuseq – killiffik patsisaasullu
  - Ilinniartitsisut immikkut ilinniakkat (K)
  - Ilinniartitsisut amerlasuut ilniarsimanniginnerat atuarfiit qanoq pissuseqarfigivaat?
- **Piginnaasanik inerisaaneq**
  - Qanoq qanorlu annertutigisumik (K)
  - Pikkorissarnerit neqeroorutaasartut – naapertuunnerisalu qanoq misigineqartarnerat?
  - Piginnaanngorsaaneq atuarfiit pilersaarusiukkamik qanoq isumagisarpaat (aalajangiinerit, pikkorissarnernik toqqaanerit, suleqatit inerisarniarlugit oqaloqatigiinnerit il.il.)
- **Suliffimmi avatangiisit**
  - Qanoq misigineqarpat, pissutsit suut suliffimmi avatangiisinut iluaqutaasarpas, aamma ilinniartitsisut pisortallu suut unamminartutut isigivaat?
  - Pisortatigoortumik pisortatiguunngikkaluartumillu suleqatigeeriaatsit, tamatumunnga ilanngullugit ilinniartitsisut suleqatigiinnerat, alloriarfinni suleqatigiinneq
  - Piumasarineqartut napertorlugit sakkut pingaarutaat: Suliffinnik naliliinerit (APV), pingaartitatigut tunngaviit, tunngaviit allatat, suleqatit/pisortat inerisarnisaat siunertarlugu oqaloqatigiinnerit (MUL/LUS), suleqatigiinnermut ataatsimiititaliat il.il. etc.

- **Ilinniartitsisut nutaat immikkut samminerat**
  - Ilinniakkaminnit misilittagaat – ulluinnarisamut naleqqiullugu qanoq naapertuutsiginera

5. Aqutsisut

- **Sinaakkutit periarfissallu**
  - Akisussaaffiit suut ingerlatsiviinniit tunniunneqarnikuuppat
- **Aqutsisut piginnaasaat, piginnaanernik inerisaanissamut periarfissat ilanngullugit**
- **Suliassat aaqqissugaanerlu**
  - Suliassat suut immikkoortortani pisortanut tunniunneqarnikuuppat, sunalu tunuliaqutaralugu?
  - Suliassat suut aqutsisut piffissamik atuiffigisarpaat (allaffissorneq, sulisunik aqutsineq, perorsaanikkut aqutsineq)?

6. Meeqqat immikkut ittunik pisariaqartitsisut

Kissaatigineqarpoq qulaajarneqassasoq atuarfiit atuartut immikkut ittunik pisariaqartitsisut qanoq pissuseqarfignarneraat, tamatumunnga ilanngullugu susassaqtunik allanik peqataatitsineq. Matumani eqqarsaatigineqarput immikkut suliniutit aamma immikkut atuartitsineq.

- **Atuarfinni suliniutit**
  - Suliniutit nalinginnaasut suut atuarfiit atortarpaat (klassit toqqissisimaffiit, AKT-klassit, klassit inuutissarsiornermut sammisut, allat)? Qanorlu annertutigisumik?
  - Atuartut immikkut ittunik pisariaqartitsisut paasiniarneranni pissuseqarfigniarnerannilu atuarfik qanoq aaqqissugaasumik ilusilersuisimava?
  - Susassaqarfiit allat peqataatinnerat (suut aamma suut neqeroortaappat aamma suleqatigiinneq atuarfinniit qanoq misigineqarpa?)
- **Peqataatitsineq**
  - Peqataatitsineq qanoq ulluinnarni ingerlanneqarpa
  - Atuartut immikkut pisariaqartitsisut, ilinniartitsisut atuartullu allat peqataatitsinnermit qanoq sunnigaappat?
- **Immikkut atuartitsineq**
  - Nukissat/aningaasat qanoq annertutigisut atuartunut ataatsimoortunut sorlernut atorineqartarpat (K)
  - Ilinniartitsisut piginnaasaat (K)
- **PPR-it**
  - Suliassat suut PPR-init isumagineqartarpat?
  - PPR-inik suleqateqarneq atuarfinit qanoq misigineqartarpa?
  - PPR-ip aaqqissugaanerani il.il. pissutsit suut suliassaminnik isumaginninniarnerinut sunniuteqartarpat?

7. Atuarfiup angerlarsimaffiullu suleqatigiinnerat

- Angajoqqaat suleqatiginerisa piviusunngortinnerani sinaakkutigisat erseqqissarnerat.
- Atuartut atuarfimmi atuartitaangitsut immikkut isiginiarnerat.”

Nalunaarusiami ilanngutinngisat

Immikkoortut qulaani pineqartut ilaat paasissutissat naliliinermi pissarsiarineqartut tunngavilugit paasinaqqissaarneqarsinnaasimangillat:

Tiimit amerlassusaat aamma atuartitsissutinut alloriarfinnullu agguaannerat

Kissaatigineqarpoq naliliinermi kommunit tiimilersuisarnerat misissorneqassasoq, atuarfinni ataasiakkaani atuartitsissutinut alloriarfinnullu agguaallugit. Kisianni EVA-p nalilerpaa taamatut kommunit qinnuigineqassappata paasissutissat annertooujussuit pineqassasut. Naliliinermi atuarfiup ilikkagassatigut angusai misissorneqartussaasimasuuppata (taamaaliortoqanngilarlumi) tiiminut tunniunneqartartunut atassusiinissaq pissusissamisoorsimassagaluarpoq. Kisianni paasissutissat taakku katersornissaannut pissutituaappat, kommunit inatsisit malillugit tiimiliussassat tunniuttarneraat, tamanna ajornarpallaanngitsumik paasiniarneqarsinnaavoq, nassuaasersuinissamillu pisariaqartitsiffiunngitsumik, taamaalillunilu arlaannaannulluunniit attuumassuteqanngitsumik naliliisitsinikkut misissornissaa immikkut pingaaruteqarani. Allatut oqaatigalugu apeqqutaaginnarpoq Naalackersuisoqarfiup nammineq inatsimmi § 37 tunngavigalugu kommunit pineqartut pillugit paasissutisseeqqujumanerai.

Holdikkaarineq Qulequtaq taanna nalunaarusiami naammaginartumik erseqqissarneqanngilaaq, ajuusaarnarluartumik oqaatigisariaqarmat aatsaat kingusinaartoqareersorlu EVA-p paasimmagu uani "holdeikkaarineq" pineqartoq immikkut atuartitsinermi immikkut taaguutaasoq – tassaannaanani klassip holdinut avinnera.

Ilinniartitsisut ilinniakkamikkut tunuliaqutaat

Ilinniartitsisut immikkut ilinniagaat (liniefag) pillugit paasissutissat amigaataapput.

Atuarfiit pisortaannut apeqqutini, tabel 65-imi nalunaarusiarineqartuni apeqqutigivarput atuarfinni tiimit liniefagimik ilinniagaqarsimasunik qanoq ilinniartitsisoqartiginersut, kisianni takuneqarsinnaasutut paasissutissanik atorsinnaasunik tamatumani pissarsinngilagut, taamaammallu oqaaseqarfigisinnaanagu. Malittaasumik misissuinissamut immikkut nukissaqarsimannngilagut.

Apeqqutit immersuilluni akisassat misissoqqissaarnerini paasiniarparput *ilinniartitsisut ilinniarsimasut ilinniarsimannngitsuniit* allaanerusumik akisarnersut, naapertuuttutullu isigigaatsigu tamanna nalunaarusiarisarlugu. Taamaalilluni pineqartut marluk assigiinngitsunik akissuteqartinnagit, eqqaaneqarneq ajorput – tamanna imminermini tupigisariaqartutut isigisariaanngikkaangat

Tabelinik nalunaarusiami tabel 8-mi aamma tabel 66-imi takuneqarsinnaavoq ilinniartitsisut qallunaat tuluillu oqaasiinik ilinniartitsisartut liniefageqarnersut assingusunilluunniit piginnaaneqarnersut, tassami suliniutip allaaserinerani atuartitsissutit taakku immikkut isiginiarneqarput. Tamanna aamma nalunaarusiami qup. 129-miit siumut immikkut sammineqarpoq. Isumaqqanngilagut ilimagisariaqartoq ilinniartitsisut apeqqutinut allanut akissutaannut atuartitsissutit arlaanni liniefageqarnerat apeqqutaassasoq, tamannalu misissussagaluaaraanni isumaqarnavianngilaaq – aammami apeqqutinut akisut %-inngornerat appasimmat, kisitsisit immikkuualuttukkaarpallaarnissaat sissuertariaqarmat.

Aammattaq KANUKOKA-p atuarfiit ataasiakkaat ilinniarsimasunik qanoq ilinniartitsisoqartiginerat piniarneqarsinnaasunik kisitsaatigaa.

Immikkoortortami aqutsisup suliassai

Atuarfinni immikkoortortami aqutsisut suliaat suunersut qulaajarneqanngillat. Apeqqutigineqassasimasuuppata atuarfiit pisortaannut apeqqutigineqarsimassagaluarpoq, kisianni taamaaliussagaanni apeqqutit immersuilluni akisassat amerlareekisut suli apeqqutinik marlussunnik ilasariaqarput (akissutaasinnaasut amerlasoorpassuussallutik), taamaammata pineqartoq tunuartinneqarpoq apeqqutit allat salliutikkumallugit – aamma isiginiarneqarmat quleqauttamut tunngatillugu erseqqissunik pasitsaassaqartoqarnikuunngimmat, erseqqinnerusumik misissornissaanut tunngavissaqartitsilersunik.

Aqutseqatigiit aammattaq nalunaajaqqaat atuartut angerlarsimaffiminni atuartinneqartartut annertussusiat, kisianni kommunit tamanna pillugu paasissutissaateqanngimmata, taamaaliorinnaasimannngilagut.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut udforsker og udvikler kvaliteten af dagtilbud for børn, skoler og uddannelser. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

Læs mere om EVA på vores hjemmeside, www.eva.dk.
Her kan du også downloade alle EVA's udgivelser
– trykte eksemplarer kan bestilles via en boghandler.